تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت

ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

1993-يىل 6-سان

مۇندەرىجە

ئەدەبىي ئاخبارات

«سۈجۈلۈق» لار .... ھەبىبۇللا، ئابدۇسالام، راھىلە تەرجىمىسى 1

كۆنچى ئوغلى .... پەخرىدىن موسا 45

ھېكايىلەر

دۇشەنبىدىن باشلاپ .... يارمۇھەممەت تۇرسۇن 37

قارانچۇق .... زۇلفىيە ھاجى 59

خەيرخوش، قەدىردان شەھەر .... ئايشەم ئابلىز 61

ئاي دېغى .... ئابلىكىم ئەبەيدۇللا 71

ئاياقلاشقان چۈش .... پازىل قادىر 78

قارا قۇمچاق .... پەخرىدىن موسا 90

ھېلىقى بېكەت .... ئايگۈل موھەددىن 99

پىنھاندا تۆكۈلگەن سۆيگۈ يېشى .... ئابدۇقادىر ھېمىت 102

ئەڭ يېقىملىق ئاشۇ مىنۇتلار .... گوركى 105
داۋۇت ساۋۇت تەرجىمىسى

شېئىرلار

يىگىتسىدىن كونىسى ياخشى .... مۇھەممەت ئىمىن 32

«جىلك» باشلىق .... ئابابەكرى ئەمەت 33

چۈش .... زۇنۇن رېھىم 35

ئىزلىنىش، سىناق يېزىقلىق

ئېلەكجان ياسىن، مۇتەللىپ ماگسۇر، مۇساجان يۇنۇس، ئادىل يۇسۇپ، ئايگۈل ھەمدۇللا، مۇرات ئىزىز 85

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

ھېرمان ھېسسى شېئىرلىرىدىن .... ئابدۇقادىر جالالىدىن تەرجىمىسى 55

دۇنيا شېئىرىيىتىدىكى يېڭى نەمۇنىلەر

لاۋرېنس شېئىرلىرىدىن 65

مەشھۇر ئەسەرلەردىن بەھرىلەر

باغچىدىكى ئارتۇق كۆلەڭگە (ھېكايە) .... كورتازار 82

تەرمىلەر

تەرملەر 108

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 110

مۇقاۋا 1 - بەت: قىز   ھسامىدىن ھاجى فوتوسى

باش مۇھەررىر: ھەبىبۇللا رەقىپ

مەسئۇل مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا

مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر، ئالىم خالىدىن

مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

« سۈجۈلۈق » لار

(ئەدەبىي ئاخبارات)

يالڭ شۈسۈڭ

(بېشى ئۈتكەن ساندا)

شۈ جىنكاڭ ئاممىنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمىدى

1990 – يىلى سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 26 مىليون يۈەنگە، پايدا 4 مىليون 800 مىليون يۈەنگە، ساپ پايدا 2 مىليون 40 مىڭ يۈەنگە يەتتى. 1991 – يىلى سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 51 مىليون 300 مىڭ يۈەنگە، پايدا 8 مىليون 140 مىڭ يۈەنگە، ساپ پايدا 4 مىليون 140 مىڭ يۈەنگە يەتتى. بۇ يىل 1 - ئايدىن 4 - ئايغىچە ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئۆتكەن يىلنىڭ ئوخشاش مەزگىلىدىكىدىن 78.8%، 96.09%، 94.78% ئاشتى. ئەڭ ئېھتىياتچان مۆلچەر بويىچە قارىغاندىمۇ بۇ يىل ئۆتكەن يىلدىكىدىن بىر ھەسسە ئاشىدىكەن.

ئۈچ يىلدا ئۈچ چوڭ قەدەم بېسىلدى. ئۈچ يىلدا ئۈچ قاتلاندى. سۈنئىي ھەمرا كەنتىدە ئەڭ ئاز دېگەندە 50 مىڭ يۈەن پۇلى بارلار ئون مىڭ يۈەنلىك ئائىلە دېگەن ئاتاققا ئېرىشىش سالاھىيىتىگە ئېرىشەلەيدۇ. نەچچە يۈز مىڭ، مىليون يۈەنلىك ئائىلىلەر خېلىلا كۆپ. شۈ جىنكاڭ ھەقىقەتەن ئوغۇل بالىدەك ئىش قىلدى.

ئۈچىنچى شەخس: قەيسەر ھەم مۈلايىم جۇ ۋېنجۈەن

1985 - يىلى يازدا لىلى بازارلىق پارتكوم ئادەم ئەۋەتىپ جۇ ۋېنجۈەننى چاقىرتىپ ئۇنىڭغا
چاقىشىن سۇلياۋ زاۋۇتىنىڭ زاۋۇت باشلىقلىقىنى ئۈستىگە ئېلىشنى ئېيتتى.

ئۇ ئون كۈن ئىشخانىغا كەلمىدى. ئون كۈن ئوچۇقراق سۆزمۇ قىلمىدى. يېزا قىزى « كاچا
...ز » غا ئايلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ سۆزلىمەسلىكى مەلۇم كىشلەرنى ساراسىمىگە سېلىپ قويدى.
... تۆمۈر قىز (ئەمەلىيەتتە ئۇ خېلى ياشقا كىرىپ قالغان بولۇپ نەۋرە يۈزى كۆرەي دەپ
...لغاندى). ئون كۈندىن كېيىن ئۇ ئىشچى - خىزمەتچىلەر يىغىنى ئېچىپ مۇنداق نۇتۇق بايان
...لدى:

— دېھقان ئاشلىقتىن مول ھوسۇل ئېلىشنى ئويلايدۇ. زاۋۇت قۇرغۇچى مەھسۇلاتنىڭ بازار
...ىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاش دېھقان ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان. دېھقان
...گەن راست سۆزلەيدۇ. ئوتۇن كۆپ بولسا ئوتمۇ ئۇلۇغ كۆيىدۇ. سەن بىرقانچە تال بۇرما مىخ
...ساڭ، ئۇ بىر نەچچە پارچە قاراماي قەغەز ئېلىۋالسا، ھەرقانچە چوڭ زاۋۇتمۇ قۇرۇۋقىدىلىنىپ

قالدۇ. ماشىنىنى قۇرۇق ماڭدۇرۇپ قويۇپ قارتا ئوينايمىز، كارتون قەغەزنى يىرتىپ ئۈستىدە ئۇخلايمىز. ئەگەر بىر ئادەم ئۇخلىغاندا ئۈچ دانە قەغەز يەشىكنى چۇۋسا، ئۇنىڭ بىرسى ئىككى يېرىم يۈەن، ئۈچى يەتتە يېرىم يۈەن. بۇ، يېزىلىق موماينىڭ بىر ئايلىق تاماق پۇلىغا باراۋەر. بىز دېھقانلارنىڭ ئىقتىسادچانلىقتىن ئىبارەت ياخشى ئەنئەنىمىز بار. نېمە ئۈچۈن ئىقتىساد قىلىمىز؟ مەقسەت ئۆي سېلىش، خوتۇن ئېلىش، راھەت-پاراغەتلىك تۇرمۇش كۆچۈرۈش ئۈچۈنغۇ. مەن ئەلۋەتتە كۆپچىلىكنى يەنە بۇرۇنقىدەك نامرات تۇرمۇش كۆچۈرسۇن دېمەيمەن. زاۋۇت كۆپچىلىكنىڭ، مەن زاۋۇت باشلىقى، خوجايىن ئەمەس. ئادەم تىرىشچان، ئىقتىسادچان بولسا زاۋۇت بېيىيدۇ. ھورۇن بولسا زاۋۇتمۇ نامراتلىشىدۇ. ياخشى كۈن ئېلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن تېجەپ كۈن ئۆتكۈزۈشىمىز، زاۋۇتنى ئۆز ئۆيىمىزدەك ئاسرىشىمىز كېرەك.

— قائىدە-تۈزۈمسىز بىرلىك بولمايدۇ. زاۋۇتنىڭ تۈزۈمىنى بېكىتىپ شەرتسىز ھالدا شۇ بويىچە ئىش قىلىشىمىز كېرەك...

يەنە چاۋاك ياڭرىدى. مۇۋاپىق بېرىلگەن تەنقىد يەنىلا ئالقىشقا ئېرىشەلەيدۇ.

بېيجىڭغا قاراپ ماڭغان پويىز. پويىز دېرىزىسىدىن قارىغاندا ئىككى تەرەپتىكى دالىدا دېھقانچىلىقنىڭ ئالدىراش ھالىتى كۆزگە چېلىقاتتى. بۇ گويا ساددا، مۆمىن يولدىشىنىڭ تەر ئاققۇزۇپ ھۆددىگە بېرىلگەن بىرقانچە مو ئېتىزدا ئىشلەۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك بولدى. ئۇنىڭ كۆزىگە ياش كەلدى. ئون-يىگىرمە يىل جەريانىدا ئۇنىڭ پۈتۈن جىسمى ۋە روھى دېھقانچىلىق بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلانغانىدى. بۇ بىر قانچە يىل مابەينىدە بولسا يەنە سانائەت ئۇنىڭ روھىغا بېسىپ كىردى. يىگىرمە نەچچە يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان يولدىشى ئائىلە ۋە ئېتىز-ئېرىق ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك ئۈستىگە ئالدى. ئەر بىلەن خوتۇن ئورنىنىڭ بۇنداق ئۇزۇن مەزگىل ئالمىشىپ قېلىۋېرىشى تۈپەيلىدىن ئۇلارنىڭ ئائىلە تۇرمۇشى بىر قەۋەت نېپىز پەرىشانلىق پەردىسى بىلەن قاپلاندى.

ئاياللارنىڭ يېرىمى ئەرگە، يېرىمى كەسپكە مەنسۇپ.

تۆمۈر قىزنىڭ «يۇمشاق» گۈمپىسى

ئۇ شەرق-شىمالغا يېتىپ كېلىپ پويىزدىن چۈشكەندىن كېيىن يەنە ئاپتوبۇسقا چىقتى
ئاخىرى بىر چوڭ زاۋۇتنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئۇ تونۇشتۇرۇش خېتىنى كۆرسەتتى. يېزىنىڭ
يۇمۇلاق تامغىسى ۋە ناتونۇش چىراي. دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بىر چوڭ زاۋۇت. ئۇ يېزا-بازار
كارخانىسىنى كۆزگە ئىلىپمۇ قويمىدى. جۇ ۋېنجۈەن سوغۇق مۇئامىلىگە ئۇچرىسىمۇ رەنجىمىدى
جىددىيلەشمىدى، ۋايسىمىدى، يەنىلا قىزغىنلىق بىلەن كۈتۈپ تۇردى.

خام ئەشيا! خام ئەشيا! خام ئەشيا بولمىسا بىرقانچە يۈز ئىشچى ئىشسىز قالاتتى. ئىش
قالدى دېگەنلىك ئاچ قالدى دېگەن سۆز. ئۇ ئەنە شۇنداق يىپىدىن يىڭنىسىغىچە ئىنچىك
چۈشەندۈردى. ئاياللار مۇلايىملىقى ۋە ساددىلىقى بىلەن ئادەمنى ئاسانلا ئىشەندۈرەلەيدۇ
ئاخىرى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بۇ چوڭ زاۋۇت بۇ بىچارە يېزا-بازار كارخانىسىغا ئىشەنچ قولىنى
سۇندى.

خام ئەشيا بار بولدى. ئەمدى ئۇنى يۆتكەپ كېتىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ۋاگون بولمى
بولمايتتى. بۇ يەردە ئۇنى ھېچكىم تونۇمىسا خەق ئۇنىڭغا بىكاردىن ۋاگون تېپىپ بېرەمتى. قاند

قىلىش كېرەك؟ تۆمۈر قىز يەنە «يۇمشاق» گۇمپىسنى ئىشلەتتى. ئۇ ياخشى گەپلەرنىڭ ھەممىسنى قىلدى. تاماكا تۇتتى. ئالدى بىلەن ئىستانسا باشلىقىنى تاپتى. ئىستانسا باشلىقى باش لىڭشىتقاندىن كېيىن پىلان بۆلۈمگە باردى. پىلان بۆلۈمى قوشۇلغاندىن كېيىن يەنە دېسپېتچېر بۆلۈمگە باردى...

مال قاچىلانغان ۋاگون قوزغالدى، جۇ ۋېنجۇەن ئۇلۇق-كىچىك تىندى، ئۇنىڭ قەلبىنى مۇرەككەپ ھېسسىيات چىرمىۋالغانىدى. بۇ مىنۇتلاردا يىغلاشمۇ، كۈلۈشمۇ ئازلىق قىلاتتى. ئۇنىڭ پەقەت راسا بىر يىغلاپ كۆڭلى-كۆكسىنى بوشىتىۋالغۇسىلا كېلەتتى...

تۆتىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: تور پادىشاھى

ژۇ باۋرۇ ئېگىز بوي، بېجىرىم، ئۆزىگە ئىشىنىدىغان ئوتتۇرا ياشلىق كىشى. ئۇ تاقىلىپ قېلىش ئالدىدا تۇرغان بىر كىچىك زاۋۇتنى مەملىكەت بويىچە شامالدۇرغۇچ تورى ئىشلەپچىقىرىشتا مەھسۇلات مىقدارى ئەڭ يۇقىرى بولغان يىلدا 2 مىليون 500 مىڭنى ئىشلەپچىقىرىدىغان، يەنى مەملىكەت مەھسۇلات مىقدارىنىڭ بەشتەن بىرىدىن كۆپرەكىنى ئىگىلەيدىغان كارخانا چولپىنىغا ئايلاندۇردى. بۇ «شامالدۇرغۇچ تورى ئىشلەپچىقىرىش ماھىرى» پەخىرلەنگەن ھالدا مۇنداق دەپ جاكارلىدى: «ۋېيشىدا يىللىق كىرىمى 5 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن بولغانلار نامراتلارنى «يۆلەش» ئوبيېكتىدۇر...

تۆتىنچى شەخس: كىتاب يېزىپ ئىلىم تەھسىل قىلغان يۈەن چېنپىڭ

ئۇنىڭ قىممىتى 1 مىليون 200 مىڭ يۈەنلىك «لىنكولىن» ماركىلىق ماشىنىسى بار.

ئۇ ئالىي مەكتەپ تەرىپىدىن پروفېسسورلۇققا تەكلىپ قىلىنغان تۇنجى يېزا-بازار كارخانىسىنىڭ باشلىقى. ئۇ يەنە يېزا-بازار كارخانىلىرى ئىچىدە تۇنجى قېتىم مەخسۇس ئەسەر ئېلان قىلغۇچى. كىتابىنىڭ ئىسمى «ئوتتۇرا-كىچىك كارخانىلارنى باشقۇرۇش ھەققىدە يۈز مۇلاھىزە» بولۇپ 145 مىڭ خەت. 1990- يىلى شاڭخەي خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان. تۇنجى نەشرىدىلا 15000 بېسىلىپ تېزلا سېتىلىپ بولغان. مانا بۇ ئۈچ «تۇنجى» مېنى ئۇنىڭ بىلەن تېزرەك كۆرۈشۈشكە ئالدىراتتى.

ئۇ «مەشھۇر شەخس» ئىدى. مەشھۇر شەخسلەرنىڭ كۈنى تەس. كۈندە دېگۈدەك يوقلاپ، ئىش بىلەن ئىزدەپ، زىيارەت قىلىپ كەلگۈچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدۇ.

ئۇنىڭ مۇشۇنداق شارائىتتا يەنە ئۆز كارخانىسىنى ياخشى باشقۇرۇپ كېتەلىشى مېنى ئەجەبلەندۇردى. ئۇنىڭ چەت ئەللەر بىلەن شېرىكلەشكەن كارخانىسى، باشقا شەھەرلەر بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان زاۋۇتى بار. ئۆتكەن يىلى مەھسۇلات مىقدارى 20 مىليون يۈەنگە، ساپ پايدا 1 مىليون 920 مىڭ يۈەنگە يەتكەن. بۇ يىل 1-ئايدىن 6-ئايغىچە بولغان يېرىم يىللىق مەھسۇلات ئۆتكەن بىر يىللىق مەھسۇلات قىممىتىنىڭ بىر ھەسسىسىگە باراۋەر بولغان.

ئىگىلىك تىكلەش دېھقانلار قوزغىلىڭى ئەمەس

بۇ زاۋۇت ئەسلىدە سىمونت مەھسۇلاتلىرى ئىشلەپچىقىراتتى، بازىرى ئىتتىك بولغان بىر يىلى 370 مىڭ يۈەن پايدىمۇ تاپقان. بىراق بۇ پۇللارنى يەپ-ئىچىپ، ئىشلىتىپ ياكى تارقىتىپ تۈگەتتى.

چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىپ، بۇگۈننى ئويلاپ ئەتىنى ئويلىمىدى. نەتىجىدە 130 مىڭ يۈەن مۇقىم مەبلەغقە ئىگە بۇ كارخانا 150 مىڭ يۈەن قەرزگە بوغۇلۇپ تاقىلىپ قېلىشقا تاس قالدى، مانا مۇشۇنداق ئەبگا زاۋۇتنى ماڭا تاپشۇردى. مېنىڭچە يېزا-بازار كارخانىلىرى بۇگۈنى چىقىپ ئەتىسى چۆشۈپ ھەر كىم ئۆز سەنىمگە دەسسىسە بۇنىڭ تارىختىكى دېھقانلار قوزغىلىڭى بىلەن نېمە پەرقى. مىللىي دارامەت ئىدىيىسى بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ. ئالدى بىلەن دېھقانلارنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئۇلارنىڭ مۇكەممەل ئوبرازىنى تىكلىشى، يەنى كىشىلەرنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوزغىشىمىز كېرەك. ئىشچى-خىزمەتچىلەر زاۋۇتنىڭ خوجايىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوزغىتالايدىغان شارائىت يارىتىپ بېرىش كېرەك. ئاتلىق ئىدارە قىلىش بىلەن قاتتىق باشقۇرۇشنى بىرلەشتۈرۈش زۆرۈر. «ئاتلىق ئىدارە» قىلىشنىڭ ئۇسۇلى قانداق؟ مەن ئىقتىسادىي جەھەتتىن جەرىمانە قويمىدىم، بەلكى جەرىمانىنىڭ ئورنىغا ئىقتىسادىي جەھەتتىن مۇكاپاتلاشنى يولغا قويدۇم. بۇنداق قىلغانىنىڭ ئۈنۈمى ياخشى بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ئىدىيىسىدىن ئاسان ئۆتىدۇ. جەرىمانە قويۇش ئاسان بولغىنى بىلەن، كادىرلارنى ھورۇنلاشتۇرۇپ باشقۇرۇش سۈپىتىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ. مەن يەنە كادىرلارغا جەرىمانە قويۇشنى يولغا قويدۇم.

بۇ زاۋۇتقا يېڭى كەلگەندە، ئالدىنقى رەھبەرلىك بەنزىسى «تۈزەش» نامى بىلەن ئالتە نەپەر خىزمەتچىنى چىقىرىۋەتكەن بولۇپ، يېزا پارتكومى بۇنىڭغا قوشۇلغانىكەن. مەن بۇنى ئاڭلاپ دەرھال بۇنداق قىلىشنى توستۇم.

كادىرلار ئوبرازىنى ئۆزگەرتىش

مەن خىزمىتىمدىن قالدۇرۇش ھوقۇقىنى ئىشلەتمىدىم، 1983-يىلى يېزىلىق پارتكوم ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى قىسقارتىپ تەرتىپكە سېلىش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش ھوقۇقىنى زاۋۇت كارخانا باشلىقلىرىغا تاپشۇردى. بۇنىڭ بىلەن نورغۇنلىغان زاۋۇت-كارخانا باشلىقلىرى بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ قولىدا مۇشۇنداق «ئېسىل شەمشەر» تۇرغان تۇرۇقلۇق يەنە كىممۇ گەدەنكە شىلىك قىلالاتتى؟!

بىراق، مەن ئۇنداق قىلمىدىم، بەلكى بۇ ھوقۇقۇمنى ئىشلەتمەيدىغانلىقىمنى ئاممىا ئالدىدا ئوچۇق جاكارلىدىم.

ئەمەلىيەت، قىياسىمنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىدى. مەن ئىشچى-خىزمەتچىلەردىن بىرەرسىنىمۇ خالىغانچە ئىشتىن بوشىتىۋەتمىدىم، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئاۋۋال كادىرلار ئۆز ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، ئوبرازىنى يېڭىلىشى كېرەك. بىرەر زاۋۇت باشلىقى ئىچكى دۇنياسىنىڭ كونكرېتلىششى.

ئادەم ئىشلىتىشتە ئۆلچەم ھالدا ئارخىپقىلا قارىماسلىق

كادىرلارنى ۋەزىپىگە تەيىنلەشتىن تەكلىپ قىلىپ ئىشلىتىشكە ئۆزگەرتىلدى، ھەر يىلى 12-ئاينىڭ 15-كۈنىدىن 30-كۈنىگىچە پۈتۈن زاۋۇتتىكى كادىرلار ئۆز خىزمىتىدىن مەلۇمات بېرىدۇ، ۋە ۋەزىپە ئۆتەش مۇددىتى بېكىتىلىدۇ. بۇ چاغدا بارلىق ئىشچىلارنىڭ گورۇپپا باشلىقى، سېخ مۇدىرى، بۆلۈم باشلىقى، ھەتتا زاۋۇت باشلىقلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشنى تەلەپ قىلىش ھوقۇقى

بولىدۇ. ئەمما ۋەزىيەت تەلەپ قىلغۇچىلاردا چوقۇم مەسىلىلەرنى تەھلىل قىلىش، كونكرېت بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى بولۇشى كېرەك. ئەگەر تەيىنلەنمەي قالسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئالغا ئىنتىلىش روھى، ئىرادىسى تەقدىرلىنىدۇ.

يەنە بىر مەسىلە، مەن ئادەم ئىشلەتكەندە ئارخىپقىلا قارىمايمەن. ئىككى كىشىنى تەمىنات سودا خادىمى قىلىپ بېكىتكەندىم. پارتكومنىڭ بىر شۇجىسى ئاگلاپ مېنى ئىزدەپ كېلىپ:

— سەن ئۇلارنىڭ تارىخىنى بىلەمسەن؟ — دېدى. مەن ئۇنىڭغا ياخشى ئورۇن، ياخشى رەھبەر بولسا يامان ئادەممۇ ياخشىغا ئۆزگىرىدۇ. ئەكسىچە بولسا، ياخشى ئادەممۇ ئەسكى بولۇپ كېتىدۇ. ئادەم دېگەن ئۆزگىرىدۇ. بۇرۇنقى خاتالىقلار (ھەتتا جىنايەتلەر) ئۆتمۈشكە تەۋە. ماگا كېرىكى ھازىر، ئۆتمۈش ئەمەس. بىز ئىدىيىۋى خىزمەتتە ئاستا-ئاستا تەسىر كۆرسىتىشنى، پەلسەپىدە سان ئۆزگىرىشتىن سۈپەت ئۆزگىرىشكە ئۆتۈشنى تەكىتلەيمىز. بىز ئۇلارنىڭ ئۆزگىرىدىغانلىقىغا ئىشىنىشىمىز كېرەك.

باشقا زاۋۇتلاردىن قوغلىۋېتىلگەن ئۈچ كىشى ۋە ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدىن قويۇۋېتىلگەن ئىككى كىشى بىزنىڭ جاگنەن ئۆلچىگۈچ ئەسۋابى زاۋۇتىغا پاناھ ئىزدەپ كەپتۇ. مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسنى قوبۇل قىلدىم. بۇلارغا بۇرۇنقى رەھبەرلىك چىقىرىشنى قارار قىلغان ئالتە كىشىنى قوشقاندا جەمئىي 11 بولدى. ئادەمنىڭ ئەمەلىي ئىش-ھەرىكىتى بىردىنبىر ھەمدە ئەڭ يۇقىرى ئۆلچەم. مانا، مۇشۇ بىرقانچە يىلدىن بۇيان نۇرغۇن كىشىلەر ئەندىشە قىلىۋاتقان 11 كىشىنىڭ ئىپادىسى ياخشى بولۇپ كەلدى. بەزىلىرى ئىلغار خىزمەتچى بولۇپ باھالاندى.

بەشىنچى شەخس: ئۈچ مەسىلەك چېن كۆيشېڭ

چېن كۆيشېڭ بەس-مۇنازىرە ئۈستىدىكى شەخس.

بۇ ئەدەبىي ئاخباراتتا يېزىلغان شەخسلەرنىڭ ھەممىسى بەس-مۇنازىرە قوزغىغان، مەلۇم كەمچىلىك ھەتتا خاتالىقلارنى سادىر قىلغان، ئەمما شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنىلا ئۆز ئورنىدا چىڭ تۇرۇپ ئۆز كەسپىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرغان كىشىلەر. مانا بۇ سوجۇ ئىقتىسادىنىڭ ئۈزلۈكسىز يۇقىرى سۈرئەتتە ئۆرلىشىنىڭ تۈپ سەۋەبى. ھەر دەرىجىلىك ئورگانلار بۇ كىشىلەرنى ئۆز يېنىغا ئېلىپ، چۈشىنىپ قوللاپلا قالماستىن، يەنە ئۇلارنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ كۆچلۈك سەركەردىلىرىگە ئايلاندۇرغان.

دۆلەتمەن خوجايىن

ئۇ ناھايىتى سالاپەتلىك، مەغرۇر كىشى ئىدى.

ئۇ مەن بىلگەن يېزا-بازار كارخانىلىرى ئىچىدىكى ۋاقىتنى ئۆز ئەھۋالىغا ئاساسەن ئورۇنلاشتۇرغان بىردىنبىر كىشى: ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن ھەم كەچتە خىزمەت قىلىدۇ. «كېچىلىك تۇرمۇش» نى تانسا ئويناش، كارا OK ئېيتىش ۋە باشقا ئىشلار بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. كەچ سائەت نۆلدىن كېيىن گېزىت كۆرىدۇ. بازار ئەھۋالىنى تەتقىق قىلىدۇ. سائەت ئىككى ئەتىراپىدا ئۇخلايدۇ. چۈشتىن بۇرۇنقى پۈتۈن ۋاقتى ئۇخلاش بىلەن ئۆتىدۇ. بۇ چاغدا ئۇنى ھېچكىم ئويغىتالمايدۇ!

چېن كۆيشېڭنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى يۇقىرى بولمىسىمۇ ئۇنىڭدا ئىلغار مەدەنىيەتلەرنى قوبۇل قىلىشقا ئىنتىلىشتەك كۈچلۈك ئىستەك بار ئىدى. ئۇ ئۆزى ئىنتىلىپلا قالماستىن يەنە بۇ خىل

روھنى ئەمدلا ئۆتمۈش بلەن خوشلشۋاتقان دېھقانلارغمۇ تاڭاتتى.

بز ئۆستۈنكى قەۋەتكە چقتۇق، ئۇنڭ ئشخانسى بلەن قوبۇلخانسى بر بولۇپ، تولمۇ ياسداق ئدى. بر يۈرۈش پالساندر ياغچدن ياسالغان ئش ئۈستلى، ھۆججەت ئشكاپنڭ ئۆزىلا 140 مڭ يۈەن... ئۇنڭ ئوبرازى بۇ نەرسلەر بلەن پۈتۈنلەي ماسلشپ كەلگەندى. ئۇ بايلقنى، شۇنداقلا گۈزەللكنى سۆيەتتى. ئۇنڭ چاچلرمۇ دائم ياساقلق پارقراق تۇراتتى. سۇس كۆلرەڭ مودا كۆڭلكدن مەمنۇنلۇققا تولغان جەسۇر، تەمكن خوجاينلارغا خاس چراي كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

سەبرى قاچسى يېرلغاندن كېين

ئۇنڭ يېتشپ چقش جەريانىنى كۆرۈپ باقايلى: تولۇقسز ئوتتۇرنى پۈتتۈرگەندن كېين ئشلەپچقرش ئەترتنڭ كاسسرى بولدى. ھەربي سەپكە قاتنشپ پارتيىگە كردى. ھەربي سەپتن قايتقاندن كېين دادۈي پار ـيە ياچېيكسنڭ مۇئاۋن شۇجسى، گۆڭشې ياشلار دېھقانچلق مەيدانىنڭ باشلقى، ئىنچكە پىنتوزا زاۋۇتنڭ باشلقى قاتارلق ۋەزپلەرنى ئۆتىدى. كېين تاقلپ قېلش ئالددا تۇرغان پاختا توقۇلما ماللار فابركسنڭ مۇئاۋن زاۋۇت باشلقلق ۋەزپسنى ئۈستگە ئالدى. ئۇ ئۆزنڭ سودا ئېڭى ۋە جاپالق ئەمگكى ئارقلق بۇ زاۋۇتنى زيان تارتشتن پايدا ئېلشقا ئۆزگەرتتى. ئەمما يىل ئاخرندكى مۇكاپاتلاشتا بولسا نەتجە باشقلارغا مەنسۇپ قلنۋېتلدى. ئۇ كۆز ياشلرى بلەن بر پارچە ئستپا بېرش ئلتماسى يازدى.

ئەر-ئايال ئككيلەن كەينى-كەيندن ئستپا سورىدى. بۇ ئەينى چاغدا زور خەۋەرگە ئايلاندى: چېن كۈيشېڭ ساراڭ بولۇپتمۇ؟ «تۆمۈر تاۋاق» تن ئايرلپ قېلشنڭ نېمدن دېرەك بېرىدىغانلقى چېن كۈيشېڭغا ئەلۋەتتە ئايان ئدى. خېيىم-خەتەرگە يولۇقۇش تۇرغان گەپ، ئەمما خېيىم-خەتەر كۆپنچە غەلبە قازنشنڭ سگنالى بولۇپ قالدۇ.

15 دوست-بۇرادەر، 15 دېھقاننڭ ھەر برى 10 مڭ يۈەندن پۇل يغش قلدى. چېن كۈيشېڭ بەش كېچە-كۈندۈز تەرلەپ-پشپ جاپالق ئشلەش ئارقسدا بەش ئېغز ئشخانا پۈتتى. شۇنداق قلپ، «تاتلق قورۇملار زاۋۇتى» برنەچچە يالاڭ پاچاق دېھقاننڭ قولى ئارقلق دۇنياغا كۆز ئاچتى.

سۇدەك ئېقپ كېلۋاتقان پۇل ئالددا چېن كۈيشېڭنڭ كۆزلرى ئالچەكمەن بولۇپ كەتتى. ئۇنڭ ئدىيۋى تەييارلقى كەم ئدى. ئۇنڭ ئەسلدكى نيتى بر يىلدا «10 مڭ يۈەنلك ئائلە» بولۇپ، خەلقى-ئالەم ئالددا يۈزنى كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئدى. ھازرقى ئەھۋالدا «10 مڭ يۈەنلك ئائلە» ئەمەس، بەلكى «100 مڭ يۈەنلك ئائلە»، «ملېيونېر» بولۇپ قالدى. ئۇ توساتتنلا بۇنداق بېيپ كېتشنى ئويلمغانىدى. ئوڭاي كەلگەن پۇل قول كۆيدۈرىدۇ، ئۇنڭ ئۈستگە بۇ يېزدكى قېرنداشلارنڭ بېياي دېسە پۇلى يوق، پۇلى بولسا مېڭشقا جۈرئەت قلالمايتتى. شۇڭا ئۇ قورۇما ماللار زاۋۇتنى ھەقسزلا كوللېكتپقا ئۆتكۈزۈپ بەردى ھەمدە بۇ زاۋۇتنى ئۆزگە ھۆددگە بېرشنى تەلەپ قلدى.

بر يىلدن كېين توختام بويچە 60 مڭ يۈەن ساپ پايدنى بۆلۈشتى: يۇقرىغا تۆت ئۈلۈشنى، ئشچى-خزمەتچلەرگە ئككى ئۈلۈشنى، زاۋۇت باشلقى تۆت ئۈلۈشنى ئالدى. مۇشۇنداق ھېسابلغاندا چېن كۈيشېڭ 100 مڭ يۈەنگە ئېرشتى. چېن كۈيشېڭنڭ كۆزلرى يەنە بر قېتم ئالچەكمەن بولۇپ كەتتى. چاڭشۇ شەھرنڭ ھەر دەرجلك رەھبەرلرى ۋە

مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى كەسكىنلىك بىلەن چىن كۆيشىكى 100 مىڭ 65 يۈەن 11 يۈگنى ئىلىشقا تېگىشلىك دەپ قىزىل قەغەزگە ئوراپ ئۇنىڭغا بەردى.

چىن كۆيشىك ئۇنى ئوكۇمۇ-چۆشۈمۇ دەپ ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى. ئۇ ناھايىتى تەسىرلەندى ھەم خۇشال بولدى!

ھالبۇكى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا كېلىپ قالغان بۇ 100 مىڭ يۈەنگە ئادەتلەنگەن تەپەككۇر ئۇسۇلى تۈپەيلى خەقنىڭ كۆزلىرى قىزاردى: «چىن كۆيشىك دېگەن بەدبەخ بىردىنلا بېيىپ كەتتى، ئۇنىڭغا ئوچۇق-ئاشكارا چېقىلالمىساقمۇ، ئاستىرتتىن گېلىدىن تاماق ئۆتمەيدىغان، كۆزگە ئۇيقۇ كەلمەيدىغان قىلىپ قويمىساق بولمايدۇ» دېگەنلەرمۇ بولدى.

شۇنىڭ بىلەن چىڭ كۆيشىكنى گورۇگە ئىلىۋاپتۇ، دېگەن پاراڭ پۇر كەتتى. ج خ ئىدارىسىنىڭ ماشىنىسى ئۇنىڭ زاۋۇتىغا بارغان كۈنىنىڭ ئەتىسىلا چىن كۆيشىكنىڭ باج ئوغرىلاپتۇ، گازىرنىڭ ئىچىگە زەھەرلىك سىيانىد سېلىپ قويۇپتۇ، چىن كۆيشىك ئاياللار بىلەن ئويناپتۇ، يەنە كېلىپ ئويۇنغىنى تېخى ھەربىينىڭ ئايالى ئىكەن، دېگەندەك ئۇسەك گەپلەر تارقاپ كەتتى.

100 مىڭ يۈەننىڭ ئېلىپ كەلگىنى 100 مىڭ خىل پىتنە-ئىغۋا بولدى، يۈز مىڭ خىل پىتنە-ئىغۋا چىن كۆيشىكنى ھالاكەت گىردابىغا ئەكېلىپ قويدى.

كەمبەغەللەر بېيىسا مۇشۇنداق بالاغا قالىدىغان گەپ. چىڭ كۆيشىك گەرچە ئىرادىسىدىن تەۋرەنمەي مەزمۇت تۇرسىمۇ، ئۇنىڭدىكى دەككە-دۈككە ۋە كىرزىس تۇيغۇسى بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى...

شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى مىڭ جيۇەن چىن كۆيشىككە:

— قورقماڭ، ئاساسىي ئېقىمغا قاراڭ، كۆپ ساندىكى كىشىلەر سىزنى قوللىماقتا، ئالغا قاراپ يۈرەكلىك مېڭىۋېرىڭ، — دېدى.

سۇجۇ شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى گاۋ دېچېڭ ۋە ئۆلكە باشلىقى گۇ شيۇلىيەنمۇ ئۇنى رىغبەتلەندۈردى. چىڭ كۆيشىك مەغرۇرانە قىياپەتتە يەنە بىر پەللىگە چىقتى.

ۋەزىيەت چىن كۆيشىكنى ياراتتى.

مەدەت بېرىش

ھازىر چىن كۆيشىكنىڭ يىمەكلىكلەر زاۋۇتى، ئېلېكتر ماشىنا زاۋۇتى، ئىچىملىك زاۋۇتى، رەڭلىك باسما زاۋۇتى ۋە توقۇمىچىلىق فابرىكىسى قاتارلىق كارخانىلىرى بار. دەسلەپتە ئۇ 10 مىڭ يۈەن بىلەن ئىش باشلىغان، ھازىر ئۇنىڭ مۇقىم مۈلكىدىن باشقا ئوبوروت قىلىدىغان يەنە 80 مىليون يۈەن پۇلى بار. ئۆتكەن يىلقى سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 120 مىليون يۈەنگە يېتىپ، ئۇنىڭ ساپ پايدىسى 14 مىليون يۈەن بولدى، ئۇنىڭ دەسلەپكى يىللىق قورۇما مەھسۇلاتى 10 مىڭ توننا ئىدى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە بۇ سان پۈتۈن مەملىكەتتىكى قورۇما مەھسۇلاتىنىڭ بەشتىن بىرىنى ئىگىلەيدىكەن. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئۆلكىلەردە قورۇما تارماق زاۋۇتى، پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا سېتىش ئورنى بار ئىكەن. ئۇ ئۆزى 15 مىليون ئامېرىكا دوللىرى مەبلەغ سېلىپ چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى كارخانىدىن ئۈچنى قۇرۇپتۇ. ئۇ «بۇ بىر كىچىك ئىش، مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا مەھسۇلات قىممىتىنى 10 ملياردقا، ساپ پايدىنى 1 ملياردقا يەتكۈزىمەن...» دېگەن.

چاڭشۇ شەھىرىنىڭ مالىيە كىرىمىدىن يەرلىككە قالدۇرغان پۇلى ئاران 60 مىليون. دېمەك چىن كۈيشېڭنىڭ قولىدىكى پۇل شەھەر باشلىقىنىڭ قولىدىكىدىنمۇ كۆپ.

بۇنىڭغا قانداق قاراش كېرەك

مېنىڭچە، بۇ مۇقەررەر، شۇنداقلا چوڭ ياخشى ئىش. ئەگەر كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ئون مىڭدىن يۈز مىڭغىچە كارخانىچىنىڭ قولىدىكى پۇل شەھەر باشلىقىنىڭ قولىدىكى پۇلدىن جىق بولسا، ئۇ ھالدا جۇڭگونىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشى، ئۆزگىرىشى غەلىبە قىلغان بولىدۇ.

كىشىلەر چاڭشۇ بازىرىدا بۇنداق ھېكايىلەر كۆپ دېسە، چىن كۈيشېڭ بۇ يەردە پىتنە-پاسات كۆپ دەيدۇ. بۇ مۇنداق دېدى: «مەن ئىشلەپ باش كۆتۈرگەن، دەسلەپتە ھۆكۈمەت قوللىمىدى، بانكا قەرز بەرمىدى، كادىرلار چۈشەنمىدى، ئاما ئىشەنمىدى، بۇلار كاللامنىڭ ئىچى-تېشىنى قوچۇۋەتتى». بىر قېتىم گاۋدېجېڭ مېنى يوقلاپ كەپتۇ، مەن ئۇنىڭغا: «سىياسەتنىڭ دانالىقى، رەھبەرلىكنىڭ ئاقلانىلىقى، ئۆزۈمنىڭ زېرەكلىكى تۈپەيلىدىن مۇۋەپپەقىيەت قازانغانمەن، ئەگەر بۇ ئۈچىدىن بىرسى كەم بولسا، ئىشىم كۆپۈككە ئايلانغان بولاتتى» دېدىم.

جان تىكىپ پايدا يارىتىپ ئۈچ يىلدىن كېيىن 5 مىلياردتىن ئاشۇرۇپ، چاڭشۇدىكى بىرىنچى بېزا بولىمىز.

ھازىر پۈتۈن يېزىدىكى ئەمگەك كۈچىنىڭ 98 پىرسەنتى كارخانىلارغا كىردى، ئىككى پىرسەنتى ئىككى كىچىك دېھقانچىلىق مەيدانىدا دېھقانچىلىق قىلىدۇ. پۈتۈن يېزىدىكى 45 ياشتىن تۆۋەن ئىشچى-خىزمەتچىنىڭ ستراخۋانىيە سوممىسى بار، ئادەم بېشىغا يىلىغا 900 يۈەن (يىللىق ئۆسۈمى % 15) تاپشۇرساق، ئون نەچچە يىلدىن كېيىن ئۆسۈمى بىلەن قوشۇلۇپ نەچچە ئون مىڭ يۈەن بولىدۇ، كېيىن بۇ پۇل ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە قالىدۇ. كەنتتىكى ياشانغانلارنى گۈل-گىياھ ئۆستۈرۈش، بېلىق بېقىش ۋە تازىلىق ئىشلىرىغا ئورۇنلاشتۇردۇق، ھەر بىر ئادەم يىلىغا 2500 يۈەن ئالىدۇ. مەن ئۇلارغا، پەقەت سوتسىيالىزملا ياخشى تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرىدۇ، دېگەننى تونۇتماقچىمەن.

باشقىلارنىڭ باھاسى

چىن كۈيشېڭنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالغا ئىشەنچىسى كامىل. ئۇ «10 مىليارد پۇل تېپىپ پۈتۈن يېزىدىكى 300 دىن ئارتۇق ئائىلىنىڭ ئۆيىنى پۈتۈنلەي چېقىپ تاشلاپ داچا شەكىللىك ئۆي سېلىپ بېرىمەن، ھەر بىر ئائىلىگە 15 مىڭ يۈەن كەتسە، ھەممىسىگە 45 مىليون كېتىدىكەن! مەن شيامېن، گۇاڭدۇڭ، شېنجېنلەرگە ئادەم ئەۋەتىپ ئۇ يەرلەردىكى چىرايلىق، ئۆزگىچە ئۆيلەرنىڭ نۇسخىسىنى ئەكەلدۈردۈم. ياڭچاۋنى دۇنياغا يۈزلەندۈرىمىز. 250 مو يېرى بىلەن گورۇھلار شىركىتى قۇرۇپ ئېچىش رايونى قىلىمىز. قىلغاندىن كېيىن چوڭىنى قىلىش كېرەك، ياڭچاۋنى قەدەممۇ قەدەم چاڭشۇنىڭ ‹ئالاھىدە رايون› ى قىلىمىز» دەيدۇ. ئۇ يەنە ئالىي مەكتەپ ئاچماقچى ئىكەن، ئەگەر ھۆكۈمەت تەستىقلىمىسا پۇلنى ئۆزى چىقىرىپ، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆزى قوبۇل قىلىپ، ئۆزى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرىدىكەن.

چىن كۈيشېڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، بۇ بىر سەھرا باتۇرى، ئەمما يۇقىرىقى «ئۈچ دانا» لىققا يەنە بىر دانالىقنى قوشۇش كېرەك. ئادەم زېرەك بولۇپ، دانا بولمىسا يەنىلا ئۆز ئۆزىدىن ھالقىپ كېتەلمەيدۇ.

ئىككىنچى بۆلۈم چەت ئەللىك

يەتتىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: HALO

سۇجۇ شەھىرى شىچېك سارىيى. كاستيۇم-بۇرۇلكىنى قاتۇرۇپ كىيگەن بولسىمۇ ئەمما گالستۇكنى ئوڭشاپ تاقىيالمىغان، پۇتىغا ساپسېرىق يۈگۈرۈش ئايىغى كىيىۋالغان ئوتتۇرا ياشلىق بىر دېھقان سارايغا ئۈسۈپ كىرىپ، قاڭشارلىق، كۆك كۆز بىر چەت ئەللىككە قولىنى قوپال ئەمما ناھايىتى كۈچلۈك ھالدا «Halo!» دېگىنىچە گېپىنى باشلىدى. بۇ، چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى بىر كارخانىنىڭ باشلىنىشى بولۇپ قالدى.

سەككىزىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: «OK»

— كەچۈرۈڭ ئەپەندى، مەن سىزنى تونۇمايمەن! — ئامېرىكىلىق خوجايىن ئاخىرى ئۇنىڭ تەيسەن ناھىيىسى فۇچاۋ يېزىسى فۇچاۋ كەنتى 7-گۇرۇپپىسىنىڭ پۇقراسى ئىكەنلىكىنى بىلگەندە ئۇنىڭغا قەتئىي ئىشەنمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلىدى. ئەمما بۇ دېھقان ئۇنىڭغا يار يېلىمدەك چاپلىشىۋالدى. ئۇ، چەت ئەللىك بىر قېتىمدا پەرۋا قىلمىسا ئىككى قېتىم، ئىككى قېتىمدا پەرۋا قىلمىسا ئۈچ قېتىم، يەنە بولمىسا يەنە قاتىرىدى... ئۇ توت ئايغىچە 20 قېتىم قاتىرىدى! 20-قېتىم بارغان چاغدا چەت ئەللىك سودىگەر: «OK!» (بولىدۇ!) دېدى. ئۇ جۇڭگو دېھقانلىرىنىڭ خەلقئارا بازارلارغا كىرىش ئۈچۈن شۇنچە كۈچلۈك ئىرادە ۋە غەيرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئويلاپ باقمىغانىدى.

سۇجۇدىكى دېھقانلار گۇرۇپپىسى، ئاچقان شېرىكچىلىكتىكى بىرىنچى كارخانا مۇۋەپپەقىيەت قازاندى. بۇ شىركەت ئىشلەپچىقارغان 808 فوتو تالالىق كۋارتس سائەت شاڭخەي شەرقىي جۇڭگو سودا يىغىنىدا زىلزىلە قوزغىدى، شۇنىڭ بىلەن چەت ئەللىك سودىگەر يەنە 20 مىليون خەلق پۇلىنى كۆپەيتتى.

توققۇزىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: ھىلتون

ئۆتكەن يىلى 3- ئاي، ۋۇشەن ناھىيىسى دۇسۇن يېزىسىنىڭ پارتكوم شۇجىسى جۇ كۈنشېڭ تەيۋەنلىك بىر سودىگەرنىڭ شاڭخەي ھىلتون مېھمانخانىسىغا چۈشكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇ شۇ ھامان ماشىنا بىلەن مېھمانخانىغا بېرىپ سودىگەرنى كاتتا مېھمان قىلغانلىقتىن ئۇ يۈز كېلەلمەي دۇسۇنغا باردى. ئۇ يەرنىڭ مۇھىت شارائىتى ياخشى بولۇپ، بىر پارچە كۆمۈش مەبلەغ سالسا بىر پارچە ئالتۇنغا ئېرىشكىلى بولاتتى. بولۇپمۇ تەيۋەنلىك سودىگەرنى ھەيران قالدۇرغىنى ۋە تەسىرلەندۈرگىنى شۇ بولدىكى، دۇسۇنلۇقلار كېچىچە ئۇخلىماستىن نەق مەيداندىلا شېرىكلىشىش مۇددىئانامىسىنى يېزىپ چىقتى. سودىگەر قايىل بولدى. ئۇ مەبلەغ سالدى. بۇ مۇۋەپپەقىيەت تەيۋەنلىك نۇرغۇن سودىگەرلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى. «تەيۋەن سودىگەرلىرى بازىرى» جياڭسۇدا زور بىر خەۋەر بولۇپ قالدى.

ئونىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: بانكوكتىكى «چەت ئەللىكلەر»

1990 - يىلى 5 - ئاي، بانكوكتىكى ئەڭ ھەشەمەتلىك پۇل مۇئامىلە مەركىزىدە بىر نەچچە ياش ناھايىتى خۇشال ھالدا شېرىكلىشىپ ئاچقان بىر كارخانىنىڭ ئىش باشلاش لېنتىسىنى كەسمەكتە ئىدى، بۇنىڭ بىلەن سەھرالىقلارنىڭ گۈزەل ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشتى. تايلاندلىقلار ئۇلارنى «چەت ئەللىكلەر» دەپ ئاتىدى، «چەت ئەللىكلەر»؟ بۇنىڭغا ئادەمنىڭ راستىنلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. نۇرغۇن يىللاردىن بۇيان جۇڭگولۇقلار پەقەت «يۇرتداش» لا بولالىغان، يېزا - بازار كارخانىسى «يۇرت» دېگەن سۆزنى تېخىمۇ ئاساس قىلاتتى. ئەمما ھازىر يۇشەن بازىرىدا زاۋۇت ئاچقان بىر نەچچە ياش بانكوكقا بېرىپ «چەت ئەللىك» بولۇپ قالدى!

ئەينى چاغدا جياڭسۇدىكى يېزا - بازار كارخانىلىرىدىن چەت ئەلگە چىقىپ زاۋۇت قۇرغانلار يوق بولۇپ، چاڭشۇ پولىپروپىلېن تالاسى زاۋۇتىدىكىلەر بۇلارنىڭ ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ يول ئاچقانلار ئىدى.

ئالتىنچى شەخس: تاشقى پېرىۋوت پادىشاھى شېن چىنەن

شېن چىنەن تەققى - تۇرقى ئادەتتىكىچە، بېلى سەل - پەل ئېگىلگەن. سۇس كۆلرەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا كىيىپ، قىزىل گالستۇك تاقىۋالغانىدى. چىرايىدىن بىر خىل تېتىكلىك ۋە قىزغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

قارىماققا ئۇ سۆزمەن ئەمەستەك كۆرۈنەتتى. ۋۇجۇدىدىن يېزىلىقلارغا خاس ساددا - سەممىيلىك بىلىنىپ تۇراتتى. مانا مۇشۇنداق بۇ ئوبرازنى 1 مىليارد 400 مىليون پېرىۋوت بىلەن باغلاپ تەسەۋۋۇر قىلىش ناھايىتى قىيىن ئىدى.

ئەمما ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرى، مۇۋەپپەقىيەتلىرى، ھەقىقەتەن جۇڭگو دېھقانلىرىنىڭ غۇرۇرىنى نامايان قىلاتتى.

ئامېرىكىلىق خوجايىنلار ئامالسىز قالدى

بۇ يىل 1 - ئاي، شېن چىنەن تاھىيلىك پارتكوم شۇجىسى بىلەن ئامېرىكىغا باردى. ئۇنىڭ ئەڭ زور تەسىراتى شۇ بولدىكى، ئۇ ئۆزلىرى ئىشلەپچىقارغان ساقلىقنى ساقلاشتا ئىشلىتىلىدىغان سەھىيە بۇيۇملىرى ئامېرىكا بازىرىنىڭ % 40 نى ئىگىلىگەن! نۇرغۇن سودىگەرلەر ئۇنى كۆرسىلا ماختاپ: «چىنەن مەھسۇلاتى»، «يارايدۇ» دېيىشتى!

ئۇ ئامېرىكىدىن FDA -تىجارەت كىنىشكىسى ئالغان بىردىنبىر جۇڭگولۇق سودىگەر ئىدى.

1989 - يىلى 10 - ئايدا بۇ كىنىشكىغا ئېرىشكەن شېن چىنەن ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالدى.

بۇ ھالقىلىق بۆسۈشكە مۇيەسسەر بولغان شېن چىنەن بىرئازمۇ بوشىشىپ قالماي يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۇسكۇنىلەر ۋە ئىختىساسلىق خادىملارنى كىرگۈزۈپ، مەھسۇلاتلىرىنىڭ

شۆھرىتىنى ئاشۇرۇپ، ئىمپورت پىرېۋوتى 50 پىرسەنتلىك سۈرئەت بىلەن ئىلگىرىلەپ ماڭدى.

ئۇ بۇنىڭغا تېخى قانائەت ھاسىل قىلمىدى، بۇ ھال ئۇنىڭ بىلەن ئامېرىكىلىق خوجايىن ئارىسىدا توقۇنۇش كەلتۈرۈپ چىقاردى.

بىر قېتىم ئىككىيلەن ئارازلىشىپ قالدى، بۇنىڭغا شىن چىنەننىڭ مەھسۇلاتلىرىنى باشقا خېرىدارغا ساتقانلىقى سەۋەبچى بولدى. قارشى تەرەپ ناھايىتى خاپا ئىدى. سىزنىڭ زاكازىڭىزنى قاندۇرغاندىن كېيىن باشقىلارغا ساتساق نېمىشقا بولمايدىكەن؟ — دېدى شىن چىنەن.

— بىز شېرىكلەشكەن كارخانا، مەھسۇلاتنى پەقەت بىزگىلا بېرىسىلەر، — دېدى قارشى تەرەپ.

— ئۇنداقتا بىز توختام تۈزۈيلى، بىز ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەممىسىنى سىلەر ئېلىڭلار، بولامدۇ؟- دېدى شىن چىنەن. قارشى تەرەپ بېشىنى چايقىدى. شىن چىنەن ئاچچىقتىن ئۆزىنى باسالماي:

— ئەپەندى، بۇ زادىلا ئادىل ئىش بولمىدى، ھەقىقەتەن كېلىشەلمىسەك ئالاقىمىزنى ئۈزۈۋېتەيلى!- دېدى. قارشى تەرەپ نائىلاج زۇۋان سۈرەلمىدى. چۈنكى، ئۇ چوڭ قۇرۇلۇقتىكى ئۈچ جايغا مەبلەغ سالغان بولۇپ، قالغان ئىككىسىنىڭ ھال-ئوقىتى كۆڭۈلدىكىدەك بولمايۋاتاتتى. ئەكسىنچە شىن چىنەننىڭ مەھسۇلاتىدىن سۈپەت ۋە نام-شۆھرەت جەھەتتە قۇسۇر تېپىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى، ئامېرىكىلىق بۇنىڭدىنمۇ قۇرۇق قالسا باشقا يول تاپالمايتتى...

شىن چىنەن تەكشۈرۈش ئارقىلىق فىلىپپىندىكى بىر شىركەت بىلەن ھەمكارلىشىپ مانىلادا «سۇما» شىركىتى قۇردى. دۆلەت ئىقتىسادىي-سودا مىنىستىرلىكى بۇ تۈرنى تەستىقلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇ، ئامېرىكىغا بېرىپ بىر تارماق زاۋۇت قۇرماقچى، ئۆز قولى بىلەن بازارنىڭ «چۈلۈكى» دىن يېتىلمەكچى بولدى.

ئامېرىكىلىق خوجايىن بۇنى بىلگەندىن كېيىن، يەنە بىر قېتىم ئۇنى ئەدەپلەپ قويماقچى بولدى.

شىن چىنەن قائىدە سۆزلەشتە چىڭ تۇردى:

ئەپەندىم. سىز ئىقتىسادىي قانۇنىيەتنى ئوبدان چۈشىنىسىز، مەن شىن چىنەن مەملىكىتىڭلارغا كېلىپ زاۋۇت قۇرساممۇ باشقىلار قۇرىدۇ. ئۇلارغا سېلىشتۇرغاندا مەن سىزگە نەپ يەتكۈزىمەن. چۈنكى، بىزنىڭ بىر نەچچە يىللىق ھەمكارلىق مۇناسىۋىتىمىز بار. ئامېرىكىغا بارغاندىن كېيىن مەن غەربىي دېڭىز ساھىلىدا، سىز شەرقىي دېڭىز ساھىلىدا تۇرىسىز، ئۆزئارا بىۋاسىتە توقۇنۇش كېلىپ چىقمايدۇ...

قارشى تەرەپ يەنىلا بىر كۈچلۈك رەقىبىنىڭ ئامېرىكا بازارلىرىغا بىۋاسىتە كىرگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ تاپاۋىتىگە تەسىر يېتىشىدىن قورقۇپ، چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ بۇ تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى:

— شىركىتىمىزنىڭ 30% پاي چېكىنى سىلەرگە ئۆتكۈزۈپ بېرەي. بۇنىڭ شەرتى، سىلەر دۆلىتىمىزگە كېلىپ زاۋۇت قۇرمايسىلەر...

— بۇ گەپ ئەمەلىي بولمىدى، خىزمەت كۆرسىتىمەي تۇرۇپ مۇكاپات ئېلىشنى خالىمايمىز، مەن سىلەرنىڭ 30% پاي چېكىڭلارنى نېمىشقا بىكارغا ئالغۇدەكمەن؟ — دېدى شىن چىنەن.

ئامېرىكىلىق سودىگەر شىن چىنەندىن نەپ ئېلىشقا كۆزى يەتمىگەندىن كېيىن زەردە بىلەن:

— سەن شىن چىنەن ئوكيان ئاتلاپ ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىدا شىركەت قۇرۇپ

ئەپلەشتۈرەلمىسەك ۋەيران بولۇپ كېتىسەن... — دېدى.

— ئىشەنچىم بولغانلىقتىن شۇنداق قىلدىم، — دېدى شىن چېنەن كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

«شىم تىككۈچىلەر سەركارى» نى «كېچىكتۈرۈپ جازالاشلار»

شىن چېنەن تەمكىن ۋە ئېغىر-بېسىق بولۇپ، بېشىدىن نۇرغۇن ئىسسىق-سوغۇقلار ئۆتكەنىدى. بۇ ئۇنى خەلقئارا بازار رىقابىتىدە يېڭىلمەس ئورۇنغا ئىگە قىلدى. ھەتتا ئامېرىكىلىق كونا سودىگەر جوئېل ئەپەندىمۇ ئۇنى ھېچنېمە قىلالمىدى.

بىز شىن چېنەننىڭ جاپالىق كۈرەش قىلىپ، ئىگىلىك تىكلەش تارىخىنى ئەسلەپ ئۆتسەك ئارتۇقچە بولماس.

ئۇ 13 يېلدىن ئىلگىرى ئۆيدىكى بىر كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى قولتۇقلاپ چىقىپ، ئەينى چاغدىكى «گۇڭشې» نىڭ قول سانائەت كارخانىسى ئاچقان بىر كىيىم-كېچەك زاۋۇتىغا ۋەزىپىگە تەيىنلەنىدى. ئۇ بېلىقچىلارنىڭ ئىككى ئېغىزلىق ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ، قەرز ئالغان 3 مىڭ يۈەنگە 1 مىڭ مېتىر جۇڭچاڭبۇ سېتىۋېلىپ ئىشتان تىكتى-دە، ئۇنى چوڭ-كىچىك بازارلاردا ۋە شاخەيننىڭ خالتا كوچىلىرىدا ۋارقىراپ يۈرۈپ ساتتى. ئۇ چاغدا پۈتۈن مەملىكەتتە كاستۇم-بۇرۇلكا مودا ئىدى. يەنە كېلىپ كۆپ ھاللاردا ھۆكۈمەت پۇلغا ئېلىپ تۈۋەنگە تارقىتىلاتتى.

ئۇنىڭ ئىچى قايىندى، تىرىشىش ئارقىلىق بۇ زاۋۇت «بازار قۇرغان كارخانا» غا كۆتۈرۈلدى. ئۇ پىلانلىق ھالدا ئۆي سالدى، يەنە ناھىيىگە قاتراپ ئايىغىنىڭ چەمى يىرتىلىپ، ئاغزى ئۆيراپ كەتتى. بانكىغا، مالىيە ئىدارىسىگە، تەمىنات-سودا كوپېراتىپىغا بېرىپ 1 مىليون يۈەن قەرز ئالدى. قايتىپ كېلىپ دەرھال ئۆي سالدى. 1984-يىلى 9-ئاينىڭ 10-كۈنى ئىش باشلىنىپ يېرىم يىلغا كەلگەندە قۇرۇلۇش ئەترىتىدىكىلەر قېچىپ كەتتى! ئۇلار شىن چېنەننى نامرات، پۇلىمىزنى بېرەلمەسمىكىن دەپ قورقاندى. ئۇنىڭ ئاچچىقى كەلدى-يۇ، ئۆزىنى بېسىۋالدى. كېچىلەپ لوشۇيگە بېرىپ باشقا بىر قۇرۇلۇش ئەترىتىنى باشلاپ كەلدى. ئىككىنچى يىلى 5-ئاينىڭ 1-كۈنى قۇرۇلۇش پۈتتى. شۇ چاغدا پۈتۈن ناھىيە ياپونىيىنىڭ كاستۇم-بۇرۇلكا ئىشلەپچىقىرىش لىنىيىسىدىن بەشنى كىرگۈزگەن بولۇپ، ئۇ ئەڭ بالدۇر كىرگۈزگەن ھېسابلانسىمۇ، يېرىم يىل ئۆتكەندىن كېيىن بىر لىنىيىنىڭ ئۈنۈمى كۆرۈلمىدى. چۈنكى، گوۋۇيۈەن ناھايىتى تېزلا ھۆججەت تارقىتىپ: ھەر قانداق تارماق ھەرقانداق باھانا-سەۋەبلەر بىلەن كاستۇم-بۇرۇلكىنى خىزمەت كىيىمى ئورنىدا تارقىتىشقا يول قويۇلمايدۇ، دەپ كۆرسەتكەنىدى. شىن چېنەن يەنە بىر قېتىم «ئاسماندىن يەرگە چۈشۈپ كەتتى»، قىزغىنلىقى سوۋۇدى، ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ ئېگىز بىنادىن سەكرەشنى ئويلىدى!

ئۇ چاغلاردا ئۇ، چەت ئەللىك كاپىتالىستلار ئىچىدە ۋەيران بولسا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالىدىغانلارنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغانىدى. شىن چېنەنمۇ ۋەيران بولدىمۇ؟ ئۇ ئالدىنقى يېرىم يىلدا 200 مىڭ يۈەن زىيان تارتىپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ مائاشىنى تارقىتالمىدى. مەھسۇلاتلىرىنى ساتالمىدى. قەرز ئالغان پۇللىرىنى قايسى يىلى، قايسى ئايدا قايتۇرۇپ بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

شىن چېنەن خېلىلا قېرىپ قالغان بولسىمۇ ئۆلۈپ قالمىدى، ئۇ ئاخىرى ھايات-مامات يولىدا تىرىشىپ بەرداشلىق بەردى.

ئۈزىدىن قوغلاپ زەربە بېرىش ۋە «خۇدا» نىڭ تەسىرلىنىشى

ئۇزۇن ئۆتمەي ناھىيىلىك تاشقى سودا ئىدارىسىنىڭ دېرىكتورى بېيشىغا كېلىپ ئۇنى يوقلاپ، شياڭگاڭلىق ۋاڭ ئەپەندىنىڭ ×× بازاردا ئوپېراتسىيە لوڭگىسى ئىشلەۋاتقانلىقى، بىر يىل بولسىمۇ سوۋپىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلمىگەنلىكى، ۋاڭ ئەپەندىنىڭ ئورۇن ئالماشتۇرماقچى ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىر ئۇچۇرنى يەتكۈزدى. شېن چېنەن دەرھال بۇ ئۇچۇرنى ئۇقۇشۇپ ۋاڭ ئەپەندى ۋە ئۆلكىلىك دورىگەرلىك، ساقلىق ساقلاش ئىمپورت-ئېكسپورت شىركىتىنىڭ ئادەملىرىنى چاقىرتىپ كەلدى.

ئۇلار دەرھال سىناق تەرىقىسىدە ئىشقا كىرىشىپلا مۆۋەپپەقىيەت قازاندى. ۋاڭ ئەپەندى:

— سىلەرنىڭ بىر ئايلىقىڭلار × جايىنىڭ بىر يىللىقىنىڭ سەۋىيىسىدىن يۇقىرى بولدى، — دېدى.

شېن چېنەننىڭ ئىشەنچىسى ئېشىپ، تازا ئىشلەشكە بەل باغلىدى.

دەل مۇشۇ چاغدا تاسادىپىي ئەھۋال يۈز بەردى. ئۆلكىلىك شىركەت ئۇنىڭغا تېلېفون بېرىپ، ئۆزلىرىنىڭ ۋاڭ ئەپەندىگە بىر ئامېرىكا تىيىنى قوشىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا ۋاڭ ئەپەندى بۇنىڭغا قوشۇلمىدى، ئايىغى چىقماس تالاش-تارتىشلاردىن كېيىن ۋاڭ ئەپەندى پېشىنى قېقىپ خوشلاشمايلا چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش يوققا چىقتى!

تېلېفوننى قويغاندا شېن چېنەننىڭ چىرايىدا قان دىدارى قالمىغانىدى. ئۇ، ۋاڭ ئەپەندى بىلەن ئۆزى يۈزتۇرانە كۆرۈشۈش قارارىغا كەلدى.

ۋاڭ ئەپەندى شياڭگاڭدا ئەمەس ئىدى. تېلېفوندا ئادەم تاپقىلى بولمايتتى.

ئۇ شاڭخەيدىمۇ؟ ئۇ كېچىلەپ شاڭخەيگە بېرىپ دېڭىزدىن يىڭنە ئىزدىگەندەك ھەر بىر چوڭ ساراي-مېھمانخانىلارنىڭ ھەممىسىنى بىر-بىرلەپ ئاختۇردى، ئۇ يوق بولۇپ چىقتى.

ئۇ ۋاڭ ئەپەندىنىڭ خاڭجۇ بىلەن كەسىپىي ئالاقىسى بارلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە خاڭجۇغا باردى.

ئۇ يەرگىمۇ بىكار كەلگەن بولۇپ چىقتى، ئۇ ناھايىتى تېزدىن گۇاڭجۇغا باردى. ئۇ گۇاڭجۇدا بارلىق مېھمانخانا-سارايلارنى بىر-بىرلەپ ئىزدەپ يۈرمەستىن، تېلېفون نومۇرى دەپتىرىنى ئېلىپ، ساراي-مېھمانخانىلارنىڭ ھەممىسىگە تېلېفون بېرىپ سۈرۈشتە قىلدى، ۋاڭ ئەپەندى بۇ يەردىمۇ يوق بولۇپ چىقتى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ۋاڭ ئەپەندىنىڭ شياڭگاڭدىكى شىركىتىگە تېلېفون بېرىۋىدى، تېلېفوننى ئالغان خېنىم، ۋاڭ ئەپەندىنىڭ فۇجۇدا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

ئاخىرى ئۇنىڭ نەدە ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. ئۇ يولۇچىلار ئاپتوبۇسىدا يىگىرمە نەچچە سائەت يول يۈرۈپ ئۇيقۇسىراپ كەتتى. ئۇ ئاخىرى تاشقى سودا مېھمانخانىسىنى تاپتى، بىراق يېرىم سائەت ئىلگىرى ۋاڭ ئەپەندىنىڭ بۇ يەردىن كېتىپ قالغانلىقىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن؟

ۋاڭ ئەپەندىنىڭ نەدىلىكىنى ئىز بىلمەيتتى، يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك بوشىشىپ كەتكەن شېن چېنەن ئەڭ ئاخىرقى ئۈمىد بىلەن يەنە شياڭگاڭغا بىۋاسىتە تېلېفون بەردى. ئۇلار ۋاڭ ئەپەندىنى «شيامىنغا كەتتى» دېدى.

شيامېن لۇجياڭ مېھمانخانىسى

ئۇيقۇدىن كۆزىنى ئاچالمايۋاتقان ۋاڭ ئەپەندى شېن چېنەننى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ قالغان

ھالدا:

— بۇ يەرنى قانداق تېپىپ كەلدىڭىز؟— دەپ سورىدى.

چىلىق-چىلىق تەرگە چۆمگەن شېن چىنەن:

— مەن سىزنى توپتوغرا يېرىم ئاي ئىزدىدىم،— دېدى ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ.

ۋاڭ ئەپەندى تەسىرلەندى، ئۇ تولىمۇ پەرىشان ھالغا چۈشۈپ قالغان شېن چىنەننى ياتاقتا ئورۇنلاشتۇرۇپ، تاماققا تەكلىپ قىلدى، ئۇ:

— گەرچە مەن جياڭسۇ شىركىتى بىلەن توختام تۈزمىسەممۇ، سىزنىمۇ تاشلاپ قويمايمەن! — دېدى.

بۇلار بۇرۇنقى ئىشلار ئىدى!

بۈگۈنكى شېن چىنەن «ترلىيونېر» بولۇپ قالدى، ئۇ ھازىر يۇرتىدىكى «تۆتىنىڭ بىرى». ئۇ يۈكسەك غايىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، مەردانە يول ئېچىپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە.

كىيىم-كېچەكتىن سەھىيە بۇيۇملىرى ۋە تەنھەرىكەت سايمانلىرىغىچە، خاتالىق، مەغلۇبىيەتتىن مۇۋەپپەقىيەتكىچە، ئىچكى ئىگىلىكتىن تاشقى ئىگىلىككىچە، «شىم تىككۈچىلەرنىڭ ئىش بېشى» دىن «تاشقى پىرىۋوت پادىشاھى» غىچە، «چەت ئەللىك» نى تەكلىپ قىلىپ زاۋۇت قۇرۇشتىن ئۆزى «چەت ئەللىك» بولۇپ چەت ئەلدە شىركەت قۇرغۇچە، يۈزدە-يۈز سىرتقا يېپىشتىن مەملىكەت ئىچىگە سىڭىشقىچە بولغان جەريانلاردا، ئادەمنى ئويغا سالىدىغان يەنە قانچىلىغان ئىشلار يۈز بەرمىگەن؟ يېزىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان قانچىلىغان ئىسسىق-سوغۇق ۋە مۇۋەپپەقىيەت-مەغلۇبىيەتلەر بولمىغان؟

ئون بىرىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: 400 مىڭ يۈەننى كۆيدۈرۈۋېتىش

1989-يىلى ۋۇجاڭ توك سىمى كابېل زاۋۇتى 800 مىڭ يۈەن زىيان تارتتى. بۇ بىرلەشمە زاۋۇتنىڭ زاۋۇت باشلىقى ئەمەلدىن قالدى. يېزىدىكىلەر گۇئامىننى تېپىپ بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئېلىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلارنىڭ شەرتى ئېيىغا 20 مىڭ يۈەن كىرىم قىلىش ئىدى. گۇئامىن ۋارقىرىۋەتتى: «ياق، 20 مىڭ يۈەن ئەمەس، 200 مىڭ يۈەن كىرىم قىلىمەن!» نەتىجىدە سەككىز ئايدا ئىككى مىليون 500 مىڭ يۈەن پۇل تاپتى! 1990-يىلى شۆپەت تۆۋەنلەپ كەتتى، تەكشۈرۈش ئارقىلىق ھەر مىڭ كابېلنىڭ ئىچىدە بىرنەچچە جۈپى يارامسىز چىقتى. بۇنى ئاڭلىغان پوچتا مەدارىسىدىكىلەر ئۇلارنى ئىزدەپ كېلىپ، «باھاسىنى چۈشۈرۈپ بىزگە سېتىپ بېرىڭلار، مىڭ جۈپنىڭ ئورنىغا 500 جۈپنى ئىشلەتسەك ھەرگىز مەسىلە كۆرۈلمەيدۇ» دېدى. گۇئامىن ئۇنىمىدى. ئۇ «ھەممىسىنى كۆيدۈرۈۋېتىڭلار!» دەپ بۇيرۇق چۈشۈردى. بىر ئېغىز گەپ بىلەن كابېللار ئۈچ كېچە-كۈندۈز كۆيدۈرۈلدى. بىر ئېغىز گەپ بىلەن 400 مىڭ يۈەن كۆيدۈرۈۋېتىلدى. پۇل كۆيدۈرۈلدى، سەھرا پۇرىقى كۆيدۈرۈلدى، خام خىيال كۆيدۈرۈلدى، ئەمما غايە تاۋلاپ چىقىلدى: كابېل زاۋۇتىنى باشقۇرۇش پۈتۈنلەي مۇنتىزىملاشتۇرۇلدى، «دۆلەت ئۆلچىمىگە يەتكۈزۈلدى»، بۇنىڭ بىلەن شۇ يىلدىكى 3 مىليون ۋە ئۆتكەن يىلدىكى 3 مىليون 500 مىڭ يۈەن پايدا قولغا كەلتۈرۈلدى.

. ئون ئىككىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: « زەنجىرسىمان باشقۇرۇش »

1987 - يىلى تەن خۇبيانىڭ بوياقچىلىق زاۋۇتىنىڭ مەھسۇلات قىممىتى 1 مىلياردلىق ئۆتكەلنى بېسىپ ئۆتتى، تاشقى سودىدىن 20 مىليون يۈەن كىرىم قىلدى. بۇ، باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن دېھقاننىڭ داشۆ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ چۈشىنەلمەيدىغان « زەنجىرسىمان باشقۇرۇش » تەجرىبىسى. بۇ توغرۇلۇق تەپسىلى سۆزلىمەيمىز. پەقەت كىچىككىنە ئىككى كۆرۈنۈشكە دىققەت قىلساقلا كۇپايە: شاڭخەي 9 - باسما زاۋۇت زاۋۇتىنىڭ باشلىقى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: « سىزنىڭ تىجارەت ئۇسۇلىڭىز، باشقۇرۇش سەۋىيىڭىز بىزگە تەھدىت سالماقتا! بۇرادەر، راست گەپ قىلغاندا، باشتا بىز دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار يېزا - بازار كارخانىلىرىغا ياردەم بەرگەنىدۇق. بۇ تاپتا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى كارخانىلار سىلەرنىڭ ياردىمىڭلارغا ئېھتىياجلىق بولماقتا. » يەنە بىر چەت ئەللىك سودىگەر ئۇنىڭ زاۋۇتىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىپ ئۇنىڭ تونۇشتۇرۇشىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— تەن ئەپەندى، سىزنىڭ « زەنجىرسىمان باشقۇرۇش » ىڭىز ناھايىتى ئىلمىي ئىكەن، خەلقئارا ئىلغار سەۋىيىگە يېتىپتۇ، سىز دۆلىتىمىزگە بېرىپ تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور قاتارىدا مەخسۇس كارخانا باشقۇرۇش نەزەرىيىسى ئاچسىڭىز بولغۇدەك، — دېدى.

7 - شەخس: ماھارەتلىك گوزىرەن

سامان تاغار توقۇش لۇجىدىكىلەرنىڭ ئەنئەنىۋى قوشۇمچە كەسپى. شۇڭا كىشىلەر ئۇلارنى « سامان تاغار كەنتى » دەپ ئاتىشىدۇ. بۇ قەدىمكى بازار ئىلگىرى ئېچىلمىغان ۋە مۇتەئەسسىپ ئىدى. بىراق، بۇ يىل باھار كۈنلىرىنىڭ بىر كۈنىدىلا لۇجىدا ئۈچ تەرەپ مەبلەغ سالغان ئون كارخانا ئىش باشلىدى.

ئۇ لۇجىدا تۇغۇلغان، جاڭفۇدا يېزىدا ئىشلىگەن. ئۇ دېھقانلارنى بەك ئوبدان چۈشىنەتتى. بىر قېتىم ئوبدان غىزالىنىشلىش دېھقانلارنىڭ ئازۇر - ئارمىنى ئىدى.

ئۇ مۇشۇنداق مەدەنىيەت ئاساسىدا 1 مىليون يۈەن مەبلەغ سېلىپ بىر ئۈزۈم ھارىقى زاۋۇتى قۇردى.

قەدىمكى بازار ھاڭ - تاڭ قالغاندەك جىمىپ قالدى. لۇجى بازىرى قالايمىقانلىشىپ، پۈتۈن لۇجى غەزەپلىك قارشىلىقلار بىلەن تولدى: « گوزىرەن دېگەن سولتەك » چوڭ ئىش قىلمەن دەپ ئەپلەشتۈرەلمىسە، ھەممە دەپنە - دۇنيادىن ئايرىلىپ، شامال تۈتۈپ يەيدىغان كۈنگە قالىمىز، دېيىشەتتى.

گوزىرەن تەمكىن ھالدا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن كىشىلەرنى قايىل قىلىشقا تىرىشتى. پايدىلىق بولغان « مەمۇرىي بۇيرۇق » يەنىلا زۆرۈر، دەپ قارىدى.

— 1 مىليون كىرىم قىلىمىز!

— ئۇنىڭدىن ئېشىپ 5 مىليون كىرىم قىلىمىز!

ئۇلار مۇۋەپپەقىيەت قازاندى. دېھقانلار ئېگىزدىكى تار دۇنيا ۋە تىلدىكى يەرلىك شىۋە ئۇلار بىلەن خوشلىششقا باشلىدى.

بېلىق سودىگەرنى زاۋۇت باشلىقلىقىغا تەكلىپ قىلىش

گوزرەنىڭ ئىككىنچى قەدىمى قابىلىيەتلىكلەرنى تاللاپ ئىشلىتىش بولدى. 1985-يىلىنىڭ بىر كۈنى ئۇ بېلىق تىجارەتچىسى ياۋ ۋۇگېنى زاۋۇت باشلىقلىقىغا تەكلىپ قىلدى.

ياۋ ۋۇگېن ھەيران بولدى: «بۇ كومپارتىيە شۇجىسى كىشلەر كۆزىگە ئىلمايدىغان يەككە تىجارەتچىنى قانداقلارچە زاۋۇت باشلىقلىقىغا تەكلىپ قىلىپ قالدىكىنە؟»

گوزرەن ئۇنىڭغا:

— سىزنىڭ سەييارە تىجارەت قىلىشقا ئېپىڭىز بار، بۇنىڭغا مەن ناھايىتى قايىلمەن، سىز كوللېكتىپ ئۈچۈنمۇ بىر ئۇلۇش كۈچ چىقىرالامسىز-يوق؟ -دەيدۇ.

ياۋ ۋۇگېن تەسىرلەنگەن ھالدا:

پۇلۇم يوق چاغلاردا پۇل تېپىشنى ئويلايتتىم، پۇل تاپقاندىن كېيىن شۇنى چۈشەندىمكى، بۇ دۇنيادا پۇلدىنمۇ مۇھىم نەرسىلەر، پۇلغىمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدىغان نەرسىلەر بار ئىكەن... — دېدى.

ياۋ ۋۇگېن دەرھال ۋەزىپىگە ئولتۇردى.

ئۇ، چامادان زاۋۇتىنىڭ باشلىقلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى. شۇ يىلدىكى مەھسۇلات قىممىتى 3 مىليون، 1987-يىلدىكىسى 6 مىليون، 1988-يىلدىكىسى 10 مىليون بولۇپ، 1 مىليون پايدا ياراتتى.

1989-يىلى ياۋ ۋۇگېن پۈتۈن بازار بويىچە جۇڭگو-چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى بىرىنچى كارخانا ئاقۇ چامادان ھەسسىدارلىق شىركىتىنى قۇردى. ئۆتكەن يىلى يەنە 8 مىليون 100 مىڭ دوللار مەبلەغ سېلىپ فويى سۇلياۋ ھەسسىدارلىق شىركىتىنى قۇرۇپ ئۆزى باشقارما باشلىقى، قوشۇمچە جۇڭگو تەرەپنىڭ باش دىرېكتورى بولدى.

ئۆتۈكى بولماسلىق خاتالىقى بولىدۇ

ياۋ ۋۇگېن «باش كۆتۈرۈپ» ئەنئەنىۋى يەنى مۇنتىزىم ئادەم ئىشلىتىش كۆز قارىشىنى بۇزۇپ تاشلاپ پۈتۈن بازاردا، بىر خىل زەنجىرسىمان ئىنكاس شەكىللەندۈردى.

1990-يىلى جۇ فۇگېن گوزرەنىنى تاپتى — ئىلگىرى گوزرەن قابىلىيەتلىكلەرنى ئىزدەيتتى. ھازىر قابىلىيەتلىكلەر ئۆزى كېلىدىغان بولدى.

جۇ فۇگېن ئوتتۇزغا تولمىغان بېلىقچى بولۇپ، ياۋ ۋۇگېن بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئىدى. ئۇ بىزا ئاچقان زاۋۇتتا تەمىناتچى بولغان، ئاڭلىشىمچە بازار قۇرغان توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ ھال-ئوقىتى ياخشى بولماپتۇ، ئۇ، گوزرەنىڭ بەزى ئىشلارنى قېلىپلاشتۇرۇۋالمايدىغانلىقىنى، ئىختىساسلىق كىشىلەرگە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنى تېپىپ:

— مەن توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا بىرىپ سىناپ كۆرۈپ باقاي، — دېدى.

— سىنىڭ نېمە بىلىسىڭ بار؟ — دېدى گوزرەن.

مەن سودا يوللىرىنى ئاچالايمەن، — دېدى ئۇ. بىر نەچچە كۈن ئۆتمەي ئۇ تەمىنات سودىنى كۆتۈرگە ئالىدىغان ئىككى ئادەمنى باشلاپ كەلدى. ئۇ يەنە بىر قېتىم گوزرەنىڭ ئۆيىگە بىرىپ «توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا بىرىپ قابىلىيىتىمنى كۆرسىتىپ باقاي» دېدى. گوزرەن

جۇفۇگېننى تامامەن چۈشىنىپ كەتمەيتتى، ئۇ ئويلاپ كۆرۈپ:

— 15 مىڭ يۈەن زاكالەت قويۇڭلار، ئەپلەشتۈرەلىسەڭلار ئۇنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرىمىز، ئەپلەشتۈرەلمىسەڭلار مۇسادىرە قىلىمىز. قانداق، ئىشلەمسىلەر؟ — دېدى.

جۇفۇگېن ئۆزى زاۋۇت باشلىقى بولدى، زاۋۇت بىر يىلدا قەد كۆتۈردى.

بۇلتۇر مەھسۇلات قىممىتى 100 مىليون يۈەن بولغانىدى، بۇ يىل ئۇنى بىر قاتلاپ، 200 مىليون يۈەنلىك مەھسۇلات قىممىتىدىن 100 مىليون يۈەن پايدا ئېلىشنى ئىشقا ئاشۇرىمەن! — دېدى.

جۇفۇگېن ئۈچ يىلدا ئۈچ چوڭ قەدەم باستى، ئەمما بەزى زاۋۇتلار پۈتىنى بوغقان موماي‌لاردەك چوڭ قەدەم تاشلىيالمىدى. گوزىرەن بەش قائىدە بېكىتتى، زاۋۇت باشلىقى بىر يىلدا بىر قېتىم تەكلىپ قىلىنىدۇ، ھەر يىلى 12 - ئاينىڭ 20 - كۈنى زاۋۇت باشلىقى مۇپەتتىشلارنىڭ ئۆزىنى ئېلىپ تاشلاش ياكى قالدۇرۇشنى بەلگىلەيدىغان «قايغۇلۇق ۋە شادلىق» كۈنى بولدى. ئىلگىرى خاتالىق بولمىسىلا ئۇتتۇق ھېسابلىناتتى. گوزىرەن «ئۇتتۇقى بولماسلىق خاتالىق بولىدۇ، ‹ئەمەلدارلىق› تا ئولتۇرسا ئۆمۈر بويى ئۇنىڭ ئورنى ئۆزگەرمەيدىغان ‹ئەمەلدارلىق› نىڭ نېمە كارايىتى بولسۇن؟! ئۇتتۇقى بولماسلىق خاتالىق بولىدىكەن، ئەمەلدىن چۈشۈشى كېرەك. ئۇنى ئەلۋەتتە تەڭ دەرىجىلىك ئورۇنغا يۆتكەشكە بولمايدۇ، زاۋۇت باشلىقى بولالمىسا مۇئاۋىن زاۋۇت باشلىقى قىلىش، يەنە ئەپلەشتۈرەلمىسە بۆلۈم باشلىقى قىلىش... مۇشۇنداق كېتىۋېرىش بەزىلەرنىڭ ‹ئەمەلدارلىق› ئىدىيىسىنى كۈچەيتىپ ‹تۆمۈر ئورۇندۇق› باسقۇچىغا يەتكۈزۈپ قويغان، شۇڭا بۇ ئىسلاھاتنى ئېلىپ بېرىش مۇشۇنداق تەسكە توختاۋاتىدۇ!» دېدى.

گوزىرەن ۋايىغا يەتكۈزدى!

زاۋۇت باشلىقلىقىغا سالاھىيىتى توشمىغانلارنىڭ ئىشچى-خىزمەتچى بولۇشقىمۇ سالاھىيىتى توشمايدۇ.

ھەرقانداق يۇقىرا ئەمەل تۇتۇش يۇرىستىگە ئىگە.

ھەر بىر «ئەمەلدار» نىڭ ئارقىسىدا ئەمەلدىن چۈشۈپ كېتىش ۋەھىمىسى ئەگىپ يۈرىدۇ.

گوزىرەننىڭ ئادەم ئىشلىتىش يولى مانا مۇشۇ ئىككى-ئۈچ كەلىمە سۆزدىن ئىبارەت ئىدى.

ئەڭ مۇھىمى پىكىر يۈرگۈزۈشنى ئۆگىنىۋېلىش

گوزىرەننىڭ مۇھىم نىشانى سىرتقا يۈزلەنگەن ئىگىلىك.

بۇ ئۇنىڭ لۇجىدا باسقان ئۈچىنچى قەدىمى، شۇنداقلا كۆز قاراش جەھەتتىكى بۆسۈش خاراكتېرلىك ئىلگىرىلىشتۇر.

لۇجىدا قەدىمكى مەسىلىلەر تاشلىنىپ، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشىدا كۆرۈنەرلىك ئىلگىرىلەش ھاسىل قىلىنىپ، پۈتۈن بازاردا گوزىرەننىڭ پىكىر يۈرگۈزۈشى غۇلغۇلا قوزغاۋاتقاندا تۈزۈش، تەرتىپكە سېلىش باشلاندى.

گوزىرەن ئۆزى ئۆلگە بولمىسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ پىكىر يۈرگۈزۈشى دەرھال ئىككى تەرەپتىن يېڭى يول ئاچتى: بىر تەرەپتىن، «يۇرتداش» لار ئىقتىسادى مۇئەييەن ئاساس ھازىرلىدى، شەھەر-شارائىتى بارلار ئۆيلىرىدىن چىقىپ، دۆلەت دەرۋازىسىنى ئېچىپ، خەلقئارا بازارلاردا رىقابەتلىشىپ ئۆزلىرىنىڭ ئەمەلىي كۈچىنى زورايتتى. يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ ئەينى ۋاقىتتىكى سىياسەتنى تەتقىق قىلغاندىن كېيىن، دۆلەت ئۈچ تەرەپ مەبلەغ سالغان كارخانىغا نىسبەتەن

قولايلىق يارىتىپ بېرىدىغانلىقىنى بايقىدى، ئۇ دەل مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ سىرتقا يۈزلىنىش جەھەتتە بۆسۈش ھاسىل قىلدى.

كىچىككىنە بىر لۇجى بۇ يىل 5-ئايغىچە شىپرىكلە شەكەن كارخانىدىن 30 نى قۇردى. ئۇنىڭ ئون ئالتىسى ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشتى ھەممە ھەممىسى پايدا ئالدى.

قەدىمكى بازار ئېچىلدى. قەدىمكى بازارنى بورۇنقىغا سېلىشتۇرغاندا، «يۇرتداشلار» نىڭ ئېيتىدائىي كەنتى «چەت ئەللىكلەر» مەبلەغ سالغان جەنتەتكە ئايلاندى!

• گوزىرەنىڭ مۇكەممەل بىر يۈرۈش پىلانى بار ئىدى.

300 كىلوۋاتلىق ئوت ئېلېكتىر ئىستانسىسى يىل بېشىدا ئىش باشلىدى. پاسكىنا سۇلارنى ئۇنىۋېرسال بىر تەرەپ قىلىش پونكىتىغا 6 مىليون يۈەن مەبلەغ سالدى. سۇ زاۋۇتىدىن ئىككىنى (سائەتتە كېرەكلىك سۇ زاۋۇتى ۋە كۈندىلىك تۇرمۇشقا كېرەكلىك سۇ زاۋۇتى) نى قۇردى. مىڭلىغان ئۆيلەرگە ئۆزلۈكىدىن كونترول قىلىنىدىغان تېلېفون ئورنىتىلدى، ئىلگىرى ماشىنا بىلەن بىر سائەتتە سۇجوۋغا بېرىپ تېلېفون بېرىش يېزىدا تۇرۇپ ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون ئۇرۇشتىن تېز ئىدى، ھازىر يېزىدىنلا بىۋاستە ئۇرغىلى بولىدىغان تېلېفون ئورنىتىلدى. بۇ نەقەدەر قولايلىق-ھە!

بۇ يىل 7-ئاينىڭ 2-كۈنى لۇجى يەر يۈزى سۇنئىي ھەمرا ئارقىلىق قوبۇل قىلىش پونكىتى ئىشقا كىرىشتۈرۈلدى. بازارنىڭ سالغان مەبلىغى 400 مىڭ يۈەن بولۇپ، ئاسىيا 1-نومۇرلۇق قاتارلىق سۇنئىي ھەمرا تارقاتقان تۆت يۈرۈش تېلېۋىزىيە نومۇرلىرىنى قوبۇل قىلالايتتى. بۇ، سۇجۇدىكى 166 بازارنىڭ ئىچىدىكى بىرىنچىسى ھېسابلىناتتى.

بەزى چەت ئەللىك سودىگەرلەرنىڭ لۇجىغا كېلىپ، بۇ يەرنىڭ مەبلەغ سېلىش شارائىتى بەك ياخشى ئىكەن، ئادەملىرى چىقىشقاق-مېھرىبان ئىكەن، بۇ يەرگە كەلگەن ئادەمنىڭ كەتكۈسى كەلمەيدۇ قالىدىكەن، دېگىنىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

«سۇجۇ شەھىرىنىڭ شەرقىدىكى خارابىلىق» ھازىر «سۇجۇ شەھىرىنىڭ شەرقىدىكى باياشات جاي» غا ئۆزگەردى.

ئۈچىنچى بۆلۈم

سەككىزىنچى شەخس: پىشقان پىلانى بار لى چۈەنلىن

لى چۈەنلىن كۆزەينەك تاقىغان، زىيالىيلارغا خاس ئوي-پىكىرلىك ئادەم.

لى چۈەنلىن «كۈنشەننىڭ بىر بەنزە ئادىمى ناھايىتى غەيرەتلىك، مەن نېمىشقا بۇ ئاساسىنى تاشلاپ باشقا ئىش قىلغۇدەكمەن؟» دەيدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن لى چۈەنلىن مۇقىم، تەرتىپلىك ھالدا ئىشلەپ بوگۈنگە كەلدى، «كۈنشەن يولى» نى يەنە بىر بالداقچا كۆتۈردى.

ئۆتكەن يىلى ئېچىش رايونىنىڭ سانائەت مەھسۇلات قىممىتى 11 مىليارد 67 مىليون يۈەنگە، پايدا باج 13 مىليون يۈەنگە يېتىپ، «دۆلەت تەستىقلىغان» 14 ئېچىش رايونى بىلەن قاتارغا تىزغاندا 5-ئورۇندا تۇردى.

يېڭى پۇرسەت

جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ پارتكوم شۇجىسى چىن دارېن مۇنداق دەيدۇ: « ئېچىش رايونىنى ياخشى باشقۇرىمىز دەيدىكەنمىز، چوقۇم كۇنشەن يولىدا مېڭىشىمىز كېرەك.»

ئۆلكىلىك پارتكوم، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت كۇنشەن ئېچىش رايونى بىلەن گوۋۇيۈەن تەستىقلىغان نەنتۇڭ، ليەنيۈنگاڭ ئېچىش رايونلىرىنىڭ ھەممىسنى ئۆلكىلىك ئۇقتىلىق ئېچىش رايونى قىلىپ بېكىتىپ، بۇلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىشنى، بۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كۇنشەن ئېچىش رايونىنى 20 كۋادرات كىلومېتىرغا كېڭەيتىشنى قارار قىلدى.

كۇنشەن يولى ئۈزارماقتا، تەرەققىي قىلماقتا، ئۇ يېڭى سەھىپە ئاچماقتا.

دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇزاكىرىسىدىن كېيىن كۆپچىلىك ئەقىل-پاراسىتىنى جارى قىلدۇرۇپ، كۇنشەن ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنىڭ ئۈچ يېڭى ئۇقتىسىنى چىڭ تۇتۇشقا بەل باغلىدى. بۇلارنىڭ بىرى كەڭ كۆلەمدە ئېچىش، ئىككىنچىسى، دۆلەت زېمىنىنى، ئۆي-جايلارنى ھەقلىق سېتىش، ئۈچىنچىسى، ساياھەت كەسپىنى يولغا قويۇش ئىدى.

بۇ ئۈچ ئۇقتا ئۈچ پۇرسەتتىن ئىبارەت.

لى چۈەنلىن ئىشنى ئېچىش رايونىدىن باشلىدى.

كۇنشەننىڭ ئۆز خىراجىتى بىلەن ئېچىش رايونىدا ئىش باشلىشى ئىنتايىن تەسكە توختىدى. 6.8 كۋادرات كىلومېتىرلىق ئېچىش رايونىغا 2 مىليارد يۈەن خەلق پۇلى خەجلىنىپ، توپتوغرا يەتتە يىل ۋاقىتتا ئاران پۈتتى.

ھازىر ۋەزىيەت ۋە شارائىت ئۆزگەردى. ئەلۋەتتە بۇ سۈرئەت بىلەن ئېچىۋېرىشكە بولمايتتى. ئۇنداق بولمىغاندا قالغان 14 كۋادرات كىلومېتىر يەرگە يەنە ئاز دېگەندە يەتتە يىل ۋاقىت كېتەتتى.

چوقۇم ھەممىسىنى ئېچىش كېرەك

ئېچكى-تاشقى ئاكتىپ ئامىلنى بىرلىكتە تۇتۇش زۆرۈر.

ئەمەلىيەتتە « يۇرتىدا شىلار » مۇ بۇ پۇرسەتنى تۇتماقتا، « چەت ئەللىكلەر » مۇ بۇ پۇرسەتنى تۇتماقتا، شۇنىڭ ئۈچۈن « ئومۇمىيۈزلۈك ئېچىش » نىڭ پىكرى بىر يەردىن چىقىسلا چەت ئەللىك سودىگەرلەر ئارقا-ئارقىدىن كېلىدۇ، تۈرلەر ئازلىقتىن كۆپلۈككە، كۆلىمى كىچىكلىكتىن چوڭلۇققا، تۆۋەن قاتلامدىن يۇقىرى قاتلامغىچە چوڭقۇرلىشىپ بارىدۇ.

تەيۈەننىڭ نەنزى شىركىتى بۇ ئېچىۋېتىش راپونىدىن 360 مو يەر سېتىۋالدى. بىرىنچى قېتىمدىكى قۇرۇلۇش ئۈچۈن 29 مىليون ئامېرىكا دوللىرى، ئىككىنچى قېتىملىقى ئۈچۈن 50 مىليون ئامېرىكا دوللىرى سەرپ قىلدى.

تەيۈەن ليۇ خې ھەسسىدارلىق شىركىتى ئۆزى يالغۇزلا ئېچىش رايونىدا ماشىنا زاپچاسلىرى تىجارىتى ۋە تويوتا ماشىنىلىرىنى يۇرۇشتۇرۇش كەسپىنى يولغا قويۇش ئۈچۈن ئۈچىنچى قېتىملىق قۇرۇلۇشقا 89 مىليون ئامېرىكا دوللىرى مەبلەغ سالدى. بېنشى بازىرى ئۆز ئالدىغا 12 مىليون دوللار مەبلەغ سالغان بىر تۈر رەسمىي ئىشقا كىرىشتى، مۇشۇ بىر تۈرلا پۈتۈن بازارنىڭ ئىقتىسادىنى ھەرىكەتلەندۈرۈۋەتتى!

يۈشەن بازىرىنىڭ چەت ئەل شېرىكچىلىكىدىكى بىر تۈرلا 20 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بولدى.

چەت ئەللىك سودىگەرلەر كۈنشەننى چۈشەنگەندىن كېيىن كۈنشەنگە مەبلەغ سېلىشقا تاقەتتاق بولدى.

چەت ئەللىكلەر ئايىغى ئۈزۈلمەستىن كېلىشتى. دۆلەتمىز سودىگەرلىرىمۇ بەس-بەستە كېلىشتى.

خەلقئارا ستراتېگىيە تەتقىقات مەركىزى «ستراتېگىيە» شۇناسلارغا مەنسۇپ ئىكەن، بۇ بىر پارچە لوق گۆشكە كىم ئالدىدا ئىگە بولسا شۇ پايدا ئالىدۇ، دەپ دەرھال كۈنشەنگە كېلىپ مەبلەغ سېلىشنى باشلىماقچى بولدى.

چەت ئەللىكلەر توختام تېخى پۈتمەستىنلا ئالدىنئالا 10 مىليون يۈەن تاپشۇردى.

دۆلەت ئېنېرگىيە مەنبەسى شىركىتىنىڭ باش دىرېكتورى كۈنشەندىن بىر كۋادرات كىلومېتىر يەر ئېلىپ بىر تۇتاش ئېچىشقا كېلىشىم تۈزدى.

شياڭگاڭ خەييۇ ھەسسەدارلىق شىركىتى دەرھال «ئىككى كۋادرات كىلومېتىر يەرنى بىز ئالىمىز» دېدى!

خەيۇ شىركىتىنىڭ خوجايىنى تەدبىرلىك بولۇپ، بۇ سودىسىنى شياڭگاڭ گېزىتىدە خەۋەر قىلغاندىن كېيىن شىركىتىنىڭ پايچېكى ناھايىتى تېز ئۆسكەن!

ئېچىش رايونىنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچقاندەك تەرەققىي قىلماقتا ئىدى.

6 - ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ئېچىش رايونى ئۈچ تەرەپ مەبلەغ سالغان كارخانىدىن 24 نى تەستىقلىغان، توختام بىلەن ئىشلىتىلىدىغان چەت ئەل مەبلىغى 89 مىليون 24 مىڭ دوللارغا يەتكەن. كۈنشەن يولى پۈتۈن شەھەردىكى يۈزمىڭ خەلقنىڭ ئورتاق ئاچقان يولى، كۈنشەن يولى ئىسلاھات-ئېچىۋېتىشنىڭ مول نەتىجىسى.

بۇ يىل 8 - ئاينىڭ ئاخىرى كۈنشەن خەلقى كۈتكەن كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى. گوۋۇيۈەن رەسمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ، كۈنشەننى ئىقتىسادىي-تېخنىكا ئېچىۋېتىش رايونى قىلىشقا قوشۇلدى ھەمدە ئېچىۋېتىش رايونىغا 10 كۋادرات كىلومېتىر يەر ئاجرىتىپ بەردى. دېڭىز بويىدىكى ئوچۇق شەھەرلەرنىڭ ئىقتىسادىي-تېخنىكا ئېچىش رايونلىرىغا قارىتىلغان مۇناسىۋەتلىك ئېتىبار بېرىش سىياسىتىدىن بەھرىمەن بولۇشقا قوشۇلدى.

كۈنشەن ئېچىش رايونى دۆلەتنىڭ ناھىيە دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ ئۆز يولى بىلەن ئېچىش رايونى بولۇپ، ئۇ دۆلەتنىڭ ئېچىش رايونلىرىنىڭ ئالدىنقى قاتارىغا ئۆتتى.

يۈز چاقىرىملىق ئۇزۇن كوچا

بىر يېتەكچى ئىدىيە، بىر ستراتېگىيىلىك پىكىرنىڭ قانداق ئۈنۈملەرنى ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىسىڭىز كېرەك.

پۇدۇڭنى ئېچىش كۈنشەنگە نىسبەتەن ھەم تەھدىت، ھەم ياخشى شارائىت ئىدى. بۇ يىل باھاردا، لى چۈەنلىن ئېچىش رايونىدىكى بىر قىسىم ئادەملەرنى باشلاپ پۇدۇڭغا بېرىپ، كەمتەرلىك بىلەن ئۆگىنىپ، ئەستايىدىل ساۋاق ئېلىپ، ئاكتىپ مۇناسىۋەت باغلىدى.

لى چۈەنلىننى زىيارەت قىلغان كۈنى، بىر خۇش خەۋەر كەلدى: بىر شياڭگاڭلىق سودىگەر بۇ يەردىن 1000 مو يەر ئېلىپ بىراقلا ئېچىشنى قارار قىلىپتۇ.

نەچچە كۈن ئۆتمەي لى چۈەنلىن قاتارلىق ئادەملەر ئامېرىكىغا زىيارەتكە چىقىش سەپىرىدە

شياڭگاڭدىن ئۆتكەندە، بۇ سودىگەر ئۇلارنى تېپىپ 3000 مو يەرنى سېتىۋېلىشقا توختام تۈزگەن.

خۇاچاۋ شاڭخەيگە شۇنداقلا كۈنشەنگە تۇتىشىدۇ، خۇاچاۋنىڭ ئېچىۋېتىلىشى شاڭخەي بىلەن جياڭسۇنى تۇتاشتۇرغان.

ئېھتىمال بىر كۈنى، كۈنشەن شەھىرى بىلەن شاڭخەي شەھىرى تۇتىشىپ يۈز چاقىرىملىق ئۇزۇن بىر كوچا ھاسىل قىلىشمۇ مۇمكىن.

تۇشمۇ-تۇشتىن ئېچىش

لى چۈەنلىن تەدبىرلىك ئادەم.

ئۆتكەن يىلى ئۇ ئۇۋا ياساپ «سۇمرۇغ» لارنى جەلپ قىلغان بولسا، بۇ يىل «سۇمرۇغ» لار جەم بولۇشتى. دۆلەتلىك ۋە ئۆلكىلىك مۇھىت ئاسراش ئىدارىسى بۇ يەرگە مەبلەغ سېلىپ تەربىيلەش مەركىزى قۇردى، شاڭخەي شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئورگان ئىشلىرى ئىدارىسى يەنە 12 مو ئالتە فۇڭ يەر سېتىۋېلىپ كادىرلار ساناتورىيىسى قۇرماقچى بولغاندا، بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان ئامېرىكا سودىگەرلىرى يېتىپ كېلىپ، قۇياش نۇرىدا جىلۋىلىنىپ تۇرغان زۇمرەتتەك كۆل سۈيىنى ئوچۇمغا ئالغىنچە كۈلۈپ تۇرۇپ دەرھاللا ئۆزىنىڭ باچېك شەھىرى بىلەن بىرلىكتە ئارامگاھ كەنتى قۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ چاققان كېلىپ، ياخشى جايغا ئىگە بولغانلىقىدىن خۇشال بولغىنىدىن يەنە بىر چەت ئەللىكنىڭ كېلىپ بىراقلا 6 مىڭ مو يەرنى ئالىدىغانلىقىنى، بۇ ئىشقا بازارلىق پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتنىڭ چىشىنى «بىلەپ» تۇرغىنىنى نەدىن بىلسۇن؟!

دىيەندۇڭنىڭ ئېچىلىشى تىللاردا داستان

ۋۇكېشۇن قاتارلىقلار چېپىپ يۈرۈپ، سۇجۇ شەھىرى بويىچە تۇنجى گولف توپ مەيدانىنى بەرپا قىلدى. تەيۋەنلىك چىڭ ئەپەندى بىر نەچچە قېتىم تەكشۈرگەندىن كېيىن، بۇ يەرنىڭ شاڭخەيگە يېقىن، جۇڭچياۋ ئايرودرومىغا 40 مىنۇتلۇقلا يول ئىكەنلىكىنى، يەنە كېلىپ «گۈزەل باغ» ئۇنىڭغا يىراقتىن ماسلىشىپ تۇرىدىغانلىقىنى، بىپايان، ياپيېشىل مەجنۇنتاللىق دىيەنشەن كۆلى چەكسىز سۈزۈك، كۆڭۈل ئېچىپ ئۆمۈر ئۇزارتىدىغان ياخشى يەر ئىكەنلىكىنى بايقىدى. شۇنىڭ بىلەن 2100 مو يەر سېتىۋېلىپ، 25 مىليون ئامېرىكا دوللىرى مەبلەغ سېلىپ، گولف توپ مەيدانى ياساش قارارىغا كەلدى.

شياڭگاڭلىق ۋاڭ ئەپەندى بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپلا ئالدىراپ-تېنەپ يېتىپ كەلدى. ئۇ، بۇ يەرنى كۆرۈپ قىن-قىنىغا پاتماي: «مۇشۇنداق ئالتۇندەك ئېسىل يەرگە مەن مەبلەغ سالماي كىم سالسۇن؟» دېدى-دە، خاسىيەتلىك بىر كۈننى تاللاپ 6-ئاينىڭ 18-كۈنى، يەنى، مەن لى چۈەنلىنىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئالدىنقى كۈنى دىيەندۇڭ بىلەن توختام تۈزدى. بىرىنچى قارارلىق سېتىۋېلىنغان يەر 223 مىڭ 697 كۋادرات مېتىر بولۇپ، بەش يىلغىچە 160 مىليون ئامېرىكا دوللىرى مەبلەغ سېلىپ، قەسىر-داچا ئاساس قىلىنغان بىزا كۇلۇبى سېلىش، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى ھەمدە سودا ئىش بېجىرىش ئەسلىھەلىرىنى ياساش بەلگىلەندى.

تەيۋەنلىك چىن ئەپەندى دىيەندۇڭنى قانداق بىلىپ قالغانتىكىن، ئۇمۇ ئالدىراشلىق ئىچىدە

يېتىپ كېلىپ بۇ يەرنى تەكشۈرگەندىن كېيىن، بۇ ئىشنىڭ تېگى-تەكتىنى بىلدى. ئۇ ئەسلىدە، ياخشى زېمىننىڭ ھەممىسىنى باشقىلار ئاللىقاچان ئىگىلىۋالغان بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىغان. ئەمما يەنە دىڭشەن كۆلى ئوتتۇرىسىدىكى جىنجياجۇاڭدىن ئىبارەت گۆھەردەك بىر پارچە يەرنى تېخى ھېچكىم ئىگىلىۋالماپتۇ. بۇ جىنجياجۇاڭ كەنتىنىڭ دائىرىسى بىر نەچچە كىلومېتىر بولۇپ، ئەتراپىنى سۇ ئوراپ تۇراتتى. ئىلگىرى بۇ يەردە قاتناش جەھەتتىكى قولايسىزلىقتىن نامى چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما ساياھەتچىلىك نەزەرىدىن قارىغاندا تۆمۈر كەش تېپىلغۇچە ئىزلىسىمۇ تاپقىلى بولمايدىغان ئەڭ ياخشى مەيدان ئىدى! ئۇ بۇ يەرگە مەبلەغ سېلىپ دەم ئېلىش كۆڭۈللىرىنى ئۆتكۈزىدىغان ئورۇن قىلىپ قۇرۇشنى كەسكىن قارار قىلدى. بۇنداقتا جىنجياجۇاڭ كەنتىدىكى بىر نەچچە يۈز ئائىلىنى پۈتۈنلەي كۆچۈرۈشكە توغرا كېلەتتى. بۇنىڭغا قانچىلىق پۇل كېتەر؟ ئۇ، بۇنىڭغا پەسەنت قىلمىدى، ئاشۇ مەبلەغ بىلەن بازار رايونىغا يېپىشقى، ئۆزگىچە زامانىۋى دېھقانلار داچىسى كەنتى سالدىغان بولدى!

بەشىنچى باب سۇجۇمۇ يۈرۈشلە شتۇرۇلدى

ئون ئۈچىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: چاڭشۇ

بۇ يىل 5-ئايدا، چاڭشۇ شەھەرلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى جاڭ خاۋ مۇخبىرلارغا مۇنداق دېدى: «ئاڭلىشىمىزچە، جاڭجياگاڭ سانائەتتە چاڭشۇدىن ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ، بىزمۇ ئۇخلاپ ياتقىنىمىز يوق، شەھەرنىڭ شىمالىدىكى يېڭى سانائەت رايونىنىڭ قۇرۇلمىسى شەكىللىنىپ بولدى، شەھەرنىڭ جەنۇبىدىكى «سودىگەر چاقىرىش مەيدانى» دەرھال «سودىگەر چاقىرىش شەھىرى» قىلىپ كېڭەيتىپ قورۇلدۇ. چاڭشۇ شەھىرىمىزنىڭ ئۆزىگە خاس ئۈستۈنلۈكى بار، قۇرۇلۇش باشلاش تەستىقلانغان «ئۈچ خىل مەبلەغ» كارخانىلىرى جاڭجياگاڭ، ۋۇشيەن ناھىيىسىدەك كۆپ بولمىسىمۇ، ئەمما ھازىر ئىش باشلاپ ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشكەنلىرى 100 دىن ئاشىدۇ، بۇ جەھەتتە ئۆلكە بويىچە بىرىنچى ئورۇندا تۇرۇۋاتىمىز»، ئەمما ئىچكى جەھەتتە كەسكىن ھالدا: «ۋۇشىغا يېتىشىۋالىمىز، جاڭجياگاڭنى ئارقىدا قالدۇرىمىز!» دېگەن شوئارنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ئون تۆتىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: ۋۇجياڭ

5-ئاينىڭ 4-كۈنى ۋۇجياڭ ناھىيىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ شەھەر قىلىپ قۇرۇلدى. ۋۇجياڭ تارىخىنىڭ يېڭى بىر سەھىپىسى ئېچىلدى: كىچىككىنە ئىككى ئىشتىن ۋۇجياڭنىڭ ئالاھىدىلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولاتتى: بىرى يېزا-بازارلار ئارىيەت ئېلىپ ئىشلىتىۋاتقان 115 پىكاپنىڭ ھەممىسى ئىمپورت قىلىنغان خان تاجى، نىسسان، كىنەز، ئۈچار قاتارلىق پىكاپلاردىن ئىبارەت؛ يەنە بىرى ياپونىيە بىلەن فرانسىيىنىڭ ئىككى شەھەر باشلىقى كېلىپ تەبرىكلىدى. فرانسىيەدىكى لان شەھىرىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى:

— ۋۇجياڭ ناھىيىسى شۇنداقلا شەھىرى قۇرۇلغىنىغا 1000 يىل بولۇپتۇ، فرانسىيە بىلەن جۇڭگو خەلقىنىڭ دوستلۇقى 1000 يىل داۋاملاشسۇن، 1000 يىلغا يەنە 1000 يىل قوشۇلسۇن!

— دېدى. ئۇنىڭ سۆزىگە قىزغىن ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى.

ۋۇجياڭ سىرتقا قارىتىلغان ئېگىلىك بىلەن داڭقى چىقارغان. بۇلتۇر تاشقى سودىنىڭ سېتىۋېلىش سوممىسى 2 مىليارد 770 مىليون يۈەن بولۇپ، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ناھىيە (شەھەر) لەر ئىچىدە، تۇنجى قېتىم چېمپىيون بولدى، جياڭسۇدا ئۇدا 10 قېتىم چېمپىيونلۇقنى ئالدى. ۋۇجياڭ تارىخىدىكى ئاخىرقى بىر قارار ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى ۋە شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىرىنچى قارار شۇجىسى شېن رۇڭفا يېقىملىق، شۇنداقلا پىكرى ئوچۇق، ئىرادىلىك ئادەم بولۇپ، بىز «سىرتقا قارىتىلغان ئېگىلىكنى 〈جان تومۇر〉 ئېگىلىك سۈپىتىدە تۇتۇپ، 〈11- قېتىملىق چېمپىيونلۇق〉 نى ئېلىش ئۈچۈن تىرىشىمىز» دەيدۇ.

ئون بەشىنچى قىسقا كۆرۈنۈش: ۋۇشيەن ناھىيىسى

بەزىلەرنىڭ ماڭا ئېيتىپ بېرىشىچە، ۋۇشيەن ناھىيىلىك پارتكومنىڭ خۇاڭ جۈندۇ، گۇەن جېڭ، شېن چاڭچۈەن، يۈفۇتەندىن ئىبارەت تۆت شۇجىسىنىڭ ھەممىسى ئاجايىپ ئىقتىدارلىق ئەزىمەتلەر ئىكەن!

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئۇلار «تۆت چوڭ قۇرۇلۇش» نى لايىھەلەپ چىقتى ۋە يولغا قويۇشقا باشلىدى:

ناھىيىلىك ھۆكۈمەت سۇجۇ شەھىرىگە ئورۇنلاشقانلىقتىن، پۇت-قولى باغلىنىپ قېلىپ زادىلا بوشىنالمىغانىدى. شۇڭا يېڭى ئورۇن تېپىپ ھەممە ئېچىپ، بۇ يەردىن كۆچۈپ چىقىش بەلگىلەندى. ئەسلىدىكى پىلان بويىچە 14.2 كۋادرات كىلومېتىر ئېچىش بەلگىلەنگەن بولۇپ، ھازىر 20 كۋادرات كىلومېتىر قىلىپ بېكىتىلدى. «ياموڭ» پۈتۈنلەي كۆچۈرۈلدى. سىدوڭ رايونىنىڭ قۇرۇلۇشى ئومۇميۈزلۈك باشلىنىپ كەتتى.

تەيخۇ چوڭ كۆۋرۈكى. بىپايان تۇمان قاپلاپ تۇرغان كۆلگە 20 چاقىرىم ئۇزۇنلۇقتا كۆۋرۈك ياساپ، شەرقىي تاغ، غەربىي تاغ ۋە چاڭشا، يىشەن تېغىنى تۇتاشتۇرۇپ، بېكىنمە ھالەتتىكى يالغۇز ئارالنى زامانىۋى مەدەنىيەتكە يۈزلەندۈرۈش، ئېچىۋېتىلگەن شەھەر ئاھالىسىنى ئىپتىدائىي تەبىئەت مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلاندۇرۇش ئۈچۈن 70 مىليون يۈەن پۇل كېتەتتى. پۈتۈن ناھىيىدىكى بارلىق كادىرلار 20 مىليون يۈەن مەبلەغ توپلىدى. زۇڭلى لى پېڭ بېغىشلىما يېزىپ بەردى. بۇ يىل 10- ئايدا كۆۋرۈكنىڭ تۇنجى قوزۇقى قېقىلغۇسى.

ئايرودرومنى ئېچىش. گۇاڭفۇدا دەل-دەرەخلەر كۆپ بولۇپ، «يېشىل»، «غەلىتە»، «قەدىمىي»، «ئاجايىپ» تۆت تۈپ دەرەخ بار، يەنە تېخى بىكار تۇرۇپ قالغان ھەربىي ئايرودروم بار. ۋۇشيەنلىكلەر توغرىدىن توغرا خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى باش سىياسىي بۆلۈمى باش شتابىغا بېرىپ، بۇ ئايرودرومنى ئارمىيە بىلەن خەلق بىرلىكتە ئېچىشنى قارار قىلدى.

تەيخۇ ئىقتىساد-تېخنىكا ئېچىش رايونى. بۇ، ئىقتىساد، مەدەنىيەت ۋە ساياھەتچىلىك بىر گەۋدە قىلىنغان، ئىستىقبالى پارلاق، بۈيۈك پىلان ئىدى. ئامېرىكا، ئىسپانىيە، شياڭگاڭ ۋە تەيۋەن تۆت دۆلەتتىكى شىركەتلەر تەيخۇغا كېلىپ كۆرگەندىن كېيىن، ھاياجانلانغانلىقىدىن نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇلار «كۆل ۋە تاغ مەنزىرىسى ئىنتايىن گۈزەلكەن، بۇنداق جاينى تاپماق تەس، نەچچە مىليارد ئامېرىكا دوللىرى مەبلەغ سېلىنسىمۇ ئارتۇق كەتمەيدۇ...» دېيىشتى.

توققۇزىنچى شەخس: «جۇڭگو ئارمىيىسى مارشالى» ۋاڭ مىنشېڭ

«يۇرتداشلار» سىزلەرگە ئىشىنىمىز.

سۇجۇ — قەدىمكى بىلەن ھازىرقى زامان، «يۇرتداشلار» بىلەن «ياقا يۇرتلۇقلار»، شىمالنىڭ باتۇر-مەردانىلىقى بىلەن جەنۇبنىڭ ئەقىل-پاراسىتى قوشۇلغان جاي.

سۇجۇ شەھەرلىك پارتكوم، شەھەرلىك ھۆكۈمەت بۇ ماقالىدىن ئۆزىنى قاچۇردى. ئەمما ئۇلار ماقالە يازسا بولىدۇكى، ئۇلارنى باشقىلار يازسا بولمايدۇ. ئۆزلىرىنى يېزىشقا يول قويمايدۇ. پەقەت زاۋۇت باشلىقى، دىرېكتورلار ۋە ناھىيە (شەھەر)، يېزا-بازار كەنتتىكى يولداشلارنىلا يېزىشقا رۇخسەت قىلىدۇ. سۇجۇنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى بىر قەدەر ياخشى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى شۇلار ئۆزلىرى قىلىپ نەتىجە چىقارغان. «ئۇلار» سۇجۇنىڭ ئىگىلىكىنى راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن جاننى پىدا قىلىشقا رازىكى، ھەر قانچە جاپا-مۇشەققەت تارتسىمۇ زارلانمىغان. ھەر قانچە مۇشەققەت چەكسىمۇ «ئاغرىنمايدۇ»، «ئۇۋال بولدى» دېمەيدۇ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟

ئۇلار سىلەرگە ئىشەنگەن، سىلەر ئۇلارنىڭ تۈۋرۈكى، ئۇلارنىڭ ئارقا تېرىكى، ئۇلارنىڭ سىرداش دوستى ئىدىڭلار.

باشقا يەردىن كەلگەن مەلۇم بىر تەشكىلات بۆلۈمى كادىرى مۇنداق دېگەن: «سۇجۇدىكى كارخانىچىلار، قولىدىن ئىش كېلىدىغانلاردىن ئەگەر بىزنىڭ ئۇ يەردە بولىدىغان بولسا، بىرسىمۇ باش كۆتۈرۈپ چىقالمىغان بولاتتى، بىرسىمۇ پۇت تىرەپ تۇرالمايتتى!»

سۇڭ لېيەنگىندىن تارتىپ شېن كويشېڭ، چېن جېڭخۇالارغىچە مۇشۇ ماقالىمىزدا يېزىلغان ھەممە كىشى ئۈستىدە «تالاش-تارتىش» بار بولۇپ، زور كۆپچىلىكى ئۈستىدىن «خەلقتىن كەلگەن خەت-چەكلەر»نى يېزىپ ئەرز قىلىنغان. ئەمما ئۇلار ئاغدۇرۇلۇپ چۈشمەيلا قالماستىن، بەزىلىرى تېخى نەچچە ھەسسىلەپ ئىشەنچكە ئېرىشىپ ئۆستۈرۈلدى. بۇلار، ئەلۋەتتە سىلەرنىڭ ئىختىساسلىق كىشىلەرنى ئاسراپ دادىل ئىشلەتكەنلىكىڭلاردىن بولغان. شۇڭا، ھېچنېمە بولمىغاندا سىزنى — سۇچۇ شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى ۋاڭ مىنشېڭنى يېزىش لازىم.

مۇقىملىق ئىچىدە دادىل ئىلگىرىلەش

چارە-تەدبىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، كادىرلارنى قانداق ئىشلىتىشنى بىلىش — رەھبەرلەرنىڭ ئەقىل-پاراسىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ۋاڭ مىنشېڭ زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق خادىملارنى ئىشلىتىپ، تەدبىر كۆرۈش جەريانىدىمۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرمىدى. بۇ ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىدىكى ئىككى ئاساسلىق ئامىل.

1989-يىلدىن 1991-يىلغىچە، ئېلىمىز ئىگىلىكىنى ئوڭشاش، تەرتىپكە سېلىش مەزگىلى بولسىمۇ سۇجۇنىڭ ئىگىلىكى يېڭى بىر پەللىگە كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭدىكى «سىر» شۇ يەردىكى، شەھەرلىك پارتكوم «بىرنى مەركەز قىلىش» نىمۇ، ھەر بىر پۇرسەتنىمۇ چىڭ تۇتتى.

پۇرسەت ھامان كېلىدۇ. ئەمما پۇرسەت پەقەت كۈچلۈكلەر ۋە ئەقىللىقلارغىلا مەنسۇپ.

ۋاڭ مىنشېڭنى جۇڭگو يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ پىرى دېيىشكە بولىدۇ. ئۇ ۋۇشى ناھىيىسىدە يېزا-بازار كارخانىلىرىنى ئەڭ بالدۇر جانلىق تۇتقانلىقى ئۈچۈن، ئىتتىپاق مەركىزىي كومىتېتىغا

يۆتكىلىپ زەھبەرلىك خىزمىتىنى ئۈستىگە ئالغانىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن جياڭسۇ ئۆلكىسىگە قايتىپ كېلىپ يىزا- بازار كارخانىلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولدى. ئاندىن سۇجۇغا يۆتكەلدى.

1990- يىلى سۇجۇنىڭ مىللىي ئىشلەپچىقىرىش ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى، سانائەت، يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى، مىللىي دارامەت ئالدىنقى يىلدىكىگە قارىغاندا ئايرىم- ئايرىم ھالدا % 14.58، % 10.71 ۋە % 10.9 ئاشتى. مانا بۇ ھەقىقىي «ئىگە بولۇش».

پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چوڭ قەدەم تاشلاش

1990- يىلدىكى ئەمەلىيەت ۋاڭ مىنشېڭنى تېخىمۇ يۈرەكلىك قىلىۋەتتى، ئۇ 1991- يىلنىڭ بېشىدا يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا «پەيتنى قولدىن بەرمەي ئاتلىنىش» شوئارىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىمكانىيەت بار تۇرۇپ ئىلگىرىلىمىگەندە، پۇرسەت قولدىن كېتىپ قالىدۇ، يۇقىرى ئۆرلەش پۇرسىتى تۇرسىمۇ ئۆرلىمىسە جىنايەتكار بولۇپ قالىدۇ.

ۋاڭ مىنشېڭ «مەركەز» دىن ئىبارەت بۇ نۇقتىنى تۆرلۈك شەكىلدە يۇقىرى- تۆۋەن، ئوڭ- سولدىن چىققان خىلمۇ خىل «مەركەز» دېيىلىدىغان يولىيورۇق، گەپ- سۆزلەرنىڭ ھەممىسىگە پىسەنت قىلمىدى.

«مەركەز» ئۆز قولىدا تۇرسا، نېمىدىن قورقۇش؟

يۈز يىلدىن بۇيان ئۇچراپ باقمىغان كەلكۈن ئاپىتى ئالدىدا، ئۇ يەنىلا تەمتىرىمەي بىمالال قوماندانلىق قىلدى.

تەبىئىي ئاپەت تۈپەيلى پۈتۈن شەھەرنىڭ بىۋاسىتە زىيىنى 3 مىليارد يۈەن بولدى. شۇنداقتىمۇ يېزا ئىگىلىكىدىن مول ھوسۇل ئېلىندى. سانائەت زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى!

1991- يىلى پۈتۈن شەھەردىكى 166 يېزا- بازاردىن 158 نىنىڭ سانائەت، يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى 100 مىليون يۈەندىن ئېشىپ كەتتى، 100 مىليون يۈەندىن ئاشقان يېزا، زاۋۇتلار 21 گە، 10 مىليون يۈەندىن ئاشقان زاۋۇت، يېزىلار 958 گە، سودا سېتىۋېلىش سوممىسى 20 مىليون يۈەندىن ئاشقىنى 51 گە يەتتى. بازارلارنىڭ ھەممىسى مەھسۇلات ئېكسپورت قىلىدۇ، بەش يېزا- بازاردىن باشقا ھەممە يېزا- بازارلاردا «ئۈچ خىل مەبلەغ» كارخانىلىرى قۇرۇلدى، ئورۇنىنىڭ چەت ئەللەر قۇرغان كارخانىسى 12 گە يەتتى.

يېڭى پۇرسەت كەلدى، ئەمدى ئاتلانماي قاچانغىچە كۈتۈپ تۇرىمىز؟

سۇجۇدا ھۇجۇم سىگنالى يەنە چېلىندى، جەڭگە يۈرۈش قىلىش دۇمبىقى ياڭرىدى.

ۋاڭ مىنشېڭ پۇرسەتنى يەنە قولدىن بەرمىدى. ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنىدا، ئۇ شەھەرلىك پارتكومغا ۋەكالىتەن پۈتۈن دۇنياغا مۇنداق دەپ جاكارلىدى:

«8- بەش يىللىق پىلانىنى ئۈچ يىلدا ئورۇنداپ بولىمىز، 10 يىللىق ئومۇمىي پىلانىنى بەش يىلدا ئىشقا ئاشۇرىمىز، 20 يىلدا ئاسىيادىكى ‹تۆت كىچىك ئەجدىھا› غا يېتىشىۋالىمىز».

روھ ئۇرغۇماقتا، زېمىن تەۋرىمەكتە، قەدىمكى جەڭ مەيدانىدا تۇغ- ئەلەملەر لەپىلدىمەكتە. سۇجۇ شەھىرى قايتا باش كۆتۈرمەكتە.

پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئاخباراتچىلار يېغىپ كەتتى.

سۇجۇنى تەشۋىق قىلىش يولىدىكى مىسلى كۆرۈلمىگەن جامائەت پىكرى دولقۇنىدا ۋاڭ مىنشېڭ بۇرۇنقىدەكلا مېھرىبان چىرايى بىلەن گەپنى سىلىق قىلىپ، تارىخىي خاراكتېرلىك بۆسۈش بولغان

بۇ مۇھىم پەيتتە، گويا بوسۇشكە نىسبەتەن مۇناسىۋەتسىز ئادەم، ئۆزى قول تىقىپ ئىشلىگۈچى ئەمەس، ئىشلىگۈچىلەرگە قاراپ تۇرغۇچىغا ئوخشاپ قالدى.

چۈنكى ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ خىزمەت يىغىنى «ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتنى تېزلىتىش ھەققىدىكى بىر قانچە مەسىلە توغرىسىدا قارار» چىقىرىپ، سۇشچاڭ رايونىغا كۆپرەك ئېتىبار قىلىش سىياسەتلىرىنى بەردى. جۈملىدىن سۇجۇ بەھرىمەن بولىدىغان ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرى تېخىمۇ كۆپرەك بولدى...

كۆپ ئېتىبار بېرىش، تېخىمۇ زور بېسىمدىن دېرەك بېرەتتى.

تېخىمۇ چوڭ بېسىم ئۇنىڭدا تېخىمۇ زور جاسارەت، تېخىمۇ زور شىجائەت ۋە پاراسەت بولۇشنى، ئۇنىڭ تېخىمۇ چوڭ قەدەم تاشلىشىنى تەلەپ قىلاتتى.

ئەمدى ئاتلانماي، قانچانغىچە كۈتۈپ تۇرىدۇ؟

ۋاڭ مىنشېڭ كۆرەڭلەپ قويدى، بىر تال پولات قەلەم ئىختىيارسىز ھالدا بىر پارچە ئاق قەغەزگە بىرنېمىلەرنى سىزاتتى. سۇجۇدا شىر تېغى بار. شىر تېغىدىكى چوڭ كۆۋرۈك قەدىمكى شەھەر بىلەن يېڭى رايوننى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدۇ. سۇجۇ ھەيۋەتلىك بىر شىر. ئەگەر ئۇ ئەينى يىللاردا بىر كۆزىنىلا ئاچقان دېيىلسە، ئەمدى ئۇ ئىككىلا كۆزىنى ئاچتى.

ئۇ، 10 يىلدا يەنە بىر سۇجۇ شەھىرى بەرپا قىلماقچى، 20 يىلدا ئاسىيادىكى «تۆت ئەجدىھا» غا يېتىشىۋالماقچى. ئاخىرقى ھېسابتا بۇمۇ بىر «ئەجدىھا» بولىدۇ!

خاتىمە

بىرىنچى: يېزىلار ئارقىلىق شەھەرنى مۇھاسىرە قىلىش

جۇڭگودا 800 مىليون دېھقان بار. جۇڭگو — دېھقانلارنىڭ بىپايان دېڭىزى. كىمكى دېھقانلارنى چۈشەنسە ۋە قولغا كەلتۈرسە، شۇ تەشەببۇسكارلىقنى تۇتۇپ تۇرالايدۇ. كىمكى دېھقانلار مەسىلىسىنى ھەل قىلالىسا جۇڭگونىڭ مەسىلىلىرىنىمۇ ئاساسەن ھەل قىلغان بولىدۇ.

جۇڭگو كومپارتىيىسى دېھقانلارنى چۈشىنىپ، يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىپ، ھاكىمىيەتنى قولغا كەلتۈرگەن.

1979-يىلى، جۇڭگو ئالدى بىلەن يېزىلاردا مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە بېرىشنى يولغا قويدى. يېزا ئىقتىسادىي ئىسلاھاتى تېزلا ئەمەلىي ئۈنۈم بەردى ھەمدە شەھەرلەرنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىغا شىددەتلىك تەسىر كۆرسەتتى. ئادەت بويىچە بۇنى ئىككىنچى قېتىم يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىش دەپ ئاتىدۇق.

يېزا-بازار كارخانىلىرىنىڭ قەد كۆتۈرۈشى ئارقىسىدا، تۈركۈم-تۈركۈم «لى شياڭياڭ» لار شەھەرگە كىردى، چەت ئەللەرگە چىقتى. ئىقتىسادتىن ئىدىيىگىچە قەدەممۇ-قەدەم قىستاپ كەلدى ھەمدە دۆلەت ۋە كوللېكتىپ ئىگىلىكىدىكى ئۆزگىرىشلەرنى غايەت زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈردى، شۇنداقلا ئۇلارغا غايەت زور تەسىر كۆرسەتتى. بۇ، ئۈچىنچى قېتىملىق يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىشنىڭ باشلىنىشى بولدى.

مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە، كېيىنكى ئىككى قېتىملىق ئەمەلىيەتتە بىر قېتىملىق بولۇپ، مەھسۇلاتقا بىرلەشتۈرۈپ ھۆددىگە بېرىش بىلەن يېزا-بازار كارخانىلىرى ئوتتۇرىسىدا ئايرىلماس ئىچكى

باغلىنىش بار، ئۇ ماھىيەتتە ئوخشاش بىر تارىخىي جەرياننىڭ ئىككى قەدەم باسقۇچى. شۇڭا، جۇڭگودا بىرىنچى قېتىملىق يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىپ ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىش ماۋزېدۇڭ رەھبەرلىكىدە ئورۇندالدى؛ ئىككىنچى قېتىملىق يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەرنى مۇھاسىرىگە ئېلىپ ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش دېڭ شياۋپىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشقا ئاشۇرۇلدى، دېيىشكە بولىدۇ.

يېزىلار ئارقىلىق شەھەرلەر «مۇھاسىرىگە ئېلىنغان» بولسا، شەھەرلەرمۇ يېزىلارنى «ئىشغال قىلدى».

«لى شياڭياڭ» نىڭ شەھەرگە كىرىپ شەھەردە «تەربىيە ئېلىپ بېرىش» بىلەن بىرگە شەھەر مەدەنىيىتىنىڭ قايتا تەربىيىسىنى ئېلىشمۇ ئوخشاشلا زۆرۈر ئىدى. زور تۈركۈمدىكى قۇرۇلۇش تېخنىك خادىملىرى، پېنسىيىگە چىققان ئىشچى-كادىرلار يېزىلارغا بېرىپ، تېخنىكا، ئىگىلىك باشقۇرۇش قاتارلىقلارنى دېھقانلارغا ئېلىپ بېرىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، دېھقانلارنىڭ جاپاغا چىداپ ئىگىلىك تىكلەش، جاسارەت بىلەن ئىلگىرىلەش روھىنىڭ تەسىرىنىمۇ مۇقەررەر ھالدا قوبۇل قىلدى. بۇ، ئىقتىساد، مەدەنىيەت، ئىدىيە قاتارلىق ھەرقايسى ساھەلەرگە مۇستەسناسىز تەسىر كۆرسەتتى، سىڭىپ كىردى ۋە ئۆزگىرىش ھاسىل قىلدى. ئىلغارلار قالاقلار ئۈستىدىن، ئىلمىي بولغانلىرى نادان، مۇتەئەسسىپلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى. شەھەرلەر يېزىلاشتۇرۇلدى. يېزىلار شەھەرلەشتۈرۈلدى، بۇ — تارىخ تەرەققىياتىنىڭ چوڭ يۈزلىنىشى، شۇنداقلا ئىنسانلار مەدەنىيىتىنىڭمۇ كەلگۈسى تەلىپى!

ئىككىنچى: يۇرتداش، سىزگە ئېھتىرام بىلدۈرىمىز

سۇجۇنىڭ يېزا-بازار كارخانىلىرى* ئۆزىگە خاس ئۇسۇل ۋە ئەۋزەللىكى ئارقىلىق جۇڭگوچە سوتسىيالىزمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە بىلەن تەمىنلىدى.

بىرىنچىدىن، سۇجۇنىڭ يېزا-بازار كارخانىلىرى ئاساسلىقى، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ راۋاجلاندۇرۇلغان. ئۇ ئىككى كۆزىنى يۇقىرىغا تىكىپ، دۆلەتكە تايىنىۋالمىدى. دۆلەتمۇ تېخى ناھايىتى كەمبەغەل، كەڭ دائىرىدە يۆلەشكە نۇرغۇن پۇل ئاجرىتىپ بېرەلمەيدۇ.

ئىككىنچىدىن، سۇجۇنىڭ يېزا-بازار كارخانىلىرى دۆلەتنىڭ سىياسەتلىرىنى تولۇق ۋە جانلىق پايدىلىنىشقا ماھىر بولدى. ئۇ ئەزەلدىن سىياسەت يول قويغان دائىرىدىن ھالقىپ چىقىپ ئۆز بېشىمچىلىق قىلمىدى، ئەمما ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۆز رايونىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، سىياسەت بەرگەن ئەۋزەللىكلەردىن تولۇق پايدىلىنىپ، سۇبيېكتىپ پائالىيەتچانلىقىنى ئەڭ زور دەرىجىدە جارى قىلدۇردى. يېزا-بازارلاردىكى بەزى كارخانىچىلار مۇنداق دەيدۇ: مەركىزىي كومىتېتنىڭ قىزىل خەتلىك ھۆججەتلىرى قۇرۇقتىن-قۇرۇق ئويلاپ چىقىرىلغان ئەمەس، بەلكى ئەمەلىيەتتىن كەلگەن. بىز يول ئېچىپ «چاڭجياڭ دەرياسىدىن ئۆتكەن رازۋېتچىكلار» بولغان بولساقمۇ مەغلۇپ بولدۇق، قۇربان بەردۇق، شۇنداقلا كەينىمىزدىن كېلىدىغان چوڭ قوشۇننىڭ يۈرۈش قىلىشى ئۈچۈن قان كېچىپ يول ئېچىپ بەردۇق. بۇنىڭ بولمايدىغان نېمىسى بار؟

بۇ يەردە «بازار ئىگىلىكى» بىلەن «پىلانلىق ئىگىلىك» مەسىلىسى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتەيلى. «يۇرتداشلار» ئەزەلدىن «پىلان» نىڭ چەكلىشىگە ئۇچراپ باقمىدى. ئىگىلىك تىكلەشكە كىرىشكەندە «باشقىلار قىلىشنى خالىمىغان ئىشلارغا قول تىقىپ، ئۆزىنى تولۇقلىدى».

شۇڭا، كېرەك قىلىنمىغانلارنىڭ ھەممىسىنى «ئۆزىگە تەئەللۇق» قىلدى. بۇ، بولىدىغان ئىشمۇ؟ ئەمما، «يۇرتداشلار» قانات - قۇيرۇقى يېتىلگەن ھامان بازارغا كىردى، ھەممە بۇنىڭ ئەكسىچە ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىي كۈچى ئارقىلىق «پىلان» نى تەربىيلىدى. «بازار» مۇتلەق، «پىلان» نىسپى بولىدۇ، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىمۇ پەسەنت قىلماي، مەردانىلىق بىلەن ئايىغا چىقىپ، ئاساسلىق ئورۇننى ئىگىلىشى كېرەك!

ئۈچىنچىدىن، سۇجۇلۇق «يۇرتداشلار» سوتسىيالىستىك ئورتاق بېيىش يولىدا چىڭ تۇردى، كوللېكتىپ ئىگىلىك بۇ يەردە يەنىلا مۇتلەق ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىدى. كەلگۈسىدە قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار ھەقىقەتەن كاپىتالىزم بىلەن سوتسىيالىزمنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنى ئورگانىك ھالدا بىرلەشتۈرۈپ، ئەڭ ياخشى تەرەققىيات يولىنى تاپتى، ئۇلار ئەقەللىسى يەككىلەر روناق تاپىدىغان، يەنە تار ئۇششاق دېھقان ئىگىلىكى ئىدىيىسى جان - جەھلى بىلەن ئارقىغا سۆرەيدىغان ئەگرى يولدىن قۇتۇلۇپ قالدى. پۇل تاپقاندا توقال ئېلىپ، تىرىكلەر ئۈچۈن گۆر كولايدىغان ئىش سۇجۇدا تېخى كۆرۈلۈپ باقمىدى. پۇلدار بولغاندا مەبلەغ سېلىش، يەنە راۋاجلاندۇرۇش، يەنە ئۇستۇرۇش سۇجۇلۇق «يۇرتداشلار» نىڭ ئورتاق قارىشى بولۇپ قالدى.

تۆتىنچىدىن، سۇجۇ يېزا ئىگىلىكىنى قۇربان قىلىش ھېسابىغا يېزا - بازار كارخانىلىرىنى راۋاجلاندۇرمىدى، بەلكى يەنە «يۇرتداشلار» نى راۋاجلاندۇرۇش ئاساسىدا شەكىللەنگەن ئىقتىسادىي كۈچ ئارقىلىق يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا كاپالەتلىك قىلدى ۋە ئۇنى ئىلگىرى سۈردى. 1991 - يىلى سۇجۇ يۈز يىل مابەينىدا مىسلىسىز زور كەلكۈن ئاپىتىگە ئۇچرىدى. تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان بىر پاكىت شۇكى، چوڭ ئاپەت يۈز بەرگەن يىلدىمۇ زور مول ھوسۇل ئېلىندى. ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلاتى 5مىليارد 500مىليون جىڭغا يېتىپ، ئالاھىدە زور مەھسۇلات ئېلىنغان 1990 - يىلدىكىدىن ئاران % 3 ئازايدى.

بەشىنچىدىن، «يۇرتداش» پەقەتلا ئاممباب بىر ئاتالغۇ، يۇقىرىدىكىلەردىنمۇ شۇنى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، «يۇرتداشلار» روناق تېپىپ مۇئەييەن باسقۇچقا يەتكەندە، پۇرسەتنى ئاڭلىق، يەلكى ۋاقتىدا چىڭ تۇتۇپ، تەشەببۇسكارلىق بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، ستراتېگىيىلىك بۇرۇلۇش ياساپ، ئۆزلىرىنى خەلقئارا چوڭ قايناملىغا ئېتىپ ئاقلانىلىق بىلەن ھەممە ھەقىقىي تۇردە «ئەجنەبىي» لەرگە ئايلاندى.

بىزنىڭ «يۇرتداشلار» سىلەرگە ئېھتىرام بىلدۈرىمىز!

ئۈچىنچى: بىرلا «مەركەز» بارلىقىنى ئۇنتۇماسلىق

ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى، كىمكى «مەركەز» نى ئىگىلىسە، ئۇ تارىخ ئېقىمىغا ماسلىشالايدۇ، تەشەببۇسكارلىق ھوقۇقىنى ئىگىلىيەلەيدۇ؛ كىمكى بۇ «مەركەز» دىن ئايرىلسا، ئۇنىڭ سېپى قالايمىقانلىشىدۇ؛ كىمكى بۇ «مەركەز» گە قارشى چىقسا، تارىخ ئۇنى ئىرغىتىپ تاشلايدۇ.

بۇ — جۇڭگودىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر پۇرسەت، شۇنداقلا 1 مىليارد 200مىليون كىشىگە كەلگەن ئەڭ ئاخىرقى بىر پۇرسەت.

ھەر قانچە كۈچلۈك بىر مىللەت، ھەر قانچە ئۇلۇغ مەدەنىيەت ئەگەر تارىخىي بۇرۇلۇش پەيتىدە «تېيىلىپ كەتسە» ھالاك بولۇشى، يوقىلىشى مۇمكىن.

سوجۇ كىشىلەرگە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان بىر دۇنيانى بەخش ئەتتى، سوجۇدىكى كادىرلار بىلەن ئاما، شەھەرلىك پارتكوم شۇجىسى، شەھەر باشلىقىدىن تارتىپ كەنت ئاھالە گۇرۇپپىلىرىنىڭ باشلىقلىرىغىچە ھەممە يلەن «مەكەز» ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ ئىشلىتى، ھەممە يلەن جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۈچۈن ئىغىر يۈكنى زىممىسىگە ئىلىپ ئىلگىرىلىدى، ئۇلار دەۋرگە، تارىخقا مۇناسىپ بولغان مول ۋە ئۇلۇغ تۆھپە ياراتتى ھەم ياراتماقتا.

سوجۇ دۇنياغا يۈزلەنمەكتە.

بۇنىڭدىن ئون يىل ئىلگىرى سوجۇ بىلەن خاڭجۇنىڭ سانائەت مەھسۇلاتى قىممىتى ئانچە پەرقلەنمەيتتى، ئەمما بۇلتۇر سوجۇنىڭ مەھسۇلات قىممىتى خاڭجۇنىڭكىدىن 20مىليارد يۈەندىن كۆپرەك ئاشتى! ئوخشاشلا، بىر دەريا ئايرىپ تۇرىدىغان نەنتۇڭ ئانچە پەرقلەنمەيدىغان ئوخشاش بىر باشلىنىش نۇقتىسىدا ئىلگىرىلەپ كەلگەندى، ھازىر سوجۇنىڭ مەھسۇلات قىممىتى نەنتۇڭنىڭكىدىن 40مىليارد يۈەن كوپ بولدى!

بۇ — نەزەرىيىچىلەر، ئىقتىسادشۇناسلار، ئەدىبلەر ۋە سىياسىيونلار كوپلەپ، ئالاھىدە پىزىشقا ئەرزىيدىغان بىر چوڭ تېما.

تۆتىنچى: «يۇرتداشلار» سىرتماقتىن قۇتۇلدى

سوتسىيالىزم، كاپىتالىزم دېگەن ئاتالغۇلار ھەم سىرلىق، ھەم كىشىنى قورقۇتىدۇ. «يۇرتداشلار» نىڭ بوينىغا قانچىلىغان سىرتماقلار سېلىنغاندۇ! «يۇرتداشلار» نىڭ ئەمەلىيتى بۇ سىرتماقلارنى ھەم ئەپچىللىك، ھەم قەيسەرلىك بىلەن ئىلىپ تاشلىدى.

گۋاڭدۇڭدىن «كىرگۈزۈلگەن» ئاجايىپ قىزىقارلىق بىر يۇمۇر بار. مەلۇم بىر باشلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەردىن:

— قېنى، ئېيتىپ بېقىڭ، سوتسىيالىزم ياخشىمۇ، كاپىتالىزم ياخشىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەلۋەتتە سوتسىيالىزم ياخشى. مېنىڭچە ھازىرقى سىياسەت (بىر «مەركەز»!)سوتسىيالىستىك سىياسەت؛ ئەمما ھازىرقى سىياسەتنى كاپىتالىستىك سىياسەت دەپ تۈرۈۋېلىنىدىغان بولسا، مەنمۇ ئەڭ ياخشىسى: كاپىتالىزم ياخشى، دەيمەن. — دەپتۇ بىرسى.

شۇ تاپتا روزۋېلت زۇڭتۇڭنىڭ بىر ئىشى توساتتىنلا ئېسىمگە كېلىپ قالدى.

بىر كۈنى ياش بىر مۇخبىر پۈتۈن ئۆي-پىكرىنى ئىشقا سېلىپ، روزۋېلتنى خىجىل قىلماقچى بولۇپ: «زۇڭتۇڭ جانابلىرى، سىز كومۇنىزمچىمۇ؟» دەپ سوراپتۇ.

— ئەمەس.

— سىز كاپىتالىستمۇ؟

— ئەمەس.

— ئۇنداقتا سىز سوتسىيالىزمچىمۇ؟

— ئۇنداقمۇ ئەمەس.

مۇشۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە.

«ئىزم» ئۈستىدە توختالمايلى، بولامدۇ؟

«ئىزم» توغرىسىدا، ياكى ئېيتايلى، «تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش» توغرىسىدا، سوجۇلۇق «يۇرتداشلار» نىڭ يەنە مۇنداق ئىككى يۇمۇرى بار.

مەن بىر قانچە كارخانچى بىلەن سۆھبەتلەشكەندىن كېيىن مۇشۇ مەسىلىگە بىردەك:
— « تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش » كە قارشى تۇرامدۇق - يوق؟ — دېيىشتى.
— قارشى تۇرىمىز.
— ئەمما، ھالقا مەركەزدە.
— مەركىزىي كومىتېت « ئۆزگەرتىۋەتسە » ، تۆۋەندىكىلەر ئۆزگەرمەيمەن دېگەن بىلەنمۇ ئۆزگىرىشكە مەجبۇر بولىدۇ.
— مەركىزىي كومىتېت « ئۆزگەرتىۋەتمىسە » ، تۆۋەندىكىلەر ئۆزگەرتىمەن دېگەن بىلەنمۇ ئۆزگىرەلمەيدۇ!

يۇمۇرلارنىڭ يەنە بىرى مۇنداق:
جۇڭگودا 800مىليون دېھقان بار، دېھقانلار قورساق بېقىش (بىر گەپنى قوشۇپ قويااي، بەلكى « ھاللىق » بولۇشقا قاراپ مېڭىش) ئۈچۈن، سەن ئۇلارنى ئۆزگەرتىۋېتىمەن دېسەڭمۇ، ئۇلار ئۆزگىرىشكە ئۇنىمايدۇ: دېھقانلار قورساق باقالمىسا، سەن ئۆزگەرتمەيمەن دېسەڭمۇ، ئۇلار ئۆزگىرىدۇ — بۇ پەقەت « تىنچ » ئۆزگىرىش بولۇپلا قالماي، بەلكى « زورلۇق كۈچ بىلەن » ئۆزگىرىشتىنمۇ ساقلانغىلى بولماي قالىدۇ.
يەنىلا ئىقتىساد بىلەن شۇغۇللىنىش كېرەك. چۈنكى، پەقەت بىرلا « مەركەز » بار - دە!

بەشىنچى: يۇرتداش، سىز دادىل ئىلگىرىلەۋېرىڭ

ئىگىلىكنىڭ تەرەققىياتى ھەممىنى ئۆزگەرتەلەيدۇ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش جەريانىدا جىمكى ئىشلاردا يەر - جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان ئۆزگىرىش بولىدۇ. ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان، بەھرىمەن بولۇش مۇمكىن بولمىغان، ھەتتا خىيالغىمۇ كەلتۈرگىلى بولمايدىغان ئىشلار بولىدۇ. بۇنىڭ ئۆزى ياخشى ئىش. ھازىرقىلار ئۆتمۈشتىكى جاپالىق كۈنلەرنى يەنە « باشتىن كەچۈرۈپ بېقىشى » كېرەكمۇ؟ « مۇشەققەتنى ئەسلەش » كە بولىدۇ، ئەمما قايتىدىن جاپا - مۇشەققەت چېكىشنىڭ ھاجىتى يوق. « قىزىل قوناق گاڭپىنى، كاۋا شورپىسى، بىر كالا بىلەن ئۈچ ئېغىز ۋەيرانە كەپە » ياكى « ئۈچ ئېغىزنى بىرگە ئايلاندۇرۇش، ئۇنىڭغا بىر چىنە قورداق قوشۇش » ئەقەللىسى جەنۇبىي جياڭسۇدا ئاللىقاچان تارىخ بولۇپ قالدى. كوممۇنىستلار ئىلگىرى بۈگۈنكىلەرنىڭ بەخت - سائادەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشى ئۈچۈن ئىسسىق قانلىرىنى ئاققۇزغان، قۇربان بولغان ئەمەسمىدى؟ نېمە ئۈچۈن ئۆتمۈشتىكى تۇرمۇش ئارقىلىق بۈگۈنكىلەرنىڭ دۇنياسىغا توساق پەيدا قىلىمىز؟
پىسخىك تەڭپۇڭلۇق ئىنتايىن مۇھىم. ئالىيجاناب پەزىلەت ۋە پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ئازاد قىلىدىغان كەڭ قورساقلىقنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. دېھقانلارنىڭ « ئازاد بولۇشى » چوڭ ياخشى ئىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە بالىلارنىڭ ئاتىلاردىن ئۆتۈپ كېتىشى، بۈگۈنكىلەرنىڭ ئۆتكەنكىلەردىن، كەلگۈسىنىڭ بۈگۈندىن ئېشىپ كېتىشى — ئەلۋەتتە شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك.
سۇجۇدىكى 85 پىرسەنتتىن ئارتۇق « يۇرتداش » لار بىنا ئۆيدە ئولتۇرىدۇ! ئەمما، « يۇرتداش » لارنى قىلچە نۇقسانسىز دېگىلى بولمايدۇ. مەسىلەن، يەككە ئىگىلىك قاتارلىق باشقا ئىگىلىك تەركىبلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشقا قانداق ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئۇلارنى قانداق قىلىپ زور كۈچ بىلەن قوللاش، ئەمگەككە قاراپ ھەق بېرىشنى قانداق قىلىپ ھەقىقىي ئورۇنداش، كادىرلاردىكى « سىم تور قالپاق » نى قانداق قىلىپ ئۈزۈل - كېسىل چۇۋۇپ تاشلاش، ئۇنىڭ

ئۈستىگە تاۋار قارىشىنى كۆچەيتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇششاق ئىشلەپچىقىرىش ئىدىيىسىنىڭ قايتىدىن باش كۆتۈرۈشى ۋە ھۇجۇم قىلىپ كىرىشىدىن قانداق ساقلىنىش... بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ئەمەلىي مەسىلە.

ئەمما بۇلار «يۇرتداشلار» نى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە تەسىر يەتكۈزمەيدۇ، تېخىمۇ مۇھىمى، بەزىلەرنىڭ «يۇرتداشلار» غا ھۇجۇم قىلىشى ۋە ئۇلارنى ئىنكار قىلىشىنىڭ باھانىسى بولۇپ قالماسلىقى لازىم.

شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇنىمۇ ئېيتىپ قويماقچىمىزكى، ئوڭچىللىقتىن ھوشيار بولۇش، ئەمما ئاساسلىقى «سول» چىللىقتىن ساقلىنىش لازىم. «سول» چىللىق بىلەن «ئوڭ» چىللىق تۈگىتىلمىسە، دۆلەت خاتىرجەم بولالمايدۇ. ئەمما «سول» چىللىق كونكرېت، رېئال بولىدۇ. «يۇرتداشلار» ھېلىمۇ «سول» چىللىقنىڭ كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان ۋە يوشۇرۇن تەھدىتىگە دۇچ كەلمەكتە. ئەمما، قورقماسلىق كېرەك.

دېڭ شياۋپىڭ جەنۇبنى كۆزدىن كەچۈرگەندە مۇقامنى بەلگىلەپ بەردى.

تارىخ چاقىنى ھېچكىممۇ كەينىگە ياندۇرالمايدۇ.

ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش دولقۇنىنىڭ قاينام-تاشقىنلىق يارقىن، رەڭدار سەھىپىلىرى ئېچىلماقتا.

ھەبىبۇللا رېقىپ، ئابدۇسالام ئابلىز، راھىلە داۋۇت تەرجىمىسى

ئەسسالام ھۆرمەتلىك كىتابخان:

سالام قەدىرلىك قېرىنداشلار، بۇ بىر يىلىمىز ئاخىرلىشىش ئالدىدا تۇرىدۇ. كېلەر يىلى ژورنىلىمىز ئۆز سەھىپىلىرىنى كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئىنتىلىك تەقەززاسىغا تېخىمۇ ئۇيغۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن «بازىرى ئىتتىك كىتابلاردىن جەۋھەرلەر»... قاتارلىق يېڭى سەھىپىلەرنى تەسىس قىلماقچى. پوچتىخانىلارنىڭ كېلەر يىللىق مۇشتىرى قىلىش ۋاقتى باشلاندى. ژورنىلىمىزغا مۇشتىرى بولۇش پۇرسىتىنى قولدىن بەرمەسلىكىڭىزلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرىمىز: 83_58

تەڭرىتاغ ژورنىلى تەھرىر بۆلۈمى

يېڭىسىدىن كونىسى ياخشى

(بىر ئىشاننىڭ ئېيتقانلىرى)

مۇھەممەت ئىمىن

«يېڭىسىدىن كونىسى ياخشى!»
جىم تۇرۇڭلار گېپىمنى ئاڭلاپ.
كۆپۈكلىشىپ كەتتى جاۋغىيىم،
كالۋالاشتى بۇ ئۆتكۈر تىلىم.
تولا ۋەز ئېيتىپ يېنىش-يېنىشلاپ.
كۈچ-ماغدۇرۇم تامام تۈگىدى،
يىلىكىمنىڭ تېگى قۇرىدى.
دىلىمنى قايغۇ-ھەسرەت ئورىدى،
بولۇپ قالدىمۇ ئالجىغان باخشى،
شال-تۈكۈرۈكۈم ھەر يانغا چاچراپ؟
بىراق ھېچكىم تىڭشاي دېمەيدۇ،
قۇلىقىغا ماز تىققانمۇ نىقتاپ؟
يىگىدەك بولدۇم غەزەپكە كېلىپ،
يۈرىكىمنى ھەسرەتتە تىلىپ،
ئۆز گۆشۈمنى تىتىپ-پارچىلاپ.
بولسا شۇنداق چوڭ كارامىتىم.
ئاڭا چۈشلۈق نام-سالاپىتىم،
ھەممە قۇلاققا چوڭ كاناي باغلاپ،
كونىلىقنىڭ قەدرىگە يەت دەپ،
يېڭىلىقنى جەزمەن تەرك ئەت دەپ،
ۋارقىرايتتىم مۇرتلارنى باشلاپ.

ھارۋا شۇنداق ئېسىل نەرسىدى،
ھەيران قالسەن ماڭسا تاراقلاپ.
ئارغىماقلار كىشنەپ-چاپچىشىپ.
تۇياق-ئۆكۈزلەر سوك-سوك قاترىشىپ،
ئېشەكلەرمۇ بوش كەلمەي ھاڭرىشىپ،
سۆرەيدۇ قاتساڭ كۆتەك ھارۋاڭنى،
توشۇيدۇ ھارماي يۈك ۋە ئالۋاڭنى،
قاقشىما ئانچە سۈرئەت ئاستا دەپ،
مېڭىۋەرسەڭ قورساققا توق يەپ،
كەتمەيدۇ مەنزىل قېچىپ-يىراقلاپ.
ھارۋا شۇنداق تۇرسا بىخەتەر،
نەدىن چىقتى ئاپتوموبىل-پىكاپ؟
ھەر رەت ئالدىمدىن ئۆتسە غۇيۇلداپ،
يۈرىكىم ئەنسىز جىغىلداپ كېتەر.
كەلگەندەك باشقا چوڭ خېيىم-خەتەر.
ئامانلىق تىلەپ قىلسامۇ دۇئا،
بىر-بىرىگە سوقۇلۇپ، غۇلاپ،
ئۆڭتۈرۈلۈپ، كۆيۈپ-يالقۇنجاپ،
ئېلىپ كەلدى مۆمىن ئىنسانغا
بىھېساب ئاپەت، خەتەر ۋە ئازاب.

ئايروپىلانغۇ تېخىمۇ بەتتەر،
بىر پارچە تۆمۈر ئۇچار غارقىراپ،
بۇ پۈتۈنلەي شەيتاننىڭ ئىشى
ئۇچالامدۇ قاناتسىز كىشى؟
«ئۇچار تەخسە»، «ئالەم كېمىسى»
دېگەنلىرى زادى نېمىسى؟
ئىنسان ئەقلى يەتكەيمۇ ئويلاپ؟!
ئاھ! نېمە بولۇپ كەتتى بۇ جاھان
كەپقالدىمۇ يا ئاخىرقى زامان
تويدۇرماي ئاستا بىزگە يېقىنلاپ؟!
«يېڭىسىدىن كونىسى ياخشى!»

بىرەلەيمەن بۇنى ئىسپاتلاپ.
يېڭى نەرسىغۇ ئالەم ئۇچقۇسى،
دېدۇق ئالدىراپ: «زەپەر قۇچقۇسى!»
تۇرۇۋالماي ئەمدى مۇم چىشلەپ
نەتىجىسى قانداق بولدى دەپ
باقمايسەنغۇ ئاكاڭدىن سوراپ؟
ئۇ، تەڭرىنىڭ قەھرىگە ئۇچراپ
ئاسمان قەرىدە گۇم بولدى پارتلاپ ①
يېڭىلىقنى شۇنداق ئۇتتى قامچىلاپ.

تۇۋا دېگۈلۈك ياقىنى چىشلەپ،
ئويلانغۇلۇق ساقالنى سىلاپ،
يېڭىلىق دەپ نېمە ئاۋارە،
بەندە دېگەن ئاجىز-بىچارە،
شۈكۈر قىلماقتىن يوق ئۆزگە چارە.
پاراسەتلىك ئاتا-بوۋىمىز
تۈزگەن قائىدە، ياسىغان ئەسۋاب
مۇقەددەستۇر چېقىلىپ بولماس،
ئۇنىڭسىز ئېتەك مېڭىگە تولماس،
تەنتەكلىك بىزنى قىلغۇسى خاراپ.
ئېشەك ئۈستىدىن چۈشمىسەك ئەبەد،
بەخت-سائادەت كېلىدۇ قوشلاپ.

جايىنامازدىن قوپمىساق پەقەت،
دۇئا-تىلاۋەت بولۇپ ئىجاۋەت.
چۆللەر گۈلىستان بولىدۇ ياشناپ،
مەسچىت قۇببىسى يەتسە پەلەككە،
يېتىمىز كۆتكەن ئارزۇ-تىلەككە،
بولسا بارچە مەكتەپلەر خاراب.
ياش بوغۇنلار يادلىسا سۈرە،
موللا ئالدىدا تۇرۇشۇپ ئۆرە،
شۇندا تاپقۇسى دىيانەت، ئىنساب.

«يېڭىسىدىن كونىسى ياخشى!»
دەيمەن مەڭگۈ يېنىش-يېنىشلاپ.
پەلتۇ، شلەپە سىغمايدۇ كۆزگە،
ياخشىسى يوق چەكمەندىن ئۆزگە،
كۆرەك تۇماقنى كىيەيلى قىرلاپ.
تۆت چاسا شېئىر، رۇبائىي، غەزەل،
قېلىپقا چۈشكەن، ئاجايىپ گۈزەل،
يېڭىلىرى چىقمىسۇن بىخلاپ.
ئەي بەندىلەر، بولۇڭلار سەگەك،
قولغا توقماق ئېلىڭلار بىردەك،
يېڭىلىق تېخى يايىماستا ئېتەك،
بۆشۈكىدىلا قويايلى مىخلاپ!...

«جىڭ باشلىق»

ئابابەكرى ئەمەت

ئىدارىدە ئۈچ باشلىق،
ئۈچىلىسى مۇئاۋىن.
پىكابى بىر — شوپۇر بىر،
بىراق، ئۈچكە تەڭ تايىن.

بىرسى ماڭسا كۈندۈزى،
«تەكشۈرۈش» كە تۆۋەنگە.
بىرسى ماڭار كېچىسى،
«نەتىجە» كۆرۈشكە.

چەكمەس، ئىچمەس بۇ شوپۇر
روھلۇق، تېتىك، مۇلايىم...
قايسى باشلىق «تارت!» دېسە،
دەيدۇ: «لەببەي» ھەر دائىم.

يەكشەنبە، ھېيت-بايرامدا
تېخى ئۇنىڭ كۆپ ئىشى.
ئۈچىنىڭ تەڭ كېپ قالار
توي، نەزىر، دوست يوقلىشى.

① 1986-يىلى پارتلاپ كەتكەن ئامېرىكىنىڭ «جەڭ ئېلان قىلغۇچى» ناملىق ئالەم ئايروپىلانىنى دېمەكچى.

ئېلىپ كەتسە بىر باشلىق،
دېمەي يېقىن-يىراقنى.
ساقلاپ قالغان بىر باشلىق،
تۈرەر دەرھال قاپاقنى.

تۇتالمىسا ئەگەردە
ئىزدەپ يۈرگەن ساپاقنى،
— نەگە ماڭدى پىكاپ؟ — دەپ
باشلايدىكەن سوراقنى.

دەم ئېلىش يوق شوپۇرغا،
چولا يوق ئۆي ئىشىغا.
باشلىقلارنىڭ قىلغىنى
تەگدى ئېزىق چىشىغا.

ئۆزى ھاردى چارچىدى،
(«چىدا شىنىڭمۇ چېكى بار.»)
ماشىنىمۇ ھالسىراپ
ئېيتىدىغان دەردى بار.

ئەنە ئاشۇ ئەھۋالدا،
ياتتى شوپۇر، پىكاپمۇ.
غىلدىرمىسا تۆت پاي چاق
باشلىق بولغان ھېسابمۇ؟

ئېھتىياجى ئاشتى بەك
ئۈچىنىڭ تەڭ شوپۇرغا.
ئىت-مۇشۇكتەك تالاشتى،
ئېتبار يوق غورۇرغا.

ئۇلار ئەمەي ئەقىللىق
قىلىپ قويدى شوپۇرنى.
تۇتۇۋالدى ئۈچىنىڭ
ئاجىز يېرى — تومۇرنى.

بىرى:
— نەزىر تارت، — دېسە،
دېدى:
— بۇزۇق بۇ «غالتەك.»
— تەكشۈرۈشكە ماڭ! — دېسە،
دېدى:

— ماي يوق قۇيغىدەك.
بىرى:
كەچتە كەل، — دېسە،
— ئۈزۈلۈپتۇ توك يولى.
بىرى چۈشتە:
— ماڭ! — دېسە،
— ئىشلىمەيدۇ تورمۇزى.

بىرسى قىلسا كۆزنى چوڭ،
— سۇيى ئاقار تامچىلاپ.
توسىلىپتۇ ماي يولى،
ماڭامدىمەن قامچىلاپ...

باشلىقلارنىڭ بۇيرۇقى،
يۇمشاپ كەتتى لۆمۈلدەپ.
تۇرۇپ شوپۇر قاپاقنى
جاۋابلىشار دېۋەيلەپ.

ئاستا-ئاستا ئالماشتى،
بۇيرۇق بىلەن خۇشامەت.
بولدى ئەمدى ئاشكارا،
ئەسلىدىكى قىياپەت.

شوپۇر ماڭسا ماڭىدۇ،
توختاي دېسە توختايدۇ.
ھايال بولسا ئەگەردە،
باشلىقمۇ توۋلايدۇ.

مانا ئەمدى قاراڭلار،
شۇ شوپۇرنىڭ ئۆك ئىكەن.
باشلىقلارمۇ بويسۇنۇپ،
ماڭغىنىغا خۇش ئىكەن.

دېسە ئەگەر «بۇزۇلدى!»
سەكرەپ چۈشەر ساي دېمەي.
شوپۇر بىلەن تەگمۇ-تەك،
ھەپىلشىدۇ ماي دېمەي.

«ئوت ئالمىدى» دېسە گەر،
مۈرە قويار لاي دېمەي.
مەنسىپنى ئۇنتۇيدۇ،
ئادەم تولا جاي دېمەي.

ئىشمۇ چىقىپ تۇرىدۇ،
يول ماڭغىچە باشلىققا.
ئېرتىپ كېتەر پىكاپنى،
«رىئايە قىپ تازلىققا.»

ئەمدى بولدى قاراڭلار،
ئىدارىگە كىم باشلىق؟
شۇ «كەمتەر» ئۈچ مۇئاۋىن
«سايلىۋالدى» جىك باشلىق.

ئۇنىڭ ئېتى «جىپ» ئىكەن،
تۆت چاقى بار بىر پالاز.
لېكىن رولى شوپۇردا،
شۇنىڭ بىلەن گەپ خالاس.

چۈش

زۇنۇن رېھىم

مەن بۇ كېچە كۆرۈپتمەن چۈش،
سەن كېلىپسەن بولۇپ ئۇچقان قۇش.
قونۇۋېلىپ چىنار شېخىغا،
سايرارمىشسەن بولۇپ بەكمۇ خۇش.

بۇرۇنقىدەك خۇشخۇي مىجەزلىك،
ھۆسنۈڭ لالە، قەددىڭ جەزبىلىك.
ئاھۇ كۆزۈڭ جىلۋىسى خۇمار،
بېقىشلىرىڭنىڭ شۇنچە جىلۋىلىك.

قۇياش تۆككەن ئالتۇن نۇر كەبى،
كىرپىكلىرىڭ يالتىرار چوغلۇق.
ياشلىقىڭدا مېنى ئازدۇرغان،
كۆزلىرىڭدىن كەتمەپتۇ شوخلۇق.

ئارقان بولۇپ ئۆرۈمە چاچلىرىڭ،
بەللىرىڭگە باغلاندى يەنە.
مۇھەببەتنىڭ يالقۇن ئوتىدىن،
يۈرەك-باغرىم داغلاندى يەنە.

چەكسىز لەززەت بېغىشلاپ چۈشۈم،
ئۇزۇنغىچە كەتتىم خىيالغا.
ئۇچۇپ كەتتى خىيال قۇشلىرىم،
بىز ئۇچراشقان شېرىن چاغلارغا:

ئۇچراشقاندا لەۋلەر، لەۋ بىلەن،
ۋۇجۇدۇمغا تارقىدى لەززەت.
بېغىشلىدى ئوتلۇق تىنىقىڭ،
يۈرىكىمگە ئىسسىق ھارارەت.

قۇچاقلىدى سۆيگۈ دولقۇنى،
بىر جۈپ تەننى قوينىغا ئېلىپ.
گۈپۈلدەيتتى تىنىم تاپماستىن،
بىر رېتىمدا يۈرەكلەر سېلىپ.

مۇھەببەتنىڭ شارابىنى بىز،
ئىچتۇق شۇ كۈن يېنىش-يېنىشلاپ.
ئۆزىمىزنى سۆيگۈ يولىغا،
تا ئەبەدىي، مەڭگۈ بېغىشلاپ.

مەن كۆرگەندەك نىگارمۇ بەلكىم،
كۆرسە ئىدى مېنى چۈشىدە.
تاش بولمىسا ئۇنىڭ يۈرىكى،
ئېرىپ كېتەر يالقۇن تەپتىدە.

ئاشۇ يالقۇن بىزنى قايتىدىن،
بېرىكتۈرسە ئەجەبمۇ ئەمەس.
يۈرمەس ئىدىم ئۇ چاغدا مەنمۇ،
ھەسرەت چېكىپ، پۈتمەس تۈگمەس.

(بېشى 64-بەتتە)

بىلەي؟ بۆلۈمدىكى قىزنى بىكاردىنلا قارىلاۋاتىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن تانسا ئويناپ قويسام نېمە بوپتۇ؟ كاماندىروپكىغا بىللە بېرىشىمۇ ئىدارىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، بۆلۈمدە تارقاتقان بېلەت بولغاچقا كىنوخانىدا ئورنىمىز بىر يەردە ئىكەن، بىللە يېنىپ چىقتۇق. بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ مۇشۇ ئىشلارنى ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم چۈشەندۈرمەكچى بولغىنىمدا ئۇ ماڭا پەقەت پۇرسەت بەرمىدى...

سوتتىكىلەر بىزنى ئاجراشتۇرماسلىق ئۈچۈن خېلى ئۇرۇندى، لېكىن ھەممە ئىشنى باشتىن باشلاش مۇمكىنمۇ؟ ياق! مېنىڭ يۈرىكىمگە دەز كەتكەنىدى، ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىمۇ ئاللىقاچان ئۆچكەنىدى. بىزگە ئاجرىشىپ كەتمەكتىن باشقا يول يوق ئىدى. قىز بولغاندىكىن بالىنى ماڭا بۇيرۇپ بېرىڭلار دەپ چىڭ تۇرغان بولسامۇ، ئېرىم بۇنىڭ نېرۋىسى ساق ئەمەس، بالىنى دائىم ئۇرىدۇ، دېگەندەك سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ قىزىمنى ماڭا بەرمىدى.

ئاھ، بىر ئانا ئۈچۈن بالىسىدىن ئايرىلىشتىنمۇ ئارتۇق ئازاب بارمۇ؟! ئۇ بالىنى ئېلىۋالدى، يۈرىكىمنى سۇغۇرۇۋالدى. مانا بىز ئاجراشقىلى بىر ئاي بولدى. ئەمدى نېمشقىدۇر بۇ شەھەردە ئۇزاق تۇرغۇم كەلمەيۋاتاتتى. ھە دېگەندىلا يېزامنى سېغىناتتىم، كۆزۈمدىن بىر كۈنمۇ ياش قۇرۇمايتتى. قىزىمنىڭ رەسىمىگە قاراپ، سائەت-سائەتلەپ ئولتۇرىمەن، كارىدوردىن ئاڭلانغان ھەر بىر ئاۋاز قۇلىقىمغا «ئاپا» دېگەندەكلا بىلىنىدۇ. ئاپئاق قىزىم، چىرايلىق قوزام، ئەقىلسىز، نادان ئاپاڭنى كەچۈرگىن!

ئەسلىدىكى يۇرتۇمغا يۆتكىلىش رەسمىيىتىنى بېجىرىپ بولغان كۈنى ئۆزۈم ئوقۇغان ئوتتۇرا مەكتەپكە باردىم. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭغان يوللارنى ئەسلىدىم، ياندىشىپ ئولتۇرغان ئورۇندۇقلارنى ئىزدىدىم، دەرەخكە يۆلىنىپ تۇرغىنىمدا ئالدىمغا ئالتۇندەك بىر يوپۇرماق ئۇچۇپ چۈشتى. يوپۇرماقنى ئاۋايلاپ قولۇمغا ئېلىپ، بېشىمنى كۆتۈرۈپ دەرەخلەرگە قارىدىم. توۋا، ئۇنىڭدىن باشقا يوپۇرماقلارنىڭ ھەممىسى يايپېشىل تۇرۇپتۇ، ئىسسىق ياشلىرىم قولۇمدىكى قۇرۇپ كەتكەن، ساپسېرىق يوپۇرماققا تۆكۈلدى.

دۇشەنبىدىن باشلاپ

(ھېكايە)

يارمۇھەممەت تۇرسۇن

ئەكبەرنىڭ رەڭگىرويى خۇددى كەچكۈز ياپراقلىرىدەك سارغىيىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن ئانىسىنىڭ ئىچى سىيرىلغان ھالدا ئوغلىنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ بىچارىلەرچە يىغلاپ:

— مېنى ئۇزۇنراق ياشىسۇن دېسەڭ ھاراقنى ئىچمىگىن ئوغلۇم. چىرايىڭغا قارىغىنا، ئادەم ئىسكەتىدىن چىقىپ كېتىپسەن، ئايالىڭمۇ يامانلاپ كەتكىلى ئون كۈندىن ئاشتى. بۈگۈن ئەكەلگىلى بارسام «خاپا بولمىسىلا، بارالمايمەن، ياش جېنىمنى ئۇنىڭغا سېلىپ بەرمەيمەن، ئەتە ئادەم بولۇپ قالار، ئۆگۈن ئادەم بولۇپ قالار، دەپ مۇشۇ كۈنگە كەلدىم. ئادەم بولمايدىغان ئوخشايدۇ. ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئۆمرۈمگە يۈرىكىم ئېچىشىدۇ» دەپ كەلگىلى ئۇنىمىدى. ھاراقنى تاشلىمىساڭ ئىشلىرىڭ زادى ئىلگىرى كەلمەيدۇ ئوغلۇم، — دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئەكبەرنىڭ ئىچى ئاغرىدىمۇ ياكى مۇنداق تەگەشلەرنى ھەر كۈنى ئاڭلاۋېرىپ زېرىكىپ كەتتىمۇ، بۇرۇنقىدەك «ھە»، «ماقۇل» دەپ چاپىنىنىڭ پېشىنى قېقىپ چىقىپ كەتمەستىن، بەلكى ئانىسىغا قاراپ سەمىمىي قىياپەتتە:

— بولدى ئاپا، سەن خۇش بولىدىغان ئىش بولسىلا ئىچمىسەم ئىچمىدىم. دادامدىنمۇ ئايرىلىپ چىدىدىمغۇ. ھاراق ئىچمىگەنگە ئۆلۈپ قالماسمەن. ئەتە سەن پاتەمگە بېرىپ دېگىن، ئالدىمىزدىكى يەكشەنبىدە بىر يېقىن ئاغىنەمنىڭ توي ئىشى بار. ئۇ تويغا بارمىسام بولمايدۇ. توينى تۈگىتىپلا دۇشەنبىدىن باشلاپ ھاراق دېگەننى ئاغزىمغا ئالمايمەن، — دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئانىسىنىڭ بېشى كۆككە يەتكەندەك بولۇپ:

— ئىنسابىڭغا رەھمەت بالام. مانا تاشلايمەن، ئەنە تاشلايمەن دەپ يۈرۈپمۇ نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. بالىلىرىڭمۇ چوڭ بولۇپ قالدى. بىرنەچچە كۈننىڭ كارى چاغلىق، بوپتۇ، دۇشەنبىدىن باشلاپ تاشلىغىن. ئىنسابىڭغا دۇئا قىلاي ئوغلۇم، — دېدى ئوغلىنىڭ ئاغزىدىن ھاراق تاشلايمەن، دېگەن گەپنى ئاڭلىغان ئانىسىنىڭ دىلى يورۇپ. ئۇ شۇ خۇشلۇقىدا ئۆلۈپ كەتسەم ئوغلۇم تېنەپ قالمىسۇن دەپ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان يېمەي-ئىچمەي، كىيمەي يۈرۈپ يىغقان بىرنەچچە يۈز يۈەن پۇلدىن ئىككى يۈز يۈەن پۇلغا سوۋغا-سالام ئېلىپ كېلىنى پاتىگۈلنىڭ يېنىغا باردى. ئۇ خۇدانى شېپى كەلتۈرۈپ يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ يۈرۈپ كېلىنىنى ئۆيىگە ياندۇرۇپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئانىنىڭ كۆڭلى تىندى. دۇشەنبىدىن باشلاپ ئوغلۇم ھاراق تاشلايدىغان بولدى، دەپ ئۆزىچە خۇشاللىق ئىچىدە ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ ئوغلىغا ئاتاپ دۇئا قىلىپ ئاللا تائالادىن ئوغلىنىڭ ئىنسابىنى تىلەپ يۈردى.

ئەكبەر دېگەندەكلا دۇشەنبىدىن باشلاپ ھاراقنى ئاغزىغا ئالمىدى. ئائىلىسىدىمۇ ھەر كۈنى بولىدىغان ۋاراڭ-چۇرۇڭ، ئۇرۇش-جېدەل بېسىقىپ خاتىرجەم، قوۋۇناق تۇرمۇش باشلاندى. كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدىغان ئانىسىدىن تارتىپ،

بالا-چاقىلىرىغىچە ھەممىسىنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ پۈتۈن ئائىلىگە ئىللىق مېھرى-مۇھەببەت سىڭىپ كىرمەكتە ئىدى.

بىراق كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئەكبەر خۇددى قىممەتلىك تەرسىستى يىتتۈرۈپ قويغاندەك خامۇش ۋە جىمغۇر بولۇپ قالدى. چۈنكى ئۇ ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدىلا ئۆزىنىڭ نۇرغۇن ئۈلپەتلىرى بىلەن ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇچرىشىپ تۇرالايتتى. ئۇلار بىلەن بىرگە بولغان چاغلاردا ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى سەزمەي قالاتتى. مانا ئەمدى ئىشتىن قايتقاندا ئۈلپەتلىرىگە تۇتۇلۇپ قالماسلىق ئۈچۈن چوڭ كوچا بىلەن ماڭماي، ئارقا كوچا بىلەن ئۆيگە كېلىۋالىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ بالىلىرى بىلەن بىردەم ھەپىلىشىپ تېلېۋىزور كۆرەتتى، ئاندىن يېتىپ ئۇخلايتتى. ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ئىشقا ماڭاتتى. بۇ خىل ھايات ئۇنى زېرىكتۈرۈپ قويۇشقا باشلىغانىدى. ئەكبەر تۇرۇپلا يەنە شۇ بۇرۇنقى شاۋقۇن-سۈرەنلىك، كۈلكە-چاقچاقلارغا تولغان سورۇنلارنى، قىزىق-قىزىق پاراڭلىرى بىلەن ئادەمنى تېلىقتۇرۇپ كۈلدۈرىدىغان ئۈلپەتلىرىنى سېغىناتتى. ئۇ مەھەللىسىدىكى كىچىلىك ماگىزىنلاردىكى جاۋەنلەرگە قاتار تىزىلغان ھەر خىل ھاراقلارنى كۆرسە شۇ زامان ئۇنىڭ ئىككىلىنىپ تۇرغان كۆڭلىگە بىر پارچە ئوت چۈشكەندەك تولغىنىپ، ئاپىسىغا ئالدىراپ ۋەدە بېرىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلاتتى. بىراق، خىزمەت ۋە ئائىلە ئىشلىرىدا خېلى يۈكسىلىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ، ھاراقنى ئاغزىغا ئىككىنچى ئالماسلىققا ئىرادە باغلاپ يۈردى.

ئەمما ئەكبەرنىڭ بۇ ۋەدىسى ئۇزۇنغا قالمايلا ئۆز كۈچىنى يوقىتىپ قويدى. بىر كۈنى ئاپىسى بىلەن ئايالى يېزىدىكى تۇغقىنىنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن بالىنىڭ چوڭىنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ، كىچىكىنى ئەكبەرگە تاشلاپ قويۇپ كەتتى. ئەمدى ئۆيدە بىر خىل جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. بۇ جىمجىتلىقنى پەقەت ئىككى ياشلىق بالىنىڭ پۇشۇلداپ تىنىشلىرىلا بۇزۇپ تۇراتتى. ئەكبەر ھېلىلا قويۇپ قويغان كىتابىنى قولىغا ئېلىپ باشقىدىن ئوقۇشقا باشلىدى. ئەمما ئۇنىڭ كاللىسىغا ھېچنەرسە چۈشمەيتتى. ئۆيدىكى جىمجىتلىق ئۇنى بارا-بارا زېرىكتۈرۈشكە باشلىدى. ئەكبەر ئۈچۈن بۇ جىمجىتلىقتا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھەر بىر مىنۇت بىر كۈندەك بىلىنىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئىچ پۇشقىنى چىقىرىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى ئۇخلاش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى-دە، يېنىك نەپەس ئېلىپ ئۇخلاۋاتقان ئوغلىنىڭ يېنىغا كېلىپ ياناپاشلىدى. بىراق ئۇنىڭ كۆزىدىن ئۇيقۇ قاچقان بولۇپ، ئۆزىنى ھەرقانچە زورلىسىمۇ زىنھار ئۇيقۇسى كەلمىدى. كاڭ ئۈستىدە بىردەم ئۇياققا-بۇياققا ئۆرۈلۈپ يېتىپ ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، بىر نەچچە ئايدىن بۇيان ئاغزىغا ئېلىپ باقمىغان ھاراق خۇمار قىلىپ كەتكەچكە كوچىغا چىقىپ بىر-ئىككى رومكا ئىچىپ كىرمەكچى بولدى. ئەمما ئۇنى ئۇخلاۋاتقان بالا توسۇپ تۇراتتى. بالا ئويغىنىپ كېتىپ كاڭدىن يىقىلىپ چۈشۈش ئېھتىمالى بار ئىدى. ئەكبەر بىر دانە يۇمشاق يىپ بىلەن بالىنىڭ بىر پۇتىدىن كاڭ ئۈستىدىكى كارىۋاتنىڭ پۇتىغا باغلاپ قويدى-دە، ئۆزىنىڭ بۇ دانا تەدبىرىدىن سۆيۈنگەن ھالدا مىيىقىدا كۈلۈپ تالاغا قاراپ ماڭدى.

ئۇنىڭ ماگىزىنغا كىرىشىگىلا مەھەللىسىدىكى بىر نەچچە ئۈلپەتداشلىرى پوكەي ئالدىدا ھاراق ئىچىشىۋاتاتتى. ئۇلار ئەكبەرنى كۆرۈپلا چۇرقىرىشىپ كەتتى. تونۇشلىرىنىڭ ئىچىدىكىلەرنىڭ بىرسى ئالدىدىكى چوڭ چىنىگە يۈز گىرامدىن ئوشۇق ھاراقنى قۇيۇپ ئەكبەرگە تەڭلىدى. ئەكبەرمۇ ھاراق ئىچمەن دەپ كىرگەچكە، ياق دېمەيلا چىنىنى قولىغا ئېلىپ چاڭقاپ كەتكەن يولۇچىدەك بىر تىنىقتىلا ئىچىۋېتىپ چىنىنى ساقىيغا تەڭلىدى. شۇنىڭ بىلەن يېنىۋاتقان ئوتقا ياغ چاچقاندەك سورۇن باشقىدىن جانلىنىپ، ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپ، ئارىدىكى

قىزنىقچىلار تۈرلۈك تېمىلاردا لەتىپىلەرنى ئېيتىشقا، چاقچاقچىلار چاقچاق قىلىشقا باشلىدى. بىراق ۋاقىت ئۆزارغانسېرى ئەكبەرنىڭ كۆڭلى ئەنسىز-چىلىككە چۈشۈپ قالغانىدى. بالىسى ئويغىنىپ كەتسە... ئەمما ئەكبەر بۇ سورۇندىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيمايتتى. ئۇ مانا ماڭىمەن، ئەنە ماڭىمەن دەپ ئۆزىنى ئالداپ يۈرۈپ سورۇن تارقىغاندا ئەل قاتارى ئۆيىگە قايتتى. ئۇ ئۆيىگە كىرگەندە ئايالى بىلەن ئاپىسى چۇقان سېلىپ يىغلاپ يۈرۈپ بالىنىڭ يۈز-كۆزىنى يۇيۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئاپىسى ئوغلىنى كۆرۈپلا:

— ھوي سەنمۇ ئادەممۇ؟ بالا تەرەت قىلىپ نىجاسەتنى يۈز-كۆزلىرىگە سۈركەپ شۇنچىۋالا بولۇپ كەتكىچە نەگە باردىڭ؟ خۇددى ئاسلاننى باغلاپ قويغاندەك، بىچارىنىڭ پۇتىدىن كارىۋاتقا باغلاپ قويۇپسەن. بىچارە بالام تەرەتنىمۇ يەۋالغان ئوخشايدۇ، — دېدى.

بىراق خېلىلا تەمشىلىپ قالغان ئەكبەر ئاپىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ خىرقىراپ كۈلۈپ:

— كىچىك بالا دېگەن نەچچە قېتىم شۇنداق تەرەتنى يەپ يۈرۈپ چوڭ بولىدۇ ئاپا، — دەپ خۇددى ھېچقانداق ئىش بولمىغاندەك قاپتىلىغىنىمۇ ئالماي ياندىكى ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئايالى ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا قار-يامغۇر يىغلايتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ بىر كۈن بۇ ئائىلە ئۈچۈن تولىمۇ كۆڭۈلسىز ئۆتتى. بۇ ئىش ئائىلىدىكى ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىگە بۇرۇنقى كۆڭۈلسىز كۈنلەرنىڭ يەنە باشلانغانلىقىدىن بېشارەت بېرەتتى.

شۇ قېتىمقى كۆڭۈلسىزلىكتىن كېيىن ئەكبەر يەنە بۇرۇنقى سەنەمگە دەسسەپ قالدى. ھەر كۈنى دېگۈدەك مەست ھالەتتە ئەل ياتقۇ مەھەللىدە ئۆيىگە قايتىپ كېلەتتى. ئۆيدىكىلەرمۇ ئۇنىڭغا ئوچۇق چىراي ئاچمايتتى. ناۋادا كەلمەي قالسا ئەنسىرەپ خاپا بولۇپمۇ كەتمەيتتى. شۇ تەقلىتتە بىرنەچچە يىلمۇ ئۆتۈپ كەتتى. ئەكبەر تەشكىلنىڭ ۋە ئەل-جامائەتنىڭ نۇرغۇن نەسىھەتلىرىگىمۇ قۇلاق سالماي ئىشقا خالىسا بېرىپ، خالىمىسا كوچىدا ئىچىپ يۈرۈپ ئاقىۋەت مىڭبىر مۇشەققەت بىلەن ئورۇنلاشقان ئىش ئورنىدىنمۇ ئايرىلىپ تەشكىلسىز ساياق ياشلار قاتارىغا كىرىپ قالدى. ئائىلىنىڭ پۈتۈن ئېغىر-يېنىك ئىشلىرى ئايالىغىلا قالغان بولۇپ، بىر كىشىلىك مائاش بىلەن ئالتە جاننى باقماق ئېغىر كېلىۋاتاتتى. ئۇ پەقەت ئۈچ بالا بىلەن ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ياخشى-يامان كۈنلەردە بىرگە بولۇپ كېلىۋاتقان ئاق كۆڭۈل قېيىن ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى دەپلا بۇ ئۆينىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقىنى زوۋان سۈرمەي كۆتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى.

ئانا ئائىلىدىكى بۇ خىل چېچىلاڭغۇ، كۆڭۈلسىز تۇرمۇشنىڭ يەنە داۋاملىشىۋېرىشىگە پەقەت چىداپ تۇرالمىدى، ئۇ ئەتىگەنلىك چېيىنى ئىچىپ گەپ-سۆزسىز كوچىغا ماڭغان ئەكبەرنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ:

— جېنىم ئوغلۇم، ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن! ئايالىڭنى، باللىرىڭنى ئويلىغىن، مېنىڭمۇ تۆت كۈنلۈكۈم قالدى. مەندىن كېيىن قالساڭ قانداقمۇ قىلارسەن. مەن سېنى توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرۈپ، كېچىلىرى سوغۇق بۆشۈككىنى قۇچاقلاپ، سۈيۈكتە ئېقىپ، ئوتتۇڭدا كۆيۈپ چوڭ قىلغانىدىم. بىراق سەن ۋاپا قىلمىدىڭ، بوپتۇ، بۇلارنىمۇ كەچۈرەي، ئەمدى ماڭا ۋەدە بەرگىن. يەنە داۋاملىق ھاراق ئىچىپ، مۇشۇنداق يۈرۈۋېرىدىغان بولساڭ، ساڭا بەرگەن ئاق سۈتۈمگە ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا رازى ئەمەس، — دېدى. ئاسانلىقچە كۆزىدىن ياش چىقمايدىغان ئەكبەر پۇتىنى قۇچاقلاپ تىزلىنىپ ئولتۇرغان ئانىغا قاراپ ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ كەتتى. يىغىدىن ئۆزىنى ئاران توختاتقان ئەكبەر ئاپىسىنى يۆلەپ تۇرغۇزماقچى بولغانىدى، بىراق ئانا ئورنىدىن تۇرغىلى ئۇنىمىدى:

— بولدى، بۈگۈن سېنىڭ ئېغىزىڭدىن بىر گەپ ئالمىغۇچە ئورنۇمدىن تۇرمايمەن، يا ئادەم بول، يا مەندىن كەچ، — دەپ تۇرۇۋالدى. ئانىسىنىڭ ئاپئاق چاچلىرى چۇۋۇلغان بولۇپ، قىزارغان، خۇنۇك كۆزلىرى ئاپئاق چاچلار ئارىسىدا چەكسىز ئۈمىد بىلەن مۆلدۈرلەپ

تۇراتتى. ئەكبەر بۇ ھالەتتە نېمىمۇ دېيەلىسۇن؟

— بولدۇ ئاپا، مەن ئادەم بولاي، ساڭا ئىككىنچى قېتىم قەسەم قىلىمەنكى، بۇ يولدىن ئۈزۈل-كېسىل قول ئۈزۈش ئۈچۈن دۈشەنبىدىن باشلاپ ئەتىگەن تۇرۇپ بىر ۋاخ بولسىمۇ ناماز ئوقۇپ، جۈمە كۈنى نامازغا بېرىپ جامائەتنىڭ دۇئاسىنى ئالىمەن، — دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئانىسىنىڭ دىلى خۇددى كۈندۈزدە يۇلتۇز كۆرگەندەك يورۇپ كەتتى. ئۇ شۇ خۇشلۇقىدا كېلىنىنىڭ قولىغا بىر جۈپ ئالتۇن زىرىنى تۇتقۇزۇپ:

— بۇ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مۈلكىم، ئەكبەر ئىش ئورنىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئەمدى بۇ نەرسىلەرنى سېتىپ بىرەر ئىش-ئوقەتنىڭ پېشىنى تۇتتۇۋالسۇن، — دېدى.

ئانىسىنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، بىر ئاز مەڭدەپ تۇرۇپ قالغان ئەكبەر بېشىنى سىلاپ قويۇپ:

— بولدۇ، دۈشەنبىگىچە بازارغا چىقىپ ئۇنى-بۇنى كۆرۈپ كۆزۈمنى پىشۇرۇۋالاي، خۇدايىم بۇيرۇسا دۈشەنبە كۈنى ئەتىگەندىن باشلاپ ئوقەتكە كىرىشىپ كېتەي، — دېدى، بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئانىمۇ، ئايالىمۇ ئۆزىنى تۇتالماي كۈلۈپ كېتىپ:

— دۈشەنبىدىن باشقا كۈن ساڭا راۋا ئەمەسمۇ ئوغلۇم، ھەممە كۈن ئوخشاشلا خۇدايىمنىڭ كۈنىغۇ، — دېدى. بىراق ئەكبەر ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇۋالغاچقا:

— بوپتۇ، دۈشەنبە سېنىڭ پېشانەڭگە پۈتۈلۈپ كەتكەن كۈن ئوخشايدۇ. باشقا كۈنلەرگە ئاغزىڭ كەلمەيدىكەن، دۈشەنبىدىن باشلاپ قىل، — دېيىشتى.

شۇنىڭ بىلەن ئەكبەر دۈشەنبىدىن باشلاپ تېرە بازىرىدا تېرىچىلىك قىلىشقا باشلىدى. بىچارە ئانا ئوغلىنىڭ قىلىۋاتقان ئوقىتىدىن دىلى سۆيۈنۈپ، ھەر كۈنى ئەتىگەنلىك بامداتنى ئوقۇپ بولۇپلا بىرىنچى قىلىدىغان ئىشى ئوغلىنىڭ باش-ئايىغىغا ئىسىرىق سېلىپ بىسمىللا دەپ بازارغا چىقىرىدىغان بولدى. ئەكبەرمۇ ئەتىگەن تۇرۇپ جامائەت بىلەن نامازنى ئوقۇپ، تېرە بازىرىغا بېرىپ كەچكىچە ئوقەتنى قىلىپ، كەچتە بىر-ئىككى كىلو گۆش ئېلىپ ئۆيىگە قايتاتتى-دە، بالىلىرى بىلەن گۇمۇر-مۇڭۇر پاراڭلىشىپ كۆڭۈللۈك دەم ئالاتتى.

ئەكبەرنىڭ ئىش-ئوقىتى يۈرۈشۈپ تۇرمۇشى كۈندىن-كۈنگە روناق تېپىۋاتقان كۈنلەردە قۇربان ھېيت كېلىپ قالدى. ئەكبەر بۇ ھېيتنى تازا كۆڭۈلدىكىدەك ئۆتكۈزۈپ نەچچە يىلدىن بۇيانقى ئانىسىنىڭ تارتقان جەۋرى-جاپالىرىغا جاۋاب قايتۇرماقچى بولۇپ، بىرنەچچە كۈندىن بۇيان تولىمۇ ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئۇ تۇرۇپ تېرە بازىرىغا يۈگۈرۈپ ئوقەتنى قىلسا، تۇرۇپ ھېيتنىڭ كەم نەرسىلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن ماگىزىنلارغا يۈگۈرەيتتى. ئەكبەر قويدىن تارتىپ ھېيت ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان بارلىق نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ ئايالى بىلەن ئانىسىنىڭ ئالدىغا تەق قىلىپ بېرىپ، ھېيتتا قىينىلىپ قالمايلى دېگەن نىيەتتە ئۆز ئوقىتىنى ھارپا كۈنىگىچە توختىتىپ قويماي داۋاملاشتۇردى. ئەكبەر ھازىر شۇنچىلا قائىدە-يوسۇنلۇق، ئەدەب-ئەخلاقلىق بولۇپ كەتكەندى. ئايالى ھېيتلىق كىيىم-كېچەك تىكتۈرۈپ بەرگەن بولسىمۇ، ئۆز كۆڭلىدە كەچتە ئۆيگە بارسام ئاپام قولۇمغا قاراپ قالمىسۇن دەپ قىلىۋاتقان ئىشىنى يىغىشتۇرۇپ، ماگىزىن ئارىلىغاچ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ بىرنەچچە ماگىزىننى ئارىلاپ يۈرۈپ ئاپىسىغا بىر چاپان ئېلىپ چوڭ يولدا كېتىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىغا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا كىچىكىدىن بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان دوستى بەختى يەنە بىرەيلەن بىلەن پەيدا بولۇپ قالدى.

— سېنى قەيەردىن تاپارمىز دەپ ئىزدەپ چىققاندۇق، سېنىمۇ ئاسانلا تاپتۇق، — دېدى بەختى ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن ئامانلىشىپ بولغاندىن كېيىن، — ئەمدى بىز ماڭايلى، كەچتە بىزنىڭ

ئۆيگە بارغىن، تۇرسۇن ئالدىرابىدىكەن، بىردەم-يېرىمدەم، پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى!

بۇنداق ھالەتتە ئەكبەر ياق دېيەلىسۇنمۇ، ماقۇل دېمەكتىن باشقا چارە يوق-تە.

سورۇندىكىلەر پەقەت ئەكبەرگىلا قاراپ ئولتۇرۇشاتتى. ئەكبەر كېلىشى بىلەن چاي، ئاندىن تاماق ۋە سەيلەر ئۆز تەرتىپى بويىچە تارتىلىپ ئولتۇرۇش رەسمىي باشلىنىپ كەتتى.

ئەكبەر بىر-ئىككى رومكا ئايلانغىچە ھاراقنى پەقەت ئاغزىغا ئالماي «خاپا بولماڭلار، مەن ئىچەلمەيمەن» دەپ ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئارقىمۇ-ئارقىدىن كېلىۋاتقان رومكىلار، لەرزان تاغ شاملىدەك مۆڭلۈق ناخشىلار، ئولتۇرۇشقا بۆلەكچىلا جان كىرگۈزۈۋەتكەن بولسا سازدىن كېيىن ئۆلىنىپ بولۇۋاتقان چاقچاق-پاراڭلار كىشىگە ئالاھىدە ھۇزۇر بېغىشلاپ روھىي كەيپ-ياتىنى كۆتۈرۈۋېتەتتى. ئەكبەرنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان تۇرسۇن ئۆز نۆۋىتى كەلگەندە ساھىبخانىغا يەنە بىر رومكا بېرىشنى ئېيتىپ، ئىككى رومكا ھاراقنى ئالدىغا قويۇپ ئەكبەرنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ ھاياجانلانغان ھالدا:

— سەن يىلەن بىللە مۇشۇنداق بىر جوزىدا ئولتۇرۇپ تۇز-تائام يېيىشەرمىز دەپ ئويلىمىغانىدىم. مانا بۈگۈن رىسقىمىز قېتىلىپ بىر جوزىدا بىر-بىرىمىزگە قاراپ ئولتۇرۇپ يۈرەك سۆزلىرىمىزنى دېيىشىۋاتىمىز، مەن سېنىڭ ئەھۋالىڭنى بەختىدىن ئۇقتۇم. ھاراقنى تاشلى-ۋېتىپ ياخشى قىپسەن. بىراق مېنىڭ بۇ مىسكىن كۆڭلۈمنى قايتۇرمساڭ، ناۋادا سەن بىلەن بىر رومكا سوقۇشتۇرۇۋالالمىسام بۇ بەردىن ئارماندا كېتىمەن دوستۇم، — دەپ ئالدىدىكى رومكىدىن بىرنى ئەكبەرگە تەڭلىدى. بۇ ئۆزۈن يىللار ئايرىلىپ كېتىپ قايتا دىدارلاشقان ئاغىنىسىنىڭ كۆڭلىنى قايتۇرۇش ئەكبەرگە تولىمۇ ئېغىر كېلىۋاتاتتى. ئۇ تەڭقىسلىقتا نېمە قىلارىنى بىلمەي ئىككىلىنىپ تۇرغاندا ئۇنىڭ ئەترابىدا بۇ ئىككى قەدىرداننىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ، ھاراقنىڭ كەيپىدىن ئارانلا ئولتۇرغانلار تەرەپ-تەرەپتىن چۇرقۇرىشىپ:

—ئالە ئەكبەر، زەھەر بولسىمۇ ئىچۋەت،— دېيىشتى.

ئەكبەر تولىمۇ ئەپسىز ھالەتتە رومكىنى قولىغا ئېلىپ:

ھۆرمىتىڭ راستىنلا چوڭ كېلىپ قالدى ئاداش. ئامال يوق مۇشۇ بىر رومكىنى ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن كۆتۈرۈۋېتەي، شۇنىڭ بىلەن توختاپ قالاي، — دەپ تۇرسۇن بىلەن ئۇرۇشتۇرۇپ ئىچىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن رومكا يەنە بۇرۇنقى تەرتىپى بويىچە داۋاملىق ئايلىنىشقا باشلىدى. بىر-ئىككى ئايلانغاندىن كېيىن ئەكبەرگە «ھاممىنى ئىچتىڭ، بىز ئىچىپ سەن قاراپ ئولتۇرساڭ تازا ئەپلەشمەيدىكەن، ھەر ئىككى رومكىدا بىرنى ئىچىپ قويغىن» دېيىشىپ تۇرلۈك ياغلىما سۆز، چاقچاق، ھەزىللەرنى ئېيتىپ يۈرۈپ يەنە بىر رومكىنى ئىچىرۋەتتى. شۇنداق قىلىپ ئولتۇرۇش يېرىملاشقىچە، ئەكبەرنىڭ كانىيىدىن ئۇنداق قىلىپ-بۇنداق قىلىپ يۈرۈپ بەش رومكا ھاراق ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا ئۆتۈپ كەتتى. ھاراق ئېغىزغا تېگىپ قالدىمۇ، بولدى ئۆزىنى تۇتالماي تاكى يىقىلىپ قالغىچىلىك ئىچمىسە تۇرالمايدىغان ئادىتى بار ئىدى.

ئەكبەر كەلگەن رومكىلارنى پوش دېمەي خۇددى چاڭقاپ كەتكەن يولۇچى ئۇسسۇلۇق ئىچكەندەك ئىچىۋەردى. ئەمدى ئۇنىڭغا زورلاشمۇ، تەسىرلىك سۆزلەر بىلەن كۆڭلىنى ئېرىتىشمۇ كەتمەيتتى. ھەتتا ئۇ ئىچمەيمەن دېگەنلەرنى ئىچىشقا زورلاپ، سورۇننىڭ ساقىيلىق ۋەزىپىسىنىمۇ باشقىلاردىن تارتىۋېلىپ ھاراقنى ئۆزى قۇيۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئېغىزى ئېچىلىپ كەتكەن بولۇپ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا ھاراق ئىچىپ قىلغان ئاجايىپ ئىشلىرىنى سۆزلەيتتى...

ئۇلار ئەنە شۇنداق ئولتۇرۇپ تۈنجى توخۇ چىللىغاندا ئۆيلىرىگە قايتىشتى. ئەكبەرمۇ مېھمان ۋە ساھىبخانىلار بىلەن خوشلىشىپ ئالا-تاغىل

تولۇلاپ ئۆيىگە قايتتى.

ئەكبەر ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىبارەن چۈشكۈنلىشىپ ئېتىقادىنى يوقىتىپ تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدى. ئەكبەرنىڭ ئۆيدىكىلەردىن تارتىپ تالا-تۈزدىكى ھەقەمسايىلىرىگىچە ئۇنىڭغا تۇتقان پوزىتسىيىسىنى بىردىنلا ئۆزگەرتكەندى. ئەكبەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشى، مېڭىۋاتقان يولى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى. ھەتتا خېلى ئارىلىشىپ ئۆتۈۋاتقانلارمۇ ئۇنى كۆرۈپ قالسا، خۇددى كۆرمىگەندەك يانداپ ئۆتۈپ كېتىشەتتى. ئۆيگە كىرسە ئاپىسىدىن تارتىپ تاكى ئۇن بەشكە كىرىپ قالغان ئوغلىغىچە ئۇشۇق-تۆشۈك گەپ قىلمايتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئەكبەر بۇرۇنقىدەكلا كۈچلۈك ئىرادە بىلەن ھاراقنى ئاغزىغا ئالماي ئۆز ئوقىتىنى قىلىۋەردى. ئەمما ئۇقىتىدە بەرىكەت بولماي كۈندىن-كۈنگە ئارقىغا دەسسەپ، ئىشلىتىۋاتقان دەسمايىسىنى يەپ بولايلا دەپ قالدى. چۈنكى ھازىر ئەكبەر تېرە بازىرىدا ئەتىگەندىن-كەچ كىرگىچە يۈرۈپ بىرەر پارچە تېرە ئالالمايدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى. بۇرۇن ئۇنىڭ بىلەن سودىلىشىپ چۆپقەت بولۇپ قالغانلار ئەمدى ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىپ خۇددى ئۇنىڭ بىلەن سودىلاشسا موخو كېسىلى يۇقۇپ قالىدىغاندەك «دوملە باسىدۇ» دەپ ئەكبەرگە يېقىن كەلمەيتتى. ئەكبەرنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان بۇ ئاجايىپ قىسمەتلەر باشتا ئۇنى ئادەملەردىن سەسكەندۈرۈپ، ھېچكىم بىلەن ئارىلاشقۇسىز قىلىۋەتكەن بولسا، ئەمدى ئۇنىڭ كۈندىن-كۈنگە قۇرۇپ كېتىۋاتقان مىسكىن يۈرىكى يالغۇزلۇق ھىس قىلىپ، ئادەملەرنى سېغىناتتى. بىراق ئۇ كىمنى سېغىنىدۇ؟ يىغلىپ قالغان يۈرەك سۆزلىرىنى كىمگە ئېيتىدۇ؟ ئۇنىڭغا بۇ ئىشلار قاراڭغۇ ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى مەست ھالەتتە ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئانىسى ۋە باللىرىنى قۇچاقلاپ ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا ئۇن سېلىپ بىر ھازا يىغلىغاندىن كېيىن ئولتۇرغان جايىدا ئۇخلاپ قالاتتى. ئۇنىڭ كۈندىن-كۈنگە خارابلىشىپ كېتىۋاتقان ھالىتىگە ئېچىنغان ئانا كېچە يۇ كۈندۈز يىغلاپ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئانا ئوغلىغا بولغان پۈتۈن ئىشەنچىسىنى يوقاتقان بولۇپ «ئەمدى ئادەم بولمايدىغان بولدى، ئەقلىنى ھاراق يەپ بولدى» دەپ ئويلايتتى. شۇنداقتىمۇ ئۆز باغرىنى يېرىپ چۈشكەن بالا ئەمەسمۇ، خۇددى «ئانىنىڭ يۈرىكى بالىنىڭ تېنىدە» دېگەندەك ئوغلىغا چىدىمايتتى. بىر كۈنى مەست ھالەتتە كىرىپ ھەر كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئانىسىنى قۇچاقلاي دېگەن نىيەتتە قوللىرىنى كېرىپ كەلگەن ئەكبەرنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋېتىپ:

— بولغۇلۇق مۇشۇ ئوخشايدۇ ئوغلۇم، مېنى خاتىرجەم ياشىغلى قويمىدىڭ، ئەمدى خاتىرجەم ئۆلگىلى قويغىن، — دەپ ئۆزىنى تۇتالماي ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى. بىراق ئەكبەر دەلدۈش ساراڭلاردەك ئانىغا ئازراقمۇ ئىچ ئاغرىتىش بۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە قاقاقلاپ كۈلگىنىچە:

— ئەجەبمۇ ئالدىراپ كېتىپسەن، ھازىر ئۆلمەيسەن ئاپا، ئەزرائىلنىڭ ۋاقتى ئالدىراشكەن، سەن بىلەن ماڭا خېلى يىللار بار، — دەپ ھېچنەرسە بولمىغاندەك ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋىدى، ئانا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يۈگۈرۈپ بېرىپ ئەكبەرنىڭ كاچىتىغا كېلىشتۈرۈپ بىرنى ئۇردى، ئەكبەر مۈدۈرۈلۈپ كەتتى.

— مەن ئۆزۈمنىڭ ئۆلۈمىدىن ئەنسىرىمىدىم، ھەي ئەقىلسىز، سېنىڭ ئۆلۈمىڭدىن ئەنسىرەۋاتىمەن، — دېدى-دە، ئوغلىدىن بۇرۇن ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئانا كەچتە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئېچىگە سېلىپ كەتكەچكىمۇ ئەتىسىدىن باشلاپ يەر دەسسەپ تۇرالماي ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. بىچارە ئانا شۇ ياتقان پېتى بىر ئايغا يېقىن يېتىپ كېسەلدىن يېشىلەلمەي ئاخىرى تىنىپ، خاتىرجەم بولغان ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى.

ئانىنىڭ ھايات چېغىدا ئەكبەرگە قەدرىقىممىتى بىلىنمىگەن بىلەن ئانا ئۆلۈپ يىلىغا

بارمايلا، ئەكبەر روھىي ئازاب ئىچىدە پۇچۇلۇنۇپ بىر تېرە-بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى. ئۇ كۆڭۈل ئازابىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن، قىلىۋاتقان ئازدۇر-كۆپتۇر ئوقىتىشنىمۇ تاشلاپ ئىچىملىككە بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك كىرىشىپ كەتتى. ئۇ ھەر كۈنى دېگۈدەك ئىچىۋەرگەچكىمۇ تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتى كۈندىن-كۈنگە ئاجىزلاپ ئۆز ئۆيىنى تاپالماي باشقىلارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ گەپ-سۆزسىزلا يېتىۋالىدىغان، ھەتتا بەزى چاغلاردا بولمىغۇر ئىشلارنى قىلىپ مەھەللىدە سۆز-چۆچەككە قېلىپ، باشقىلار ئۈچۈن كۈلكە ئېلىپ كەلسە، ئائىلىسى، بالىلىرى ئۈچۈن ئار-نومۇس ئېلىپ كېلىدىغان ئىشلار داۋاملىق كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان بولدى. ئۆزىنىڭمۇ بەقۇۋۋەت گەۋدىسى پۈكلىشىپ ساراسىم ئىچىدە قالغان بوۋايلارغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئايالى پاتىگۈلمۇ ئەكبەرگە تېگىپ بالىلىق بولۇپ قالغىنىغا يۈز مىڭ پۇشايمان قىلاتتى. ئائىلىنىڭ، بالىلارنىڭ، ئىدارىنىڭ ئىشلىرى ئۇنىڭ يەلكىسىنى ئېغىر تۈگمەن تېشىدەك باسقان بولۇپ، قاپقارا بۇدۇر چاچلىرىغا ۋاقىتسىزلا قىرو چۈشكەنىدى، ھازىر ھېچكىم ئۇنى قىرىقنىڭ قارىسىنى ئالمىغان 35 ياشلىق چوكان دېمەيتتى.

پاتىگۈل ھەر كۈنى ئىشتىن قايتىپ كېلىپلا ئەكبەرنىڭ ئۆيگە قايتىپ كەلگەن-كەلمىگەنلىكىگە قارايتتى، كەلمىگەن بولسا چوڭ ئوغلىغا يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ يۈرۈپ قول ھارۋىسى بىلەن بازارغا چىقاتتى. چۈنكى ھازىر ئەكبەرنى يۆلەپ، قولتۇقلاپ ئەكىلىدىغانلارمۇ زېرىككەن بولۇپ، ھېچكىمنىڭ كارى يوق ئىدى. بىچارە بالا ھارۋىنى ئاشخانىمۇ ئاشخانا، ماگىزىنمۇ-ماگىزىن سۆرەپ يۈرۈپ، دادىسىنىڭ يېتىپ قالغان يېرىدىن باشقىلارغا يېلىنىپ يۈرۈپ ئاران ھارۋىغا سېلىۋالاتتى-دە، خۇددى پارالىچ دادىسىنى دوختۇرغا ئاپىرىپ كەلگەندەك ئاۋايلاپ مېڭىپ ئۆيگە ئەكىلىۋالاتتى، ئەكبەرنىڭ كۈندىن-كۈنگە بەتەرلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىغا چىدىمىغان ئۇنىڭ ئايالى ھېچقانداق ئامال تاپالماي ئۇنى ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىسىشقا باشلىدى. چۈنكى ئەر كىشى بولغاندىكىن تۆت-بەش تەڭگە يېنىدا تۇرمىسا بولمايدۇ، دەپ يانچۇقىغا پۇل سېلىپ قويسا، ئۇنىڭ ھەممىسىگە ھاراق ئىچىپ ئايالىغا بىرمۇنچە جەۋرى-زۇلۇملارنى سالاتتى. ئايالىنىڭ بۇ خىل ئۇسۇلى ئەكبەرنى توسۇپ قالماستىن، بەلكى بىچارە ئايالغا ئېيتقۇسىز ئازاب، ئار-نومۇسلارنى ئېلىپ كەلدى، چۈنكى ئەكبەر ھاراق ئىچمىسە پەقەتلا تۇرالمايتتى. ئەمدى ھاراق ئىچكۈسى كەلسە، ئايالىدىن پۇلمۇ ئالماي ئۇدۇل ئاشخانىلارغا كىرىپ بىر رومكىنى كۆتۈرگەن ھالدا جوزىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ تىلەپ ھاراق ئىچىدىغان بولۇپ قالغانىدى. بەزى چاغلاردا پەقەت ئامال تاپالمىسا دوختۇرخانىغا كىرىپلا قېنىنى ساتاتتى-دە، چىقىپلا ئۆزىگە ئوخشاش ھېلىلا ئەخلەت ئىچىدىن تۇرغاندەك سۆرۈن چىراي ئۆلپەتلىرى بىلەن سورۇن تۈزۈپ قانغىچە ئىچىشەتتى. كۆپ ھاللاردا بۇلارنىڭ قان سېتىشى نۆۋەت بىلەن داۋام قىلاتتى. بىر كۈنى ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە كېلىۋاتقان پاتىگۈلنىڭ كۆزى تېلىپ ئولتۇرغان بىرنەچچە ئاقساق-چولاقلارنىڭ قاتارىدا غەرق مەست ھالەتتە ئالقانلىرىنى كەڭ ئېچىپ ئالا-تاغىل ۋارقىراپ ئولتۇرغان ئەكبەرگە كۆزى چۈشۈپ قالدى-دە، خۇددى تۇيۇقسىز مىخ دەسسىۋالغاندەك كۆزى قاراڭغۇلىشىپ يول ياقىسىدىكى بىر تۈپ كۆچەتنى تۇتۇپ بىرھازا تۇرۇپ قالدى...

ئەكبەرنىڭ ھازىرقى ھالىتى بىر ئائىلە ئۈچۈن يۈك بولۇپ قالماستىن، بەلكى زېمىنغىمۇ بىر يۈك ئىدى. ئۇ راستىنلا يەر يۈزىگە ئوشۇق تۇغۇلۇپ قالغان بىر بەندە ئىدى. بىچارە ئايال بىرھازا يىغلاپ ئىچىنى بوشىتىۋالغاندىن كېيىن چوڭ ئوغلىغا:

—ئوغلۇم، ئەمدى سېنىڭ بۇ ئۆيدە تۇرىدىغان يېرىڭ قالمىدى، مەن سىڭلىڭ بىلەن ئۇكاڭنى ئېلىپ چوڭ داداڭنىڭ ئۆيىگە كېتەي، سەن چوڭ بولۇپ قالدىڭ، داداڭدىن خەۋەر ئېلىپ ئۆيدە تۇرۇپ تۇرغىن، بىزنىڭ تەقدىرىمىز مۇشۇنداق ئوخشايدۇ. مەكتىپىڭنى تاشلىماي، ياخشى ئوقۇغىن، كۈنىدە مەن بىلەن ئۇچرىشىپ

تۇرساق يەيدىغان نەرسىلەرنى يەتكۈزۈپ بېرىمەن، — دەپ ئىككى بالىنى ئېلىپ، ئۆيىدىكى ئانچە-مۇنچە نەرسىلەرنى بىرەر قۇر يىغىشتۇرۇپ، بىر نەچچە يىلدىن بۇيان «ئاجرىشىپ كەت» دەپ يېلىنىپ يۈرگەن دادىسىنىڭ ئۆيىگە كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئەكبەر بويىنى باغلاقسىز موزايدەك «ئۆزى بەگ، ئۆزى خان» بولۇپ قالدى. ئەمدى ئىچمە دەپ ئۇنىڭ كۆزىگە كېچمۇ-كۈندۈز كىرىۋالىدىغان ئايالمۇ، «تامىقىڭ سوۋۇپ قالدى يەۋالغىن ئوغلۇم» دەپ ئارقىسىدىن پايپېتەك بولۇپ يۈرىدىغان ئانىسىمۇ قالمىغانىدى. ئەكبەر ئۆيگە كىرسە بولۇقدا مۆڭلىنىپ ئولتۇرغان ئوغلىدىن باشقا ئۇنىڭغا خەيرىخاھلىق قىلىدىغان ھېچكىم يوق ئىدى.

دادىسى بىلەن بىر نەچچە كۈن تۇرغان چوڭ ئوغۇل دادىسىنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىغا ئانىسى ئۇن نەچچە يىل چىدىغان بىلەن، ئۇ بىر ھەپتە تۇرمايلا قار-يامغۇر يىغلاپ چوڭ دادىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋالدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئەكبەر پۈتۈنلەي ئىگە-چاقسىز بولۇپ سەرسانلىق كوچىسىغا كىرىپ قالدى. كۆپ ھاللاردا ئۆيگە كەلمەيدىغان، قورساق تويغان، ئۇيقۇ كەلگەن يەردە يېتىپ قالىدىغان بولۇپ قالغانىدى. كىيىم-كېچەكلىرىمۇ تۆكۈلۈپ كەتكەن بولۇپ، چاپانلىرىنىڭ پاختىلىرى ساڭگىلاپ قالغانىدى. ئەكبەر ھەر كۈنى دېگۈدەك ئەتىگەندىلا كوچا ئاغزىغا كېلىپ بىرەر جاينى تېپىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئالدىدىكى يول ئۈچ يولەنگەن توشىسىلا ئورنىدىن تۇرۇپ قاۋاقخانىغا يۈگۈرەيتتى. شۇنىڭ بىلەن قانغىچە ئىچىپ ئاغزىدا كەلگەننى سۆزلەپ چوڭ كوچىدا بىرھازا ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈرگەندىن كېيىن كىرىش نۆۋىتى كېلىپ قالغان (ئۇنىڭدىن ئاشخانىدىكى ئاشپەزلەرمۇ زېرىككەن بولۇپ، ھەر كۈنى بىر ئاشخانىغا كىرىۋالسا ئۇنى تىلللاپ-قوغلاپ چىقىرىشاتتى) ئاشخانىنىڭ بىرىگە كىرىپ شۇ يەردە بىر كۈننى ئۆتكۈزەتتى. ئەكبەر مۇشۇنداق سەرسانلىقتا يۈرگىلى بىر يىلدىن ئېشىپ كەتتى. ئۇ بۇ بىر يىل ئىچىدە ئۆيىدە بار نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك سېتىپ ھاراق ئىچىپ تۈگەتتى.

ئەكبەر ئاخىرى يىقىلدى. خۇددى قاپاق تېرەك كۆكلەپ تۇرغان بىلەن ئىچى-كاۋاك بولغاندەك، ئەكبەرنىڭمۇ ئۆپكىسى تۈگەپ كانىيى قالغانىدى. ئۇ كېسەل ئازابىدا ئىڭراپ، سىرتقا چىقالماي ئاچ قورساق تۆت تامغا قاراپ بىر كۈن ياتتى. ئىككىنچى كۈنى ئۇنى سىرتتىن كۆزىتىپ كېلىۋاتقان ئايالى چوڭ ئوغلىنى ئەۋەتىپ ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ئۆيگە كېلىپ، ئۇنى دوختۇرغا ئاپارماقچى بولۇپ تۇتۇندى. بىراق ئەكبەر پەقەتلا ئۇنىماي «بۈگۈن شەنبە بولۇپ قالدى، دۈشەنبىگىچە قاراپ باقاي، دۈشەنبىگىچە ساقىيالمىسام ئاندىن باراي» دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ رەھىمدىل ئايالى ئەكبەرنىڭ رازىلىقى بويىچە دوختۇرغا بېرىشنى دۈشەنبىگە قالدۇرۇپ بازاردىن تاماق ۋە باشقا يەيدىغان نەرسىلەرنى ئەكىرىپ بېرىپ دادىسىنىڭ ئۆيىگە كەتتى. ئۆيدە ئەكبەر بىلەن ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى قالغانىدى. ئەكبەر ئايالى ئەكىرگەن نەرسىلەرنى يەپ بىرئاز تىرىلىپ قالغان بولسىمۇ ماڭغۇدەك ماجالى يوق ئىدى. ئۇ ئايالى دادىسىنىڭ ئۆيىدىن ئەكىلىپ راسلاپ بەرگەن ئورنىدا يېتىپ خىيال سۈرەتتى. ئۇنىڭ قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان يالغۇز تېرەكتەك مۆڭلۈق كۆڭلى ئۇن-تىنسىز يىغلايتتى. ئۆز ئاغزى بىلەن قەسەم قىلغان «دۈشەنبىدىن باشلاپ» دېگەن سۆزنىڭ بىرەر قېتىملىقىغا بولسىمۇ ئەمەل قىلالمىغانلىقىنى ئويلاپ قاتتىق ئۆكۈنەتتى، بىراق ئۇ كېچىككەنىدى.

دۈشەنبە كۈنى دوختۇرغا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ئالدىراپ كېلىۋاتقان ئۇنىڭ ئايالى چوڭ كوچىدا ئوغلى بىلەن قۇچاقلىشىپ يىغلاپ كەتتى. چۈنكى ئەكبەرنىڭ ئوغلى دادىسىنىڭ دۈشەنبە كۈنى سەھەردە بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈ خوشلاشقانلىقىنى خەۋەر قىلىش ئۈچۈن ئاپىسىنىڭ يېنىغا كېتىۋاتاتتى.

پەخىردىن مۇسا

بۇ قەدىمكى دەريا تارىختا قانچە قېتىم كۆۋەجەپ نەچچە قېتىم تاشقىنلىغان؟... بۇنى ھايات ياشاۋاتقان ئاتا-بوۋىلىرىمىزدىن سورىساق ئۇلار بىرئاز مۇكەممەل جاۋاب بېرەلىشي مۇمكىن... ياق، ئۇنى پەقەت ئاشۇ دەريانىڭ ئۆزىلا تولۇق بىلسە كېرەك... ئۇ 1933-يىلى يەنە بىر قېتىم ئەنە شۇنداق كۆۋەجىگەن، تاشقىنلىغانىدى. خۇددى باشقا قىنئەلەردىكى شىر كەبى ھۆركىرەۋاتقان دولقۇنلۇق دېڭىزدەك نەرە تارتىپ تاشقىنلىغان، قېنىغا پاتماي ھۆركىرىگەن. شۇ چاغلاردا ئۇ ئاشۇ ھۆركىرىشى، تاشقىنلىشى بىلەن دېڭىزغا تەڭلىشەلەيتتى، دېڭىز بىلەن بەسلىشەلەيتتى. ئۇنىڭ دېڭىز بولغۇسى بار ئىدى... شۇنداق، ئۇ ئاشۇ ۋاقىتتا خۇددى بىز ئېيتقاندەك تاشقىنلاپ كەتتى.

بۇ دەريا گۈزەل كورلا دىيارىنىڭ باشئەگىم ۋادىسىدىن باشلىنىدىغان كۆنچى دەرياسى ئىدى. دەريانىڭ كۆۋەجىشى، تاشقىنلىشى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن كۈنلەردە ئاشۇ دەريا ۋادىسىدا بىر ئوغۇل بۇ دۇنياغا ئاپىرىدە بولغانىدى. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان زەبەردەس دادا ئىككى يانغا تەۋرىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇ خۇددى كۆنچى دەرياسىدەك ئۆركەشلەپ، تاشقىنلاپ كېتىۋاتقان يوگەنسىز ھېسسىياتىنى ئاران تەسلىكتە بېسىۋالغانىدى. ئۇ مۇشۇ يۇرتتا بىر ئۆمۈر كۆنچىلىك ھۈنىرى بىلەن جاھاندارچىلىق قىلىپ، ئەمەت كۆنچى دېگەن نامى يۇرتقا پۇر كەتكەن ئۇستا ھۈنەرۋەن ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆتكۈر تىرە ھىدى پۇراپ تۇرغان كىلەڭسىز گەۋدىسىنى ئالدىغا ئېڭىشتۈرۈپ، كۆمەچتەك قېتىپ كەتكەن، ئەمما ھاياجاندىن تىنىمسىز تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن بالىسىنى كۆتۈرۈۋالدى-دە، ھالسىز ياتقان ئانىنىڭ: «دادىسى، ئاۋۋال ئۈچ كۈن توشسۇن!» دېگەن زەئىپ ئاۋازىدىكى ئۆتۈنۈشلىرىگىمۇ قۇلاق سالماي ئۈنلۈك ئاۋازدا تەكبىر ئېيتىپ، ئوغلىغا ئۆمەر دەپ ئىسىم قويدى.

ئۇلۇغ ئارزۇ، تۇرمە...

...تۈنۈگۈنلا دادىسى ئەمەت كۆنچىنىڭ ئارقىسىدا تايتاڭلاپ يۈرگەن ئۆمەر ئەمدىلىكتە نەلەرگىدۇر ئالدىراپ ئېقىۋاتقان كۆنچى دەرياسىنىڭ ئەلۋەك سۈيىگە ھەمنەپەس بولغاندەك،

تېزلا ئۆسۈپ چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالدى... دادا شۇ چاغدىكى شارائىت، مۇھىت تۈپەيلى، ئوغلىنى مەدرىسىدە ئوقۇتۇشقا مەجبۇر بولغانىدى. ئۆمەر تېزلا قۇرئان بىلىملىرىدە ساۋاتلىق بولۇپ يېتىلدى. ئوغلىنىڭ زېھنىنىڭ ئۆتكۈرلىكىدىن خۇرسەن بولغان دادا ئۇنىڭغا ئۆيدىمۇ يەنە بىر خىل ئوقۇش شارائىتى ھازىرلاپ پەننى جەھەتتىنمۇ ئىلىم تەھسىل قىلدۇردى. ئۇ ئوغلىنىڭ «قارا تۈرك» بولۇپ قېلىشىنى زىنھار خالىمايتتى. شۇنداق قىلىپ ئۆمەر قامەتلىك يىگىت بولۇپ يېتىلىش بىلەن بىرگە، ئىلمىدىمۇ، دىنىدىمۇ بەلگىلىك ساۋاتقا ئىگە بولدى، ئەقلى چوڭايدى. شۇ تەرىقىدە بەش-ئالتە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئەمما شۇ ۋاقىتتىكى تۇرمۇشى ناھايىتى قىيىن ئىدى. ئۇ جاپالىق تۇرمۇش شارائىتىنى، جەمئىيەتنى كۆردى، چۈشەندى. ھاياتنىڭ ئاچچىق-چۈچۈكلىرىنى تېتىدى. شۇ سەۋەبلىك ئۇ دادىسىغا ياردەملەشكەچ ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىش نىيىتىگە كەلدى ۋە شۇنداق قىلدى.

ئۇ ھۈنەرنى تېزلا قولىغا ئېلىپ، مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان بولدى، ھۈنەر ئۆگىنىش ئۇنىڭغا ئانچە تەسكە توختىمىغان بولسىمۇ قىشمۇ-ياز بەدبۇي پۇراقتا تولغان قوي، كالا تېرىلىرى ئارىسىدا تىنىمسىز مۈكچىيىپ ئىشلەش، ئاچچىق شور-تۇز بىلەن ھەپىلىشىش، يۇڭ قىرقىش، مۇزدەك سوغوق سۇدا تېرە يۇيۇش، تېرە ئاشلاش... ئانچمۇ ئاسانغا چۈشمەيتتى. ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ بەدىنىدىنمۇ دادىسىنىڭكىگە ئوخشاشلا سېسىق يۇڭ-تېرە پۇرىقى تارقىلاتتى. قانچىلىغان قوشنىلارنىڭ قىزلىرى كېلىشكەن بۇ يىگىتكە ئاشىق بولغان بولسىمۇ لېكىن ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭدىكى ھېلىقى پۇراقتىن سەسكىنەتتى، ئۇنىڭدىن بىزەتتى. ئەپسۇسكى ئۇنىڭ قولىدىكى ئوخشاشلا تېرە پۇرىقى كېلىۋاتقان، تاراقلاپ تۇرغان پۇللار يەنە ئاشۇ نازۇك مىجەز قىزلارنى گويا ماگنىتتەك ئۆزىگە تارتاتتى. ئۆمەرمۇ ئۆز بەدىنىدىكى بۇ خىل پۇراقتىن بەزىدە بىزار بولاتتى. كېيىنچە ئۇ بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپ قالدى، ھەتتا بۇ ھۈنىرىدىن پەخىرلىنىدىغان بولدى. چۈنكى، ھۈنەر ئۇنىڭغا ئۆز كارامىتىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى.

1958-يىلى كوپېراتسىيىلىشىش دولقۇنى تازا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى، دەل شۇ چاغدا ئۆمەرنىڭ ھۈنىرىمۇ تازا ۋايىغا يېتىپ راۋاج تېپىۋاتاتتى. ھۈنەر ئۇنىڭ قولىغا ئوبدانلا پۇل كىرگۈزگەچكە ئۇ ئۆز زامانداشلىرى ئىچىدە «ئۆمەر باي» غا ئايلىنىپ قالغانىدى. ئۇ جاپالىق مېھنىتى ئارقىلىق ھەقىقەتەنمۇ بېيىدى، دىلى شادلىققا چۆمدى، ئەل-يۇرت ئىچىدە ئابرويى كۆتۈرۈلدى. ئىلگىرى ئۇنى «تېرە پۇرۇش» دەپ چاقىرىدىغانلارمۇ ئەمدى ئۇنىڭغا ئىنتىلىدىغان، ھەۋەسلىنىدىغان، يۇرت بېگىنى ھۆرمەتلىگەندەك ھۆرمەتلەيدىغان بولدى. ئۇ بۇندىقلارنىڭ ياغلىما سۆز-ھەرىكەتلىرىگە ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمىدى. ئۇنىڭ نەزىرى بىراقلا ھالقىپ ئۆزى ياشاۋاتقان جەمئىيەتكە يۈزلەنگەنىدى. ئۇ كۆردى، ئەتراپىدىكى نۇرغۇنلىغان نامرات قېرىنداشلىرىنى، ھەتتا غېرىب-غۇرۋا يۇرۇۋاتقان جاپاكەش يۇرتداشلىرىنى كۆردى، ئۇلارنىڭ ھالىنى تونۇپ يەتتى. ئۇ بۇرۇن بۇلارنى كۆرمىگەن، تونۇمىغان بولغىمىدى؟ كۆرگەن، لېكىن ھازىرقىدەك كۆرەلمىگەنىدى. ئۇنى قانداقتۇر بىر كۈچ، غايىب بىر قول ئاشۇ نامرات يۇرتداشلىرى تەرەپكە تارتىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئاجايىپ بىر تال قىسماق ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئېلىپ تۇنجى قېتىم قىسماقتا، قاتتىق ئاغرىتىپ قىسماقتا، ئادەتتىكىچە ئاغرىش ئەمەس، ئالاھىدە غەلىتە بىر سېزىم ئىچىدە ئاغرىۋاتقان ئۇنىڭ يۈرىكى بىردىنلا ئۇنى قاتتىق سىلكىندۈرۈۋەتتى. ئۇنىڭ روھى ئويغانىدى! ئۇ خېلى كۆپ نامرات، يېتىم، ئاجىزلەرگە تۇنجى قېتىم مىڭ يۈەن پۇل (ئەلۋەتتە شۇ چاغدىكى مىڭ يۈەن ھازىرقى نەچچە مىڭ يۈەنگە تەڭ)، قۇر-قۇرلاپ كىيىم، مىڭ جىڭ ئۇن ياردەم قىلدى. بۇنىڭ

بىلەن ئۇ ئۆزىنى ئىنتايىن ئازادە ھېس قىلدى ۋە قەلبىدە بىخ سۈرگەن ئارزۇسى تۇنجى قېتىم چېچەكلەپ مېۋە بەرگەندەك بولدى. باشقىلار ئۈچۈن ھەقىقىي ياردەم بېرەلىگەن ئادەم ئۆزىنى ئەڭ بەختلىك ھېس قىلسا بولىدۇ. ھاياتنىڭ قىممىتىمۇ ئەنە شۇ يەردە. «خۇدا ئۇنىڭغا شاپائەت قىلغاچ، ئۇ بىزگە شەپقەت يەتكۈزۈۋاتىدۇ، ئاتىسىنىڭ بالىسى ئەمەسمۇ!... كۆڭۈلچى دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئىچكەن دەگلا... يەنىمۇ كۆكلەپ كەت ئوغلۇم!...» بۇ ئۇنىڭ ياردىمىدىن بەھرىمەن بولغان ۋە ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ياخشى نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلغان چىننە تىدارلىق تەشەككۈرى ئىدى.

كۆپ ئۆتمەي ئۇ بۇنداق ئازغىنە ياردەم بىلەن شۇنچىلىغان قېرىنداشلىرىنى نامراتلىقتىن ئۈزاققىچە قۇتۇلدۇرۇپ قالالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالدى. شۇ چاغدا ئۇ، ئاشۇ ھېس-تۇيغۇ ئىچىدە يىراقتىن پارلاۋاتقان بىر يورۇقلۇقنى كۆرۈپ قالدى! ئەپسۇسكى ئۇ يورۇقلۇق يىراقتا، تولىمۇ يىراقتا تۇرغاندەك ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ تىرىشىش ئارقىلىقلا ھامان بىر كۈنى ئۇنىڭغا يەتكىلى بولىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. ئۇ ئاشۇ يورۇقلۇقنى نىشانلاپ قەدەم باستى. كېچە-كۈندۈزلەپ ھۈنەر قىلدى، ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئىشلىدى. شۇنداق قىلغاندىلا ئۇ بۇ مەقسىتىگە يېتەلەيتتى.

... ئۇ بەك چارچاپ كەتكەنىدى، لېكىن ئاشۇ چارچاش بەدىلىگە نۇرغۇن پۇلمۇ تېپىۋالغانىدى. ئەمدى ئۇ ئۆز ئارزۇسى بويىچە بۇ پۇللىرىغا بىر مەكتەپ سالدۇرۇپ، ئوقۇشسىز قېلىپ ياكى ئوقۇتالماي زۇلمەت ئىچىدە ياشاشقا، ئاتا-بوۋىلىرىدەك ساۋاتسىزلىق ئىچىدە يەنىلا نامرات، قاششاق تۇرمۇش كەچۈرۈشكە مەجبۇر بولۇۋاتقان ياش نوتىلارنى ئاشۇ مەكتەپتە ئوقۇتۇپ، يېقىن كەلگۈسىدە ئۇلارنىڭمۇ ئۆز بىلىملىرىگە تايىنىپ ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇپ ياخشىراق ياشاش، توغرىسى ئادەمدەك ياشاش شارائىتىغا ئىگە قىلىش ئۈچۈن بىر ئاساس تىكلىمەكچى بولدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئېڭىدا «نېمە ئۈچۈن بىزنىڭ ئادەملىرىمىز كەتمەن ئاستىدىن باش كۆتۈرەلمەيدۇ؟» دېگەن پىكىر ھۆكۈمران ئورۇندا تۇراتتى. ئۇ ئاشۇ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرالىسا ھاياتىدا ئەڭ توغرا ۋە ئۇلۇغ بىر ئىش قىلغان بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكەنىدى.

ئۇ بۇ ئارزۇسىغا، ئۆزى كۆزلىگەن

ئاشۇ يورۇقلۇققا يېتەيلا دەپ قالغانىدى، ئەمما يېتەلمىدى. دەل مۇشۇ چاغدا، ئۇنى ھەممىدىن بەك تونۇيدىغان، بۇرۇنلا ئۇنىڭ ھەقىقىي ئۆز بالىسى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان كۆنچى دەرياسىمۇ نېمىشقىدۇر مۇڭلۇق سازىنى باشلاپ قالدى. سەۋەب: شۇ چاغدىكى سىياسىي مۇھىت تۇپەيلى ئۇنىڭ ھالال ھۈنىرى بىلەن بېيىغانلىقى ئادەملىرىمىز تەرىپىدىن «ھايانكەشلىك» دەپ قارىلىپ ئىشتىن توختىتىپ قويۇلدى، مەكتەپ سېلىشقا تېخىمۇ يول قويۇلمىدى. ئۇ يوقىرىقى «گۇناھى» سەۋەبلىك بىراقلا قولغا ئېلىندى-دە، غۇلجىدىكى قارا بارا تۈرمىسىگە ئېلىپ بېرىلىپ زەي كامېرغا سولاندى. كۈندۈزدىكى مەجبۇرىي ئېغىر ئەمگەك كېچىدىكى بەدبۇي سوغۇق كامېر ھاياتى ۋە كېچىلەپ قىلىنىدىغان سوئال-سوراق... بۇ زەبەردەست يىگىتنى زەئىپ، نىمجان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويدى. ئۇمۇ ئاز كەلگەندەك، تۈرمىدە تارقالغان ئىشىق كېسىلى ئۇنىڭغىمۇ يۇقتى. ئۇ جىسمانىي جەھەتتىن سۇنغان بولسىمۇ لېكىن روھىيىتىدىكى ئىرادە، ئۈمىدى سۇنمىغانىدى. «ئۈمىد ئادەمنى ھاياتلىققا باشلايدۇ، ھاياتلا بولىدىكەنمەن بۇ دوزاختىن چىقىپ، ئارزۇيۇمنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرىمەن» دەپ ئويلايتتى ئۇ. ئاشۇنداق شارائىتتا كۆرگەنلا ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىن بۇنداق روھنى تېپىش تەس بولسا كېرەك. شۇنداق قىلىپ، ئۇ بۇ يەرگە ناھەق سولانغان بولسىمۇ، ئۆز ئىرادىسىدىن يانماي، ئەڭ بۈيۈك ئارزۇ-ئۈمىدىنى چىقىش قىلىپ تۇرۇپ، تۈرمىدىكى «ئىپادىسى»نى كۈنسايىن ياخشىلاپ، لېۋىنى لېۋىگە چىشلەپ ئىشلىدى. ھەتتا ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ بولسىمۇ ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ تۈرمە دائىرىلىرىدىكى خام تېرىلەرنى ئاشلاپ جۇۋىلىق پىششىق ماتېرىيال تەييارلاپ بەردى. يىللار شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپ، ئۇ مۆھلەتتىن بۇرۇن يەنى تۆت يېرىم يىللىق تۈرمە ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، ئەركىنلىككە، ئىنسان ھاياتىدىكى ئاشۇ چەكسىز بەختكە ئېرىشتى...

يېزىدىكى قىيامەت

قەپەزدىكى قۇش قەپەزدىن ئايرىلسا قانچىلىك خۇشال بولىدىغاندۇ-ھە! ئۇمۇ قەپەزدىن يېڭىلا بوشانغان قۇشتەك شادلاندى، بىزنىڭ بىلىدىغىنىمىزدىنمۇ، ھېس قىلغىنىمىزدىنمۇ بەكرەك خۇشال بولدى. كەڭ تەبىئەتكە قاراپ ئۆزى بىلەن ئۆزى قاقاقلاپ كۈلدى، ئۇ تۈرمىدە ئەمگەككە سېلىنىۋاتقاندىلا، ئىنسان ئۇچۇن يۈرەك بىلەن قاندەك كەم بولسا بولمايدىغان ئەركىنلىكنىڭ قەدرىگە يەتكەنىدى.

1962-يىلى 12-ئاينىڭ 20-كۈنى كۆنچى دەريا ۋادىسىغا جۇلجۇل كىيىملىك، زەپىرەك چىراي، قەلەندەر سۈپەت بىر ئادەم ئاستا ۋە ئاجىز قەدەمدە كىرىپ كەلدى. ئۇنى توك كۆتۈرۈۋالغان ئانا تۇپراق يېزىدىكى توپا توزۇندىلىرى، يېڭىلا يېغىۋاتقان قار ئۇچقۇنى قىشتىكى جىمجىت دالا، يوپۇرماقسىز ئورمانزارلىقلار، دان بىلەن جان قايغۇسىدا قىلىپ ۋىچىرلاۋاتقان ئاق قۇشقاچلار، يۇرت ئاسمىنىدىكى ئۇنىڭغا تونۇش بولغان توك قاغىلار ۋە ئىككى لېۋى شىلىمدان مۇز تۇتۇپ شالاپشىپ ئاۋاز چىقىرىپ ئېغىر سۈكۈتتە ئېقىۋاتقان ئانا دەريا... كۈتۈۋالدى. شۇ دەقىقىدە بۇ دەريا ئۇنىڭ تۈيغۇسىدا ئېغىر ھاسىراۋاتقاندەك، ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەسرەتلىنىۋاتقاندەك، نېمىشقىدۇر يېنىك ئۆركەشلىرى ئارىسىدىكى تۇمەنلىگەن كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆكۈنۈش ئارىلاش مۆلدۈرلەپ قاراۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. شۇئان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى سوغۇق بىر ئېقىم تىترىتىپ ئۆتتى. ئۇ بۇنىڭ توڭلىغانلىقتىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىن ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى، بەلكى بىلىشنىمۇ خالىمىدى.

ئادەملەر — ئۇنىڭ يۇرتداشلىرى گويا ئۇنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغاندەك ئۇنىڭغا يوچۇن نەزەردە قاراشتى، ئۇنىڭ توت يىرىم يىلدىن بۇيانقى تۈنجى سالىمىنى ئىلىك ئېلىشمىدى. خۇددى ۋابادىن قاچقاندەك ئۇنىڭدىن نېرى قېچىشتى، كۇسۇرلاپ بىرنېمىلەرنى دېيىشتى. كىچىك باللار ئۇنىڭ ئۇسۇپ كەتكەن چاچ-ساقىلىغا ۋە تولىمۇ ۋەيرانە تۇرقىغا قاراپ ئۇنى «ساراڭ» دەپ ئويلاشتى بولغاي، چالما-كېسەك ئېتىپ ۋارقىرىغىنىچە ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىشتى.

ئۇ ماغدۇرسىز قەدەملىرى بىلەن ئۆزىنىڭ قەدىناس ھويلىسىغا، ھويلىدىن غۇربەتچىلىك يېغىپ تۇرغان ئۆيىگە كىرىپ كەلدى. ئۆيمۇ ئۇنى سىرتقى مۇھىتتىن ئانچە پەرقسىز ھالەتتە كۈتۈۋالدى... ئۇ گاراڭلىق ئىچىدە ندا قىلدى: «بۇ نېمە ئىشتۇ؟ مەن خۇددى بۇ يۇرتنىڭ، بۇ ئائىلىنىڭ يات ئادىمىدەك!... خۇدا، مەن ئالدىڭدا نېمە گۇناھ قىلغان بولغىدىم؟...» ئۇ شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ ئىلگىرى مەكتەپ سالدۇرماقچى بولغان پۇللىرىنىڭ پۈتۈنلەي مۇسادىرە قىلىنغانلىقىنى بىلگىنىدە، ھوشىدىن كەتكىلى تاس-تاماس قالدى. ئۇ ئاشۇ پۇللارنى گويا چۆمۈلە تىرىشچانلىقىدا ئىشلەپ تاپقان، يېمەي-ئىچمەي دېگۈدەك يىغقان ئەمەسمىدى!؟ ئۇ كۆزلىگەن ھېلىقى يورۇقلۇق... ئاھ، ئۇ تامام ئۆچۈپ كېتەرمۇ ئەمدى!... بۇلارغا تەڭرىدىن ياكى ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى بەندىلەردىن ھېچ سادا كەلمىدى.

ئۇ ئارزۇ قىلغاندەك ئاشۇ پۇللىرىنى قايتۇرۇپ بېرىش تۇگۇل، تەشكىل ئەتسىلا ئۇنى شەھەردە تۇرغۇزماستىن، توۋەنگە — (سابىق كورلا ناھىيىسىنىڭ يېڭىشەھەر يېزىسىغا «ئۆزگىرىش»گە) چۈشۈرۈۋەتتى. ئۇ يېزىغا بىرىپلا «ئۇنسۇر» دەپ قالپاق كىيدى. شۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكى پۈتۈن مال-مۈلكىمۇ مۇسادىرە قىلىۋېتىلدى. يېزىدىكى تۇرمۇشى ئۇنىڭ قارا بارا تۇرمىسىدە كۆرگەن كۈچۈرمىشىدىن قېلىشمايتتى. ئۇ ئۆز تېرىكچىلىكى ئۈچۈن كىچىككىنە ھەرىكەت قىلسىلا «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان، كاپىتالىزمنى تىرىلدۇرمەكچى بولغان» بولۇپ، قاتمۇ-قات كۈرەش، ئۇرۇش، قىيناش ئاستىغا ئېلىناتتى.

ئىككى يىل ۋاقىت ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. ئۈچىنچى يىلى ئۇ باشقا ئون نەپەر ئادەم بىلەن باغراش كۆلى بويىدىكى ئاقتاغقا چاشقان تۇتۇش ئالۋىڭىغا ئەۋەتىلدى. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى چاشقان تۇتۇپ بىر مىڭ بەش يۈز يۈەن پۇل تېپىپ كېلىش ئىدى. گۈزەل باغراش ۋادىسىنىڭ رەڭگارەڭ تەبىئىي مەنزىرىسى ئۇنىڭ جىق ئازار يېگەن كۆڭلىنى بىر ئاز يەڭگىللەتكەندەك قىلسىمۇ، لېكىن بۇ يەردىكى ئاچلىق، پاشىغا تالىنىش، كېچە-كۈندۈز سۇ ئىچىدە ئىشلەشكە ئوخشاش زىيانلىق شارائىت، ئېغىر ۋەزىپە يەنىلا ئۇنىڭ يەلكىسىدىن بېسىپ جىسمىنى خوراتتى. ئۇ قورسىقى ئاچقاندا بەزىدە قومۇش يىلتىزىنى يەپ بولسىمۇ تىنىمسىز ئىشلىدى. ئۆلتۈرۈشكە كۆڭلى قىيمىسىمۇ نەچچە يۈزلىگەن سۇ چاشقانلىرىنىڭ جېنىغا زامىن بولدى. «سىلەر ئۆلمىسەڭلار ماڭا كۈن يوق، جاھان شۇنداق، جانىۋارلار...» دەيتتى ئۇ ھەر بىر چاشقاننى ئۆلتۈرگەندە. شۇنداق قىلىپ ئۇ بۇ يەردىكى مۆھلەتتە توشقاندا ۋەزىپىسىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپ، بۇ سۇ چاشقىنى دۇنياسىدىن ئايرىلدى.

ئۇ يېزىغا قايتىپ كەلگەندە، پەقەت بىر كالتا ئىشتان بىلەنلا قالغانىدى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئاقتاغدا «يېگەن-ئىچكەنلىرى» ھېساب-كىتاب قىلىنىپ يەنە بىرمۇنچە «قەرز»گە بوغۇلغانلىقى پۈتۈن يېزىغا جاكارلىنىپ ئۇ قايتىدىن يېپەن-كۈرەش قايىنىمىغا سۆرەپ كىرىلدى... ئۇ قورسىقىنىمۇ تويغۇزالمايۋاتقاندا، بۇنچىۋالا قەرزنى قانداقمۇ تۆلىيەلىسۇن؟ ئەمدى ئۇ ياشاشتىن ئۈمىدىنى ئۈزدى. بىر كېچىدىلا ئۆلۈۋالماقچى بولدى، دەل شۇ خىيال كاللىسىنى

چىرمىۋالغان كېچىسى ئۇ بىر خاسىيەتلىك چۈش كۆردى. چۈشىدە، ئاپئاق ساقاللىق، خىزىر سۈپەتلىك بىر بوۋاي ئۇنىڭغا شۇنداق دېگۈدەك: «...ئوغلۇم، سەن ھاياتىڭدا شۇنچە كۆپ كۈلپەت چەكسەڭمۇ، بىرەر ئىنسانغا ھازىرغىچە يامان نىيەتتە بولمىدىڭ، قولۇڭدىن كېلىشىچە باشقىلارغا ياردەم قىلدىڭ، ئۇلارغا ياخشىلىق ئويلىدىڭ، ياخشى نىيەت يەردە قالمايدۇ، ئۈمىدۋار بول! سەن ھامان بىر كۈنى قىممەتلىك زەيتۇن دەرىخىدەك كۆكلەپ ياشنايسەن...» ئۇزۇندىن بۇيان كۈلۈشنىمۇ ئۇنتۇپ كېتەي دەپ قالغان بۇ ئىنسان قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ ئويغىنىپ بولۇپمۇ ئۆزىنى توختىتالماي يەنە شۇنداق كۈلەتتى، كۆزلىرىدە نېمىشقىدۇر ياشقا ئوخشايدىغان بىر خىل سۈيۈقلۇق لىغىرلاپ قالغانىدى... شۇ چۈش تۈپەيلى ئۇنىڭدىكى ئۈمىد، ھاياتقا بولغان مۇھەببەت ئەسلىگە قايتتى، زورايدى. قانداقتۇر جاھىلانە ياشاش ئىستىكى ئۇنى ھېلىقى ھالاكەتلىك خىيالدىن توسۇپ قالدى. ئۇ باشقىچە بىر خىيالنى كۆڭلىگە پۈكتى...

قاچقۇن

... بۇ يېزا ئۇچۇن ئاسمان گۈمۈرۈلۈپ چۈشتى! يېزىلىقلار ھاياتىدا تۇنجى قېتىم ئاجايىپ ھەيرانلىق ئىلكىدە قېلىشتى. پۈتۈن يېزا جىددىي تىنىتىش ھالىتىگە كىردى، ھەممىلا جايىنى خۇددى ئۇرۇش ۋاقتىدىكىدەك قورقۇنچلۇق كەيپىيات ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئېلىۋالدى. «ئۆمەر يوقاپ كېتىپتۇ! ئۆمەر ئۇنسۇر قېچىپ كېتىپتۇ!» بىر كېچىدىلا تارقالغان بۇ خەۋەر يېزىنى ئەنە شۇنداق ئەنسىز ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغانىدى. لېكىن ساددا دېھقانلار ئۇنىڭ قېچىپ كېتەلىشىگە زادىلا ئىشەنمەيتتى. ئۇلارنىڭ نەزەرىدە ئۇ ھەرقانداق ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىنغان «بۇزۇق ئۇنسۇر» ئىدى. شۇنداق، ئۇ ھەرگىزمۇ «قېچىپ كېتەلمەيدۇ...»

مىنبەگلار ئۇنى ئىزدەپ تەرەپ - تەرەپكە چاپتى، ئۇيلەرنى ئاختۇردى، خالىغان ئادەملەردىن گۇمانسىرىدى، ئۇلارنى سوراق قىلدى، ئەمما ئۇنى ھېچيەردىن تاپالمىدى. بۇ 1967-يىلىدىكى تازا مالىمانچىلىق مەزگىل بولۇپ، ھەممىلا جايدا كۈرەش، ئىنقىلاب، ئۇرۇش-چېقىش، بۇلاپ-تالاش ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنىدى. ئۆمەر ئەنە شۇنداق مالىمانچىلىق ئىچىدىن يول تېپىپ، ئاۋۋال ئۈرۈمچىگە، كېيىن ئۈرۈمچىدىن ئۆزىگە ئوخشاش بىر نەچچە «قاچقۇن» بىلەن بىراقلا غۇلجىغا قېچىپ كەتتى. ئۇنىڭ قاچقۇنلۇق ھاياتىمۇ يېزىدىكى ھاياتىدىن ئانچە پەرقلەنمىدى، سەرسان-سەرگەردانلىق تۇرمۇش ئۇنى ئېغىر دەرىجىدە ھالسىراتتى، كىشىلەر ئىشىكىگە تەلمۈرگۈزدى، غۇلجىدىمۇ ئوخشاشلا كۆنچى دەريا ۋادىسىدىكى قاباھەتلىك رەھىمسىز تۇرمۇش ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆمەرنى ئىزدەۋاتقانلار غۇلجىغىچە يېتىپ كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭغا كېچە-كۈندۈز ئوغرىدەك سىقۇنۇپ يۈرۈشتىن باشقا ئامال يوق ئىدى. ئۇ مۇشۇ ناتىۋان جاننى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە قېچىپ كەلگەن ئەمەسمىدى؟ جاھان، ۋەتەن قوينى ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمانچە تارىيىپ كەتكەن-ھە! ئۇنىڭ دەماللىققا جاۋاب تاپقىلى بولمايدىغان بۇ خىياللىرى، ئۇ غۇلجىغا كەلگەندىن كېيىن تونۇشۇپ قالغان بۇرادەرلىرىگىمۇ ئايان ئىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ بۇرادەرلىرى ئۇنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە چەت ئەلگە چىقىپ كېتىش ھەققىدە ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم مەسلىھەت بەردى، ئۇنى بۇ ۋەتەندىن چىقىپ كېتىشكە بەس-بەستە ئۈندىدى. ئۇ ئىككىلىنىش، گاڭگىراش ئىچىدە ھېلىقىلار بىلەن تويپتوغرا دۆلەت چېگرا ئېغىزىغا كېلىپ قالغىنىنىمۇ تۇيماي قالدى... «ۋەتەن... يات ئەل... قانداق قىلاي؟... قانداق قىلسام بولار؟...» ئۇنى

ئەنە شۇنداق باش-ئاخىرى يوق قىيىن سوئاللار قىينايتتى. ئۇ توساتتىن قاتتىق تورمۇزلانغان ماشىنىدەك توختاپ قالدى. ئەمدى ئۇ ئۆزىنى، ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى سەزگەندى. شۇئان ئۇنىڭدىكى قانداقتۇر توسۇۋالغىلى بولمايدىغان بىر خىل ھېسسىيات كەلكۈنى خۇددى تاشقىنلىغان كۆنچى دەرياسىدەك يامراپ، شىددەك ھۆركىرىدى، ئەلەملىك چۇقان سالدى. يۈرىكى كۆكرەك قەپىزىگە پاتماي تىپىرلىدى. قانلىرى ئانا كۆنچى دەرياسىدەك شىددەت بىلەن كۆۋەجىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا تىنىق يېتىشمەي قالدى، ئۇ ھاسىرىغان، ھالسىزلانغان ھالدا ۋەتىنىگە نەزەر تاشلىدى. ئۆز ئاسمىنىدا جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار بىلەن تولغان كېچە قوينىدىكى ئۇنىڭ ۋەتىنى خىرە تۇمان ئىچىدە ئۇنىڭغا تەلمۈرەتتى. ئېغىر گەۋدىسىنى قىمىرلاتقىنىچە ئۇنىڭغا بويۇن قىسىپ قاراپ تۇرغاندەك ئىدى. يىراقتا ئېقىۋاتقان ئىلى دەرياسى ئۇنىڭغا كۆنچى دەرياسىنىڭ ئىلتىجاسىنى يەتكۈزۈۋاتقاندەك شاۋقۇنلايتتى... ئۇ چېگرىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى دۆلەتكە نەزەر تاشلىدى. ئۇ تەرەپ قاراڭغۇلۇقتا، تىمتاسلىقتا چۆككەن بولۇپ، ئاشۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن بىردىنلا گۈزەل بىر پەرى، كۆزلىرىدىن ياپپېشىل نۇر چاقناپ تۇرغان تولىمۇ چىرايلىق بىر جانان چىقىپ كەلدى-دە، ئۇنىڭغا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى، جىلمايدى، قولى بىلەن ئۇنى ئۆزى تەرەپكە شەرەتلەپ چاقىردى. ئۇنى بۇ يەرگە باشلاپ كەلگەن بۇرادەرلىرىمۇ ئۇنى چاقىرغاچ ئاشۇ جانان تەرەپكە چېپىشىپ كېتىۋاتىتى. ئۇنىڭ بىر پۇتى ئالدىغا، ھېلىقىلار كەتكەن تەرەپكە تاشلىنىشقا تەمشەلگەندە، ئۇ ۋەتىنىنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋالماقچىدەك ئارقىغا شاققىدە بۇرۇلۇپ قارىدى. ئۇنىڭغا شۇنچە كۆپ دەرد-ئەلەملەرنى بەخشەندە قىلغان خەلقى شۇ تاپتا نېمىشقىدۇر بىردىنلا ئۇنىڭغا يېقىملىق، سۆيۈملۈك، گويا ئاتا-ئانىسىدەك قەدىرلىك بىلىنىپ كەتتى. ئۇلار ئۇنىڭغا قاراپ يىغا-زارە قىلىشىۋاتاتتى، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ئۇنى چارقىرىۋاتاتتى. ئاۋۇ تەرەپتە ئۇنىڭ ھېلىقى قاچقۇن بۇرادەرلىرىمۇ ئۇنى ئۆزلىرى تەرەپكە چاقىرىۋاتاتتى، تېزرەك بولۇشقا ئالدىرىتىۋاتاتتى، لېكىن ئۇ ئالدىرىمايتتى، بارغانسېرى ئالدىرىمايتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ۋەتىنى تەرەپتىن تاڭ خورىزىنىڭ چىللىغان تونۇش ھەم يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇمۇ توساتتىنلا ۋارقىرىۋەتتى: «يا...ق!» بۇ ئاۋاز ئىككى دۆلەت ئارىلىقىدىكى چېگرا ئاسمىنىدا قايتا-قايتا ئەكس سادا پەيدا قىلىپ، ئىككىلا تەرەپنىڭ جىمجىت دالىسىنى ئويغىتىۋەتتى... ئەمدى ئۇ تەرەپتە ھېلىقىلارمۇ ۋە ھېلىقى گۈزەل جانانمۇ كۆرۈنمەيتتى. بۇ تەرەپتە — ئۇنىڭ ۋەتىنىدە تۈمەنلىگەن كۆزنەكلەردىن چىراغلار پارقىراپ يېنىپ كەتكەن، شەرق ئۇپۇقىدىمۇ چولپان يۇلتۇزى چاراقلاپ نۇر چېچىپ كەتكەنىدى.

يەنە تۈرمە

ئانىسى بىلەن خاپىلىشىپ قېلىپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن بىر بالا بىر مەزگىل سەرسانلىقتا يۈردى، توڭلىدى، قورسىقى ئاچتى، ئۆيگە باراي دېسە ئانىسىدىن قورقتى، ئۇ ئاخىرى باشقا جايلارغا چىقىپ كەتمەكچى بولدى. دەل مۇشۇ چاغدا ئۇ ئانىسىنى سېغىنىپ قالدى، بۇ تەڭداشسىز سېغىنىش ئىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنە ئارقىغا قايتتى، ئۆز قىلمىشلىرىغا كۈلۈپ كەتتى. بۇ، باللار چۆچەككە نېمىدېگەن ئوخشىغان-ھە!

ئۆمەر ئاشۇ خىياللىرى بىلەن ئۆزىنى خېلى يەڭگىللەپ قالغاندەك، ئېغىر بىر گۇناھدىن پاكلانغاندەك ھېس قىلىپ كېتىۋاتاتتى. ئەمما ئۇ بىراۋلارنىڭ ئۆزىنى يەنە تۇتۇۋېلىشىنى ئويلاپمۇ

قويمايتتى؛

شۇنداق بولدى، قاچقانلار قېچىپ كەتتى. ئۇ بولسا تېز-تېز قەدەملەر بىلەن ئارقىغا قايتتى. ئەگەر ئۇ شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئالدىغا بىرلا قەدەم ئالسا باشقا بىر ئەلگە، يات بىر ۋەتەنگە چىقىپ كېتەلەيتتى. بەلكى شۇ ۋاقىتتىكى بۇ ۋەتەن تۇرمۇشىدىن ياخشىراق تۇرمۇشقا، بۇ ۋەتەندىكى كىشىلىك ھاياتنىڭ قەدرىدىن قەدرلىكرەك ھاياتقا، كىشىلىك ھاياتقا ئېرىشەلەيتتى، ئۇ ئۇلارغا ئېرىشىشنى خالىمىدى، بەلكى خالىمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىدىن، ئۆز ۋىجدانىدىن پەخىرلەندى. ئۇ بايىقىدەك پەخىرلىنىش ئىلكىدە شاد-خۇرام كېتىۋاتقىنىدا، بىر توپ ئادەملەرگە ئۇچراپ قالدى، ئۇلار ئۇنى كۆرۈپلا تۇتۇۋېلىشتى. شۇ چاغدىلا ئۇ ئۆزىگە كەلدى، باياتىنقى ئۆزىنىڭ خىيالىي چۆچكىنى قايتا ئەسلەپ قالدى. ئۆزىدىن زىيادە مەغرۇرلىنىش، پەخىرلىنىشنىڭ كىشىنى غەمسىز، بىخوت قىلىپ قويىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ بىلەن كىشى ئۆزى بىلىپ-بىلمەيلا پۇشايمان پاتقىقىغا پېتىپ قالىدىغانلىقىنى تۇنجى قېتىم چۈشىنىپ يەتتى. لېكىن ئۇ يەنىلا ئۆز ۋەتىنىدە تۇرۇۋاتقاچقا ئۆز ئانىسىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېتىلىۋاتقاچقا ئانچىمۇ ئازابلىنىپ كەتمىدى.

تۇتقۇن قىلغۇچىلار قېچىشنى خالىمىغان بۇ قاچقۇننى كۆنچى دەريا ۋادىسىغا ئەكىلىپ تاشلىدى. ئۇ ئۆز ئانىسىنى قايتا كۆرگەندە بۇ دۇنياغا باشقىدىن تۇغۇلغاندەك شادلىنىپ كەتتى. كۆنچى دەرياسىمۇ يېنىك چايقالغىنىچە ئۇنىڭغا، ئۆز ئوغلىغا تەبەسسۇم قىلدى... ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۇزۇنغا بارمىدى. شۇ چاغدىكى قانۇننى ئۆز مەيلىچە ئىدارە قىلىپ كۆنۈپ قالغان بىر قىسىم قانۇنچى ئەربابلار ئۇنىڭغا: «چەت ئەلگە باغلانغان ئەكسىلئىنقىلابىي ئۇنسۇر، ئۆز ۋەتىنىدىن يۈز ئۆرۈگەن قاچقۇن...» دېگەندەك سىياسىي بۆھتانلارنى چاپلاپ، ئۇنى يەنە قايتىدىن كۆرلا تۈرمىسىگە سولاشتى. ئۇ بۇ تۈرمىگە سولانغان تۇنجى كۈنىدىن باشلاپ، ئالدىنقى قېتىمدىكىدىنمۇ بەتتەر مەھبۇسلۇق ھاياتىنى باشتىن كۆچۈرۈشكە باشلىدى. ئۇ پەقەت: «مەن گۇناھسىز» دېگەن جاۋابتىن باشقا سۆزنى قىلىشنى بىلمەيدىغاندەكلا ئىدى. شۇ سەۋەبلىك كېيىن ئۇ شاياردىكى تارىم تۈرمىسىگە پالاندى. ئۇ يەردىمۇ بۇنىڭدىن بەتتەر قىيىن-قىستاق، ئېغىر ئەمگەك ئۇنىڭغا دوست بولۇپ قالدى. لېكىن ئۇ ھازىرغىچە بىرلا نەرسىدىن چەكسىز پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمەن، دەيتتى. ئۇ بولسىمۇ ئۇنىڭ ئۆز ۋەتىنىدىن يۈز ئۆرۈمەي، چېگرا ئېغىزىدىن قايتىپ كەلگەنلىكى.

ئون بەش يىللىق كېسىم بىلەن تۈرمىگە سولانغان بۇ ئەزىمەت بەدەنلىرىگە گۈلدەك تاياق ئىزلىرىنى، يۈز-كۆزىگە سانسىز قورۇقلارنى قوندۇرۇپ، سوراقتا چۇل-چۇل سۇندۇرۇۋېتىلگەن بىر قولى مەڭگۈلۈك ئاغرىققا گىرىپتار بولغان ھالەتتە ساق ئون تۆت يېرىم يىلدىن كېيىن يەنى 1981-يىلى ئاقلىنىپ تۈرمىدىن ئازاد بولدى. ئون تۆت يېرىم يىل ئوتتۇرىچە بىر ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ تۆتتەن بىر قىسمى. ئالدىنقى قېتىمقى تۆت يېرىم يىللىق تۈرمە ھاياتىنى بۇنىڭغا قوشقاندا، ساق ئون توققۇز يىل، يەنى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن بىر ئادەمنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرىنىڭ يەنە تۆتتەن بىر قىسمى. بۇ سان قارىماققا ئاددىي، ئەمما ئون توققۇز يىل ھەر قانداق بىر ۋىجدان ئىگىسىنىڭ يۈرىكىنى تىترەتمەي قالمايدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئەڭ گۈزەل چاغلىرى تۈرمىدە قۇربان قىلىۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئىرادىسىدىن تايمىغان ئەزىمەت، ھەقىقىي باتۇر، ئوت ئىچىدىكى سەمەندەر. چۈنكى ئۇ ئون توققۇز يىل ئوت ئىچىدە تۇرۇپ ساق چىقتى. ئەپسۇسكى، ئاشۇنداق بىر ئەزىمەتنىڭ ئون توققۇز يىللىق ياشلىق باھارى ناھەق ياپۇت قىلىۋېتىلسە، قان بىلەن گۆشتىن تۈزۈلگەن يۈرەكلەر ئېچىشمامسۇ!

سەمەندەرنىڭ كارامىتى

«سەمەندەر» ئۆزىنىڭ مەڭگۈلۈك ئازاد بولۇپ ھەقىقىي كىشىلىك ھوقۇقىغا ئىگە بولغىنىدىن چەكسىز خۇشال. ئۇ ئاشۇ خۇشاللىق ھېسسىياتىنى، ھاياتىدىكى ئۇنتۇلغۇسىز بۇ مىنۇتلارنى ئۆزىنىڭ قىسقىغىنە چۈشىمىكىن دەپ ئويلاپ قالغانىدى. لېكىن ئۇ بۇ خىيالىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولغىچە ئۆزىنى ئانا يۇرتى كۆنچى دەريا ۋادىسىدا، ئۆز ئائىلىسىدە كۆردى. ئۇنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرى، ئەل-بۇرادەرلىرى ۋە ئۇ ئەينى چاغدا قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلغان ھېلىقى يېتىم-يېسىرلار، نامراتلار ئۇنى يوقلاپ كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن يىغلاپ كۆرۈشتى... ئەمدى ئۇ بۇنىڭ چۈش ئەمەسلىكىگە ئىشەندى.

ئۇ 1982 - يىلى ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ياردەم ئاساسىدا بەرگەن ئازغىنە تۇرمۇش خىراجەت پۇلى بىلەن تىجارەت يولىغا قەدەم قويدى. ئۇ يەنىلا ئۆزىنىڭ ئاتا مىراس كۆنچىلىك ھۈنىرىنى داۋام ئەتكۈزدى. قوشۇمچە تېرە سودىسى بىلەنمۇ شۇغۇللاندى. يىلىغا يىل ئۆتۈپ، ئۇنىڭ سودىسى يۈرۈشۈپ، تاپقان پۇلىمۇ كۆپىيىشكە باشلىدى. ئۇ بۇ چاغدا «بەخت» ماركىلىق موتسىكلىتتىن بىرنى سېتىۋالدى-دە، يېزىمۇ-يېزا چېپىپ يۈرۈپ تېرە يىغدى. يىغقان تېرىلىرى دۆۋىلىنىپ تاغ بولدى. ئۇ ئاشۇ «تاغ» لارنى ھەر قېتىم بازىرى چىققاندا قوشنا ئۆلكە، شەھەرلەردىن كەلگەن سودىگەر، زاۋۇت-كارخانىچىلارغا توپ-توپى بىلەن ئۆتكۈزدى. تۈتام-تۈتام، باغلام-باغلام پۇللار ئۇنىڭ قولىغا ئارقا-ئارقىدىن كىرىشكە باشلىدى. بەزىلەر ئۇنىڭغا ھەيران بولسا، بەزىلەر «ئۇنىڭغا خۇدايىم بەردى» دېيىشتى.

ئاشۇنداق تەكرار-تەكرار تىجارەت ئارقىلىق، ئۇ ئالتە-يەتتە يىل ئىچىدە سودا-سېتىقتا ئالدىن بېيىغان مىليون يۈەنلىك باي ئائىلىگە ئايلاندى. ئۇنىڭ مەھەللىداشلىرى ئىچىدە ئۇنىڭغا يېتىدىغان باي چىقمىدى، ئۇنىڭ رىقابەتچىلىرىمۇ ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئون توققۇز يىللىق تۈرمە ھاياتىدا ۋە يېزىدىكى چاغلىرىدا تارتقان جاپا-مۇشەققەتلىك ئەسلىملىرىنى ئۇنتۇش ئۈچۈن يۇرت كۆرگەچ، ھەجگە بارماقچى بولدى. 1989 - يىلى ئۇ ھەج قىلىش پەرزىنى تاماملاپ بولۇپ، يەنە يەتتە ئاي سەرپ قىلىپ تاشقى موڭغۇلىيە، موسكۋا، رۇمىنىيە، بۇلغارىيە، تۈركىيە، ئىراق، ئىران، سەئۇدىي ئەرەبىستانى، پاكىستان قاتارلىق دۆلەت ۋە رايونلارنى ئايلىنىپ چىقتى. ئۇ ھەممىنى كۆردى، كۆپ ئىشلارغا ھەيران قالدى. چەت ئەللەردە ئىلىم-پەن تەرەققىي تېپىپ، ئاجايىپ مۆجىزىلەرنىڭ يارالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆز ئېلىدىكى بەزى ئىشلارغا ئېچىندى، ئاچچىق كۈلدى، چەت ئەللەردىكى مائارىپ، پەن-تېخنىكا تەرەققىياتلىرىدىن ئىلھاملاندى، تەسىرلەندى...

ئۇ ھەج سەپىرىدىن قايتىپ كېلىپلا ئالدى بىلەن ئۆزى بىلىدىغانلىكى نامرات ئائىلە، يۆلەنچۈكسىز قېرى-چۆرى، مېيىپلارغا ۋە ھۆكۈمەت پۇل چىقىرىپ ھەل قىلىشقا تېگىشلىك بىر قانچە تۈرلۈك خەلق ئىشلىرىغا جەمئىي بىر يۈز ئالتە مىڭ يۈەن پۇل ئىئانە قىلدى. بۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن نامراتلار بېيىش يولىغا قەدەم تاشلىدى. خەلق ئىشلار ئىدارىلىرى ۋە تارماقلىرىمۇ ئۆزلىرىگە بولغان بىر قىسىم ئىقتىسادىي بېسىمدىن ئازاد بولۇپ، تۈنۈگۈنكى مەھبۇس، بۈگۈنكى مىليونېر ئۆمەر ھاجىمغا خەلق نامىدىن چوڭقۇر تەشەككۈر بىلدۈردى.

1992 - يىلىغا كەلگەندە، ئۆمەر ھاجىم كورلا شەھىرى يېڭىشەھەر يېزىسىنىڭ چىلانباغ كەنتىگە ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ئالتە يۈز كۋادرات مېترلىق كۆلەمدىكى بىر باغچا مەكتىپىنى خىش بىلەن سالدۇرۇپ بەردى. بۇنىڭ بىلەن شەھەرنىڭ بوسۇغىسىدىلا جايلاشقان بۇ كەنتتە ئۇزۇندىن بېرى ھەل بولماي كېلىۋاتقان باغچا مەكتىپى يوق بولۇشتەك قىيىن شارائىتقا خاتىمە

بېرىلدى.

گەرچە، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن بۇرۇنقى نۇرغۇنلىغان خالىس ياخشى ئىشلىرى بىرەر تاش ئابىدىگە ئويۇلمىغان ياكى خاتىرىگە يېزىلمىغان بولسىمۇ، چىلانباغ باغچا مەكتىپىگە سىمونتتىن قاتۇرۇپ ھەل بېرىپ ئىشلەنگەن نەقىشلىك نامى ئويۇلدى. تۇرمىدىمۇ كۆزىدىن تېمىم ياش ئاققۇزمىغان بۇ ئەزىمەت ئۆزىنىڭ ئەنە شۇ نەقىشلىك نامىنى ۋە باغچىغا كىرىپ كېتىۋاتقان يۈزلىگەن سەبىي بوغۇنلارنى كۆرگىنىدە، ئىختىيارسىز ياش تۆكتى. تۇنجى قېتىم ئۆزىنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلدى.

ھازىر كۆنچى دەريا ۋادىسىدا ئۇنىڭ نامىنى بىلمەيدىغانلار بولمىسا كېرەك. ئۇنىڭغا خەلق تەرىپىدىن كاتتاناملار ھەدىيە قىلىندى.

خاتىمە

مۇئەللىپ:

— سىلى بۇنىڭدىن كېيىن يەنە قانداق ئىشلارنى قىلىشنى ئويلاۋاتىلا؟

باش قەھرىمان:

— بۇ تېخى ئىشلىرىمىنىڭ باشلىنىشى. بىز ھەممىمىز كۆزىمىزنى ئوبدانراق ئېچىپ ئەتراپىمىزغا قارايدىغان بولساق، مىللىتىمىزنىڭ ساپاسى تەرەققىي تاپقان ئەللەرنىڭكىدىن كۆپ ئارقىدا قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلالايمىز. بۇ، ئادەمنى بەكلا ئېچىندۇرىدۇ! لېكىن مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، بىزنى پەقەت ئىلىم-پەنلا بۇ دۇنيادىكى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇپ قالالايدىكەن. مىللىتىم ئۈچۈن ئارزۇ قىلغىنىمدەك بىرەر چوڭ ئىش قىلىپ بېرىش يولىدا تىرىشىۋاتىمەن. بۇنىڭدا ئالدى بىلەن يۇرتىمىزدا مەخسۇس چەت ئەل تىلى مەكتىپىدىن بىرنى قۇرماقچىمەن. بۇ ھازىر ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بەك مۇھىمدەك قىلىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن، ئۆمرۈم يار بەرسە، ھەقسىز ساناتورىيىدىن بىرنى ۋە خەلق باشقۇرۇشىدىكى مىللىي تىبابەتخانا سالدۇرۇش ئويۇممۇ بار، بۇنىڭغا مېنىڭ قۇدرىتىم يېتىدۇ...

مەن مۇشۇ جۈملىلەرنى يېزىۋېتىپ، بۇ زاتقا شەخسەن بىر نام ئاتا قىلماقنى ئويلاۋاتقىنىمدا، كۆنچى دەرياسىنىڭ كۈچلۈك دولقۇنلىغان، كۈۋەجىگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. دەريا راستىنلا يەنە بىر قېتىم دولقۇنلاۋاتاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن بۇ زاتقا مۇنداق دەپ نام بەردىم:

—كۆنچى ئوغلى!...

ھېرمان ھېسسى شېئىرلىرىدىن

ئابدۇقادىر جالالىدىن تەرجىمىسى

تەرجىماندىن: ھېرمان ھېسسى (1877 ــ 1962) نېمىس تىلىدا ئەسەر يازىدىغان شۋېتسارىيىلىك يازغۇچى ھەم شائىر. ئۇ گېرمانىيىنىڭ شۋابىن رايونىدىكى بىر دىن تارقاتقۇچى ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، شەرق ۋە غەربتىكى ھەر خىل دىنىي مەدەنىيەتنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغان. 1912-يىلى شۋېتسىيىگە كۆچۈپ بارغان، 1923-يىلى شۋېتسارىيە گراژدانلىقىغا ئۆتكەن.

ئۇنىڭ «دېمىئا»، «سىد ھارتا»، «سازلىق بۆرىسى»، «ئەينەك ساقىلار ئويۇنى» قاتارلىق رومانلىرى، «شېئىرلار»، «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» قاتارلىق شېئىر توپلاملىرى بار.

ھېرمان ھېسسى شېئىرلىرى ساپ ھېسسىيات، ئاددىي-ساددا ئۇسلۇب، چوڭقۇر پەلسەپىۋىلىككە ئىگە بولۇپ، كىشىنى قەلب ۋە ئالەم سىرلىرىنىڭ بىرتۇتاش قويىنىغا تۇيدۇرمايلا باشلاپ كىرىدۇ. بۇ جەھەتتە ئۇ ئاددىي يول بىلەن چوڭقۇرلۇققا ئېرىشەلىگەن تېپىك شائىرلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ «ئىلھامغا باي ئەسەرلىرى پۈختا ۋە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان بولغانلىقى، يۈكسەك ئىنسانپەرۋەرلىك ھەم ئالىيجاناب ئىستىلىنىڭ ئۈلگىسىنى ياراتقان» لىقى ئۈچۈن 1946-يىلى نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى بىلەن تارتۇقلانغان.

باھار

قاراڭغۇ قاپلىغان ئۆيلەر قەبرىسى،
چۈشلەرنىڭ ئىلكىدە تۇردۇم مەن ئۇزاق.
چۈشۈمدە دەرىخىڭ، زەڭگەر ئاسمىنىڭ،
قۇشلىرىڭ نەغمىدە، تېنىڭ خۇشپۇراق.

ھە، مانا پۈتۈنلەي بوكىدۇڭ سەن ئايان
ياسىنىپ ئالدىمدا ئەيلىدىڭ جىلۋە.
كۆزلىرىم رەڭلەردىن قاماشار بۇ دەم،
تۇغۇلدى گوياكى ئېسىل مۆجىزە.

سەن مېنى تونۇدۇڭ، بايقىدىڭ بۈگۈن،
ئىللىق باغرىڭ مەپتۇن قىلدى، ئېزىقتىم يەنە.
مەڭگۈلۈك بەختىڭنىڭ ئالدىدا نۇر تاپ،
بىر يەڭگىل تىترەكنى سەزدىم تېنىمدە.

بەزىدە قۇش ئورمانىدا خەندان،
سېپىغاندا شاخلارنى شامال.
يىراق ئۆيدە قاۋىغاندا ئىت،
ئۇزاق-ئۇزاق تىڭشايمەن جىم-لال.

كەتتى روھىم ئۇتمۇشكە ئۇچۇپ،
ئەسلىدىن چىققان مىڭ يىل ئالدىغا.
نەزەرىمدە قۇشلار ھەم شامال،
ئايلىنىدۇ قېرىندىشىمغا.

روھىم مېنىڭ ياكى بىر دەرەخ،
ياكى ھايۋان ياكى بىر بۇلۇت.
ئۆزگىرىمەن توختىماي ھەردەم،
سوئالىڭغا قالامتىم ئۇرۇپ؟

ساسلىق بۆرىسى

كۆمۈش كەبى ئاپئاقىنە بىر دۇنيا،
تۈندە كەزگەن بۆرىسىمەن سازلىقنىڭ،
قېيىنزاردىن ھۆركىمەكتە قاغىلار،
قارىسى يوق ياۋا توشقان، جەرەننىڭ.
يولۇقتۇرسام ئەگەر كىچىك جەرەننى،
يېتەر ئىدىم ئۇنىڭ شۇنچە قەدرىگە.
قادىر بولسام يالماپ ئۇنى يېيىشكە،
چوقۇم لەززەت بېرەر ئىدى قەلبىمگە.
مەن سۆيىمەن بۇ مېھرلىك جانانىنى،
دەيمەن يۇمران ۋۇجۇدىنى يالىسام.
تەشنالىقتا ئىچىپ قىزىل قېنىنى
باشلىرىمغا تۈننى كىيىپ ھۇۋلىسام.
توشقانىغمۇ قىلار ئىدىم قانائەت،
ئىسسىق گۆشى لەززەت بېرەر تۈن ئارا—
ھاياتتىكى بۇ ئازغىنە خۇشاللىق،
مەندىن ئۇزاپ كەتكەنمىدۇ شۇنچىلا؟
قاراپ باقسام، قاپتۇ خېلى ئاقىرىپ،
قۇيرۇقتىكى گۈزەل-كوركەم موي‌لىرىم،
نۇرسىزلىنىپ كەتتى ھەتتا كۆزۈممۇ،
بولدى ئۇزاق كەتكىنىگە دىلبىرىم.
بارماقتىمەن تۈن قوينىدا يىگانە،
خىيال قىلىپ جەرەننى ھەم توشقاننى،
ھۇشقىتىسمۇ ئەتراپىدا شۇۋىرلىغان.
نەمدىن ئالدىم قار سۆيىدە كانايىنى:
بارماقتىمەن ئالۋاستىنىڭ ئالدىغا.
يۈدۈپ مىسكىن ھەم بىچارە روھىمنى.

مەڭگۈلۈك ياشىغۇچى

يەر بوغۇزىنىڭ چوڭقۇرلۇقىدىن
ئۆرلەپ تۇرار ھاياتنىڭ ئىشقى؛
قاتتىق ئازاپ، سېھرلىك كەيپ،
دارلاردىكى دەھشەت ۋەھىمە،
پۈتمەس شادلىق ھەمدە ئاچكۆزلۈك،
مانا، قولى تىلاۋەتچىنىڭ
جازانىخور، قاتىلنىڭ قولى؛
ۋەھىمە، شادلىقنى قامچا يىگەنلەر،
چاچار بەدبۇي ھەم ئىسسىق پۇراق.
بەخت، ھاياجاندىن ئېلىپ نەپەسلەر
يالماپ يەنە ياندۇرىدۇ ئۆزىنى.
سەنئەت يېتىلدۈرۈپ، پىلانلاپ ئۇرۇش
زىننەتلەيدۇ بەكمۇ ئەسەبىي
سەلتەنەتلىك پاھىشىخانىنى
ئۇلار شاللاق ھەم شۇنچە سۆيۈملۈك
دۇنيادىكى شەھۋەت بەندىسى
مەينەت دولقۇنلاردىن تۆرىلىپ، يەنە—
نېجىس بولۇپ كەتكەن ھەممىسى.
بىز يۈرىمىز ئىزدەپ پاناگاھ
قاشتېشىدەك سۈزۈك ئاسماندىن،
يوق ئۇ يەردە كېچە ھەم كۈندۈز
يوق دەرىجە، جىنسنىڭ پەرقى.
ۋەھىمەڭلار، گۇناھلىرىڭلار
ھىيلە-نەيرەڭ، شەھۋىتىڭلار
بىزچە گويا بىر مەيدان ئويۇن،
تېنىم تاپماس قۇياش مىسالى.
ھەر كۈنىمىز ئۆتەر بەك ئاستا
باش لىڭشىتىپ پانىي دۇنياغا
تىكىلىمىز سەييارىلەرگە
ئالەم زىمىستانىدىن ئېلىپ بىز نەپەس
تەڭرىنىڭ بەھەيۋەت ئەجدىھاسى بىلەن
بىز ئۆتىمىز بولۇپ ئۆم-ئىناق؛
مەڭگۈلۈك مەۋجۇتمىز چىرىمەس، سالقىن،
مەڭگۈلۈك كۆلىمىز، سالقىن ھەم يارقىن.

نەي

دەرەخ، چاتقال ئارا پەنجىرە،
خىرە شولا تارتار كەچتە،
بىرسى مۇڭلۇق چالار نەيىنى
شۇ گىرىمسەن ئۆيىنىڭ ئىچىدە.

گۈگۈم ئىچرە تونۇش بىر ناخشا،
ئۆزۈپ يۈرەر مۇڭلۇق ھەم لەۋەن،
قايتىپ شۇ دەم يۇرتۇڭغا گويا
تامامىلدىڭ سەپىرىڭنى سەن.

نەپەسلىرى ئاشۇ نەيچىنىڭ،
چىقارماقتا دۇنيا سىرىنى،
ھازىر ئۆزى مەڭگۈلۈك دۇنيا،
بېغىشلايدۇ ھەركىم ئۆزىنى.

قۇمغا يېزىش

بارچە گۈزەل، سېھىرلىك نەرسە ـ
پەقەت تۇمان ياكى ئۇچقان قار
چۈنكى ئەزىز، سۆيۈملۈك نەرسە
مەڭگۈلۈككە تاپالماس قارار:
مەيلى بۇلۇت، گۈللەر ھەم ماغزاپ،
مەيلى ساليوت، بالا كۈلكىسى
ئەينەكتىكى ماھى تابانلار
باشقا گۈزەل نەرسە ھەممىسى.
ئۇلار سالقىن ياكى خۇش پۇراق،
بۇنى بىلىش شۇ قەدەر ھەسرەت
غايىب بولۇر، بولسىلا ئايان
مەۋجۇت بولار دەقىقە پەقەت.
ئۇزاق ياشاپ تۇرغان ھەممىسى
كۆڭلىمىزدە ئەمەس سۆيۈملۈك:
سوغۇق شولا تاراتقان ياقۇت
ۋەزنى ئېغىر پارقىراق ئالتۇن
بولار گويا ھېسابسىز يۇلتۇز
يىراق كۆكتە چاقنىغان يوچۇن.
ئۆتكۈنچى بىز، ئۇلار ئىنتىلىپ
قەلبىمىزگە كىرەلمەس سىغىپ.

ياق، سۆيۈملۈك بولغىنى بىزگە
يوقىلىشقا قاراپ يول ئالغان
توزۇۋاتقان شۇنداق نەرسىلەر.
بىز سۆيىمىز ھەممىدىن شۇنى
ياۋاھايۋان، شامال، سۇ كەبى
پەيدا بولۇپ يوقالغان، ئۆچكەن
مۇزىكىنىڭ ئويناقلىقىنى،
بار ئۇنىڭدا غۇۋا بىر ھەسرەت
داۋام قىلار توختىماي ھامان
سادالارغا ئۇلىنىپ سادا
ئېقىپ تۇرار سۇ كەبى راۋان.

مانا شۇنداق بىزنىڭ قەلبىمىز
ياقماس زىنهار ئۆلۈك نەرسىلەر
ھايات، پەرۋاز ھەمدە ئېقىنى
ساداقەت ھەم مەردلىكتە سۆيەر
يۇلتۇزلۇق كۆك، گۆھەر، قىيا تاش
شۇنچە ئىنتىك قىلىدۇ بىزار.
شامال، ماغزاپ شوخلۇق بىزنى
ئۇندىمەكتە مەڭگۈ كۆچۈشكە
زامانغا يار بولۇپ ئەبەدكە.
ئاشۇ گۈلدە چاقنىغان شەبنەم
شۇ يىگانە قۇشنىڭ شادلىقى
غايىب بولغان ئاشۇ بۇلۇتلار
پارقىراق قار ۋە ھەسەن-ھۈسەن
قانات قېقىپ ئۇچقان كېپىنەك
شوخ ھەم ياڭراق كۈلكە ساداسى
بۇ يوقىلىپ كەتكەن نەرسىلەر
بېرەلەيدۇ شادلىق يا ئەلەم.
بىز سۆيىمىز ئۆزىمىز بىلەن
ئوخشاپ كەتكەن ھەممە نەرسىنى
بىز تونۇيمىز شاماللار قۇمغا
يېزىپ قويغان ئىنشا-ھەرپىنى.

مەكتۇپ

ئەستى مەغرىپ شاملى كەچتە،
ئىڭرىماقتا لىپامۇ دەردتە،
ئاي شاخلارنىڭ ئاراچلىرىدىن
تىكىلمەكتە خانەمگە چەتتە.

نامە يازدىم دىل سۆيگەن گۆزەل
تاشلاپ كەتكەن ئاشۇ دىلبەرگە،
ئۇزۇن قۇرلار بولغۇچە تامام
ئاي نۇرىنى تۆكتى قەغەزگە.

چۈشۈپ ئاينىڭ جىمجىت شولىسى،
قۇرلار ئارا قىلغاندا جىلۋە،
يۈرەك يىغلاپ ئۇنتۇلدى ئۇيقۇ
ئۇنتۇلدى ئاي، ئىبادەت ھەممە.

(بېشى 60-بەتتە)

كېتىدىغاندەك سېزەتتى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر چاغدا ئۇنىڭغا بىر ئاۋاز ئاڭلانغاندەك بولدى. ياق، ئۇ راستىنلا ئاڭلىدى. ئۇنى كىمدۇر بىرى چاقىرىۋاتاتتى. ئۇ شاققىدە ئارقىغا بۇرۇلدى ۋە كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى. خېلىلا يىراقتا بىر ئادەم ئۇنى قول ئىشارىسى بىلەن چاقىردى. ئۇ ھېلىقى ئادەمگە قاراپ سەۋدايىلارچە يۈگۈردى. شۇنداق تېز يۈگۈردىكى، بېشىدىكى ياغلىقى بىلەن بىر پاي ئايىغىنىڭ چۈشۈپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمىدى.

—ئۇ مېنى ئىزدەپ كەپتۇ!...

ئۇنىڭ لەۋلىرى تىترەپ مۇشۇ سۆزنىلا تەكرارلايتتى. خۇددى توختاپ قالسىلا ئۇنتۇپ قالىدىغاندەك توختىماي تەكرارلايتتى. كەچكۈز شامىلىغا قوشۇلۇپ يامغۇرنىڭ يۈزلىرىگە نەشتەردەك سانجىلىشلىرىمۇ، تازا ئوخشىغان قوغۇنلارغا پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈشلىرىمۇ ئۇنىڭ قەدەملىرىنى ئاستىلاتمايتتى. ئۇ ھېرىپ-چارچاش، ئاغرىق دېگەنلەرنى قىلچىمۇ سەزمەيتتى. جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈرەيتتى. ھېلىقى ئادەم قولىنى يەنە پۇلاڭلىتىشقا باشلىغاندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ مەنزىلگە يېتىپ بارغانلىقىنى سەزدى. خۇددى بىر نەچچە يىل كۆرۈشمىگەن ئەر-خوتۇنلاردەك غۇلاچلىرىنى كەڭ يايدى. دەل شۇ پەيتتە چېقىلغان چاقماق ئۇنىڭغا ئالدىدىكى ئادەمنىڭ كىملىكىنى تونۇتتى. ھاۋادا لەيلەپ قالغان قوللىرى ئاستا-ئاستا سىيرىلىپ چۈشتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرغىنى قوغۇنچىنىڭ كەپىسىز باللىرىنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ياساپ قويغان قارانچۇقى ئىدى.

ئايالنىڭ مۇزلاپ كېتىۋاتقان يۈرىكىدىن ئەڭ ئاخىرقى ئۈمىد ئۇچقۇنلىرىمۇ ئۇچۇپ، قارانچۇقنىڭ ئالدىدا تىزلانغىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى.

قارانچۇق

(ھېكايە)

زۇلفىيە

ئەر-خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ئەتىگەن باشلانغان جېدەل كەچتە تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى.

—ئەتىگەن كەلگەن كىم؟

—تاغامنىڭ ئوغلى، نېمە بولدى سىزگە، ئەتىگەنمۇ بىر قېتىم سورىغانتىڭىزغۇ؟

—نېمە دەپ كەپتۇ؟

—كۆرۈشمىگىنىمىزگە ئۈچ يىل بولغان، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ يۇرتقا قايتىپتىكەن، مېنى يوقلاپ كەپتۇ.

—ئاتايىن مېنى يوقلاپ كەپتۇ، دېگىن، — دېدى ئەر مەسخىرە قىلغاندەك تەلەپپۇزدا، — شۇڭا كۈرۈكلىرىڭ يېشىلىپ كېتىپتىكەندە. نېمە دېيىشتىڭلار؟

—ئەمدىلا ئەھۋال سورىشىپ تۇرۇشىمىزغا ئۆزىڭىزمۇ كىرىدىڭىزغۇ؟

—كىرمىگەن بولسام ياخشى بولاتتى، شۇنداقمۇ؟ ساڭا ئېيتىپ قوياي، ئۇ لىكتاسما سۆلتەكنى ئۆيىمىزگە ئىككىنچى يولاتقۇچى بولما!

—نېمىشقا كىشىنى بىكاردىنلا ھاقارەت قىلىسىز، ئۇ يات ئادەم ئەمەس، تاغامنىڭ ئوغلىغۇ؟!

—ئۇنى ياخشى كۆرسەڭ شۇنداقمۇ، ئەمىسە نېمىشقا باشتا شۇنىڭغىلا تەگمىدىڭ؟!

—ئۇنداق تەتۈرلۈك قىلماڭ، ئۇ بىلىملىك، ياخشى يىگىت.

—بىلىملىك بولسا ئۆزىگە، ئۇنداق خوتۇن مىجەز نېمىنى ئېلىۋەتكەن تىرنىقىمغىمۇ تەڭ قىلمايمەن، قانچىلىك نېمىتى ئۇ!

—نېمە دېسىڭىز دەڭ، ئۇ سىزدىن كۆپ ياخشى!...

ئايالنىڭ ئاغزىدىن تاسادىپىيلا چىقىپ كەتكەن بۇ سۆز باياتىن بېرى باھانە تېپىپ تاشلىماي تۇرغان ئەرنىڭ سەبرى قاچىسىنى تولدۇرۇۋەتتى.

—ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، سەن قانجۇقنى!...

غالجىرلاشقان ئەر قاۋاندەك ئېتىلىپ بارغىنىچە ئايالنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇپ تاماغا ئۇستۇردى، تېپىپ - چەيلىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ قان تولغان كۆزلىرىگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەيتتى. تاياق ئازابىغا چىدىمىغان ئايالنىڭ يۈرەكنى ئەزگۈدەك ئېچىنىشلىق نالىسى قۇلىقىغا كىرمەيتتى، ئايال ئۆزىنى قاچۇرغانسېرى شۇنچە غالجىرلىشاتتى. ئۇنىڭ ئېڭىدا ھەتتا پۈتۈن ھۇجەيرىلىرىگىچە ئايالغا قارشى ئۆچمەنلىك پارتلىغان بولۇپ، ئايالنىڭ چېچىنى خۇددى بوغۇزلانغان توخۇنى يۇڭدىغاندەك قامالاپ يۇلاتتى. ئۇ چارچاشتىن ئۆرە دەسسەپ تۇرالمىغىدەك ھالەتكە كەلگەندىلا، ئاللىقاچان ھوشىنى يوقىتىپ يەردە خېمىردەك ئېزىلىپ ياتقان ئايالنى ئۇرۇشتىن توختىدى ۋە قالغان ئاچچىقىنى ھاراقتىن چىقارماقچى بولغاندەك بىر بوتۇلكا ھاراقنى پاك-پاكىز قۇرۇقدىۋەتكەندىن كېيىن، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، خۇددى ئۆلۈك چوشقىدەك لاللىيىپ ياتتى.

تاياق زەربىسىدىن بەدىنى ھېچنېمىنى سەزمەس بولۇپ قالغان ئايال ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئېچىۋىدى، قانغا تولغان كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئىرىڭ تۇرغۇزۇپ يەۋەتكىدەك

ئەلپازدا، ھۈرپىيىپ تۇرغان ئېرىنىڭ گۈلدۈرمامىدەك دەھشەتلىك ئاۋازى قۇلاق تۈۋىدە تەكرارلىنىشقا باشلىدى:

— ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، سەن قانجۇقنى!...

بۇ سادا تەرەپ - تەرەپتىن ئاڭلىنىپ ئايالنىڭ قۇلىقىنى پاڭ قىلىۋەتتى.

بۇ سادا ئايالنىڭ ھەربىر ھۈجەيرىلىرىگىچە تاراپ، يۈرىكىنى پارە-پارە قىلىپ تاشلىدى!

— ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!... ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!...

ئايال ئاللىقاچان «ئۆلۈپ» بولغانىدى.

ئۇ ئەسلىدە ئاشۇ «سولتەك»نى ياخشى كۆرەتتى. ئۇلار بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان، بىللە پادا باققان، بىر سىنىپتا ئوقۇغان، بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ مۇھەببەتلەشكەن، جاھاندىكى باشقا ئاشىق-مەشۇقلارغا ئوخشاش مۇھەببەت لەززىتىنى تېتىشقان، مەڭگۈ ئايرىلماسلىققا ۋەدە قىلىشقان. كېيىن تەقدىرنىڭ قىسمىتى بىلەن مەردان ئالىي مەكتەپكە ماڭىدىغان چاغدا ئۇ كۈتۈپ تۇرۇشقا قەسەم ئىچكەن. ئۇنىڭچە بولسىغۇ ئۈچ يىل ئەمەس، 30 يىل كۈتۈشكىمۇ رازى ئىدى. بىراق ئاچچىقى يامان دادىسىنى رايىدىن قايتۇرۇشقا ئامال قىلالمىدى. ئۆز كۆڭلىدىكىنى ئاشكارىلاشقا قۇربى يەتمىدى. ئۇنىڭ كۆرسەتكەن قارشىلىقى باشتىن-ئاخىر ئۈنسىز ياش تۆكۈشلا بولدى. جاھىل دادا ئۆز يۈرەك پارىسىنىڭ نېمە سەۋەبتىن ياش تۆكۈۋاتقانلىقىنى نەدىن بىلسۇن؟ بۇنى توي بولۇش ئالدىدىكى ھەر قانداق قىزلاردا بولىدىغان تەبىئىي ئەھۋال دەپ چۈشەندى ۋە مەخمۇتقا — ھازىرقى ئېرىگە مەجبۇرىي ياتلىق قىلدى. ئۇ دادىسىنىڭ بۇ ھاراقكەش يىگىتنىڭ نەرىنى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى مىڭ ئويلاپمۇ يېتەلمىدى. توي بولۇپ ئۈچىنچى كۈنىلا قاتتىق ھاقارەتلەندى. بىر ھەپتىدىن كېيىن ئېرى مەست ھالەتتە ئۇنى قاتتىق دۇمبالىدى. ئادەم دېگەن نېمىلەرگە كۆيمەيدۇ دەيسىز؟ ئۇ ئىككى يىلدىن بۇيان ئېرىنىڭ ناھەق خورلاشلىرىغا چىداپ كەلگەنىدى. بۈگۈن چىدىمىدى، ئۇ قانداقمۇ چىداپ تۇرالىسۇن؟ نەچچە يىلدىن بۇيان كېچە-كۈندۈز ياد ئېتىپ كېلىۋاتقان، مۇھەببىتى يۈرىكىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا يىلتىز تارتقان ئادەمنىڭ ئالدىدا باشقىلار تەرىپىدىن خورلىنىش ئۆلۈم بىلەن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟!...

ئۆي ئىچى گۆردەك قاپقاراڭغۇ ئىدى. ئۇ گەۋدىسىنى مىڭ تەستە كۆتۈرۈپ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى-دە، ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. سىرتتا سىم-سىم يامغۇر يېغىۋاتقان بولۇپ، ئۇ يەر-بۇ يەردىن ئىتلارنىڭ قاۋىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. ئۇ ئۆيىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى چىغىر يولغا چۈشۈپ بىرنەچچە قەدەم ماڭا-ماڭمايلا گويا نېمىگىدۇر تارتىشقاندەك قەدەملىرى ئىختىيارسىز توختاپ قالدى. ئۇ نېمىگە تارتىشىۋاتقاندۇ؟ ئېرىگىمۇ؟ ياق!... ئەمىسە سۆيگەن يىگىتى مەردانغىمۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس، ئۇنىڭ يۈزىگە قانداقمۇ قارىيالىسۇن؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۈگۈن ئۇمۇ ئۇنىڭ بارلىق ئۈمىدلىرىنى سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈككە ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئېرىنىڭ ئالدىدىلا بەختلىك بولۇشنى تىلىدى، بۇ نېمە دېگىنىدۇ؟ ئۇنىڭ كاللىسى بىردىنلا سەگەكلەشتى. دېمەك مەردان پەقەت ئۇنىڭ بەختلىك بولۇشىنىلا تىلەيدىكەن، بۇ ھەرگىزمۇ بەختلىك قىلىمەن دېگەنلىك ئەمەس، ئۇ ئۆز بەختىنى ئۆزى تېپىشى كېرەك ئىكەن، ئاھ، بەخت، نەدە سەن؟...

ئۇنىڭ كاللىسى چىڭقىلىپ ئەس-ھوشىنى يوقاتتى، قۇلىقىغا يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان سۇنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى يېقىملىق سىمپونىيىدەك ئاڭلىنىپ، خۇدىنى بىلمىگەن ھالدا شۇ تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ نېرۋىلىرى جىددىيلىشىپ كۆزىنى مەھكەم يۇمۇۋالدى، قۇلىقىنى ئىككى قوللاپ ئېتىۋالدى، كۆزىنى ئاچسىلا تىك ياردىن غۇلاپ چۈشىدىغاندەك، قۇلىقىنى قويۇۋەتسىلا قانداقتۇر نامەلۇم بىر يىرتقۇچنىڭ ئىغىزىغا كىرىپ

(ئاخىرى 58-بەتتە)

خەير-خوش، قەدىردان شەھەر

(ھېكايە)

ئايشەم ئابلىز

بىزنىڭ مۇھەببەتلىك گۈزەل چاغلىرىمىز ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتقاندا باشلانغانىدى. بىز بىر سىنىپتا بولۇپ، كۈندە بىللە دەرس تەكرارلايتتۇق. چارچىغان چاغلىرىمىزدا شاھمات، پەي توپ ئوينايتتۇق. ساۋاقداشلار بىزنى «ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز ياراشقاندەك بىر-بىرىڭلارغا خويمۇ ماسلىشىپسىلەر» دېيىشەتتى. لېكىن مەن ئۇ ئېغىر-بېسىق يىگىتنىڭ مەندەك تەكەببۇر، مىجەزى ئىتتىك قىزنى ياخشى كۆرۈشىگە ئىشەنگىم كەلمەيتتى. يۈرىكىمدە بولسا بىر ئوت كۆيەتتى. ئۇنىڭمۇ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلگەن ئاخشىمى خۇشاللىقتىن تۈن بويى كىرپىك قاقماي چىقانىدىم. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئىككىمىز بىر شەھەرگە تەقسىملىنىپ، كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇق. ئىككى يىلدىن كېيىن توي قىلدۇق. «توي مۇھەببەتنىڭ قەبرىسى» ئەمەس ئىكەن. تويدىن كېيىن بىر-بىرىمىزگە بولغان مۇھەببىتىمىز تېخىمۇ ئاشتى. كۈنلىرىمىز بەكمۇ شېرىن ئۆتۈۋاتاتتى، بىر يىلدىن كېيىن چىرايلىق بىر قىز تۇغدۇم.

قىزىمىز كىچىك بولغاچقا، توي-تۆكۈن، ئولتۇرۇشلارغا ئېرىم يالغۇزلا بارىدىغان بولدى. شۇنداق چاغلاردا مەن ئۇنىڭ ياقىلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ، مەستلىكىم كەلگەن ھالدا «خوش، ئوبدان ئويناپ كېلىڭ» دەپ ئۇزىتىپ قوياتتىم.

بىر كۈنى ئېرىم بىر تويغا ماڭاي دەپ تۇرغاندا قوشنام كىرىپ قالدى، ئۇ:

— ۋۇي، قالتىس چىرايلىق ياسىنىۋاپسىزغۇ، بۈگۈن تاماشا دۆڭكەندە! — دەپ چاقچاق قىلدى. ئېرىمگە بۇ گەپ تازا ياقمىدى بولغاي، «بالىنىڭ مىجەزى يوق، بالدۇرراق يېنىپ كېلەرسىز» دېگىنىمگىمۇ جاۋاب بەرمەي چىقىپ كەتتى. شۇ كۈنى قىزىم قايناق سۇ بەرسەممۇ ياندۇرۇپ، قىزىپ مېنى قورقۇتۇۋەتتى، ھېلىمۇ ياخشى قوشنام ئۆيىدىن دورا ئاچىقىپ ئىچۈرۈپ، ئۇنى-بۇنى قىلىپ بالىنىڭ قىزىتمىسى ياندى. قوشنام ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ:

— بۈگۈن بالىنىڭ مىجەزى بولمىغاندىكىن، ئەكبەر تويغا بارمىسىمۇ بوپتىكەن، ئەر كىشى دېگەننى ئۇنداق توي، ئولتۇرۇشلارغا يالغۇز يولغا سېلىپ قويمايدىغان، سىز ئۆيۈم، بالام دېگەن بىلەن ئەر خەقچۇ، كىم چىرايلىق بولسا، شۇنىڭ پېيىگە چۈشىدۇ. خېلى-خېلى ئىشلارنى كۆرگەن بىز. ئەر كىشىنىڭ يۈزىدە تۈكى بار دېگەن بىكار گەپ ئەمەس... — دېگەندەك گەپلەرنى قىلدى. بۇ گەپلەرگىمۇ ئىشەنمەس ئىدىم، ماڭا ھار كەلگىنى ئېرىم شۇ كۈنى خۇددى قوشنامنىڭ گەپلىرىنى ئىسپاتلىغاندەك مەست پېتى يېرىم كېچىدە كەلدى. ئەتىسى يەكشەنبە ئىدى. مەن يەنىلا ئەتىگەن تۇرۇپ ئۇنىڭغا چاي راسلىدىم. بالىغا بۇلماق پېگۈزۈپ بولۇپ، ئاغزىنى ئېرىتىدىغان قول ياغلىقىنى ئىزدەۋاتسام ئېرىم يانچۇقىدىن ئادىشىپ قالغان چېغى باشقا بىر قول ياغلىقىنى

چىقاردى. ئاھ، قىزلارنىڭ قول ياغلىقى، تويى بولغان قىزنىڭ دوستلىرىغا بەرگەن يالدامىسى! مەن چىدىيالماي قالدىم. ئىرىم تالاغا چىقىپ كەتكەندە بۇ جىيەك تۇتۇلغان قول ياغلىقنى بۇرنۇمغا تۇتتۇم، ئۆتكۈر ئەتىر پۇرىقى قىياسىمنى ئىسپاتلىدى. بىر چاغلاردا مەنمۇ تويى بولغان دوستلىرىمنىڭ ئەتىر چېچىلغان قول ياغلىقلىرىغا ئىگە بولۇپ تۇراتتىم. ئەمدى توي مەرىكىسىدە ئېرىمنىڭ بىر قىز بىلەن ئاخىرغىچە تانسا ئوينىغانلىقى، كېيىن قىزنى ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قويغانلىقى، يەنە قانداقتۇر ئىشلارنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا باشلىدىم، ئوتقا تاشلانغان ياپراقتەك تولغاندىم. قىزنى كارىۋىتىغا ياتقۇزۇپ قويۇپ ئەينەكنىڭ ئالدىغا كەلدىم. مەن گۈزەل قىزلاردىن ئەمەس ئىدىم. لېكىن زىلۋا بويۇم، چاقناپ تۇرىدىغان قاپقارا كۆزلىرىم ئۆز ۋاقتىدا خېلى-خېلى يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياققانىدى. ئەمدىلىكتە سەمرىپ بىلىنىم تۈپتۈزلا بولۇپ قالغان. كۆزۈم كىچىكلەپ، ئۇزۇندىن بېرى ياسالمىغان چېچىم ئۆزۈمگە ياراشماي قالغانىدى. ھەسرىتىم تېخىمۇ ئاشتى، يىغانىم ئۆرلەپ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتىم...

شۇ ئىشتىن كېيىن ئېرىمگە ئىشەنمەس بولۇپ قالدىم. بىكاردىن-بىكار خۇيۇم تۇتۇپ كۈنلەپ ئۇنىڭغا گەپ قىلمايتتىم. ئۇنىڭ جىمغۇرلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ، مەندىن كۆڭلى سوۋۇپ كەتكەچكە گەپمۇ قىلغۇسى كەلمەيۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتىم. ئۇنىڭدىن گۇمانلانغانچە نەپرەتلىنەتتىم، نەپرەتلەنگەچكە بۇ ئىشلارنى ئۇنىڭدىن سورىغۇم كەلمەيتتى، ئەمما بۇرۇنقىدەك سىلىق، چىرايلىق گەپلەرنى قىلىشنىڭ ئورنىغا ھە دېسىلا ئۇنىڭغا زەھىرىمنى سانجىۋالاتتىم. ئۇ مەندىكى ئۆزگىرىشلەرنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ئاۋارە ئىدى. مەن بولسام ئۇنىڭ «نېمە بولدىڭىز؟» دەپ ئاددىيلا سورىماي، قىلغان گۇناھلىرىنى بوينىغا ئېلىپ ئەپۇ سورىشىنى كۈتەتتىم. بۇنداق كۆڭۈلسىز ئىشلارغا ئۇ بىر ئاي، ئىككى ئاي، ھەتتا بىر يىلغىچە چىدىدى. ئاخىرى، ئۇ كۈندە ئىشتىن چۈشۈپلا نەلەرگىدۇ بېرىپ ئىچىپ كېلىدىغان، بەزىدە ھەتتا تاڭ ئاتقىچە كەلمەيدىغان بولۇۋالدى. شۇنداق كېچىلىرى خىلمۇ-خىل خىياللار ئىلكىدە پۇچىلىنىپ قان يىغلاپ چىقاتتىم، يامان يېرى ئۇنى ھېلىھەم شۇنداق ياخشى كۆرەتتىم، شۇڭا يىغلايتتىم، ئازابلىناتتىم. بۇنداق كۈنلەرگە ئارتۇقچە چىدىمىدىم. يەنە ئۆزۈم ئۇنىڭغا يېلىندىم. «ياخشى گەپ تاشنى ئېرىتىدۇ» دېگەن راست ئىكەن، مۇناسىۋىتىمىز بۇرۇنقىدەك ياخشى بولۇپ كەتمىگەن بولسىمۇ، ئېرىم ئىشتىن ۋاقتىدا كېلىدىغان، ئۆي ئىشلىرىغا ئانچە-مۇنچە قارىشىپ بېرىدىغان بولدى.

ئەپسۇسكى بۇنداق كۈنلەرمۇ ئۇزۇنغا بارمىدى، بۈگۈن ئۇنىڭ بىر خىزمەتدىشىنىڭ تويى، گەپنىڭ ئورامىدىن قارىغاندا، مېنى ئاپارغۇسى يوقتەك قىلاتتى. كۆڭلۈمگە بىر گۇمان چۈشتى، بۇرۇنقىدەك بالا كىچىك دەپ بارمايتتىم، ئەمدى چوڭ بولۇپ قالغان بالىنى بىرەر ئاخشام بالا باققۇچىغا قويۇپ كەتسەك نېمە بوپتۇ؟ شۇنداق قىلىپ تويغا مەنمۇ باردىم. تاماقلار يېيىلىپ تانسا باشلاندى. ئېرىم مەن بىلەن بىرلا قېتىم تانسا ئويناپ قويۇپ تۇتۇلۇپ ئولتۇرۇپ كەتتى. بىر چاغدا تۇزدەك ياسانغان چىرايلىق بىر قىز يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى، ۋالس مۇزىكىسى چېلىنىشىغا ئېرىم ئورنىدىن تۇرۇپ مەن تەرەپكە قاراپ كەلدى، ئۇ مېنىڭ ۋالسقا ئامراق ئىكەنلىكىمنى بىلەتتى، ئۇنىڭدىن سۆيۈنۈپ كەتتىم... بىراق، ئۇنىڭ تانسىغا مېنى تارتماي، يېنىمدىكى قىزنى تارتىشى ماڭا تازىمۇ ھار كەلدى. ئۇلار خۇشال تانسا ئوينىماقتا، غەزەپتىن بېشىم يېرىلىپ كېتىدىغاندەك ئاغرىپ كەتتى. توۋا، كۈندەشلىك دېگەن بەك يامان ئىكەن، مەن نومۇسنى قايرىپ قويۇپ يېنىمدىكى ئايالدىن سوراپ، قىزنىڭ ئېرىم بىلەن بىر بۆلۈمدە ئىشلەيدىغانلىقىنى ئۇقتۇم. تويدىن يانغاندا:

—ھېلىقى پاسكىنا بىلەن ئىككىڭلار ئەجەب

جىق تانسا ئويناپ كەتتىڭلارغۇ، ھەجەپمۇ كېتىشىڭلارچۇ تېخى! تويغا مېنى ئەكەلگۈڭ كەلمىگەنتى، نېمىشقىكىن دېسەم ئەسلى مۇنداق ئىشكەندە! ئىسىت ساڭا قىلغان ئەقىدەم،— مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي بىردىن يىغلىۋەتتىم. يۈرىكىمدىكى يارا تېخى ساقايماي تۇرۇپ يەنە يېڭىسى قوشۇلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئېرىمنىڭ ئىشتىن كەچ قايتىقىنىنىمۇ ھېلىقى قىز بىلەن باغلاپ سوقۇشىدىغان بولدۇم، كەچلەردە بىرەر يەرگە كېتىپ سەللا كېچىكىپ كەلسە ئۈن سېلىپ يىغلاپ ئۆينى بېشىمغا كىيەتتىم، شۇنداقتىمۇ يەنە ئۇنىڭ مېنى قۇچاقلىشىنى، سىلىق گەپلەر بىلەن تەسەللىي بېرىشىنى ئۈمىد قىلاتتىم، كۈندەشلىكنىڭ دەردىدە ئۇ مەندىن ئۆزىنى تارتىپ گەپ قىلغۇسىمۇ كەلمەيدىغان دەرىجىگە بېرىپ قالدى. ئاخىرى نېرۋام بۇزۇلدى، ئېرىمدىن ئازراقلا خاپا بولسام، دەردىمنى قىزىمدىن ئېلىپ ئۇنى ئۇراتتىم.

بىر كۈنى ئېرىم ئاغىنىسىنىڭكىگە كېتىپ يېرىم كېچىگىچە كەلمىدى، مەن ئۇنى ئاغىنىسىنىڭكىدە ئەمەس، ھېلىقى قىز بىلەن بىللە... تەسەۋۋۇر قىلىپ، كۈندەشلىكنىڭ دەردىدە ساراڭ بولۇپ قالاي دېدىم. ئاخىرى ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ئۇخلاۋاتقان قىزىمنى تاشلاپ ئۆيدىن چىقتىم، كېچىدە يۈگۈرگىنىمچە تۆت بېكەتتەك يولنى بېسىپ ھېلىقى ئاغىنىسىنىڭكىگە بارسام، بىر نەچچىسى قارتا ئويناۋېتىپتۇ. ئۆيگە يېنىپ كەلگىنىمىزدە قىزىم چىرقىراپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. «چاك» گىدە قىلىپ قالدى، كۆزلىرىمدىن ئوت يېنىپ كەتتى. توي قىلغاندىن بىرى ئۇنىڭدىن تۇنجى قېتىم تاياق يەۋاتاتتىم. ئۇ غەزىپىدىن تىترەپ تۇراتتى:

—ھەي ساراڭ! سەنمۇ ئانىمۇ؟! سېنى مۇنچىلىك تاش يۈرەك دەپ ئويلىماپتىكەنمەن. ئادەم ئەمەسكەنسەن!

ئۆزۈمگە ئۆزۈم قىلدىم. ئېرىمنىڭ ئەمدى مەندىن پۈتۈنلەي كۆڭلى قالدى. ئۇنىڭغا ئەمدى بۇ ئۆيدە بالىنى كۆرۈشتىن باشقا خۇشاللىق قالمىغانىدى...

ماڭا كۆڭۈلسىزلىكلەر كەينى-كەينىدىن كېلىشكە باشلىدى. ئېرىم ھېلىقى چىرايلىق قىز بىلەن بىللە كاماندىروپكىغا كەتتى. ئۇلارنىڭ دەريا بويلىرىدا، دەرەخزارلىقلاردا بىللە يۈرگەنلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئازابتىن يۈرەكلىرىم پارە-پارە بولۇپ كېتەتتى. شۇڭا ئېرىمدىن كەلگەن خەتكە زەھەرلىك سۆزلەر بىلەن جاۋاب يازدىم:

«ۋاقىت چىقىرىپ خەت يېزىپسىز، ھەر بىر سۆزىڭىزدىن سوغۇقلۇق پۇراپ تۇرىدۇ. خەت يېزىش سىز ئۈچۈن بىر ئالۋاڭ بولغاندەك قىلىدۇ. ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ ئازاد بولۇپ كەتكەنسىز — ھە! مەن باشتىن-ئاخىر سىزنى ياخشى كۆرەي، سىز بولسىڭىز... نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك بۇ؟! شۇلارنى ئويلىسام، سىزگە قىلغان ئەقىدەم ئۈچۈن، ئۆزۈمنى پارچە-پارچە قىلىۋەتكۈم كېلىدۇ. سىز مېنى ئوبدان بىلىسىز، مەن باشقىلارنىڭ ماڭا بەرگىنىدىن ئارتۇق نەرسىنى ئۇلارغا ھەرگىز بەرمەيمەن، سىزگىمۇ ھەم شۇنداق. روھىي جەھەتتىن قانچىلىك زەربىگە ئۇچرىسام، ھەتتا ساراڭ بولۇپ قالسامۇ مەيلى، ھەرگىزمۇ ئايىغىڭىزدا سىزدىن مۇھەببەت تىلەپ ياشاشنى خالىمايمەن.

سىزگە نەپرەتلىنىپ:

ئامىنە»

خەتنى كونۋېرتقا سالدىم، يۈرىكىمدىن «ھەي، بۇ خەتنى سالمىغىن، سەن ئۇنى جېنىڭدىنمۇ ئەزىز كۆرىسەن، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايسەن» دېگەن سادا كېلەتتى. لېكىن مەن يەنىلا خەتنى پوچتىدىن سېلىۋەتتىم.

ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلدى. ئەمما ماڭا ھامان ئۇنىڭ خىيالى باشقا يەردىدەك، خېتىم يېنىغا كېلىپمۇ قويمىغاندەك سېزىلەتتى. ئاياللارنىڭ سەزگۈسى ھەققەتەن يامان ئىكەن.

شەنبە كۈنى ئىدى. ئېرىمنىڭ ئىدارىسىدىن كىنو بېلىتى تارقىتىپتىكەن، ئۇ ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىكى كلۇبقا كىنوغا كەتتى. مەن قىزىمنى ئويناتقاچ لەگمەن ئەتتىم. قارىسام ئاچچىقسۇ تۈگەپ قاپتۇ. قىزىمنى قوشنامنىڭكىدە قويۇپ ئاچچىقسۇغا چىقتىم. ماگىزىن كىنوخانىنىڭ ئۇدۇلىدا ئىدى، ئاچچىقسۇنى ئېلىپ بولۇپ چىقىشىمغا كىشىلەر كىنودىن تارقاپتۇ. شۇنداقلا قارىسام ئېرىم ھېلىقى قىز بىلەن بىللە چىقىۋاتىدۇ. ئىتتىكلا كىرىپ كېتەي دەپ تۇرۇشۇمغا ئۇلار ئۇدۇل ئالدىمغا كەلدى. ئېرىم بىلەن چىرايلىق قىزنىڭ ئالدىدا چاچلىرىم تاراقسىز، ئۆڭۈپ بۇزۇلۇپ كەتكەن كۆڭلەك، ئەسكى، سوكسىز ئاياغ بىلەن تۇرغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق خورلۇق ھېس قىلدىمكى، گەپمۇ قىلماي يۈگۈرگىنىمچە ئۆيگە كىرىپ كەتتىم. ئېرىم ئارقامدىن كىرىپ:

— ھەي، نېمە ئادەمنىڭ نومۇسىنى كەلتۈرىسەن، ئۇ دېگەن ياخشى قىز، سەن ئويلىغاندەك ئەمەس، — دەپ ۋارقىرىدى. مەن ئاچچىقسۇنى يەرگە ئېتىۋەتتىم:

— ئەجەب ئۇنى ئاقلاپ كېتىپسىزغۇ، ئۇ ياخشى بولسا مەن يامانمىكەنمەن، — قورقۇپ كەتكەن قىزىم يىغلىغىنىچە كېلىپ ماڭا ئېسىلدى.

— ئۇنۇڭنى ئۆچۈر! سەن شۇمنى دېمىسەم نەچچە يىلدىن بۇ خاپىلىقلارنى تارتىپ ئولتۇرمايتتىم، — دېگىنىمچە قىزىمنىڭ مەڭزىگە بىر تەستەك سالدىم. ئېرىم يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە مېنى نەچچە تەستەك ئۇرۇۋەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۆيىمىزدە جېدەل-ماجىرا تۈگىمەيدىغان بولدى. ھەرقانداق ئىشتا بىر-بىرىمىزنى ئەيىبلەيتتۇق، سۈندۈراتتۇق، ھازىرقى ھالىمىزنى كۆرگەن ئادەم، بىر چاغلاردا بىزنىڭ ئاشىق-مەشۇقلاردىن ئىكەنلىكىمىزنى ھەرگىزمۇ تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. ئېرىم ئۆيدىلا بولسا قىزىمنى «ئىتنىڭ بالىسى، ئېشەكنىڭ بالىسى» دەپ تىللايتتىم، بۇنىڭغا چىدىمىغان ئېرىم ئىشىكنى سۇندۇرۇۋەتكەندەك يېپىپ چىقىپ كېتەتتى ياكى چىنە-قاچىلارنى يەرگە ئاتاتتى. بىر-بىرىمىزدىن شۇنداق بىزار بولۇپ كەتتۇقكى، پەقەت بالىلا بىزنى ئۆيگە كىرىشكە مەجبۇر قىلاتتى. ئاخىر چىدىمىدۇق، بۇنداق تۇرمۇشنى ئاخىرلاشتۇرۇش قارارىغا كەلدۇق.

سوتتا مەن يىغلاپ تۇرۇپ، ئېرىمنىڭ گۇناھلىرىنى قول ياغلىق ۋەقەسىدىن باشلاپ سۆزلىدىم:

— بۇنىڭ زادى مەن بىلەن ئۆي تۇتقۇسى يوق، كۈندە يېرىم كېچىدە مەست كېلىدۇ، قىزلار بىلەن قالايمىقان ئارىلىشىدۇ. بىرەر چاتىقى بولمىسا قىزلار بۇنىڭغا قول ياغلىق بېرەمتى... بۇلۇمدىكى بىر قىز بىلەن مۇناسىۋىتى بار... ئۇ مېنى خارلايدۇ، ھە دېسىلا ئۇرىدۇ... مەن سوتتىكىلەرنى ئۆزۈمگە ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن بارىنىمۇ، يوقىنىمۇ تازا كۆپتۈرۈپ سۆزلىدىم. ئېرىممۇ بوش كەلمىدى:

— يالغان گەپ قىلىۋاتىدۇ. مەن ئۇنىڭغا كۆيۈندۈم، ئۆينىڭ ھەممە ئىشلىرىنى دېگۈدەك قىلىپ بەردىم، رازى بولمىدى، ئۇنىڭچە مۇھەببەت، ياخشى كۆرۈش دېگەن قانداق بولىدىكىن. نېمە سەۋەبلىك ئۆتكۈزۈپ قويغىنىمنى بىلمەيمەن، ئۇنىڭ مەندىن ئاغرىنغىنى ئاغرىنغان، ھەممە ئىشتىن ئۇۋەن تاپىدۇ، زەھرىنى سانجىپلا تۇرىدۇ، بۇنداق بولۇۋەرسە تۆمۈر ئادەم بولسىمۇ چىدىمايدۇ. خۇدا تۇرۇپتۇ، بىر قىز بىلەن قالايمىقان ئارىلاشقان بولسام ئادەم بولماي كېتەي، راست، بىر قېتىم ئۆيگە بىر قول ياغلىق ئەپكەلدىم، لېكىن ئۇنى قىزلار بەرمىگەن... شۇ كۈنى تويدا مەن ئاشخانىدىكى ئىشلارغا قاراشقانىدىم. بىر چاغدا تەرلەپ كېتىپ يانچۇقۇمغا قول سالسام قول ياغلىقىم يوق، چۈشۈپ قاپتۇ. بۇنى تويى بولغان قىزنىڭ ئاپىسى كۆرگەن چېغى، بىر قول ياغلىقنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى. ئۇنىڭ تويدا قىزلارغا بېرىلىدىغان قول ياغلىق ئىكەنلىكىنى مەن نەدىن

(ئاخىرى 36-بەتتە)

لاۋرېنس شېئىرلىرىدىن

ئەركىن نۇر تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: «ئوغلى ۋە سۆيگىنى»، «ھەسەن-ھۆسەن» قاتارلىق رومانلىرى بىلەن دۇنيانى زىلزىلىگە سېلىپ، يىگىرمە ئەسىردىن بۇيان ئەسەرلىرىگە ئەسەبىي قىزغىنلىق دولقۇنى پەيدا قىلغان د. ھ. لاۋرېنس (1885-1930) مەشھۇر يازغۇچىلا بولۇپ قالماي، مۇشۇ ئەسىردىكى بۈيۈك شائىرلارنىڭ بىرى، ئۇنىڭ غەرب ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىدە، بولۇپمۇ ئەنگلىيە، ئامېرىكا ھېسسى ئوبراز شېئىرىيەت ئېقىمىنىڭ مەيدانغا كېلىشىدە تەسىرى ئالاھىدە زور. ئەمما، ئۇ بۇ ئېقىم بىلەن ئۆتكۈنچى مۇناسىۋەتتە بولغان، ئۇ تېزلا ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب يېتىلدۈرۈپ، «قۇش، ھايۋان، ئادەم» (شېئىرلار توپلىمى) گە ئوخشاش توماس ئېلىئوتنىڭ «باياۋان»ى بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرىدىغان نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغان. لاۋرېنسنى بەزىلەر مودېرنىزملىق يازغۇچى دېسە، بەزىلەر ئاممىباپ ئەدەبىيات يازغۇچىسى دېيىشىدۇ. ئەمما، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە بۇ ئىككى ئەدەبىياتنىڭ چەك-چېگرىسى بۆسۈپ تاشلانغان.

لاۋرېنس شېئىرلىرىنىڭ باش تېمىسى ھايات-مامات، مۇھەببەت ۋە ئەبەدىيلىك. ئۇنىڭ شېئىرلىرى تولىمۇ ئەركىن بولۇپ، ئۆز دەۋرىدىكى شېئىرلاردىكى ئەتەي سىرلىقلاشتۇرۇشلاردىن، پەرداز-بوياقلاردىن، سۈنئىيلىكلەردىن خالىي. خۇددى تەبىئەتكە ئوخشاش ساپ ھەم ئاددىي-ساددا. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ ئىدىيىۋى چوڭقۇرلۇقىغا يېتىش ئاسان ئەمەس.

خىيالىي ئازاب

سېرىق ياپراق ئۇچۇپ كېلىپ قاراڭغۇلۇق باغرىدىن،
سەكرەپ تۇرار ئالدىمدا پاقا ئوخشاش ھەريانغا—
تۇرۇپ قالدىم ئۈركۈمچە، ھەيران بولۇپ نېمىشقا؟

تىكىلگەنمەن تۇرۇپ مېنى ئۈستۈرگەن شۇ ئايالغا،
ئالا-چىپار قاراڭغۇلۇق باسقان كېسەلخانىدا
ياتقان تۈپتۈز سوزۇلۇپ، ئىرادىسى ئۆلۈمنىڭ
ۋۇجۇدىنى، جىسمىنى قويغاچ شۇنداق قاتۇرۇپ —
ھايالسىزلا قازا تاپقان ئاشۇ سېرىق يوپۇرماق
باشلاپ باردى مېنى يامغۇر سۈيى كەبى پاسكىنا
كوچا چىرىغى، ماشىنىلار ھەمدە غازاڭ ئارىسىغا.

پەسكەشلىك

بەدەن ئەسلى پاك يارالغان شۇ قەدەر،
لاتقا ئىدى، مەينەت ئىدى قەپەزلەرگە مەھكۇم باشلار دۇنيادا.
ئاشۇ باشلار توختىماستىن بۇلغاپ كۆللى ئىچكى ئەزا،
ئۇرۇقدان ھەم بالىياتقۇلارنى،
چىرىتىپ تۆگەتكەن تامام، ساق قالغىنى بەدەننىڭ قېپىدۇر قۇرۇق.
رەزىل، پەسكەش، سۇنئىيمىز شۇنچە،
ياۋايى مەخلۇقمۇ يەتمەيدۇ بىزگە.

قۇتقۇزۇپ قالالماس ئەمدى ھېچنەرسە

قۇتقۇزۇپ قالالماس ئەمدى ھېچنەرسە،
بەربات بولدى ھەممە تامامەن،
پەقەت قالدى يۈرەكتە كىچىككىنە جىملىق مېغىزى
ۋەئۇلېت گۈلنىڭ كۆزىدەك گويا.

يېشىللىق

ياپىيېشىلدۇر ئالما ئوخشاش تاك سوزۇلگەن جاي،
ئاسمان زۇمرەت قەدەھ ئىرۇر كۆتۈرۈلگەن قۇياش ئاستىدا،
ئۇلار ئارا ئالتۇن رەڭلىك گۈل بەرگىدۇر تولۇنئاي.

شەھلا كۆزى ئېچىلسا، يېشىل نۇرلار چېچىلار،
شۇ قەدەر سۈپسۈزۈك، غۇنچە كەبى پورەكلەر ئاچقان،
بايقۇالار ئادەم ئۇنى شۇ ھامان.

سېستىۋەتتۇق مۇھەببەتنى چىرىتىپ

مۇھەببەتنى قىيامىغا يەتسۇن دەپ،
سېستىۋەتتۇق سۆيگىمىزنى چىرىتىپ.
قەسەم قىلسام سۆيىمەن دەپ سېنى ئەبەدكە،
ھەر بىر قىزنىڭ ئالدىدا،
بىزار بولۇپ كېتەرمەن ئۇنىدىن شۇ پەيتتە.
مەن قىزلارغا تەلەپ قويسام: «مەن كۆيدۈم سىزگە!» —
دېگىنىمدە مۇھەببىتىم سۇسلار ھەتتا ئۆچەر قەلبىمدە.
چۈشەنگەندە مۇھەببەتنى ئىككى تەرەپ تەك،

ئۇ ئايلىنار سوغۇق تۇخۇمغا،
مۇھەببەتلەر توگەيدۇ قۇرۇپ.

ئېچىلىپ تۇرۇيدۇ مۇھەببەت گۈلدەك؛
تۇرۇمسا ناۋادا، گۈل ئەمەستۇر ھەقىقىي،
تۇرۇمايدۇ يالغان گۈللەر ياسالغان،
زىننەت بولار قەبرىلەرگە ئۇ بەلكى.

قالغىنىدا توقۇنۇشۇپ قەلب بىلەن مۇھەببەت،
مۇھەببەتنى تاللىغاندا ئىرادە ياكى،
پەزىلەت قىپ كۆرسەتكەندە خاراكتېر ئۇنى،
ياكى ئۆزلۈك بايلىق بىلىپ ئالسا ئۆلكىگە.
ئۇ مۇھەببەت ئەمەستۇر، چىرىندىدۇر سېسىغان،
سېسىتتۇۋەتتۇق مۇھەببەتنى چىرىتىپ
ئۆزلۈكىمىز، ئىرادە ھەم قەلبىمىز،
ئاستىن-ئۈستۈن بولۇپ كەتتى داشقايناق.

ئۆزگە ئېچىنىش

كۆرمىگەنمەن ئېچىنىشنى ئۆزگە-
خەلقلەرنىڭ، ياشىسمۇ خارۇ-زار.
شاختىن چۈشۈپ كەتسە ئەگەر قۇش مۇزلاپ،
ئېچىنمايدۇ ئۆز-ئۆزگە ئۇ زىنھار.

چارچاش

مېنىڭ قەلبىم ئۆتكۈزۈپ
دىشۋارچىلىق، ئېغىر كۈنلەرنى،
چارچاپ كەتتى ئۇ، مانا
ئىزلىمەكتە ئۆز-ئۆزىنى ئۇنتۇماققا بىر ماكان.

بۇ دۇنيادا ناتىۋان
ئۇنتۇغۇدەك روھىمنى ئالقانچە جاي قالمىغان،
تەسكىن بېرەر ئۇنىڭغا قاراڭغۇلار زۇلمەتلىك.
بۇزۇشۇپ ئادەملەر جىملىقنى زېمىننىڭ
ئۇنتۇپ قايغۇ-شادلىقنى قىلىشتى پايخان،
پەرىشتىلەر قەدەم باسقان پاك زېمىننى.

قىسمەت

ياپراقلارنى دەرەختكە بېرەلمەيدۇ قايتۇرۇپ ئادەم ھەتتا ئىلاھمۇ،
ياپراق چۈشسە ئەگەردە تامام يەرگە تۆكۈلۈپ.

ئادەم، تەگرى، مەسىھ ياكى باشقىلار
چاتالمايدۇ قايتىلاپ ھايات بىرلە جانلىقلارنىڭ كەلگۈ ئالىمنى،
چېتىلسىمۇ ۋە لېكىن ئۇنىڭ ئۆلگۈسى ئۇ ھامان،
مەركەز قىلىپ ئۆزىنى ياشاۋاتقاچ بەندىلەر.

ئايرىلغاندا ۋىدالىشىپ ئۇزاقتىن-ئۇزاق،
ئۆلۈم قادىر بولار دۇنيادا
يېلتىزلارنى كىرگۈزمەككە ئەرۋاھلاردىن باقىي ئالەم قوينىغا،
ئاقار يەنە قۇرۇماس بۇلاق، ھاياتلىق دەرىخىنىڭ يىلتىزى ئارا.

قەدەھ

قەدەھ! ياز ئاخشىمى ساقىغاندەك پاك شەبنەم
تولدۇرۇلسۇن لىپمۇ-لىپ، توشقىچە ھەتتا.
تولغان قەدەھتە قانغاي خۇمارىم ئۇشبۇ دەم،
مەست بولۇپ كېتەي باشلىرىمدىن پۇتۇمغىچە تا.

تۈز

قۇرۇغان دېڭىزدۇر تۈزلار ئاپئاپئاق،
دانە-دانە بولۇپ قاتقان ئۇ ئاپئاق.
ئۇ ئەبەدكە قارىمۇ-قارشى كۈچ ئارا—
سۇ ۋە ئوت ئارىسىدا تۇرىدۇ ھەر ۋاق.

ئۈزگىرىش

سەن چاغلامسەن ئۈزگىرىشنى بەك ئاسان؟
ئۈزگەرمەكتىن قىيىن ئىش يوق ئالەمدە.
دېڭىزلارنى ئۈنتۈش دېمەك ئۇ ھامان.

ئىلتىجا

ئەي ھېلىن، بىر-بىرلەپ يانغان يۇلتۇزنى
قارىياغاچ ئۈستىدە پىشقان دۇب دەرسەن،
ئۆپۆكنىڭ خۇمرىسى ئەيلەپ سەن مېنى،
لەۋ سوزۇپ ئىچسەن، شورايسەن جەزمەن.
ئۆپۆشۈم ئايلىنىپ كەتكەچ ئاق ھورغا،
زۇلمەت تۈن بۇرنىغا كىرىدۇ ھورلار؛
سەن مېنى سۈمۈرگىن تۈگەپ كەتكىچە،
ئىھ ھېلىن، كېچىدە ئىشرەت سۈرگۈچى،
ئۆپۆكنىڭ خۇمرىسى — مېنىڭ ئالدىمدا
قورقىسەن نېمە دەپ تۈگۈلۈپ مۇنچە؟

مۇزلىغان قان

ئىلاھەنى سېزەلمەسمەن قاندىن مۇزلىغان،
يۇلتۇزلۇق ياز ئاسمىنىدا يۈرسىمۇ ھەريان.

ھايات تۇرسام، ئۆلمىسەم تېخى
نېمە ھەققى قانىنىڭ مۇزلاشقا؟
مۇزلىماستىن قانلىرىم بەلكى
لاۋۇلدايدۇ كۆيۈپ، بارمىقىم
گەر قولۇمدىن ئۈزۈپ تاشلانسا.

سوغۇق قاندىن بىلدىم مەن شۇنى:
ئوت بوپ يانسا قانلىرىم، شۇندا
مەن تولىمەن كۈچكە، ئەقىلگە؛
ھەم سېزىمەن يازنىڭ ئاخشىمى
ئىلاھەنى يۈرگەن ئاسماندا.

ئۆلمەس قۇش

بۇلۇتلار سۈمۈرۈپ قۇرۇتسا سېنى،
خالىمامسەن يارىلىشنى قايتىدىن؟

خالىماسەن ياشاشنى قايتا
يوقلىپ كېتەمسەن ئىزسىز دۇنيادىن؟

ئالماشماسسەن خالىمساڭ مەڭگۈگە.

ياشلىقىغا قايتماق بولۇپ ئۆلمەس قۇش

ئۆزىنى كۆيدۈرسە ئوتتا، يالقۇندا،
كۈل بولۇپ كەتكىچە تامام پەيسمان،
ئۇۋۇندا توزۇغان كۈللەردەك يۇمشاق
ماموق پەر يېڭى قۇش بولدۇ پەيدا
ياشلىقىغا قايتىپ قىلىپ نامايەن
ئەبەدىي ئۆلمەس قۇش تۇغۇلار ئۇندا.

تەڭرى ۋە شەيتان

جىنايەت ھەم گۇناھلاردىن يىراقتۇر تەڭرى،
گۇناھ پەقەت شەيتانغىلا خاستۇر ھەر قاچان.
تېنىمىزنىڭ ئىچكىرىسىدە ياشايدۇ چۈنكى
شەيتان بىزگە، ئىگىمىزغا بولۇپ ھۆكۈمران.

ئىگىمىزنىڭ چوڭقۇر قىسمى شەيتاندۇر، شەيتان،
چۈشىنىمىز چىن ئۆزلۈكنى تولۇق بىز ئۇندا
ئىقتىدارنىڭ مەنبەسىنى بىلىمىز تامام.

قارشىلاشساق ئىگىمىزغا ئەڭ چوڭقۇر،
جىسمىمىزدا ماھىيەتلىك ئۆزلۈكمىز يوقلار ھامان،
قۇتقۇزالماس ھېچنەرسە، كېتىۋەرسەك مۇشۇنداق
ئايلىنىپ كېتىمىز ماددىغا، قالمايمىز ئامان.

روھلار بايرىمى

ئوقۇماقتا ئەرۋاھلارغا ئۇلار مۇناجات،
مۇھەببەت ھەم ئۆلگۈچىنىڭ كۆشەندىسى —
كەنتىنكىلەر قەبرىستاندا ئاڭلىماقتا بىرلىپ،
قوللىرىنى سوزسىمۇ گەر بەكمۇ ئازابلىق
ئۇرۇنمايدۇ قوللىرىغا ئۆلگۈچى پەقەت؛
تەركى دۇنيا بىرىغان ئۇلار قەبرىستانىنى ئەيلىشىپ ماكان،
پىلىلدىشىپ كۆيەر شاملار قۇياش ئاستىدا،
گۈلچەمبىرەك تىلسىم جايغا تامام تۇتاشقان.

ھەر قەبرىدە كۆيمەكتىدۇر يالىڭاچ شاملار،
ياۋا گىياھ، يۆگمەچلەر قاپلىۋالغان سىنىك قەبرەڭنى.
كۆيۈۋاتقان شامىڭدۇرمەن يالىڭاچ سىنىك،

ئەنگلىيىدىكى ئۇ قەبرىلەر سىنىڭ ئەمەس ۋە لېكىن
سىنىڭ قەبرەڭ بۇ دۇنيادۇر، بۇ ئالەم.
يالغاچ جىسمىم تۇرار مەزمۇت سىنىڭ قەبرەڭدە،
سىنىڭ ئۈچۈن كۆيۈپ ھەمدە بىرىپ ھايات يالقۇنى،
باشتىن-ئاخىر ئاسمان پەلەك، پە ھەيۋەت.

ساڭا قىلغان سوۋغام بۇ مىنىڭ، كۆڭلىدە سىنىڭ روھلار بايرىمىڭ.

مەن سىنى ئۇنتۇغان كەتكەنمەن ئۇنتۇپ،
ۋاقتىم ئۆتەر ئۆز-ئۆزۈمنى كۆيدۈرۈش بىلەن،
ئالدىراشمەن ھاياتىمنى بىغىشلاش بىلەن.
شۇنداقتىمۇ مەۋجۇتتۇرمەن قەبرەڭ ئۈستىدە.
قەددىمىنى رۇسلىسام ئاشۇ ئوت يالقۇن
سەن تۇرغان ئۆزگە بىر ئالەمگە ئۆرلەيدۇ دەھشەت.
بىراق قالمىدى سەن بىلەن ھېچبىر ئالاقەم،
سىنى ئۇنتۇپ كەتكەنمەن چۈنكى.

كۆيۈۋاتقان شامدۇرمەن يالىڭاچ سىنىڭ قەبرەڭدە.

ئاي دىڭى

(ھېكايە)

ئابلىكىم ئەبەيدۇللا

قۇملۇق ئۆستەڭ بويى، سۇغا چىلىشىپ تۇرغان مەجنۇنتال ... خالىس بىلەن نۇرسىمان بىر-بىرىگە يېقىنلا يەردە تولۇن ئايغا تىكىلگىنىچە جىمجىت ئۆرە تۇرۇشاتتى. تولۇن ئاي ... تولۇن ئاينىڭ تارام-تارام كۈمۈش نۇرلىرى ...

مانا بۇلار خالىس بىلەن نۇرسىمانغا ئەجەب تونۇش، ئەجەب يېقىملىق... شۇ تاپتا تولۇن ئاي، پەقەت مۇشۇ تولۇن ئايلا ئۇلارنىڭ ئازابلىق يۈرىكى ئۈچۈن تەسەللى...

خالىس بۇگۈن ھۆكۈمەپ يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى تەستە تۇتۇۋېلىپ، ئايغا ئۈنسىز نىدا قىلدى:

— تولۇن ئاي، ئېيتقىنا مېنىڭ سىردىشىم، بۇ ماڭا كەلگىنى قايسى قىسمەت؟ ئادەم ھاياتتا باسقان خاتا بىر قەدىمى ئۈچۈن، پۈتۈن بىر ئۆمۈر بەدەل تۆلەشكە توغرا كېلىدىكەن...

ئۆستەڭ بويىدىكى مەجنۇنتال ئارىسىدا، خالىسقا يېقىنلا يەردە نۇرسىمان تولۇنئايغا باققىنىچە مۇردىدەك قېتىپ قالغان، ئۇ خۇددى

قارا باسقان چاغدىكى چۈشىنىكسىز جۆيلۈشكە ئوخشاش ئارامسىزلارچە زەئىپ بىر ئاۋازدا ئايغا نىدا قىلماقتا... ئاي ئۇنىڭغا جاۋابەن:

«بىلەمسەن ئەزىزىم، سەن مۇھەببىتىڭنى دەپسەندە قىلدىڭ. ئاخىرىدا ئۇنىڭ جازاسىغا ئۇچرىدىڭ، مۇھەببەتتە ئاز-تولا بەدەل تۆلەشتىن ئىبارەت ئاددىي ھەقىقەتنى بىلمە-دىڭ» دەۋاتقاندەك قىلاتتى...

ئۇلار ھەر كۈنى ئاي بىلەن ئۆزئۆزىچە سۆزلىشەتتى، ئەمما بىر-بىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن نىمىشقىدۇر قورقاتتى.

* *

نۇرسىمان قوغۇن پىشسا ساپىقىدا تۇرمىغاندەك كۆز ئايلىرىنىڭ بىرىدە ئىلياس بىلەن توي قىلدى. ئەمما بۇ توي ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك ھاياتىغا يېڭى بەخت ۋە خۇشاللىق ئېلىپ كېلەلمىدى، ئەكسىچە ئۇ پۇشايمان، مۇڭ-ھەس-رەت ئىچىدە دەسلەپكى سۆيگىنى خالىسنى ئەسلەيدىغان، ئۆتۈپ كەتكەن شېرىن دەقىقىلەرنى، بۇلبۇلنىڭ يېقىملىق سايرىشىدەك، مەيىن شامالنىڭ ئەركىلىتىشلىرىدەك شىۋىرلاشلار-نى، خالىسنىڭ پاك سۆيگۈ نۇرلىرى چاقناپ تۇرىدىغان ئوتلۇق كۆزلىرىنى غەمكىنلىك ئىچىدە سېغىنىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ ھەشەم بىلەن ئۆتكەن توي كۈنىدىن كۆرە، خالىس بىلەن بىرگە بولغان كۈنلەرنى، ئايرىلغان چاغلىرىنى ئويلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇڭا مۇنۇ باغ-ۋارانلىق، ئازادە تۆت ئېغىزلىق ياسداق ئۆي ئۇنىڭ ئۈچۈن تۈرمىدەك تۇيۇلىدۇ. ئېرى ئىلياسمۇ ئارتۇقچىدەك، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەرزىمەس ئادەمدەك بىلىنىدۇ. ئەپسۇسكى، نۇرسىماندا ھازىرقى ئازابلىرىغا بەرداشلىق بېرەلىگۈدەك قۇدرەت يوق.

نۇرسىمان ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىكتى، ئۇنى-بۇنى ئۆتتۈپ باقتى، نېمىلەرگىدۇر ئاغزىنى پۇرۇشتۇردى ۋە دېرىزە ئالدىغا كېلىپ سىرتقا قارىدى: شېغىللىق يول، بۆك باراقسان دەرەخلەر، دولقۇنلاپ تۇرغان بۇغداي باشاقلى-رى... گۈزەل بىر مەنزىرىنى پەيدا قىلغانىدى. بۇلارنى كۆرۈپ ئۇنىڭ كۆڭلى ئېچىلغاندەكمۇ بولدى. ئەمما، ھامان بىر سۈرەت، بىر چىراي غۇۋا تۇمان ئىچىدە خۇددى بۇلۇتلۇق كېچە ئاسمىنىدا گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ يوقايدىغان ئايغا ئوخشاش ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىۋالاتتى. ئۇ نېمىندۇر خىيال قىلغاندەك بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قارىدى: «جېنىم خالىس، مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن، — پىچىرلىدى ئۇ زەئىپ بىر ئاۋازدا، — سىزنىڭ ئايرىلىش ئالدىدا كۆزىڭىز-دىن ئاققان بىر تامچە يېشىڭىز ئاخىرى مېنى ئۇۋالىغا قويدى، ئېيتىڭا، مەن ئەمدى قانداق قىلاي، تۆت تامنىڭ ئىچىدە يۈرىكىم سىقىلىپ بەكمۇ ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن. سىزدىن ئۆرۈنسىز ئاغرىنىپ، دوستلىرىمنىڭ ھەۋەسى بىلەن ئىلياسقا ياتلىق بولغانىدىم، بىراق، ھەقىقىي تۇرمۇش يولىغا قەدەم قويغان چاغدا ئىشلار باشقىچە بولۇپ چىقتى، سىز توغرا ئېيتىپسىكەنسىز، پۇل-مال ۋە كۆڭۈل دېگەنلەر باشقا-باشقا نەرسە ئىكەن. مەن مال-دۇنياغا ئۆزۈمنى زىيادە ئۇرۇپ خاتا قىلغان ئىكەنمەن. شۇ تاپتا قولۇمنى سوزسىلا ھەممىنى ئالالايمەن، ئەمما ھەرقانچە قىلىپ كۈلەي دېسەممۇ كۈلكە ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە چىرايىمغا تەبەسسۇممۇ يۈگۈرتەلمەيمەن. بىز قىزلار نېمانچە ئەخمەق؟ باشقىلار سىزنى شائىر دېگەن ئۈچمە كۆڭۈل كېلىدۇ، يەنە كېلىپ نامرات بىر دېھقاننىڭ بالىسى ھەممە ھاجىتىڭىزدىن چىقالمايدۇ دېسە، ئۆزۈمچە سىزدىن يالتىيىپتىمەن، بەختلىك تۇرمۇشنى، ياق، توغرىسىنى ئېيتقاندا بايلىقنى دەپ سىزگە بولغان ئىشەنچەمنى يوقىتىپتىمەن، ئاقىۋەتتە بۈگۈنكىدەك ھەسرەت-نادامەت ئىسكەنجىسىگە بوغۇلۇپ، پۇشايماندىن باشقىنى بىلمەيدىغان ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىم، خۇدا مېنى جازالىدى، ۋاپاسىزلىقنىڭ دەشتى-چۆلىگە تاشلىدى...»

نۇرسمان ئۆي ئىچىدە مەقسەتسزلا ئۇياق-تىن-بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى، بۈگۈن ئۇنىڭغا ھېچنەرسە خۇشياقمايتتى، ئوچۇقنى ئېيتقاندا مىجەزى يوق، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ئېقىۋاتقان ياشلارنى سۈرتكىدەك ماجالىمۇ قالمىغان. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەمدى راستىنلا بەختكە ئېرىشىشنىڭ باشقا يولى يوقمىدۇ؟

خالىس بىلەن نۇرسمان ئەسلىدىنلا بىر جۈپ قوشماقلاردىن بولۇپ، ھاياتنىڭ نۇرغۇن مۇساپىلىرىنى بىللە باسقان، جاپا-مۇشەققەتلىك كۈنلەرنى بىللە ئۆتكۈزگەن. ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىنمۇ ئۆز يېزىسىغا — خالىس يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ كاتىپلىقىغا، نۇرسمان پىلانلىق تۇغۇت ئىشخانىسىغا تەقسىم قىلىنغان. ئۇلار دەسلەپ ئۆز ئىشىنىڭ مۇنداق ئەپ كەلگەنلىكىدىن خۇش بولۇشتى، كەلگۈسى ھەققىدە گۈزەل ئارزۇلارنى قىلىشتى. بىراق، بىرەر يىل ئۆتمەيلا ئۇلارنىڭ مۇھەببەتلىك ھاياتى ئاخىرلاشتى. نۇرسماننىڭ خالىستەك بىر يىگىت بىلەن توي قىلىشنى خالىمايدىغان بىر قىسىم دوستلىرى يالغان-ياۋىداق گەپلەر بىلەن خالىسنى قارىلىدى، يېزا باشلىقىنىڭ ئوغلى ئىلياسنى ماختاپ كۆككە كۆتۈردى. ئۇلارنىڭ خالىسنى قارىلىشىنىڭ قىلچە ئاساسى بولمىسىمۇ، ئەمما ئىلياسنى ماختىشى ئارتۇقچە ئەمەس ئىدى. چىراي دېسە چىراي، پۇل دېسە پۇل، ئىمتىياز بار، بۇنداق يىگىتلەرنى قايسى بىر قىز ياقتۇرمىسۇن؟!

شۇنداق، ئايدىڭ كېچىنىڭ بىرىدە خالىس بىلەن نۇرسمان جىمجىت، تالاش-تارتىشسىزلا ئايرىلىپ كېتىشتى. نۇرسمان ئاي يورۇقىدا خالىسنىڭ كۆزىدىن سىرغىپ چىققان بىر تامچە ياشنى كۆرۈپ قالدى، ئۇنىڭ يۈرىكى ئېچىشتى، پۈتۈن جىسمى ئۈشۈكتە قالغاندەك تىترىدى. لېكىن بۇنىڭغا پەقەتلا ئامالى يوقتەك نېپىز لەۋلىرىنى بوشقىنە چىشلەپ جىممىدە تۇردى.

— مەن سىزنى بۇنداق تېز ئۆزگىرىدۇ دەپ ئويلىماپتىكەنمەن، — خالىسنىڭ كانىيىغا بىر نەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك ئاۋازى بوغۇلۇپ غاراڭ-غۇرۇڭ چىقاتتى، — پۇل-مالنى، ماددىي باياشاتلىقنى، مەنسەپ-ئابروينى دەپ، مېنى كەمبەغەل كۆرۈپ ئىلياسنى تاللىۋالدىڭىز، مەن ئۆتكەن ئىشلارغا پۇشايمان قىلمايمەن، پەقەت سىزگە ئۆمۈرلۈك ئەقىدە قىلغىنىمغا ئېچىنىمەن، بۇ دۇنيادا سىزگە ئوخشاش ئەقىللىق، ياخشى قىزلارنىڭ كۆزىمۇ ياخشى-ياماننى پەرق ئېتەلمەيدىكەن، مەن سىزنىڭ تاللىشىڭىزغا، كىشىلىك ھوقۇقىڭىزغا ھۆرمەت قىلىمەن. سىزدىن ئاغرىنىشقا ھەققىم يوق، — ئۇ بىر ئاز تۇرۇۋېلىپ، بىردىنلا ئاسماندىكى تولۇنئاينى كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدى، — قاراڭ، ئاسماندىكى تولۇنئايغا، مەن ئاشۇ ئاينى سىزگە ئوخشىتىمەن، سىزمۇ ئاشۇ ئايدەكلا گۈزەل، بىراق مەن ئۇنىڭ دېغىنىمۇ قوشۇپ سىزگە ئوخشىتىمەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، سىزنىڭ قەلب كۆزىڭىزگىمۇ داغ يوشۇرۇنغان، شۇڭا سىز ھاياتنىڭ يورۇق تەرىپىنىلا كۆرۈپ، قاراڭغۇ قىسمىنى بايقىيالمىدىڭىز، خەير، سىزگە بەخت تىلەيمەن...

نۇرسمان قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك ھاڭقىيىپ تۇرۇپلا قالدى.

كۈنلەر ئۆتۈۋەردى. خىيال پىنچە، ئارزۇ ئارزۇ پىنچە قىلىۋەردى. نۇرسمان داغدۇغا بىلەن توي قىلغان بولسىمۇ، ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە نېمىنىڭ ھەقىقىي بەخت ۋە مۇھەببەت ئىكەنلىكىنى ئاندىن ھېس قىلدى. خالىسنىڭ تېپىلغۇسىز ياخشى يىگىت ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى، ئەپسۇسكى ئۇ بەزى ئىشلارنى تولىمۇ كېچىكىپ بىلگەنىدى...

نۇرسمان ئۆي ئىچىدە ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىغاچ خۇددى پۈتى كۆيگەن توخۇدەك ئۇيان-بۇيان مېڭىپ كۈننى كەچ قىلدى. ئۇنىڭ بىلەكتەك تومۇلۇقتىكى ئىككى ئۆرۈم بوستان چېچى زىلۋا بەدىنىنىڭ تەۋرىنىشىگە ئەگىشىپ

خۇددى سائەت مایاتنىكىدەك ئىككى تەرەپكە تەۋرىنەتتى. ئۇنىڭ چوڭ-چوڭ شەھلا كۆزلىردىن بەخت-سائادەتنىڭ ئالامىتى ئەمەس، ئەكسىچە بىچارىلىق ۋە مىسكىنلىك نۇرلىرى تۆكۈلەتتى.

- ھەي نۇرسىمان! سەن بارمۇ ياكى ئۆلدۈڭمۇ؟! — ئىلياسنىڭ قوش قاناتلىق دەرۋازىنى گۇمبۇرلىتىپ ئۇرغاچ ۋارقىرىغان ئاۋازى بىلەن تەڭ نۇرسىمان يۈگۈرگەندەك بېرىپ دەرۋازىنى ئاچتى. «خوش-خوش» بىلەن ياش جەھەتتە ئىلياستىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان ئىگىز-پاكار تۆت يىگىت كىرىپ كەلدى.

— نېمىگە گۆشۈيۈپ تۇرىسەن، داستىخان ئەپچىق! — ئىلياس يانچۇقىدىن چىقىپ تۇرغان بوتۇلكىغا نەپرەتلىك كۆزى بىلەن قاراپ قالغان نۇرسىمانغا ھۆركىرىدى، — بۈگۈن بۇ ئاغىنىلەر بىلەن ئولتۇرىمىز.

نۇرسىمان بۇنداق ئىشلارنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقىنى يوق، ئۇ تالاي كېچىلەرنى ئىلياسنىڭ بىكار تەلەت ئاغىنىلىرىنى كۈتۈش بىلەن ئۆتكۈزگەن، شۇڭا بۇ قېتىممۇ گەپ قىلمايلا ئۇلارنىڭ ئالدىغا داستىخان سالدى.

—ئاۋۋال تاماق قىل، ئاندىن غاچچىدە قورۇما چىقار، — ئىلياس چاي قۇيۇۋاتقان نۇرسىمانغا ئەرلىك ھوقۇقى بىلەن يەنە بۇيرۇق قىلدى. نۇرسىمان ئۈندىمەي چىقىپ كەتتى.

«خالىس قانداق ياخشى يىگىت ئىدى-ھە؟ ئۇ ماڭا بىرەر قېتىممۇ قوپاللىق قىلىپ باقمىغان، — نۇرسىمان خېمىر يۇغۇرۇۋېتىپ يەنە خالىسنى ئىختىيارسىز ئەسكە ئالدى، — ئالىي مەكتەپتىكى چاغدا، مەن ئاغرىپ قالغىنىمدا ماڭا تاماق توشۇپ بېرىپ باققان... ئادەمگە شۇنچە مېھرىبان، كۆيۈمچان ئىدى، مەن نېمە بولۇپ ئېزىپ-تېزىپ مۇشۇنداق بىر ئەرگە تېگىپ قالدىم؟» ئۇ ئويلىغانچە يۈرىكىنىڭ بىر يېرى پىچاقتا تىلغاندەك ئېچىشتى.

يېرىم كېچىگىچە پۇت-قولى يەرگە تەگمەي مېھمان كۈتكەن نۇرسىمان خۇددى ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىگە قاتناشقان تەنھەرىكەتچىدەك چارچاپ ھالىدىن كەتكەنىدى. ھەر ھالدا ئۇ ئەمدى دەم ئېلىش پەيتىنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلىپ بىر ئاز يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى. داستىخاننى يىغىپ، قاچا-قۇچىلارنى يۇيۇشمۇ ھارغىنلىق يەتكەندە ئاسانغا توختىمايتتى.

—قاچاڭنى ئەتە يۇيۇپ ئورۇن راسلا، ئۇخلايمىز، — ئەمدى قاچىلارنى يۇيۇشقا تەمشەلگەن نۇرسىماننىڭ قۇلاق تۈۋىدە يەنە شۇ قوپال ئاۋاز ئاڭلاندى. نېمە ئىلاج، ئۇ دېگەن ئەر، ئايال بولغۇچى ئەرنىڭ ھەر قانداق بۇيرۇقىنى شەرتسىز بىجا كەلتۈرۈشى كېرەك، بۇ مۇشۇ مەھەللىدىكىلەر ئۈچۈن ئەڭ ئەقەللى ساۋات.

— سەن پايپىقىمنى يۇيۇۋېتىپ ئاندىن ئۇخلا،

— ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقان ئىلياس بىر نەچچىنى چېقىۋېتىپ، پايپىقىنى سىلكىپلا پىرقىرىتىپ تاشلىدى. يەنە شۇ نازۇك بەدەن، ھەسرەتلىك قەلبىنىڭ خارلىشىدىن تىلىم-تىلىم بولۇپ تىپىرلاپ قالغان كىيىكتەك ئامالسىز قالغان بىچارە يۈرەك، خورلۇق ۋە ئازابتىن كەچكۈزدىكى ياپراقتەك تىترىدى.

نۇرسىمان پايپاقنى داسقا تاشلىدى، قاڭسىق پۇراق ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئايىنىتتى. تېخى بايا سەي توغراۋاتقاندا ئالدىراشلىقتا پىچاق كېسىۋالغان بارمىقى سۇغا تېگىشى بىلەنلا يىڭنە سانجىغاندەك ئېچىشتى. ئىلياس بولسا جاھاننىڭ ھەممە ئىشلىرىدىن بىخەۋەر خورەك تارتىپ ئۇخلىماقتا ئىدى. «ئاھ تەقدىر، ئانام مېنى مۇشۇنچىۋالا خارلىنىشقا تۇغقانمىدى، ئىلياس كىم، مەن كىم؟ لېكىن ئۇ مېنىڭ ئېرىم، مەن ئۇنىڭغا ئۆز ئىختىيارلىقىم بىلەن تەگكەن. شۇنىڭ ئۈچۈنلا ماڭا بۈگۈنكىدەك ھۆكۈم چۈشۈرەلەيدۇ، دېگىنىنى قىلدۇرالايدۇ. ھېرىپ ھالىم قالمىسىمۇ مەن يەنىلا ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا

مەجبۇر، مېنىڭ كېيىنلىكىم ئەمدى نېمە بولۇپ كېتەر. يەنە قانداق قىسمەتلەرنى كۆرەرمەن؟ قانداق چاغلار ئىدىكىن-ئۇ، خالىس مېنى سۆيىسمۇ ناھايىتى ئاۋايلاپ سۆيەتتى، ئۇ ئادەمگە ھامان پەرگە ئوخشاش يېقىملىق تۇيغۇ بېرەتتى. چاچلىرىمنى بويۇنلىرىمنى قانماي پۇرايتتى. مۇنۇ ئىلياسچۇ؟ كاللىنىڭ ئۆزى، توي قىلغاندىن بېرى بىرەر قېتىم كۆڭلۈمنى ئاۋالىغىنىنى بىلمەيمەن، خۇددى مەن ئۇنىڭغا شۇنىڭ ئۈچۈنلا تەگكەندەك ناھايىتى قوپال ھەرىكەتلەر بىلەن خاپا سالىدۇ، ئىش تۈگىگەندە خۇددى مەندىن يىرگىنىپ كەتكەندەك ياكى مەن ئىككىنچىلەپ كېرەك بولمايدىغاندەك ماڭا دۈمبىسە-نى قىلىپ خورىكنى باشلايدۇ... ئاھ خۇدا، مېنىڭ ناللىرىمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ مەندەك ئىلاجسىز قالغان بەندىگە ئىچ ئاغرىتىپ قويساڭ نېمە بولىدۇ...»

نۇرسىماننىڭ پايپاقنى سىققان قوللىرى بىردىنلا توختاپ قالدى، خۇددى بەرگىدە ئۈزۈلگەن گۈلدەك كۆزىدىن سىرغىپ چۈشكەن بىر تامچە ياش داستىكى قاپقارا كىر سۇيىغا قوشۇلۇپ كەتتى. ئەتراپ شۇنچە جىمجىت، سائەت ئاللىقاچان بىردىن ئاشقان، ھەممە شېرىن ئۇيقۇنىڭ پەيزىنى سۈرمەكتە، پەقەت نۇرسىمانلا ئۆزۈندىن بۇيان قەلبىدە يىغىلىپ قالغان دەرد-ئەلەملىرىنى يۇيۇپ چىقىرىۋەتمەكچى بولغاندەك ئۈنسىز ياش تۆكمەكتە. ئەمما بۇ يىغا ئىلياسنىڭ كۈچەپ تارتىۋاتقان خورەك ئاۋازىنى ئەسلا بېسىپ كېتەلمەيتتى..

ئۇ شۇ ئاخشىمى ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى خالىس بىلەن مەخپىي ئۇچرىشىش، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراش... نىيىتىگە كەلدى.

* *

كىشىلەر جۈپ-جۈپى بىلەن تانسىغا چۈشتى. خالىسمۇ توي قىلغىنىغا يېرىم يىل بولغان ئايالى گۈلنىسا بىلەن ئەل قاتارى تانسا ئوينىدى. ئۇ ھازىر ئۆزىنى خېلىلا بەختلىك ھېس قىلسىمۇ يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى ئېچىشاتتى... «ھەي نۇرسىمان، ئەجەب ئوبدان قىز ئىدىڭ، ھازىر نېمە كۈنلەرنى كۆرۈۋاتىدىغانسەن-ھە؟ — خالىس تانسا ئويناۋېتىپ ئىختىيارسىز نۇرسىماننى ئەسكە ئالدى، — بۇرۇنقى زامانلاردىغۇ بايلار كۆزى چۈشكەن قىزلارنى جۈپتىدىن ئايرىپ، زورلاۋاتلىق بىلەن تارتىۋالاركەن، ئەمما بۈگۈنكى كۈندىمۇ باشقىلار سېنى مەندىن تارتىۋالدى. ئۇچۇقراق ئېيتقاندا، سەن مەندىن بەزدىڭ، ئەمما سېنىڭ تويۇڭ بولغان كۈنى مېنىڭ مەھەللىمىزدىكى بۇرۇن ئىككىمىز سۇ كېچىپ ئوينايدىغان ھېلىقى چاچما قۇملۇق ئۆستەڭ بويىغا چىقىپ ھۆكرەپ يىغلىغىنىمنى، بىرەر-ئىككى ئايغىچە گېلىمدىن تۈزۈك كىرمەك بىر نەرسە ئۆتمىگەنلىكىنى سەن ئەلۋەتتە بىلمەيسەن، تەسەۋۋۇر قىلالىشىڭمۇ مۇمكىن ئەمەس. تا ھازىرغا قەدەر سېنىڭ ئىلياس بىلەن بىرگە ماڭغىنىڭنى ئۇچراتقىنىمدا شۇنداق ئازابلىنىمەن، يىراق يەرلەرگە قېچىپ كەتكۈم كېلىدۇ، سېنى كۆزۈممۇ كۆرمىسىكەن دەپ ئويلاپ كېتىمەن، مانا ھازىر ئايالىم بىلەن تانسا ئويناۋاتىمەن، نېمىشقىدۇر ئەس-يادىم سەندە، ئەنە ئىلياس، مەندىن ئۈچ مېتىر يىراقلىقتا چىرايلىق بىر قىز بىلەن چاپلىشىپ دېگۈدەك تانسا ئويناۋاتىدۇ. شۇ تاپتا بېرىپلا ئۇنىڭ كانىيىدىن بوغقۇم، قوپال گەپلەر بىلەن تىللىغۇم كەلدى. ئۇ سەندەك بىر ياخشى ئايالى تۇرۇپ نېمىشقا شۇنداق قىلىدۇ، نېمىشقا سېنى قەدىرلىمەيدۇ؟! —»

— گۈلنىسا مەن سىرتقا چىقىپ كىرەي، — خالىس مۇزىكا تۈگىشى بىلەنلا ئايالىنىڭ قۇلىقىغا شىۋىرلىدى، — ھازىرلا كىرىمەن.

خالىس سىرتقا چىقتى، مۇزدەك سوغۇق ھاۋا شۇ ھامان ئۇنىڭ يۈزلىرىگە كېلىپ ئۇرۇلدى. ئۇ ئەندىكتى، پۇتلىرىنىڭ ئۆزىنى ئەڭ يىرگە-نىدىغان، شۇنداقلا ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان بىر جايغا باشلاپ مېڭىۋاتقانلىقىنى سەزدى. نۇرسىمان خالىسنىڭ يېقىن بىر دوستىدىن بۈگۈن

كەچتە كېلىشنى تاپىلىغانىدى، ئۇ نېمەپ مەن بىلەن تۇيۇقسىزلا كۆرۈشمەكچى بولۇپ قالغاندۇ؟ بارايمۇ-بارمايمۇ؟ ھەر ئىككىلىمىز ئۆيلۈك-ئوچاقلىق بولۇپ قالدۇق. ئەمدى بىز كۆرۈشكەندەك، قايتا سۆزلەشكەندەك ھېچنەرسە قالمىدى، نېمە بولسا بولسۇن، بارغۇم بولسىمۇ قەتئىي بارماسلىقىم كېرەك. ئۇ دەسلەپ ئەنە شۇنداق ئىرادىگە كەلگەنىدى، بىراق ھاراق ئىچكەندىن كېيىن قانلىرى قىزىشىپ بۇ ئىرادىسى ئاللىقاياقلارغىدۇر يوقالدى. ئۇ مۇشۇ مىنۇتلاردا نەگە بارار؟ توغرا، قوش قاناتلىق يوغان كۆك دەرۋازا ئالدىغىچە بارىدۇ.

خالىس دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ بىردەم تۇردى. ئەتراپ شۇنچە جىمجىت، سۈتتەك ئاي نۇرى ئەتراپنى كۈمۈش رەڭگە كىرگۈزگەن، ئاپئاق قارلار مەرۋايىتلاردەك يالتىرايتتى. دەرۋازىنىڭ بىر قانىتى قىيا ئوچۇق بولسىمۇ ئۇ خېلى بىر ۋاقىتقىچە كىرىشكە جۈرئەت قىلالمىدى، ئاخىرى غايەت زور بىر كۈچنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ھويلىغا كىردى. جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەن ھويلىنى دېرىزىدىن چۈشۈپ تۇرغان سۇس چىراغ نۇرى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. خالىس بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ دېرىزە ئالدىغا كەلدى. ئەنە، نۇرسىمان كارىۋات ئۈستىدە ياتىدۇ، ئۆي ئىچىدە ئۇنىڭدىن باشقا ئىنس-جىن يوق، ئۇنىڭ يۈرىكى شىددەتلىك سوقۇشقا باشلىدى، كىرەيمۇ-كىرمەيمۇ دەپ بىرھازا ئىككىلىنىپ تۇردى، ئالمادىس بىرەرسى بىزنى كۆرۈپ قالسا... بولدى، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي، مەنمۇ بىر ئەركەكقۇ، ئاخىر!...

—سىز، سىز كەلدىڭىزما؟!— خالىسنى كۆرگەن نۇرسىمان دەسلەپتە ھودۇقتى، چىرايى تاتىرىپ، تىلى گەپكىمۇ كەلمىدى، ئاندىن ئىچ كىيىمى بىلەنلا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ شۇ گەپلەرنى قىلالىدى.

ياداپ بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان نۇرسىمانغا قاراپ خالىسنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى، بىرپىلا ئۇنى باغرىغا باسقۇسى، يۇپقا قورۇقلار ئارىسىدىكى گۇناھسىز كۆزلىرىگە سۆيگۈسى كەلدى، ئەمما ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋالدى. ئۆي ئىچى شۇنچە سوغۇق، مەشتە ئوتمۇ يوق، ئىلىياس نۇرسىماننىڭ ئاغرىپ قالغىنى بىلەن كارىمۇ يوق پۇزۇر كىينىپ چىقىپ كەتكەنىدى.

خالىس نۇرسىمانغا ئارتۇقچە گەپمۇ قىلمىدى. ئۇ ھازىرقى ۋاقىتتا كۆپ سۆزلىسە ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. شۇڭا نۇرسىماننىڭ تۇسقىنىغا قارىماي مەشكە دەرھال ئوت ياقتى. ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۆي ئىچى ئىسسىشقا باشلىدى.

—نۇرسىمان، سىز كۆپ رىيازەت چەكتىڭىز... راستىنى ئېيتقاندا مېنىڭ سىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، يېتىپ ئوبدانراق ئارام ئېلىڭ،— خالىس ئاغزىدا شۇنداق دېسىمۇ ھېچ قولاشمىغان ئارتۇقچە بىر ھەرىكەت بىلەن نۇرسىماننى ئاستا ياتقۇزۇپ قويماقچى بولۇپ ئۇنىڭ يېنىغا باردى. ئەمما ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى تىترىدى، نۇرسىماننىڭ يالىڭاچ مۈرىسىدىن تۇتقان قولى دەماللىققا ئاجرىمىدى، ئارىلىقتا قىسقا ۋاقىت ئەسەبىيلەرچە سۆيۈشۈش، قۇچاقلىشىش، تەسەللى بېرىش، كۆز يېشى قىلىش، يالۋۇرۇش بىلەن ئۆتۈپ كەتتى.

— ئەمدى مەن قايتاي، — دېدى خالىس ئۆزىنى نۇرسىماندىن تەستە ئاجرىتىپ، — سىز بايا ئېيتقان ئىلياستىن ئاجرىشىپ مەن بىلەن توي قىلىش تەكلىپىڭىزگە مەن راستىنلا قوشۇلالمايمەن، سىزنى ھەرقانچە ياخشى كۆرسەممۇ ئايالىم گۈلنىسانى ئازابقا قويۇشقا ھەققىم يوق، بىلەمسىز، ئۇ مېنى جېنىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرىدۇ، مەن ھەسرەت-نادامەت ئىچىدە ئۆتكەن كۈنلەردە ئۇ ماڭا يار-يۆلەك بولغان، يەنە سۆزلەپ ئولتۇرۇش بەلكىم ھەر ئىككىمىزگە ئارتۇقچىدۇر، خەير، ئۆزىڭىزنى

ئاسراڭ.

خالىس يۈرىكى پۇچۇلانغان، كۆڭلى غەش بولغان ھالدا چىقىپ كەتتى. نۇرسىمان ئۇنىڭ چىقىپ كەتكىنىنمۇ، ئاخىرىدا نېمىلەرنى دېگەنلىكىنىمۇ بىلمىدى، پەقەت مەشتىكى گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تىكىلگىنىچە كۆز چاناقلىرى ياشقا تولغان ھالدا تۇرۇپ قالدى، ئۇ شۇ تەرىقىدە قانچىلىك تۇردى، ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. بىر چاغلاردا تەڭشىلىپ قالغان ئىلياس كىرىپ گەپ قىلغاندىلا ئۇ ئاندىن ئېسىگە كەلدى.

— ئوھۇ، ئاغرىپ قالدىم دەپ ئىنجىقلاپ ياتاتتىڭ، ئەجەب مەشكە ئوت قالۇۋېتىپسەنغۇ، — ھاراق كەيپىدىن يۈزلىرى خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزارغان، كۆزلىرى خۇمارلاشقان ئىلياس «كارت» تىدە بىرنى كېكىرىۋېتىپ، ييشىنگەچ سۆزلەشكە باشلىدى، — يېڭى يىل دېگەننى مۇشۇنداق كۈتۈۋالسا، بۈگۈن تاڭسا بىر كىشىلىك قىزىپ قويىدىغۇ ئۆزى، كاساپەتنىڭزە چىرايىغا چۈشلۈق ئويناپ قويىدىكەن ئەمەسمۇ، — ئىلياس ئۆز-ئۆزىگە بىرمۇنچە سۆزلىگەندىن كېيىن ئېيىقتەك يالاڭاچلىنىپ يوتقانغا كىردى.

— سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي ئىلياس، بۈگۈن راستىنلا مىجەزىم يوق، ئۇنداق قىلمىسىڭىز،

— نۇرسىمان ئۈستىگە تاغ يۈدۈۋالغاندەك ھېس قىلىپ دېمىنى ئالالماي قالدى.

—خوتۇن دېگەن نېمە قىلىدىغان نەرسە ئۇ، دەۋاتقان گېپىنى، سېنى خالىسنىڭ چاڭگىلىدىن بىكار تارتىۋالمىدىم، شۇ... مۇشۇنداق...

ھازاقىنىڭ ئاچچىق بۇسى نۇرسىمانىنىڭ كۆڭلىنى ئاينىتتى، ئۇنىڭ دېمى سىقىلىپ چىلىق-چىلىق تەرلىدى. لېكىن بۇلار ئىلياسنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقىدىغاندەك ئەمەس، ئۇ نۇرسىمانغا بىرمۇنچە جاپا سېلىۋېتىپ، ھايۋانىي نەپسى قانغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا دۈمبىسىنى قىلغىنىچە خورەك تارتىپ ئۇخلاشقا كىرىشتى. نۇرسىمان خالىسنىڭ كىرىپ ئوت قالاپ بەرگەنلىكىنى، ئىلياسنىڭ مىجەزىم يوق دېگىنىگە قويماي ھايۋانلارچە جاپا سالغىنىنى سېلىشتۇرۇپ ئىختىيارسىز ھالدا ئۈنسىز يىغلىۋەتتى، ئۇ ئۆز ھاياتىدا بىردەملىك ھېسسىيات تۈپەيلى ئىلياسقا ياتلىق بولۇپ ئېغىر خاتالىققا يول قويغانلىقىنى، ئۆمۈرلۈك پۇشايمان ۋە ئازابقا مۇپتىلا بولغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى. كۈچەپ تارتىلغان خورەك ئۇنى تېخىمۇ بىزار قىلىپ، قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلاندى، ئۇنىڭ يېتىۋېرىشكە تاقىتى قالمىدى، ئۇخلۇكتەك ئۇخلاۋاتقان ئىلياسقا نەپرەت بىلەن قارىغىنىچە كىيىندى-دە، ھويلىغا چىقتى.

ئەتراپ شۇ قەدەر جىمجىت، ھەممە يەر ئاق لىباسقا ئورالغان، ئاسماندا تولۇن ئاي ئۆز نۇرىنى يەر يۈزىگە سېخىيلىق بىلەن سەپمەكتە.

نۇرسىمان ئايغا قارىدى، ئۇنىڭ ياش يۇقى كۆزلىرىدە پۇشايمان نۇرلىرى چاقنايتتى. «خالىس، ئېيتقا، مەن ئەمدى يەنە قانچىلىك ياشارمەن، توغرا ئېيتىپتىكەنسىز، مېنىڭ قەلب كۆزۈمدە خۇددى ئاۋۇ تولۇن ئاينىڭ يۈزىدىكى داغقا ئوخشاش داغ بار ئىكەن، ئاشۇ داغ مېنى ئاخىرى نابۇت قىلدى، شۇ تاپتا پۈتۈن بەدىنىم سىرقىراپ ئاغرىۋاتىدۇ، بەكمۇ ھالسىزلىنىپ كەتتىم، مۇمكىن بولىدىغان بولسا پۈتۈم ئاستىدىكى ئاپئاق قارلارغا سىڭىپ، ئۇ ئېپلاس بەدىنىمنى پاكلىغان بولاتتىم، بىلمەن خالىس، ماڭا ئوخشاش دېغى بار ئايىنى سىز ئەمدى ھەرگىز-ھەرگىز ياخشى كۆرمەيسىز، سىز بەختلىك، گۈلنىسا تېخىمۇ بەختلىك... پەقەت... مەنلا... مەنلا بەختسىز...»

نۇرسىمان ئايغا قاراپ پىچىرلىغىنىچە ئاپئاق قار ئۈستىدە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى، ئۇ چۈشىنىكسىز بىرنېمىلەرنى دەپ توختىماي شۇۋىرلايتتى. قارىماققا ئۇ قېتىپ قالغاندەك ۋە ياكى جېنى چىقىپ كېتىۋاتقان ئادەمگىلا ئوخشايتتى...

ئاياغلاشقان چۈش

(ھېكايە)

پازىل قادىر

گۆلباھارنىڭ ئىدارىسىدە يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن ئولتۇرۇش بولغانىدى. ئۇ بىللە بارايلى دەپ شۇنچە زورلىسىمۇ قادىر ئۇنىڭ ئىدارىسىدىكىلەر بىلەن تازا تونۇشۇپ كەتمىگەنلىكى سەۋەبلىك بارغىلى ئۇنىمىدى-دە، ئاخىرى ئۆزى يالغۇز كېتىپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن قادىر ئۆي ئىچىدە ئۇنى-بۇنى قىلىپ يۈرۈپ، بىردىن يۈرىكىنى قۇرت غاجاۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالدى. ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ يامان خىيالدىن قۇتۇلالمىدى، بەلكى، ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇ تېخىمۇ ئەدەپ كەتتى. ئۇ ئاخىرى دەردىنى ھاراقتىن ئالماقچى بولغاندەك ئۆزى تىكەندەك يالغۇز ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىشكە باشلىدى.

كەينى-كەينىدىن ئىچىلگەن ھاراق كۈچىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. قادىر ئاخىرقى بىر رومكا ھاراققا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلىقى تانسا مەيدانى غۇۋا كۆرۈنگەندەك بولدى: قىزغۇچ، كۆكۈش لامپۇچكىلار رەڭدار شولا چېچىپ جىمىرلاۋاتقان زالدا كىشىلەر جۈپ-جۈپ بولۇپ تانسا ئويناۋاتاتتى... بىر-بىرىگە قادالغان كۆزلەر، شوللار جەۋلان قىلىپ تۇرغان يۈزلەر، پىچىرلاپ سۆزلىشىۋاتقان ئېغىزلار، بەلدىن قاماللاپ تۇتقان ۋە مۈرىلەرگە قويۇلغان قوللار... قادىرنىڭ كۆز ئالدىدا ئايالى كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇ ھېكىم بىلەن تانسا ئويناۋاتاتتى، ھېكىم گۆلباھارنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلىپ تۇرۇپ نېمىلەرنىدۇ دەۋاتاتتى. گۆلباھار كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ كۈلۈمسىرىدى. پۈتۈن تانسا مەيدانى شىۋىر-شىۋىر ئاۋازلارغا تولدى، باشقىلار ئۇ ئىككىسى توغرۇلۇق پىچىرلاشماقتا. سۆز-چۆچەك قىلىشماقتا. ئەتە ئۇ سۆز-چۆچەكلەر پۈتۈن شەھەرگە تارايدۇ، مىش-مىش گەپلەر راست بولۇپ سۆزلىنىپ يۈرىدۇ.

قادىرنىڭ جۇدۇنى ئۆرلەپ رومكىنى زەرب بىلەن يەرگە ئاتتى. كېيىن «خەپ ھېكىم، خەپ ھېكىم!» دەپ توۋلاپ يۈرۈپ ئۆيدىكى كۆزگە كۆرۈنگەنلا نەرسىنى تېپىشكە، قولىغا چىققانلىكى نەرسىنى پىرقىرىتىپ ئېتىشقا باشلىدى. بۇ «جەڭ» ئۇزۇنغا سوزۇلدى. قادىر چارچاپ ھالىدىن كەتتى، ئاخىر ياردار بولغان يولۋاستەك ھالسىرىغان پېتى كارىۋاتقا دۈم چۈشتى. ئۇ ھايال ئۆتمەي خورۇلداپ ئۇخلاپ كەتتى.

* *

قادىرنىڭ پەرىزى راست ئىدى. ئۇ تانسا مەيدانىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنغان چاغدا گۆلباھار راستىنلا ھېكىم بىلەن تانسا ئويناۋاتاتتى. ھېكىمنىڭ قانداقلارچە بۈگۈنكى ئولتۇرۇشقا كېلىپ قالغانلىقى گۆلباھارغا نامەلۇم. ھېكىم زالغا كىرىپلا گۆلباھارنى كۆردى ۋە ئۇنىڭغا تىكىلىپ ئولتۇردى. بىرىنچى مەيدان تانسا باشلانغاندىلا ھەممە ئەرلەر ئۆز ئاياللىرى بىلەن تانسا ئوينىدى، قادىرنىڭ كەلمىگەنلىكى

بىلىنىپ قالدى. ھېكىم ئىككىنچى مەيدان تانسا باشلانغان ھامان گۈلباھارنى تانسىغا تارتتى. ياق دېيىش مۇمكىنمۇ؟

ھېكىم گۈلباھارنىڭ ئەينى ۋاقىتتا يۈرگەن يىگىتى ئىدى. ئۇلار توي قىلىشقىمۇ ۋەدىلەشكەنىدى. ئەمما، شوپۇر بولۇپ ئىشلەيدىغان ھېكىم تاسادىپىي يۈز بەرگەن قاتناش ھادىسىسى تۈپەيلىدىن قولغا ئېلىنىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىشكە كېتىپ قالدى. شۇ چاغدا گۈلباھار ئۇنىڭغا «سىزنى چوقۇم ساقلايمەن» دەپ ۋەدىنىمۇ بەرگەنىدى. ئۇنىڭغا ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، ياخشى ئورۇنغا ئورۇنلاشقان قادىر خېرىدار بولۇپ چىقتى. قادىرنى گۈلباھارنىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ، دوستلىرىمۇ لايىق كۆردى. ئۇنى قادىرغا ماقۇل دېيىشكە ئۈندەيتتى. ئۇ ھېكىمنى ساقلايدىغانلىقىنى ئېيتىۋىدى، ئاتا-ئانىسى ئاچچىقلاپ كەتتى. ھەتتا: «ئەگەر ئۇ ھېكىمنى ساقلايدىغان بولسا، كۆزىمىزدىن يوقالسۇن!» دەپ ۋارقىراشتى، ئۇنى قادىرغا ماقۇل دېيىشكە قىستاشتى. گۈلباھار ئاخىر ئاتا-ئانىسى، دوستلىرى دېگەن «ئامەت» نىڭ — قادىرنىڭ پېشىغا ئېسىلىشقا مەجبۇر بولدى. ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتكەندە ھېكىم تۈرمىدىن بوشىنىپ چىقتى.

ئۇلار ئىككىسى تانسا ئويناۋېتىپ، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى، سېغىنىپ ۋە سىردىشىپ يۈرگەن كۈنلەرنى ئەسلەشمەكتە ئىدى. گۈلباھار خىجىل بولۇپ، يەردىن كۆز ئۈزەلمەيتتى. ھېكىم ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ھەسرەت بىلەن تويماي قارايتتى. تەقدىر دېگەن شۇنداق رەھىمسىز ئىكەن، ئامال قانچە! گۈلباھار ئۇنىڭ ئىدى. ئەمما، تەقدىر ئۇنى ھېكىمدىن تارتىۋېلىپ قادىرنىڭ قىلىپ قويدى. ھېكىم ئېغىر خۇرسىنىپ قويۇپ سورىدى:

— گۈلباھار... سىز بەختلىك بولالىدىڭىزمۇ؟

— ھازىرچە شۇنداق...

— قادىرغا ئۆز رازىلىقىڭىز بىلەن تەگدىڭىزمۇ؟

— نېمە دەي؟ ... باشتا ئاتا-ئانام زورلىدى. كېيىن مەن... ھېكىم، مەن ئالدىڭىزدا ئەيىبلىكمەن. مېنى تىللاڭ، يۈزۈمگە تۈكۈرۈڭ. شۇنداق قىلىشقا سىز ھەقلىق، مەن ئالدىڭىزدا گۇناھكار!

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭ، بەلكىم تەقدىرىمىز شۇنداقتۇر.

— ئۇنداقتا مېنى كەچۈرەمسىز ھېكىم؟

ھېكىم «ھەئە» ئىشارىتىگە باش لىڭشىتىۋىدى، گۈلباھار ئېچىلىپ كەتتى.

— سىز نېمىدېگەن ياخشى-ھە؟!

گۈلباھار دەققە جىم بولۇپ قالدى. ئۇ گەرچە قادىرغا ئىلاجىسىزلىقتىن ياتلىق بولسىمۇ، ئەمما تويدىن كېيىن ئۇنىڭدىن ھېچبىر يامانلىق كۆرمىگەنىدى. ھەممە نېمىسى تەل تۆكۈس دېگىلى بولمىسىمۇ، غەم-غۇسسىسىز، بەلكى ئۇبدانلا كۆڭۈللۈك ياشاۋاتاتتى. ئۇ ھېكىم بىلەن يۈرۈۋاتقاندىمۇ بۇنىڭدىن ئارتۇق تۇرمۇشنى تەمە قىلمىغانىدى. شۇڭا ئۇ ھېكىمنىڭ رەنجىشى مۇمكىنلىكىنى ھېس قىلسىمۇ، ئاقىۋەت كۆڭلىدىكى سۆزنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدى.

— ئۇنى يامان دېيەلمەيمەن.

ھېكىم بەلكىم «سىز ياخشى ئىدىڭىز» دېگەن سۆزنى كۈتكەن بولسا كېرەك. بىرھازا جىم بولۇپ كەتتى. ئاخىرى ئېغىر خۇرسىنىپ قويۇپ شۇنداق دېدى:

— مۇبادا سىز قادىردىن ئايرىلىپ قالسىڭىز، ئېيتايلۇق، ياخشى كۈننىڭ يامىنى كېلىپ شۇنداق بولۇپ قالسا، كىمگە ياتلىق بولارسىز؟

ھېكىمنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى چۈشىنىشلىك ئىدى. ئۇ گۈلباھارنى قادىردىن ئاجرىتىۋالالىسا... گۈلباھارنىڭ ئاخىرىنى ئويلىغۇسى كەلمىدى. ئۇ تېزلا جاۋاب قايتۇردى:

— ئەزرائىلغا... بولدى ھېكىم، ئەمدى بۇنداق گەپلەرنى قىلىشمايلى. رەنجىمىسىڭىز، ئەمدى تانسا ئوينىمايلى، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ كۆرۈشمەيلى، سىزنىڭمۇ خۇدايىم بەختىڭىزنى

بىرەر.

— دېگىنىڭىزچە بولسۇن... سىزنى تانسىدىن كېيىن ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويسام بولامدۇ؟

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت. ئۆزۈم كېتەلەيمەن.

— ئۇنداق تەرسالىق قىلماڭ، قاراڭ...

— بولدى، گەپ قىلماڭ، تانسا ئوينىغىنىمىزمۇ يېتەر. مەن بىر ئەرنىڭ ئەمرىدىكى ئايال. ئىككىمىز بىللە ماڭساق، ئېرىم ئۈچۈنمۇ، مەن ئۈچۈنمۇ سەت بولىدۇ.

گۈلباھار شۇنداق دېدى-دە، ھېكىمدىن ئايرىلىپ تېخى بىر مەيدان تانسا ئاخىرلاشماي تۇرۇپ ئولتۇرۇۋالدى. ئۇ غال-غال تىترەيتتى، ئەتراپقا قورقۇمسىراپ قارايتتى.

* *

گۈلباھار ئۆيگە كېلىپلا ھەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۆي ئىچى ئاستىن-ئۈستۈن بولۇپ كەتكەنىدى. بوتۇلكا، رومكا چېقىلغانىدى. ئۈنئالغۇ يەردە پاچاقلانغان بولۇپ، ئورۇندۇق، چىنە-قاچىلارمۇ... ئۆيدە چېقىلمىغان ھېچنەرسە قالمىغاندەك ئىدى. ئۇ ئۆزى يوق چاغدا ئۆيدە نېمە ئىشلار بولغىنىنى بىر پەس ھاڭ-تاڭلىقتىن كېيىن چۈشەندى. ئېرىنىڭ قاتتىق كۈندەشلىكى يۈرەكنى پارە-پارە قىلىدىغان چىدىغۇسىز زىيانغا سەۋەبچى بولغانىدى. گۈلباھار غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتى، ئولتۇرۇشقا بارغىنى ئۈچۈن مىڭ پۇشايمان قىلدى. ئەمما، پۇشايمان قىلىش بىلەن زىياننى تولدۇرغىلى بولاتتىمۇ؟ ئۇ لېۋىنى چىشلەپ ئېغىر خورسىندى-دە، ئۈنچىقمىدى. ئەمما، يۈرىكىدە يىغلىدى.

ئۇ خېلىغىچە ئېسىنى يىغالماي، تۇرغان ئورنىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپ قالدى. كېيىن كىيىمىنىمۇ سالماي، يوتقانمۇ يېپىنماي كارىۋاتتا دۈم ياتقان قادىرنىڭ قانغا بويالغان قوللىرىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا ئىتتىك باردى، باردى-يۇ، تۇرۇپ قالدى. يۈرىكى ئېچىشتى. ئەمما، ئۇنى ئويغىتالمىدى. ئويغاتسا كۆڭۈلسىز جېدەل يۈز بېرىشىدىن قورقۇپ، قادىرنىڭ ئۈستىگە يوتقان يېپىپ قويدى. كېيىن ئۆزىمۇ يېنىدا ئورۇن سېلىپ ياتتى.

دەل شۇ پەيتتە قادىر چۈش كۆرۈۋاتاتتى. ئۇ يەنە گۈلباھار بىلەن ھېكىم تانسا ئويناۋاتقان ھالەتنى چۈشىمەكتە ئىدى. تانسا زالى ۋال-ۋۇل قىلىپ تۇراتتى. يېرىم يالىڭاچ ئوغۇل-قىزلار بىر-بىرىگە چاپلىشىپلا كەتكەنىدى. گۈلباھارنىڭ بېلىدىن چىڭ تۇتۇۋالغان ھېكىم ئۇنى ھەدەپ قىساتتى، باغرىغا باسماقچى بولاتتى. سۆيۈشكە ئىنتىلەتتى. ئەمما، گۈلباھار ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقاندەك ئىدى. ئۇ ئاشۇ ھالەتنى ئۇزاق چۈشىدى. ھېكىم ئاخىرى گۈلباھارنى قىسىپ تۇرۇپ قۇچاقلاپ سۆيۈۋالدى. قادىر تىپىرلاپ تۇرالماي ۋارقىراپ كەتتى: «ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!...» ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئويغىنىپ كەتتى.

قادىر چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى-دە، يېنىدا ياتقان ئايالىنى كۆرۈپ قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ شېرىن ئۇيقۇدا ئىدى، رېتىملىق پۇشۇلدىغان تىنىقى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. قادىر ئورنىدىن تۇرۇپ چىراقنى ياندۇردى. مەستلىكى بىر ئاز يېشىلگەنىدى. ئەمما، بېشى لوقۇلداپ ئاغرىۋاتاتتى. بۇ خىل ئازاب، بىئاراملىق ئۇنى قىيناۋاتاتتى.

ئۇ ئۆي ئىچىگە قارىدى. پاراكەندىچىلىكنى كۆرۈپ، ئۆتكەن ئىشلار ئېسىگە چۈشتى. بايا كۆرگەن چۈشىنى ئويلاپ ئايالىغا ئىتتىك قارىدى. گۈلباھار بەخىرامان ئۇخلاۋاتاتتى. قادىر ئۇنىڭغا سەپسېلىپ قارىۋىدى، يۈزلىرى كۈلۈمسىرەپ تۇرغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. «ئۇ بەلكىم ھېكىمنى چۈشەۋاتقاندۇ» دېگەن ئوي خىيالىدىن كەچكەن قادىر سەسكىنىپ كەتتى. خورلۇق تۇيغۇسى يۈرىكىنى مۇجۇپ ئازابلاشقا باشلىدى. ئۇ ئەلەم بىلەن خورسىنىپ دېرىزە تەرەپكە كەتتى. دېرىزە ئوچۇق ئىدى.

گۈلباھار ئولتۇرۇشتىن قايتىپ كەلگەندە ھاراق پۇرىقى قاپلىغان ئۆينىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن دېرىزىنى ئېچىۋەتكەنىدى.

بۇ هال نېمىشقىدۇر ئۇنى شۇبھىلەندۇرۇپ قويدى-دە، ئىختىيارسىز ئىشك تۈۋىگە باردى. ئىشك ئېتىكلىك ئىدى. ئۇ يامان ئويلىرىنى داۋاملاشتۇرالماي تۇرۇپ قالدى.

گۈلباھار ئۆزىنىڭ ھېچكىم بىلەن يۈرگەنلىكىنى قادىرغا ئېيتىپ بەرگەنىدى. شۇ چاغدا ئۇ تولىمۇ ئاق كۆڭۈل بولۇپ تۇيۇلغان. ئەمما ھازىر ئىش باشقىچە بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. تانسا... ئۇنى كىم بىلمەيدۇ. بىرى بىلىدىن تۇتۇپ، بىرى قولىنى دولىغا قويۇپ ئوينايدۇ. ئويناپ يۈرۈپ ھەرقانداق كۆڭۈل سۆزلىرىنى، مەخپىيەتلىكلەرنى دېيىشى مۇمكىن. كېيىن قىز-چوكانلارنى يىگىتلەر ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويۇشىدۇ-تېخى!

ئۇ ئۆي ئىچىدە ئۇيان-بۇيان ماڭدى. بىر ئىش قىلىش كېرەك. شۇنداق بىر ئىش قىلىش كېرەككى، شۇ ئىش تۈپەيلى، گۈلباھار ئىككىنچى ئۇنىڭسىز بىر يەرگە بارمايدىغان بولسۇن. ئاخىر ئۇ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ گۈلباھارنى ئويغىتىپ كېلىشتۇرۇپ سوراق قىلىشنى، كېرەك بولسا ئۇچۇقداپ، ئەدىپىنى ئوبدان بىر بېرىپ قويۇشنى لايىق تاپتى-دە، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

ئۇ گۈلباھارنىڭ يېنىغا كەلدى-يۇ، تۇرۇپ قالدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئاقۇش يۈزلىرىدە تولۇمسىرەش ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى. قىزىل لەۋلىرى مىدىرلاۋاتاتتى. ئۇ كىمگە نېمىدۇر دەۋاتاتتى. كىمگە؟ ئەلۋەتتە ھېچكىمگە بولماي كىمگە بولاتتى!... بۇ ئوي قادىرنىڭ يامان خىياللىرىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. «ئۇ چوقۇم ھېچكىمنى چۈشەۋاتىدۇ» دەپ ئەلەم، ھەسرەت بىلەن ئويلىدى قادىر. «چوقۇم شۇنداق. ئۇ تانسىدا ھېچكىم بىلەن ئۇچراشقان، تانسا ئوينىغان، بەلكىم ئۆيىگە ئېلىپ كەلگەن... بۇ ئىپلاسلارنىڭ شۇ جەرياندا يەنە نېمە ئىشلارنى قىلىشقانلىقىنى خۇدادىن باشقا كىم بىلسۇن؟...» بۇ خىيال تۈپەيلى قادىر غەزەپتىن تىترەپ كەتتى. ئېزىتقۇ خىيال ئۇنىڭ مېڭىسىنى ئىشلىمەس قىلىپ قويدى ۋە ئۇنى ئەسەبىيلەشتۈردى. ئۇ غال-غال تىترەپ تۇرۇپ، قوللىرىنى ئايالىنىڭ گېلىغا ئۇزاتتى.

لېكىن، شۇ ئارىدا — كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچەلىك ئارىلىقتا گۈلباھار جۆيلۈپ كەتتى: «قادىر... -قېنى سەن؟ مېنى تاشلاپ كەتمە...» قادىر تۇرۇپلا قالدى. ئۇ قوللىرىنى ئۇزاتقان پېتى تۇراتتى، بەزگەكتەك جاقىلداپ تىترەيتتى. «يا خۇدا، دەپ ئويلىدى ئۇ، — مېنى قارا باستىمۇ-ھە؟ مەن نېمە قىلماقچى ئىدىم؟...»

گۈلباھار قادىرنىڭ ئىسمىنى يەنە تەكرارلىدى. يانغا ئۆرۈلۈپ قوللىرىنى ئۇيان-بۇيان ئۇزىتىپ: «قادىر، قادىر...» دەيتتى. كېيىن ئۆزى قادىرنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ قويغان يوتقانىنى قۇچاقلاپ يۈزلىرىنى يېقىپ كەتتى. ئۇنىڭ لەۋلىرى يەنە مىدىرلاۋاتاتتى. ئۇ تولىمۇ بەختلىك كۈلۈمسىرىشىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى.

قادىر پۇشايمان ۋە ھەسرەتتىن تېخىمۇ لاغىلداپ تىترەپ، كارىۋاتنىڭ قىرىدا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

(بېشى 84-بەتتە)

تەپسىلات بولسا كېرەك دېگەن تۇيغۇدا بولىدۇ، ۋەھالەنكى، ئۇ تەپسىلات ئىككىنچى قېتىم كىتابخانىنىڭ ئالدىدا نامايان بولغىنىدا مۇھىم رول ئوينايدۇ — ئۇنىڭ «بىشارىتى» ئارقىلىق كىتابخاندا بىردىنلا چۈشىنىش ھاسىل بولىدۇ (قاتىلنىڭ ئۆلتۈرمەكچى بولغىنى يۆلەنچۈك ئورۇندۇقتا كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان ھېلىقى ئادەم ئىكەنلىكى ئايدىڭلىشىدۇ)-دە، ئەسەر يېشىمى زور بەدىئىي ئۇنۇمگە ئېرىشىدۇ.
(«جۇڭگو ۋە چەتئەل مىكرو ھېكايىلىرىدىن بەھرىلىنىش لۇغىتى» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى)

باغچىدىكى ئارتۇق كۆلەڭگە

(ھېكايە)

كورتازار [ئارگېنتىنا]

مۇھەررىردىن: يۇلىئو كورتازار (1914 — 1984، JUlio Cortazar) ھازىرقى زامان دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر يازغۇچى، شائىر، دراماتورگ. ئۇ، بېلگىيىدىكى دىپلوماتىيە ئەمەلدارى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1919-يىلى ئائىلىسى بىلەن بىرلىكتە ئارگېنتىناغا كۆچۈپ بارغان. داشۆدە ئەدەبىيات ۋە پەلسەپە ئوقۇغان بولسىمۇ، بىر يىلدىن كېيىنلا ئائىلىسىنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقى تۈپەيلى ئوقۇشتىن چېكىنىپ يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. 1938-يىلى شېئىرىي ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنىشقا باشلاپ بىرنەچچە توپلام نەشر قىلغان. 1951-يىلى فرانسىيىدە ئولتۇراقلاشقان ھەمدە شۇ يىلى «ھايۋاناتلار مەسەللىرى» ناملىق تۇنجى ھېكايىلەر توپلىمى بىلەن شۆھرەت قازانغان. 1963-يىلى «شىشىخال ئويۇنى» ناملىق رومانى بىلەن لاتىن ئامېرىكىسى، ھەتتا پۈتكۈل دۇنيا ئەدەبىيات مۇنبىرىنى زىلزىلىگە سېلىۋەتكەن. ئۇنىڭ باشقا مۇھىم ئەسەرلىرىدىن يەنە «مەخپىي قورال» (1959)، «ئوت ئۈچىسە يالقۇنغا قايتىدۇ» (1966) قاتارلىق ھېكايىلەر توپلاملىرى؛ «سەكسەن ئەسىرلىك ساياھەت» (1967)، «سەككىز قىرلىق جىسىم» (1974) ناملىق رومانلىرى ۋە «ئەلۋىدا، روبىنزون» (1986) قاتارلىق دراملىرى بار.

ئۇ، ئەدەبىي ئىجادىيەتكە نىسبەتەن قەتئىي ئېغىشماي ئىسلاھ قىلىش، ئەنئەننى يېڭىلاش پوزىتسىيىسىدە چىڭ تۇرۇپ، ئەدەبىياتتىكى ئادەت كۈچلىرى بىلەن جاپالىق كۈرەش قىلىپ قېلىپلىشىپ قالغان كونا قائىدە، قانۇنىيەتلەرنى بۇزۇپ تاشلاشنى تەشەببۇس قىلغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ قۇرۇلمىسى ئۆزگىچە، ئۇسلۇبى يېڭى، پەلسەپۋى پىكىرگە باي بولۇپ لاتىن ئامېرىكىسى ۋە ھازىرقى زامان ياۋروپا ئەدەبىياتىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن.

ئۇ، بىر نەچچە كۈن ئىلگىرىلا ئاشۇ رومانىنى ئوقۇشقا باشلىغان بولسىمۇ، جىددىي خىزمەت تەرىقىسىدىكى بەزى سۆھبەتلەر سەۋەبىدىن ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىغانىدى. ئۇ، ئۆز قورۇقىغا پويىز بىلەن قايتىش سەپىرىدە ھېلىقى كىتابنىڭ قاتلانغان بېتىنى يەنە ئاچتى؛ ئۆزىمۇ سەزمەستىن ئاستا-ئاستا كىتابتىكى ۋەقەلىك ۋە پېرسوناژلار خاراكتېرىگە قىزىقىپ قالدى. ئۇ، شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن قورۇق ۋەكالەتچىسىگە بىر پارچە ۋەكالەتنامە يېزىپ بەردى ھەمدە قورۇقنىڭ باشقا ئومۇمىي ھوقۇق مەسىلىسى ئۈستىدە باش قوشۇشتى، ئاندىن دېرىزىسىدىن كاۋچۇك دەرىخى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كۇتۇپخانىسىدا تىمتاس ئولتۇرۇپ كىتابنى يېڭىباشتىن ئوقۇشقا كىرىشتى. ئۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا راھەتلىنىپ ئولتۇراتتى، ئورۇندۇقنىڭ ئارقا تەرىپى ئىشىككە قارىتىلغانىدى — بۇ ئىشىك ئۇنىڭ خىيالىغا كېلىپ قالسا، ئادەمنى تەشۋىشكە سالىدىغان ئىشلار مېڭىسىگە كىرىۋېلىپ ئۇنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرىدىغاندەك قىلاتتى — ئۇ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە يېپىلغان يېشىل ئاق قۇ ماموقى بىلەن ئىشلەنگەن رەختنى قايتا-قايتا سىلىغاچ ئولتۇرۇپ ئەڭ ئاخىرقى بىرنەچچە بابنى ئوقۇشقا باشلىغانىدى. ئۇ، كىشىلەرنىڭ ئىسمىنى كۆچمەيلا ئېسىدە

ساقلىۋالغان بولۇپ، مېڭىسىدە پېرسوناژلار ئۈزۈپ يۈرەتتى. ئۇنى رومان بىراقلا مەپتۇن قىلىۋالغاندەك قىلاتتى. ئۇ، بۇ ئەسەردىن ئادەتتىن تاشقىرى بەھىر ئېلىۋاتقىنىنى ھېس قىلدى، چۈنكى قەلبىنى چىرماپ بىئارام قىلىۋاتقان ھەر خىل ئىشلاردىن ئەمدىلىكتە پۈتۈنلەي قۇتۇلغانىدى. ئۇ، بېشىنى يېشىل ئاق قۇ ماموقىدا ئىشلەنگەن ئېگىز يۆلەنچۈككە قويۇۋالغىنىنى؛ ئۆزىنىڭ سوزۇلغان پېتى يىغىلماي تۇرۇپ قالغان قوللىرىغا سىگارتا قىستۇرۇقلۇق ئىكەنلىكىنى ۋە شۇ كۈنكى مەيىن شامالارنىڭ باغدىكى كاۋچۇك دەرىخى تۈۋىدە ئۇسسۇل ئويناۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئولتۇراتتى. بىر ھەرپتىن، بىر قۇردىن ئوقۇغانسېرى ئەر-ئايال باش قەھرىمانلار قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئوڭايسىز، مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىۋاتاتتى. بۇ ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى-دە، ئىختىيارسىز ئۆزىمۇ شۇ خىيالىي مۇھىتقا شۇڭغۇپ كىرىپ، تاغلار ئوراپ تۇرغان ھېلىقى كىچىككىنە ھۇجرىدىكى تىراگېدىيىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەردىسىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچىگە ئايلىنىپ قالدى. دەسلەپ ئۇ قىز يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەيپى چاغ ئەمەس ئىدى، ئارقىدىنلا ئۇنىڭ سۆيگەن يىگىتىمۇ كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ يۈز-كۆزىنى كاۋچۇك شاخلىرى جىجۇەتكەنىدى، قىز ئۇنى ئىززەتلەپ ئۇ جايغا سۆيۈپ قويۇش بىلەن سىرغىۋاتقان قاننى توختاتماقچى بولاتتى، بىراق يىگىت بۇنداق كۆيۈنۈشلەرگە زادىلا يول قويمايۋاتاتتى. ئۇ، يوپۇرماقلىرى تامام تۆكۈلگەن شاخلار ئۇلارنى توسۇپ ۋە بۆككىدە ئورمانلىق ئىچىدىكى چىغىريول دالدىغا ئېلىپ تۇرسىمۇ، ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن قوتراۋاتقان ھاۋايى-ھەۋىسىنى ئاشكارىلىمايتتى. ئۇنىڭ كۆكسىگە تەڭلەنگەن خەنجەر تولىمۇ ئىللىق، يېقىملىق تۇيۇلاتتى. كۆكرەك قەپىزىدە ھۇرلۇك ئىرادىسى شىددەت بىلەن لەك ئۇرسىمۇ، ئۇ بۇنى يوشۇرۇپ قېلىۋاتاتتى. كۆچلۈك ھاياجان ۋە شەھۋانىي ھەۋەسلەرگە تولغان دىئالوگلار قەغەز بېتىدە يىلاندەك سويلاپ-سىيرىلىپ باراتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مەڭگۈلۈك ئاللانىڭ ئەمرى، ئاللانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولۇۋاتقاندەك سېزىلەتتى. دىلدارىنىڭ جىسمىنى مەھكەم چىرمىغان كۆيۈنۈش، يىگىتنىمۇ قويۇپ بەرمەي كونترول قىلىپ تۇرغاندەك ئىدى. ئادەمنى بىزار قىلىدىغان ھەرپ، قۇرلار ھالاك بولۇش ئالدىدىكى باشقا بىرسىنىڭ جىسمىنى سۈرەتلەيتتى. باھانە-سەۋەب، كۈتۈلمىگەن ئامەت، سادىر بولۇش ئېھتىمالى زور بولغان خاتالىق. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنتۇلمىغان. ئۇلار پىنھاندا ئۇچراشقاندىن تارتىپلا ھەر بىر دەقىقىلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن پۇختا ئورۇنلاشتۇرغانىدى. راۋان ئۆتۈشمەلمەي قاپسىلىپ قالغان تۇيغۇلار، تەپسىلاتلارنى تەكرار-تەكرار ئوقۇشلار بىردىن ئۈزۈلۈپ قالدى. ئەمدى قوللار نازۇك يۈزلەرنى بولۇشىغا سىلاۋەرمىسىمۇ بولاتتى. چۈنكى، بۇ چاغدا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلىغانىدى.

شۇ تاپتا ئۇلار بىر-بىرىنى كۆرەلمەيتتى. ئاجايىپ قىيىن بۇرۇچ ئۇلارنىڭ يەكدىللىق بىلەن ئادا قىلىشىنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇلار كىچىككىنە ھۇجرىنىڭ ئالدىدا خوشلاشتى. قىز شىمالغا سوزۇلغان يالغۇز ئاياغ يولنى بويلاپ يۈرۈپ كەتتى. يىگىتچۇ؟ چىغىر يولنىڭ قارشى يۆنىلىشىدە تاكى ئۇنىڭ قارىسى يۈتكىچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇردى، قىزنىڭ چاچلىرىنى شامال ئۇچۇرۇپ سالۋارىتىۋەتكەنىدى. يىگىتمۇ يولىغا راۋان بولدى، ئۇ مۈكچىيىپ ماڭغىنىچە ئورمانلىق ۋە چىتلاقلاردىن ئۆتۈپ، دالانغا تۇتىشىدۇ دەپ پەرەز قىلىنغان دەرەخلىك يولىغىچە كەلدى. ئىتلار قاۋاپ كەتمەس، دەپ ئويلىغانىدى، دەرۋەقە ئۇلار بىرەر قېتىم قاۋاپمۇ قويۇشمىدى. ھازىر قورۇقنىڭ ئىگىسى جەزمەن ئۆيدە يوق. دېگەندەكلا غوجىدار قورۇقتا يوق بولۇپ چىقتى. ئۇ، دالان ئالدىدىكى پاكارراق پەلەمپەيدىن چىقىپ پەم بىلەن ئۆيگە كىردى. قىزنىڭ سۆزلىرى تومۇرلاردا ئۇرغۇۋاتقان قانلارنىڭ كۈچلۈك ساداسىنى بېسىپ چۈشۈپ ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدىلا ياڭرايتتى: «كىچىكرەك بىر

يېشىل زالدىن ئۆتۈپ چوڭ زالغا كىرىسىز، يەنە ماڭسىڭىز پايانداز سېلىنغان ئۇزۇن پەلەمپەي. پەلەمپەي تۈگىگەندە، قوش قاناتلىق دەرۋازا. بىرىنچى ئۆيدە ئىنسى-جىن يوق، ئىككىنچى ئۆيدىمۇ شۇنداق. ئۇ يەردىن ئۆتۈپ مېھمانخانا ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە...» ئۇ خەنجەرنى چىڭ سىقىمدىدى. بۇ چاغدا دەھلىزىدىن چۈشۈۋاتقان چىراغ يورۇقى، ھېلقى يېشىل ئاق قۇ پىيىدا ئىشلەنگەن ئېگىز يۆلەنچۈك ۋە شۇ يۆلەنچۈكتىن سەل-پەل چىقىپ تۇرغان بىرسىنىڭ بېشى ئېنىق كۆرۈندى، ئۇ كىشى ھېچنەرسىدىن بىخەۋەر ھالدا بېرىلىپ رومان ئوقۇپ ئولتۇراتتى.

ئەسەر ھەققىدە:

بۇ ھېكايىنى ئوقۇپ بولغىچە ئۇسلۇب جەھەتتە ھەر قانداق بىر ئەنئەنىۋى ھېكايىگە ئوخشاش ھېس قىلمىز. مۇھىت، مەنزىرە، پېرسوناژلار ۋە ئۇلارنىڭ پسىخىكىسى، ئىش-ھەرىكىتى تولىمۇ چىن ھەم ئىنچىكە تەسۋىرلىنىپلا قالماي، ئەسەر قۇرۇلمىسى فىزىكىلىق ۋاقىت تەرتىپى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇلغان. بىراق، تازا دىققەت قىلساق، بۇ ھېكايە كوممۇناتسىيە نۇقتىسىدا ئويلىمىغان يەردىن «يېڭى پىروزا» لىق سالاھىيىتىنى ئاشكارىلايدۇ: روماندىكى پېرسوناژ سەزدۇرمەيلا كىتابتىن چىقىپ، كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان كىشىنى ئۆلتۈرۈش قەستىدە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ.

مەيلى بىمەنىلىكلەر، غەيرىلىكلەر بولسۇن، ياكى يېڭىلىق، ئۆزگىچىلىك بولسۇن، ئومۇمەن بۇلار «يېڭى پىروزا» (ياكى زامانىۋى پىروزا) پىسخىك ئىچكى رېئاللىق ھادىسە ھېسابلانغان تاشقى رېئاللىقتىن ھالقىپ ئۆتۈش پرىنسىپىنىڭ بۇ ھېكايىدىكى كونكرېت ئىپادىلىنىشى. ئۇ ۋەقە تاشقى رېئاللىق مەنتىقىسى بىلەن قارىغاندا ئىشەنچسىز، سۇنئىي؛ بىراق بۇ ھېكايىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىچكى لوگىكىسى بار. سەزگۈر كىتابخاننىڭ كوممۇناتسىيە نۇقتىسىدىن ئاۋۋال ئاپتورنىڭ دارىتما-بېشارەتلىرىنى بايقىۋېلىشى ئانچە تەس ئەمەس. ھېكايىدىكى باش قەھرىمان (كىتاب ئوقۇغۇچى) ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئوقۇيالا كىتاب ئىچىگە كىرىپ كېتەلەيدىغان ئوقارمەن. روماننى «مەھلىيا قىلىپ»، «خىيالىي مۇھىتقا شۇڭغۇپ كىرگۈزىدۇ»، «ھېس قىلدۇرىدۇ» ۋە «بىزار قىلىدۇ»... ۋەھاكازالار. ئۇ بىر ئوقۇرمەندىن ئاستا-ئاستا «ئۆز كۆزى بىلەن بىۋاستە كۆرگۈچى» گە، ئۆزى ئوقۇۋاتقان ئەسەردىكى پېرسوناژغا ئايلىنىدۇ ياكى پېرسوناژ بۇ دۇنيادىكى مەۋجۇت، تىرىك ئادەمگە ئۆزگىرىدۇ. بۇ بەلكىم تۇغما خەۋپسىرەش پسىخىكىسىنىڭ مەھسۇلىدۇر. ئۇ، ئۆزىمۇ سەزمەستىن ئىختىيارسىزلا زىيانلانغۇچى رولىنى ئېلىپ قالىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ھېكايىنىڭ چۈشۈرگىسى ئۆزگىچىلىككە ئىگە بولىدۇ (ئەگەر ھېكايە ئاخىرلاشقىچىلىك بېشىنى ئوقۇپلا دارىتما بېشارەتلەردىن بىز ھېكايىدىكىدەك شۇنداق يېشىم چىقىرالايدىغان بولساق، ئۇ ھالدا ئاپتورنىڭ يازغىنى پۈتۈنلەي ئارتۇقچە بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالغان بولاتتى).

بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈشكە بولىدۇكى، «بىمەنە» لىكنىڭمۇ ئۆزىگە خاس لوگىكىسى ۋە قانۇنىيىتى بولىدۇ.

ھېكايىدە يەنە مۇنداق تېخنىكىلىق مەسىلە مەۋجۇت. كىتابخان ئورۇندۇق يۆلەنچۈكىگە يېپىلغان «يېشىل ئاق قۇ پىيىدە ئىشلەنگەن رەخت» تەسۋىرلەشنى بىرىنچى قېتىم ئۇچراتقاندا، ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ، بەلكى ئۇنى مۇنداقچىلا يېزىپ قويغان، ئانچە رولى بولمايدىغان

(ئاخىرى 81-بەتتە)

شېئىرلار

ئېلەكجان ياسىن

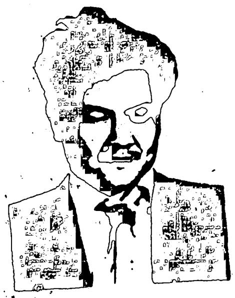

ئېلەكجان ياسىن 1966-يىلى 11-ئايدا ئاقسۇ شەھىرىدە زىيالىي ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. بىر يېرىم ياشىدا كېسەللىك سەۋەبىدىن ئەما بولۇپ قېلىپ مەكتەپتە ئوقۇيالماي قالغان بولسىمۇ ھاياتقا بولغان ئوتتەك قىزغىن مۇھەببىتى بىلەن دادىسىنىڭ، دوستلىرىنىڭ، ئايالىنىڭ ياردىمى ۋە رادىئو ئاڭلاش ئارقىلىق ئۆزلۈكىدىن تىرىشىپ، مۇئەييەن ئىجادىي ئىقتىدارنى يېتىلدۈرگەن. ئۇ ھازىرغا قەدەر 40 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر، ھېكايە، يۇمۇر قاتارلىق ھەرخىل ژانىردىكى ئەسەر ئېلان قىلغاندىن سىرت «غەزەلخانىڭ بولاي مەڭگۈ»، «مەيىن شامال» قاتارلىق ناخشىلارنى ئىجاد قىلغان. 1988-يىلى 4-ئايدا ئاقسۇ شەھىرى بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئىشتىن سىرتقى ناخشىچىلارنىڭ مۇكاپاتلىق مۇسابىقىسىدە گىتار بىلەن ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە ناخشىلارنى ئورۇنداپ ئالاھىدە دەرىجىلىك ناخشىچى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

سۆيگۈ يىلتىزى

يىلىنچايدۇ ئۈچمەس بىر قۇياش،
چەكسىز-كەتكەن كۆڭلۈم كۆكىدە.
چاقناپ تۇرار ئۈمىد نۇرلىرى،
ساپ ئالتۇندەك كىرسىز يۈزىدە.

تۇمانلارنى يولاتماس يېقىن،
قىشتا ئورۇن بەرمەيدۇ زىنھار.
ھەر پەسىلدە تۆكۈپ ھارارەت،
خىسلىتىنى قىلىدۇ ئىزھار.

نۇرلىرىدىن ئالسام كۈچ-قۇۋۋەت،
ئارزۇ بېغىم قالماس گىياھسىز.
گەر يوقىتىپ قويسام مەن ئۇنى،
ئىنسانلىقىم قالار گۇۋاھسىز.

بەيگىلەرگە چۈشسەم ئات سېلىپ،
يارىتىدۇ غەلبىگە ئىمكان.
قانداق ئۈچمەس قۇياش ئىكەن ئۇ؟
ئويلاپ تېپىپ بېقىڭ كىتابخان.

ئادىمى شەيتان

سۆز ئېچىلسا شەيتان ھەققىدە،
ئۇنى بەتتەر ئېزىتقۇ دەيدۇ.
تۈيدۈرماستىن سېنى ھەر جايدا،
خاتا يولغا ئۇندەيدۇ دەيدۇ.

پەقەت بەزى نادان ئادەملەر،
يامانلىقنى شەيتاندىن كۆرەر.
ساختا ئۇقۇم چىرمىغاچ ئۇنى،
يوق نەرسىدىن قورقۇشۇپ يۈرەر.

ئېھتىياتنى ئۆزىگە دائىم،
يار تۇتمىسا ھەر قانداق ئىنسان.
سەزدۈرمەستىن كېتەر ئازدۇرۇپ،
شۇم غەرەزلىك ئادىمى شەيتان.

كۆمۈلگەن يول

توقايلىق ئىچىدە قەدىمكى بىر يول،
ياتىدۇ سۈكۈتتە مۇڭغا چۆمۈلۈپ.
شۇكەمگە ھېچ كىشى باسمىغاچ ئاياغ،
گەۋدىسى چاتقالغا قاپتۇ كۆمۈلۈپ.

ئالدىدىن تالاي رەت ئۆتتۈپمۇ ئۇنى،
سەزمىدى يول ئىزلەپ يۈرگەنلەر پەقەت.
كۆمۈكلۈك ياتاركىن ئاھ، قاچانغىچە،
كارۋانغا تەلپۈنۈپ چېكىپ ھەسرەت.

بىرلا ۋاقىت ئىككى ئۆچرىشىش

سېنىڭ بىلەن بۇلاق بويىدا،
ئولتۇرسامۇ مۇڭدىشىپ كۈندە.
كەملىك قىلدى بۇخىل ئۆچرىشىش،
يۈرىكىمنىڭ پىنھان يېرىگە.

كېلىپ قەتئىي نىيەتكە بۈگۈن،
دىدارلاشتىم سەن بىلەن جېنىم.
يۈرەكلىرىم سوقار شۇنچە تېز،
تومۇرۇمدا ئىللىق بىر سېزىم.

كۆرۈپ بىزنى تولۇنئاي شۇدەم،
ئۆتتۈۋالدى بۇلۇت كەينىگە.
بىرلا ۋاقىت ئىككى ئۆچرىشىش،
ۋۇجۇدۇمنى سالدى لەرزىگە.

ئەنسىز كېچە

ئەنسىز كېچە، تەنھا قالغان بىر موماي،
ئېغىر چامداپ چىقار پات-پات تالاغا.
ۋەھىملىك خىياللارغا چىرمىلىپ،
پىچىرلايدۇ بېقىپ چەكسىز ساماغا.

تەنتەك قىزى رۇخسەت ئالماي ئۇنىڭدىن،
كېتىپ قالغان ئىدى كەچكى سەيلىگە.
ئەنسىرەتتى ئانىسىنى ئاھ، ئەجەب،
شۇكەمگىچە قايتىپ كەلمەي ئۆيىگە.

تۈن قاراڭغۇ، يۈرەر ئانا تەمتىرەپ،
قىزى كەتكەن جاينى بىلىش كويىدا.
بىراق قىزى يار يولىغا تەلمۈرۈپ،
ئولتۇرىدۇ بىر بۇلاقنىڭ بويىدا.

كېلەلمىدى قىزنىڭ كۈتكەن يىگىتى،
ۋەدە بەرگەچ باشقىسىغا بۇ كېچە.
ئانىسىنى خۇش قىلىشچۇ بىچارە،
ۋاپاسىزدىن سۆيگۈ كۈتۈپ يۈرگۈچە.

شېئىرلار

مۇتەللىپ مانسۇر

تەن گۈلدەستىسى

قايناپ تۇرغان مۇھەببەتتۇر گۈلسىمان قىزلار.
نۇر تەنلىرى نىگاھىمدا بولۇپ چەمبىرەك،
جەۋلان قىلار يېشىپ لىباس ئۈچكەن يۇلتۇزلار.
چاك-چاك ياشلىق، تەنلىرىدىن خىرامان قىزلار!
يوشۇرىدۇ مۇھەببەتنى روھىغا ئاستا.
مەن تۇخۇمدىن قاسراق تاشلاپ چىقتىم، ئېچىلدىم،
بېلىق كەبى غۇبارسىز قىز چىقارما قانات،
باغرىمدا سەن ئوتلۇق تۇندەك ئۇخلاپ قال، ئۇخلاپ!
دولقۇن بولۇپ پاچاقلىسۇن پەيسمان كۆكسۈڭ،
قورام تاشتەك تەن، روھىمنى شۇئان ئۇچقۇنداپ!

سېنتەبردىكى بىر ھەپتە

بۇ بەختسىز ئېچەرمەنلەر كۆيلەر ئەسەبىي،
ناخشىلىرى چۆل-چۆل ئەيلەر دېرىزىلەرنى.
تەنھا بىر قۇش ئۇچۇپ ئۆتتى بېشىم ئۈستىدىن
شامال كەتتى يىراقلارغا تاشلاپ گۈللەرنى،
سىم-سىم يامغۇر خىرە ئەيلەر بۇدەم كۆڭۈلنى.

ماكانسىز سەن ئەي كالىندار، ماكانسىز ۋاقت،
چىرماشماقتا كۆزلىرىمگە قويۇق نەم تۇمان.
كۆردۈم گويا يىراقتىكى خىرە ئۇيۇقتىن،
ئاچچىق كۆلكە ئىزناسىنى غۇۋا چۈشسىمان.
رەت قىلغۇسىز ئازابتۇر بۇ ھەممە بىئامال
تەييارلىقسىز دىللاردىكى رىئاللىقسىمان.

تاپالمىدىم ئۆزۈمنى تىنىتىپ

مۇساجان يۇنۇس

يىتتىپ كەتتىم پانىي جاھاندىن،
ئاھ، دىلبىرىم مەن سېنى ئىزدەپ.
سەنمۇ ماڭا زارىقىپ ئاندىن،
شامالLاردىن ئەۋەتىپسەن گەپ.

سالامىڭنى ئاڭلىدىم گۈزەل،
قىيناپتىمەن سېنى تەلمۈرتۈپ.
كۈتۈش ئۈچۈن تۆلەپ مەن بەدەل،
ئاھ، ئۆزۈمنى قويدۇم يىتتۈرۈپ.

دەپسەن: قۇياش، يۇلتۇز، ئاي بولۇپ،
سېنى مەڭگۈ كۈتىمەن نىگار.
ئەقىدەڭگە ساداقەت سۇنۇپ،
سەندىن ئۈمىد ئۈزمەيمەن زىنھار.

كۈتۈشلەرنىڭ چەكسىزلىكىدىن،
تاپالمىدىم ئۆزۈمنى تىنىتىپ.
ياشا، كۈتمە مېنى لېكىن ئۆزۈڭگە تەۋە
دۇنيارىڭنى باغرىڭغا بېسىپ.

بۇرۇلۇش

ئادىل يۇسۇپ

چوڭ بولدۇم بۇگۈن،
ياش تۆكمەيمەن ئەمدى سەن ئۈچۈن.
ئۆتۈپ كەتتى تالاي سائەتلەر،
ياشلىقىمنىڭ تەڭدىن تولىسى
قالدى ئاپئاق قەغەزدەك گويا.
شۇ بىھۇدە كۈيۈشلىرىمدىن،
نېسىپ بولدى ئىس-تۈتۈن ماڭا.
كۆزلىرىمگە چۆكتى كېچىلەر،
پىنھانىدىكى يۇلتۇز نۇرلىرى.
تىنىقىمدا قىزىل گۈللەرنىڭ —
يەلپۈنىدۇ ئىپار بۇيلىرى.
دەپنە قىلدىم شامالغا، ئۆتمۈش،
تاتىراڭغۇ قول ياغلىقىڭنى،
يەلكەمدىكى تاغلار ھەققىگە،
چىن دىلىڭدىن كەچۈرگىن مېنى.
چىغىر يولدا لەرزان چايقىلىپ،
خىيالىڭغا كەتكىن ئەگىشىپ.
ئەجەب ئەمەس بۇ ئايرىلىشتىن،
باشقىچىرەك قالساق ئۈچرىشىپ.

ئۈلگىيار ساڭا چىن سۆيگۈم يالقۇنى

ئايگۈل ھەمدۇللا

مەن سېنى ئۇچراتقان ئاشۇ تۈنجى رەت،
ئىلاھىتىڭ دىلىمدە پەرىشتە سىياق.
ناكەسلەر بۇرملاپ كۆرسەتتى سېنى،
ئەخلاق قامچىسىدىن يېدىم كۆپ تاياق.

سەۋەبلەر ئەۋجىدە ئۆتكەن ۋاقىتلار،
تونۇتتى ھەركىمگە ئاخىرى سېنى.
ئەمدى سەن ئىلاھىسەن دىلىمدا تەنھا —
ئۈلگىيار ساڭا چىن سۆيگۈم يالقۇنى.

مەغرۇر سۆيگۈ

مۇرات ئېزىز

« سۆيمەيمەن » دەيمەنۇ — خىيالىم قاچقۇن،
ئەھدىمگە بوي بەرمەي كېتەرسەن تامان.
قارايمەن باشقىغا-باشقىغا لېكىن،
كۆزلىرىم سېنىلا ئىزدەيدۇ ھامان.

(بېشى 98-بەتتە)

كۈندىن باشلاپلا ئۆزۈمنى سىزگە ئەڭ يېقىن ئادەمدەك ھېس قىلىپ كەلدىم. ئەپسۇس، مەندەك كىچىككىدىن كىتابخۇمار بولسىمۇ مەكتەپتە تۈزۈكرەك ئوقۇمىغان، ئوغۇللارنى جەلپ قىلغۇدەك گۈزەل چىرايىمۇ يوق، يەنە كېلىپ يېتىم، بىر قېتىم توي قىلىپ بولغان بىر شور پېشانە سەھرا قىزى قانداقمۇ سىزگە ماس كەلسۇن؟ بەلكىم مەن سىزنىڭ بىرەر قېتىم ئويلاپ قويۇشىڭىزغىمۇ ئەرزىمەسمەن. ئەگەر بۇنىڭ ئەكسىچە بولغىنىدا، مەن بىر ئۆمۈر سىزگە قۇل بولۇشقا رازى ئىدىم...

ئېھ، ئاكا! سىز ياخشى ئادەم. مەن دەسلەپتە ئەر زاتىدىن بەك قورقاتتىم. لېكىن سىزنى ۋە ئاكىڭىزنىڭ ئاتىدارچىلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن ئانچە قورقمايدىغان بولدۇم، دۇنيادا سىلەردەك ياخشى ئادەملەرمۇ بار ئىكەن.

ئاكا، سىز مېنى « قاراقۇمچاق » دەپ ئاتايسىز، شۇنداقمۇ؟ مەن بۇ ئىسمنى بەك ياقتۇرىمەن. بۇ ئىسىم گويا مېنى ئەركىلەتكەندەك ئاڭلىنىدۇ، مەن ئىنتايىن ئامراق ناخشىغا ئوخشايدۇ.

ئاكا، مېنى ھېلىقى كۈنى سۆيۈپ كەتكىنىڭىز مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. مەن ئاشۇ سۆيۈشىڭىز بىلەن ئاللىقاچان ئۆلگەن ئۆزۈمنى بىردىنلا تىرىلگەندەك سېزىمەن... ئاكا، مېنىڭ ھېلىقى نەستىكىمنى كەچۈرۈڭ، ئەسلى مەن سىزنى ئۇرماقچى ئەمەس ئىدىم. لېكىن شۇ چاغدا...

ئاكا، مەن ئەمدى بۇ يەردىن كېتىمەن، لېكىن نەگە كېتىشىمنى بىلمەيمەن. كەتمىسەم، بۇ يەردە ئۆزۈمنى تۇتۇپ تۇرالمايمەن...

ئاكا... سىزنىڭ بەختلىك بىر ئائىلىڭىز بولۇشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن... ۋۇي، ئەجەب تۇساتتىنلا قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتىغۇ! بولدى، خاتىرىنى كېيىن يازاي، ھازىر دەرھال ھويلا-ئارامنى يىغىشتۇرۇۋېتەي...»

مەن خاتىرىنى تۈگەتكەن پېتى قانچىلىك ۋاقىت تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. بىر چاغدا سىرتقا چىقسام كۈن ئولتۇراي دەپ قاپتۇ. غەربىي ئۈپۈق قاندەك قىزىل رەڭلىنىپتۇ.

كۆزلىرىم ياشقا تولغان ھالدا غەربىي ئۇپۇقتىكى ئاشۇ قىزغۇچ شەپەققە قاراپ ئاستا پىچىرلىدىم. « ئاھ، بىچارە قىز، ماڭا بولغان پىنھان سۆيگۈڭنى مۇشۇ ماكانغا قالدۇرۇپ، باشقا ياققا كەتمەكچى بولغانىكەنسەن، تولىمۇ ئەپسۇس، بىز ئۈچۈن بارلىقىڭنى بېغىشلاپ، ئۇ دۇنياغىلا كېتىپ قالدىڭ. ياتقان يېرىڭ جەننەت بولسۇن. ئېھ... قاراقۇمچاق ».

« قارا قۇمچاق »

(ھېكايە)

پەخردىن مۇسا

غەربىي ئۇپۇق پىتىۋاتقان قۇياش نۇرىدا ئوتقاشتەك تاۋلىناتتى. قىزغۇچ كەچكى شەپەق بىغىمىزدىكى دەرەخ يوپۇرماقلىرىدا، باغ ئىچىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان كىچىك ئېرىقتىكى ئويناق سۇ يۈزىدە جىلۋىلىنەتتى. دەرەخ شاخلىرىغا قونۇۋالغان قۇشلار گويا ئاشۇ شەپەق ئەكسىدە يۇيۇنىۋاتقاندەك قاناتلىرىنى دەممۇ-دەم كېرىپىتتى، تۇمشۇقى بىلەن ئۇ يەر-بۇ يەرلىرىنى چوقۇيتتى، تۈكلىرىنى ھۇرپەيتىپ سىلكىنەتتى. مەن شېئىرىي تۈس ئالغان بۇ گۈزەل مەنزىرىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇراتتىم، تۇيۇقسىز بىر قاغا ئۈچ قېتىم قاقىلداپ قويۇپ بېغىمىز ئۈستىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ئانا، دادا، تىنچ تۇرۇۋپسىلەر؟

ئوچۇق تۇرغان ھويلا دەرۋازىسىدىن چوڭ ئاكام كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا يەنە بىر ناتونۇش قىزمۇ بىللە كىردى. مەن ئۇنى كۆرۈپ سەل ھەيران بولدۇم-يۇ، لېكىن ئالدىراپ ئانامغا گەپ تاشلىدىم:

— قانداق، مېنىڭ دېگىنىم راستمىكەن، قاغا قاقىلدىغانىدى، مېھمان كەلدىغۇ مانا.

ئانام سۆزۈمگە جاۋاب بەرمەيلا، ھېلىقى ناتونۇش قىزغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويدى.

ئۇ ئىككىسى تاماق ئۈستىلىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشتى. مەن ھېلىقى قىزنى قىزىقىش ئىچىدە كۆزىتىشكە باشلىدىم. ئۇنىڭ زىلۋا بويىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئانچىمۇ چىرايلىق ئەمەس، بېشىمۇ كىچىكتەكلا كۆرۈنەتتى. لېكىن قىزلارغا خاس نازاكەت، خۇلق ئۇنىڭغا تەڭرى تەرىپىدىن ئاپىماي ئاتا قىلىنغاندەك تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ قارامتۇل چىرايىدىن، قۇرغاقلىشىپ كېپەك ئۆرلەپ قالغان بىلەكلىرىدىن، پەردازسىز يۈزى بىلەن پاخپايغان ئۇزۇن چاچلىرى ۋە كىيىنىشلىرىدىن سەھرا قىزى ئىكەنلىكىنى جەزم قىلدىم-دە، ئىچىمدە ئۇنىڭغا « قاراقۇم-چاق » دەپ لەقەم قويۇشقىمۇ ئۈلگۈردۈم...

— ئانا، — ئاكامنىڭ سۆزى دىققىتىمنى بۆلدى، — ئۆي ئىشلىرىدا قىينىلىپ قېلىۋاتىسىز، شۇڭا بۇ قىزنى ئېلىپ كەلدىم، ئۆزى ياۋاش، ئىشچان قىزدەك تۇرىدۇ، مېنىڭچە بۇ قىز بىلەن چىقىشىپ قالسىز، ئايلىق ئىش ھەققىنى ئۆزىڭىز بىلىپ بەرسىڭىز بولار.

ئاكامنىڭ تونۇشتۇرۇشى تۈگىگەندىن كېيىن، ئانام « قاراقۇمچاق » نىڭ باش-ئايىغىغا بىر پەس سەپسېلىپ قاراپ چىقتى ۋە ئۇنىڭ بىلەكلىرىنى تۇتۇپ چىڭ-چىڭ سىقىپ كۆردى-دە، سېمىز تېنىنى لىغىرلىتىپ خىرىلداپ كۈلگىنىچە:

—بولىدىكەن، چىرايىنى ھېسابقا ئالمىغاندا بولىدىكەن، — دېدى چوڭ ئاكامغا مەنىلىك قاراپ.

ئانامنىڭ بۇ سۆزى قىزنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى بولغاي، ئۇنىڭ باياتىن ئانامغا يەر تېگىدىن قوروۇنغان ھالدا نەپەسۇم ئارىلاش قاراپ تۇرغان كىچىك كۆزلىرى شاققىدە پۈتىنىڭ ئۇچىغا ئاغدۇرۇلدى، قارامتۇل چىرايى ئىككى مەڭزىگە تېپىپ چىققان قىزىللىق بىلەن قوشۇلۇپ

تېخمۇ قارىداپ كەتتى... بىردەمدىن كېيىن ئۇ ئاستا-ئاستا ئەسلىگە كەلدى. ئەمما ئۇنىڭ ئاشۇ يۈزى ئەمدىلىكتە تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ ماڭا لاپىدە قىلىپ تىكىلگەن كۆزلىرى قانداقتۇر تەڭقىسلىق، بىچارىلىق ئىچىدە قالغان يېتىمنىڭ كۆزلىرىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئانامغا سەل ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. چۈنكى بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىزنىڭ بۇ ئائىلىگە كەلگەن ئىككى خىزمەتكار قىزغىمۇ ئانام ئەنە شۇنداق مۇئامىلىلەرنى قىلغاندا، مەن ئارىغا كىرىپ قويۇپ داد دېگىچە دەشنام يېگەنىدىم. ئەمما ئۇلار چىرايلىق، شوخ قىزلار بولۇپ، مۇنۇ «قاراقۇمچاق» تەك قول قوشتۇرۇپ تۇرماستىن ئانام بىلەن جاۋابلىشاتتى. شۇڭلاشقىمۇ ئانام ئۇلارنىڭ بىرىنى قوغلىۋەتكەن، يەنە بىرسى ئۆزى يامانلاپ كېتىپ قالغانىدى، بۈگۈن ئانامغا هەيرانمەن، ئۇ «قاراقۇمچاق» نى كۆرۈپلا بىر خىل رازىمەنلىك بىلەن «بولىدىكەن!» دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى. ئەسلىدە ئۇ بىر ئىشقا بۇنداق ئالدىراپ هۆكۈم قىلمايتتى. بۈگۈن ئۇ ئىپادىسىز هالەتتە ئولتۇرغان دادامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئۆزى سەت بولغان بىلەن مېهرى ئىسسىق قىز ئىكەن» دەپ پىچىرلىدى. بەلكى ئانامنىڭ ۋىجدانى بولسا شۇ، ئۇ دېگەن كۆپنى كۆرگەن ئايال-دە!...

شۇنداق قىلىپ «قاراقۇمچاق» نىڭ ئائىلىمىزگە كەلگىنىگىمۇ ئىككى ئاي بولۇپ قالدى. ئۇ بىزنىڭ هەشەمەتلىك باي ئائىلىمىزگە تېزلا كۆنۈپ كەتكەندەك ئىدى. شەهەرنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتىدىغان كۆنچى دەرياسىنىڭ بويىغا جايلاشقان بۈك-باراقسان باغ، باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئورۇن ئالغان پېشايۋانلىق بىر يۈرۈش خىش ئۆيلەر كۆنچى مەهەللىسى دەپ ئاتىلىدىغان بۇ مەهەللىدە كۆزگە ئالاهىدە چېلىقىپ تۇراتتى. مانا بۇ بىزنىڭ قورۇ-جايىمىز بولۇپ، ئۆي ئايرىپ چىقىپ كەتكەن ئاكا-هەدىلىرىمنى هېسابقا ئالمىغاندا، پەقەت مەنلا بۇ ئائىلىنىڭ ئارزۇلۇق ئوغلى ئىدىم. بىزنىڭ بۇ ئائىلىنىڭ شۇنچە باياشاتلىقىغا چۈشلۇق ئۆي ئىشلىرىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. شۇڭا بىچارە «قاراقۇمچاق» ئەتىدىن-كەچكىچە زادىلا تىنىم تاپالمايتتى. تاڭ سەهەردىن شامغىچە ئىشلەيتتى. تاماق ئېتەتتى، كىر يۇياتتى، هويلا-ئاراملارنى تازىلايتتى، گۈللەرگە سۇ قۇياتتى، بېغىمىزدىكى تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەرنى ئوغۇتلايتتى... ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ئىشى تۈگىمەيتتى. «قاراقۇمچاق» نىڭ تىرىشچانلىقى، تېزلىكى، پەرۋىش قىلىشىدىنمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ، بۇلتۇر كۆز تەگكەندەك ئانچە مېۋە بەرمەي، ياپراقلىرى سارغىيىپ قۇرۇشقا باشلىغان بېغىمىز بۇ يىل يازدا باشقىدىن كۆكلەپ مېۋىلەپ كەتتى. يەنە كېلىپ دادامنىڭ خىزمىتىمۇ يېقىندىلا ناهىيە دەرىجىلىككە ئۆستۈرۈلۈپ، يۇقىرى ئۇنۋانىمۇ بېرىلدى. ئۆزىنىڭ قىممەتلىك ئائىلىسىدە بولۇۋاتقان بۇ خىل ئۆزگىرىشلەردىن شادلىقى ئىچىگە سىغمىغان ئانام دادامغا پات-پات: «هەي دادىسى، بۇ قىزنىڭ ئايىغى ياراشتى جۇمۇ!...» دەيدىغان بولۇپ قالدى.

مەن شۇنىڭغا هەيران ئىدىم، «قاراقۇمچاق» هېچقايسىمىز بىلەن ئانچە ئۇچۇق-يورۇق پاراڭلىشىپ كەتمەيتتى. لېكىن ئۇ مېنىڭ كۆزۈمگە مەيدىسىنى هېچقاچان ئاچمىغاندەك، قورقۇمسىراۋاتقاندەك، سىرلىق قىياپەتتە كۆرۈنەتتى. ئۇ نېمىشقىدۇر دادامغىمۇ ئەندىكىپ چۆچۈپ قارايتتى. ئانامغا بولسا ئۇنىڭ زادى قانداق پوزىتسىيىدە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم، ئەمما ئۇ ئانامدىن تىل-ئاهانەت ئىشىتكەن چاغلاردىمۇ ئۇنىڭغا قاپاق تۈرۈلمەيتتى. مەن دائىم دېگۈدەك ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل مۇڭنى، ئەلەم ئۇچقۇنلىرىنى چېلىقتۇرۇپ قالاتتىم. بۇنىڭ سەۋەبىگە ئانچە قىزىقىپ كەتمىسەممۇ، لېكىن ئۇنىڭ بەزىدە ماڭا تىكىلگەنچە تۇرۇپ قالىدىغان ئويچان كۆزلىرى كاللامنى خىلمۇخىل سوئاللار بىلەن تولدۇرۇۋېتەتتى.

مېنىڭ ھەر كۈنى خىزمەتتىن قايتىپ كېلىپلا، ئالدى بىلەن ئۆز خانەمگە كىرىپ ئۈستەلىمدىكى رامكىدا تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغان پەرىشتىگە — كەلگۈسىدىكى سۆيۈملۈك مەھبۇبەمنىڭ سۈرىتىگە بىر پەس قاراپ تۇرۇپ ئاندىن ئاتا-ئانامنىڭ ئالدىغا سالامغا كىرىدىغان ئادىتىم بار ئىدى. شۇنداق قىلسام نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ، ئۆزۈمنى تولىمۇ خۇشال ھېس قىلاتتىم. «قاراقۇمچاق» بىزنىڭ ئائىلىگە كەلگەندىن كېيىنمۇ بۇ ئادىتىمنى ئوخشاشلا داۋاملاشتۇرماقتا ئىدىم. شۇڭا ھەر كۈنى خىزمەتتىن قايتىپ كېلىپ ئۆز خانەمگە كىرەتتىم-دە، ئۆي ئىچىدىن خۇش پۇراق ئەتىر ۋە كوجە ھىدىنىڭ بۇرنۇمغا ئۇرۇلۇۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم. بۇ خىل سېزىم بىلەن ئىختىيارسىز رامكىدىكى ئاشۇ گۈزەل پەرىشتەمنىڭ رەسىمگە تويماي قاراپ كېتەتتىم، ئۇنىڭ بولاقتەك كۆزلىرىگە تىكىلگىنىمچە: «ئىھ گۈزىلىم! بۇ ئۆيدە سېنىڭ سۈرىتىڭلا ئەمەس، بەدىنىڭدىن تارقىلىدىغان خۇش بۇيى ھىدلارمۇ پەيدا بولۇۋاتىدۇ. مۇھەببەتنىڭ سېھرىي كۈچى دېگەن مۇشۇمىدۇ؟!» دەپ پىچىرلاپ كېتەتتىم. ئاندىن ئۆي ئىچىدە ئاشۇ گۈزىلىم پەيدا بولۇپ قالغاندەك، ئۇنىڭ ئايىغىدىن چىققان شەپە قۇلىقىمغا ئاڭلانغاندەك بولاتتى-دە، تەشنالىق بىلەن ئەتراپىمغا مۆلدۈرلەپ قارايتتىم، ئەمما ئۆينىڭ رەتلىك يىغىشتۇرۇلغانلىقىنى كۆرۈپ شۇئان «قاراقۇمچاق» نى ئەسكە ئالاتتىم. نەزىرىم كىتاب جاۋىنىغا چۈشكەندە كىتابلىرىمنىڭ ئەسلى ئورنىدىن ئالمىشىپ قالغانلىقىنى كۆرەتتىم-دە، «ھە، قارا قىزمۇ كىتاب خۇمار ئىكەن-دە...» دەپ ئويلايتتىم مىيىقىمدا كۈلۈپ.

بۈگۈن مەن ئاشۇ پەرىشتەمنى ئۆيگە باشلاپ كەلدىم. بىز ھويلىغا كىرىپ ھۇجرامنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىشىمىزگە، ئىشىكتىن بوسۇغا ئاتلاپ چىقىۋاتقان «قاراقۇمچاق» بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدۇق. ئۇ مېنى كۆرۈپلا ئەندىكىش ئارىلاش تەبەسسۇم قىلىپ يول بوشاتتى. كۆزلىرىدە مەن بىرنەچچە قېتىم كۆرۈپ قالغان ئوتلۇق نۇر يەنە جىلۋىلەندى. بىراق ئۇنىڭ كۆزلىرى ئارقامدىكى پوزۇر كىيىنگەن، بۇدۇرە چاچ قىزغا چۈشكەندە، قارىچۇقلىرى بىر سېكۇنتقا قېتىپ قالدى، ھېلىقى نۇرمۇ ئۆچتى. مەن بولغۇسى خانىمنى ئۆيگە باشلىدىم، ئۇ ئىچكىرىگە قاراپ ماڭدى، شۇ ئارىدا مەن شاققىدە ئارقامغا بۇرۇلۇپ «قاراقۇمچاق» قا قارىدىم، ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگەن كىچىك كۆزلىرى كېرىلىپ كەتكەن بولۇپ، تاتارغان مەڭزىلىرىگە ئىككى تامچە ياش سىرغىپ چۈشكەنىدى. ئۇ مېنىڭ ئۆزىگە قارىغىنىمنى كۆرۈپ چۆچۈگەندەك بىر ھەرىكەت بىلەن كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قاچتى-دە، تېز-تېز چامداپ كېتىپ قالدى، مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن كۆز يېشى قىلىۋاتقانلىقىنى ئۆزىدىن سوراپ باقماقچى بولدۇم-يۇ، شۇ ھامان مېھمىنىمنى ئېسىمگە ئېلىپ دەرھال ئۆيگە كىرىپ كەتتىم.

خېلى ۋاقىتتىن كېيىن ئۇ ئۆيگە پەتنۇستا چاي كۆتۈرۈپ كىردى. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىدىكى بايىقى ئالامەتلەردىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. خۇددى بۇ ئائىلىگە يېڭى كەلگەن ۋاقىتتىكىدەك ئۇنىڭ چىرايى ۋە ھەرىكەتلىرىدىن بىر خىل قورۇنۇش ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتتى.

— كىم بۇ؟ — دەپ سورىدى مېنىڭ پەرىشتەم ئۇ چىقىپ كېتىۋاتقاندا كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قادىلىپ.

— «قاراقۇمچاق»، بىزنىڭ ئىشلەمچى، — دېدىم قىزىقچىلىق قىلىپ.

— ھا، ھا، ھا... بۇ ئۇنىڭ لەقىمىمۇ؟ — دەپ سورىدى قىز كۈلكىسىنى ئاران توختىتىپ.

— شۇنداق دېسەكمۇ بولىدۇ، قېنى چاي ئىچىڭ، — دېدىم مەن. بۇنداق قىممەتلىك ۋاقىتنى بىھۇدە پاراڭ بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىشكە كۆڭلۈم قىيماي.

كۈنلەر ئۆتمەكتە. «قاراقۇمچاق» نىڭ

كۆزى بىلەن كۆزلىرىم پات-پاتلا ئۇچرىشىپ قالدۇ. ھەر ئۇچراشقاندا ئۇنىڭدىكى ئىزگۇ مۇڭ بىرىكىپ كەتكەن بىر خىل نۇر مېنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭ سىرلىق بېقىشلىرى مېنى قاتتىق ئويغا سالىدۇ. ئاخىر شۇنداقمۇ ئويلاپ قالدىم: «توختا، بۇ قىزنىڭ چوقۇم بىرەر دەردى بولۇشى مۇمكىن، ياكى... ئۇ ماڭا كۆيۈپ قالغانمىدۇ؟» بۇ خىيال كاللامغا قانداق تېز كەلگەن بولسا يەنە شۇنداق تېزلا غايىب بولدى. چۈنكى شۇ تاپتا مېنىڭ خىيالىم ھېلىقى گۈزەل پەرىشتەم بىلەن يېقىندا بولغۇسى توييۇمنى بالدۇرراق قىلىۋېلىشتېلا ئىدى...

مىڭ ئەپسۇس... مېنىڭ بۇ بۈيۈك ئارزۇيۇم بىر كۈندىلا كەچكۈزدىكى قۇرۇغان گۈل بەرگەدەك توزۇپ كەتتى. ھېلىقى پەرىشتەم توساتتىنلا قازاقىستاندىكى چوڭ بىر سودىگەر تۇغقىنى بىلەن توپلىشىۋېلىپ، شۇ ياققا كېتىپ قالدى. مەن ئىنسان قەلبىدىكى بۇنداق ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىشنىڭ سىرىنى قانچە ئويلاپمۇ يېتەلمىدىم، بەلكىم مەڭگۈ يېتەلمەيمەن. ھەيرانلىقىمۇ چېكىدىن ئاشتى...

شۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان كۈنى كەچتە شەھەردىكى بىر قاۋاقخانىغا كىردىم-دە، ئۆزۈم يالغۇز بولۇشچە ھاراق ئىچتىم...

كېچىدە ئۇڭغۇل-دوڭغۇل دەسسەپ قورۇيىمىز ئالدىغا كېلىپ قالغىنىمنى ئاران ئىلغا قىلدىم-دە، دەرۋازىنى قاقتىم. بىر چاغدا دەرۋازا ئېچىلدى. مەن تورلاشقان كۆزلىرىم بىلەن دەرۋازا ئاچقۇچىغا قارىدىم، ئاران تونۇدۇمكى، ئۇ «قاراقۇمچاق» ئىدى.

— ماڭا... چاي... دەملەپ ئەكىرىپ... بېرىڭە! — دېدىم ئۆز خانەمگە كېتىۋېتىپ.

ئانچە ئۇزاققا قالمايلا ئۇ بىر چەينەكتە چاي كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى، ئاندىن پىيالىگە چاي قۇيۇپ ئالدىمدىكى شىرەگە قويدى. شۇ ئەسنادا قانداق كۈچ، قانداق تۇيغۇنىڭ تەسىرىدىنكىن ئۆزۈممۇ بىلمىدىم، ئۇنىڭ قولىنى كاپ قىلىپ تۇتۇۋالدىم-دە، ئۇنى ئۆزۈمگە تارتتىم. مەن بەك كۈچەپ كەتتىممۇ ياكى ئۇ تۇيۇقسىز تۇرغاچقىمۇ قۇچىقىمغا گويا جانسىز قونچاقتەك پوكلا چۈشتى. ئۇنى چاققانلىق بىلەن چىڭ قۇچاقلاپ، تەلۋىلەرچە سۆيۈپ كەتتىم. ئۇ كۈچىنىڭ بېرىچە يۇلقۇندى، تىپىرلىدى، ئەمما نېمىشقىدۇر ۋارقىرىمىدى... بىر چاغدا ئۇ لاسسىدە بوشاپ ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. مەن ئۇنى رازى بولغان چېغى دەپ ئويلىدىممۇ قانداق، تېخىمۇ قىزغىن سۆيۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ بەدىنىدىن يۇز مېيى، ئەتىر پۇرىقى ئەمەس، بەلكى تەبىئىي بىر خىل پۇراق، ناھايىتى شېرىن، ھاياتىمدا پەقەت ھېس قىلىپ باقمىغان بىر خىل تەننىڭ خۇشبۇي ھىدى دىمىقىمغا ئۇرۇلاتتى. مەن ئۇنى ئاچكۆزلەرچە پۇرايتتىم، پۇرىغانسېرى خۇدۇمنى يوقىتىشقا، ئۆزۈمنى كونتروللۇقتىن چىقىرىپ قويۇشقا باشلىدىم، نېرىپلىرىم پولاتتەك قاتتىقلاندى. قوللىرىم ئىختىيارسىز ئۇنىڭ كۆكسى تەرەپكە سىلجىدى... «چاك» قىلغان بىر تەستەك بىلەن تەڭ ئارقامغا ئۇچۇپ كەتتىم. بېشىم كىرىسلونىڭ يان گىرۋىكىگە قاتتىق تېگىپ زىڭىلداپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى رۇسلاپ ئەتراپىمغا قارىغىنىمدا ھېچكىمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن «قاراقۇمچاق» مېنى كۆرسە ئىلگىرىكىدەك قارىمايدىغان بولۇپ قالدى. مەنمۇ كەيپىچىلىكتىكى بەتقىلىقىمدىن ئۇيۇلۇپ قالدىم. ئۇنىڭ ئۆزىنى، ئۆزىنىڭ قىزلىق غۇرۇرىنى قەتئىي قوغداش تۇيغۇسىنى ئويلاپ بارا-بارا مەندە ئۇنىڭغا نىسبەتەن بىر خىل قايىللىق پەيدا بولۇشقا باشلىدى. شۇنداقتىمۇ ھەر كۈنى ھېلىقى ۋاپاسىزغا قىلغان ئەقىدەمنىڭ دەردىدە كۆڭلۈم پەرىشان ھالەتتە يۈرەتتىم. خىزمەتتىن قايتىپ كېلەتتىم-دە، ھۇجرامغا كىرىۋېلىپ ماڭا نىسىداش بولغان گىتارىمنى ئۇزۇندىن ئۇزۇن چالاتتىم، ناخشا ئېيتاتتىم. ئىلگىرىكىدەك كىتابخۇمارلىقىممۇ ئەمدىلىكتە يوقىلىشقا باشلىغانىدى.

بۇگۈن گۇگۇم ۋاقتى بىلەن ئۆيگە سەل كەيىپ ھالدا قايتىپ كەلدىم، تاماقمۇ يېمەستىن ھۇجرامغا بېكىنىۋېلىپ، ھېلىقى ۋاپاسىزغا بېغىشلاپ يازغان شېئىرىمنى گىتارغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىشقا باشلىدىم...

ناخشام ئاخىرلاشتى. گىتار تارلىرى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم زەرب بىلەن ئۇرۇلغان بارماقلىرىم تەسىرىدە شۇنچە مۇڭلۇق ۋە شۇنچىلىك جاراڭلىق ئاۋاز چىقاردى-دە، ئاستا-ئاستا جۇغۇلدىغان ئەكس سادا ئىچىدە تىترەپ توختىدى. كۆزلىرىمدە ياش تامچىلىرى لىغىرلاپ قالغانىدى، شۇنداقتىمۇ ئىچىم بوشاپ ئۆزۈمنى سەل يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلدىم.

دەل شۇ چاغدا ھۇجرامغا بىرسى ئۇسۇپلا كىردى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئالدىمدا تۇرغان «قاراقۇمچاق» نى كۆردۈم، ئۇنىڭ چىرايى ناھايىتى جىددىي تۈس ئالغانىدى.

— بولدى چالماڭ، ئەمدى چالماڭ!... مەن... باشتىلا بىلگەن، ئۇ قىزنىڭ تۇرقىدىن سىزگە ۋاپا قىلىدىغاندەك تۇرمايتتى، لېكىن ئۇ بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. تولا چاغلاردا گۈزەل نەرسىلەرنىڭ ئارقىسىغا مۇشۇنداق رەزىللىك يوشۇرۇنغان بولىدۇ. يەنە... يەنە سەت نەرسىلەرنىڭ ئىچىدىمۇ گۈزەل نەرسىلەر بولىدۇ، ئەمما ئادەملەر ئۇنى ئۇنداق ئاسان بايقىيالمايدۇ...

ئۇ سۆزدىن توختاپ، كۆزۈمگە :ىزچىلىك دادىل تىكىلدى-يۇ، بىردىنلا يۈزى ئوت ئېلىپ ياندى. كۆزلىرىدە مەن بىر چاغدا كۆرگەن كۈچلۈك نۇر يالتىراپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بۇنچىلىك گەپ قىلالايدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇرۇمغا سىغدۇرالماي قالدىم. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى جاسارىتىدىن ماڭا باشقا بىر «قاراقۇمچاق» ئالدىمدا زاھىر بولۇپ قالغاندەك بىلىنەتتى، ئەمما «ئاياللار» دېگەن ئۇقۇم كاللامدا ئەكس ئېتىشى بىلەن ئۆزۈمنى بىرئاز تۇتۇۋالدىم، شۇنداق، ئاياللار ئاجايىپ كېلىدۇ، كۆپ ھاللاردا ئادەم ئويلىمىغان يەردىن چىقىپ، كىشىنى تاڭ قالدۇرىدۇ، خۇددى ھازىرقىدەك.

مەن شۇلارنى ئويلىغاچ «قاراقۇمچاق» قا باشقىدىن زەن سېلىپ چىقتىم. ئۇ ئەمدى كۆزۈمگە ھەرگىزمۇ سەت، كۆزلىرى كىچىك، قارىمۇتۇق كۆرۈنمەيتتى.

— ماڭا نېمىشقا بۇنداق قارايسىز؟ خاتا سۆزلەپ سالدىممۇ-يا؟ — دېدى ئۇ بىر ئاز ئوڭايسىزلانغاندەك.

— ياق، ياق... — مەن تەمتىرەپ ئارانلا شۇ سۆزنى دېيەلىدىم، چۈنكى شۇ تاپتا بەكلا ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتىم...

ھاياتنىكى تاساددىپىلىقلار بەزىدە ئادەمنى ئامەتكە ئېرىشتۈرسە، بەزىدە بالايىئاپەت ئېلىپ كېلىدۇ. بىزنىڭ بۇ ئائىلىمىز بىر قېتىملىق تاساددىپىيلىق تۈپەيلى پۈتۈنلەي ھالاك بولۇشقا تاس قالدى.

ئەمدىلا باشلانغان كۈز ئايلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى تۇيۇقسىز ھاۋا تۇتۇلۇپ، گۈلدۈرمامىسىز يامغۇر يېغىپ، تا كەچ كىرگىچە توختىمىدى. قوشنىلىرىمىزنىڭ كۆپىنچىسى تېخى بىزدەك خىش، سېمونت بىلەن ئالاھىدە مەزمۇت ئۆيلەرنى سېلىشقا قۇربى يەتمەيدىغان كىشىلەردىن بولغاچقا، ئۇلارنىڭ كېسەكتىن قوپۇرۇلۇپ، ئۈستى بورىيا بىلەن يېپىلغان كونا ئۆيلىرىنىڭ ئۆگزىسىدىن يامغۇر شارقىراپ ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلار ھەقىقەتەنمۇ ئېغىر ۋەيرانچىلىققا دۇچ كەلمەكتە ئىدى. شۇڭا نۇرغۇن قوشنىلار ئانامنىڭ ئالدىغا كىرىپ يېلىنىپ-يالۋۇرۇشقانلىرىچە، كىچىك بالا-چاقىلىرىنى يامغۇردىن ئامان-ئېسەن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بىزنىڭ ئۆيگە ئەكىرىپ قويۇپ تۇرۇشلىرىنى ئارقا-ئارقىدىن ئۆتۈندى. ئەپسۇسكى، ئانام ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا قوشۇلمىدى. ئەكسىچە ئۇلارغا دوق قىلدى، ھەتتا: «بىزنىڭ ئۆي يەسلى ئەمەس» دېگەن گەپلەرنىمۇ قىلدى. ئانام شۇنچىلىك گېدىيىۋالغانىكى، شۇ تاپتا بىزنىڭ مۇنۇ ھەشەمەتلىك ئۆيلىرىمىزمۇ

گويا ئانامنى دوراۋاتقاندەك، ئەتراپىدىكى غىرىبسىنغان ئەسكى تاملىق ۋەيرانە ئۆيلەر ئارىسىدا ئالاھىدە قەد كۆتۈرۈپ پىتىدىن چۈشمەي تىنك تۇراتتى. يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇنۇپ پارقىراپ كەتكەن خىش-كاھىشلىرى كۆزنى چاقنىتاتتى...

ئەتىسى كۆنچى دەرياسىغا ئۇلۇغ كەلكۈن يامراپ كەلدى. دەريا قىنىغا پاتماي، گۈلدۈرلەپ تاشقىنلىغىنىچە ئەتراپقا سەلدەك ئىقىشقا باشلىدى. مەھەللە ئىچى قىيامەت-قايىمغا ئايلاندى. بەزى ئۆيلەر ئۆرۈلۈپ چۈشتى... بىزنىڭ يەر شارائىتى پەسرەك جايلاشقان بۇ تەۋەررۇك زىمىنىمىزمۇ هايت-هۇيت دىگۈچە سۇ ئىچىدە قالدى. بۇ چاغدا، قوشنىلار بىر-بەرىگە كۆچىنىڭ يىتىشىچە ياردەملىشىپ بالا-چاقا ۋە باشقا نەرسە-كىرەكلەرنى خەتەردىن قۇتقۇزۇشۇۋاتقان بولسىمۇ، لىكىن بىز تەرەپكە بىرەرسىمۇ قاراپ قويمايتتى. پەقەت دادامنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەيدىغان ئىككى-ئۈچ كىشىلا قورۇيىمىزنىڭ غەربىي جەنۇب تەرىپىدىكى بىخەتەر تاش كۆۋرۈك يىنىدا نىمە قىلارىنى بىلمەي، بوغۇلۇپ تۇرغان ئانامنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى، ئانامغا تەسەللى بىرەتتى، نەسىھەت قىلاتتى، ئەمما ئۇلار سۇغا سەكرەپ چۈشۈپ، بىزنىڭ ئىقىپ كىتىۋاتقان تەئەللۇقاتلىرىمىزدىن بىرەرىنىمۇ سۈزۈۋىلىشقا هەرىكەت قىلمايتتى... ئۇلاردىن پاكىنەك كەلگەن بىرسى تۇيۇقسىزلا هۆكرەپ يىغلاپ تاشلىدى ۋە ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى.

— ئىست!... ئىست! نۇرغۇز بايلىق، دەپى-دۇنيا ۋەيران بولدى، خا جۇجاڭنىڭ قان-تەرى بىكارغا كەتتى! هۆرمەتلىك باشلىقىمىز كاماندىرۇپكىغا چىقىپ كەتمىگەن بولسا ئىشلار بۇنچىۋالا بولۇپ كەتمەس ئىدى، بوپتۇ خانىچا، كۆڭۈللىرىنى يىرىم قىلمىسىلا، سۇ توختىغاندا بۇ يەرلەرمۇ قۇرۇپ كىتەر، بۇزۇلغانىنى شۇ چاغدا ئوڭشىۋالارمىز...

— ئاغزىڭنى يۇم! هۇ شۇم ئىبىز، قۇرۇپ كىتەر دەيسىنا؟ بىزنى قۇرۇپ تۈگسۈن دەمسەن؟!

ئانامنىڭ بىهۇدە تىل-ئاھانىتىگە قالغان بۇ بىچارە تىلەكداشچىمىز شۈمشۈيۈپلا كەتتى. مەن سۇغا سەكرىمەكچى بولغان بولسامۇ، لىكىن ئانام قولۇمغا چىڭ ئىسىلىۋىلىپ قويۇپ بەرمەيۋاتاتتى. مۇشۇ ئىشلار بولۇۋاتقان چاغدا، پەقەت بىرلا ئىنسان بىز ئۈچۈن ئاللىقاچان سۇغا سەكرەپ بولغانىدى. ئۇ سۇ ئىچىدە گويا بىلىقتەك شۇڭغۇيتتى، كۈچلۈك دولقۇنلار بىلەن ئىلىشاتتى، ئۇ سۇ ئۈزۈشكە شۇنچىلىك ماهىر ئىدىكى، بىغىمىزدىكى چوڭ-كىچىك دەرەخلىق ئارىسىدا بەئەينى سۇدىكى قۇمچاقتەك ئەپچىل ئۈزەتتى، سۇغا چىلىشىپ قالغان شاخچىلار ئارىسىدىن يىلاندەك ئەۋرىشىملىك بىلەن تولغىنىپ ئۆتەتتى، بۇ هەرىكەتلەر ئۇنى گويا ئۇستىخىنى يوقتەك كۆرسىتەتتى. كىچىكىمدىن كۆنچى دەرياسىغا چۆمۈلۈپ ئويناپ چوڭ بولغان مەنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ هەيران بولغىنىمدىن ئىختىيارسىز: «ئاھ، قاراقۇمچاق، سەن راستىنلا قۇمچاق قىز ئىكەنسەنغۇ!» دەۋەتتىم. بۇ ۋاقىتتا تىخىچە قولۇمنى چىڭ تۇتقان پىتى مىشىلداپ يىغلاۋاتقان ئانام ماڭا بىر قىسمىلا ئالىيىپ كەتتى. مەن يەنىلا كۆزۈمنى قىزغا تىكتىم. ئۇ كۆچى يەتكەنلىكى نەرسىلەرنى سۇدىن سۈزۈۋىلىپ بىخەتەر جايغا ئىلىپ چىقاتتى. دەرەخ غوللىرىنىڭ ئاچىلىرىغا قىستۇراتتى، ئاندىن يەنە سۇغا، ياق، توسۇن ئاتتەك توسقۇنسىز هالدا يۈپۈرۈلۈپ كىلىۋاتقان دولقۇنغا ئۆزىنى ئاتاتتى. ئانام ئەمدىلىكتە ۋارقىراپ يىغلاشقا باشلىغانىدى، ئۇ «قاراقۇمچاق» نىڭ ئاشۇ هالىتىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، ئۇنى هەدەپ قاغايتتى: «هوي قارازەڭگى! ئەسلى سىنىڭ ئايىغىڭ ياراشمىغان بۇ ئۆيگە. سەن كىلىپ بىر يىل بولا-بولمايلا مۇشۇ پالاكەتچىلىككە قالدۇق، هەممىسى... هەممىسى سەن مۆرىمەس نەتۇر پىشانىنىڭ

كاساپىتى، شۇڭمۇ پېشانەڭ تار سېنىڭ، ھۇ، ھۇ...! » مېنىڭ بۇ قەدىرلىك ئانام مۇشۇ قىز بۇ ئائىلىگە يېڭى كەلگەندە، بۇ قىزنىڭ ئايىغى ياراشتى... دېگەن ئەمەسمىدى؟

كەلگۈن سۇيىنىڭ شارقىرىغان ئاۋازى ئانامنىڭ يىغىسىغا ۋە تېل-ئاھانەتلىرىگە جۆر بولغاندەك بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. قىز ئانامنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىمۇ، ئاڭلىمىدىمۇ بىلمىدىم، ئۇ دولقۇن بىلەن ئېلىشاتتى، دولقۇن زەربىدە دەرەخلەرنىڭ غوللىرىغا ئۇرۇلاتتى، چىرايلىرىنى يۇرۇشتۇرۇپ ئازابلىق تولغىناتتى، ئىڭرايتتى... مەن ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ ئانامنىڭ قولىدىن بوشىنىشقا تىرىشاتتىم، ئانامغا يېلىناتتىم، لېكىن ئانام مېنى زادىلا قويۇۋەتمەيتتى.

بىر چاغدا ئۇ ئانامنىڭ چامادانىنى سۆزۈپ ئەمدىلا بىر تۇرغان يەرگە يېقىنلاشقاندا، ئانام ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى:

— ھەي پاسكىنا، ئۇنى تاشلاپ، ئاۋۇ ئېقىپ كېتىۋاتقان بوغچۇمنى ئېلىپ سۈزۈۋال! ئۇنىڭدا مېنىڭ ئالتۇن ئۈزۈكۈم، ئالتۇن بىلەيزۈك، يەنە ئانامدىن قالغان ئېسىل كىيىملىرىم، تېخى بىر مۇنچە پۇللىرىممۇ بار...

ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن قىز ئانامغا «لاپ» قىلىپ قارىدى، ئۇنىڭ مۇنچاقتەك سۇ دانچىلىرى سىرغىپ تۇرغان يۈزىدىكى چوڭ ئېچىلغان بىر جۈپ كۆزىدە ئاجايىپ كۈچلۈك، شۇنداقلا غەزەپلىك نۇرلار چاقناپ كەتتى، بۇ نۇر بىراقلا ماڭا يۆتكىلىپ گاراڭلىقتا قېتىپ قالغان كۆزلىرىمگە قادالدى-دە، ئاندىن دولقۇن ئىچىدە غايىب بولدى. ئەمما ئۇ نۇر پۈتكۈل ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سېلىۋەتتى. مەن ئانامغا قاراپ ۋارقىرىدىم:

— مېنى قويۇۋېتىڭ! مەن دېگەن ئوغۇل بالا، مەن قاراپ تۇرامدىم؟...

— ياق! — ئانام ئۈچكىدەك چىرقىراپ بىلىمدىن قۇچاقلاپ تۇتۇۋالدى، — سېنىڭ ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ؟

— ئەمىسە ئۇ قىزنىڭ ئۆلگۈسى كەپتۇ-دە؟!

— ئۇ... سەن دېگەن مېنىڭ بالام!...

— ئانا... سىز...؟!

بۇ چاغدا بىزگە ئاغزىدا بولسىمۇ ھە-ھۇ دېيىشىۋاتقان ھېلىقى بىرنەچچە ئادەممۇ ماڭا تەسەللى بەرگەنلىرىچە قوللىرىمدىن چىڭ تۇتۇۋېلىشتى... بىز ئاشۇنداق تارتىشىپ تۇرغاندا بايىقى نۇر بىردىن ئانامنىڭ، ياق، مېنىڭ ئالدىمدا پەيدا بولدى. «نۇر»نىڭ ھالسىزلانغان قوللىرى بوغچۇمنى مېنىڭ ئوقتەك تېزلىكتە سوزۇلغان قوللىرىمغا بەرمەستىن، ئانامنىڭ ئۆزىگە تەڭلىدى. ئانامۇ خۇددى شۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك مېنى بىر ياققا ئىتتىرىۋېتىپ، قىممەتلىك بوغچۇمىسىغا ئېچىرقاپ كەتكەن بۆرىدەك ئېتىلدى، ئۇنىڭ سېمىز بەدىنى تەڭپۇڭلۇقنى يوقىتىپ قويدىمۇ، ئانامنىڭ قولى بوغچۇمغا تەگمەي تۇرۇپلا سۇغا دۈم چۈشتى. كۈچلۈك دولقۇن ئۇنى بىردەمدىلا بىزدىن ئۈچ-تۆت مېتىر نېرىسىغا ئېقىتىپ كەتتى. قىز شۇئان ئانامغا قاراپ تاشلاندى، مەنمۇ «ئانا!» دەپ توۋلىغىنىمچە شىددەتلىك دولقۇنغا ئۆزۈمنى ئاتتىم...

بىر خېلى كۆپ ھەپىلىشىپ ئانامنى تاش كۆۋرۈك يېنىدىكى دۆڭنىڭ قىرىغا ئىتتىرىپ چىقاردۇق. مەن ھاسىرىغىنىمچە قىرغاققا چىقىپ بولۇپ قىزغا قارىدىم. ئۇ ئەتراپىمدا كۆرۈنمەيت-تى. مەن جەۋرەپ ئېقىۋاتقان ئۇلۇغ سۇغا ساراسىمە بىلەن قارىدىم، بىر چۆكۈپ، بىر لەيلەپ ئېقىپ كېتىۋاتقان ئادەمسىمان بىر نەرسە كۆرۈندى. مەن ئانامنىڭ نىمجان ھالەتتە يېتىپمۇ «با...لام، سۇ...غا...چۈش...مە!» دەپ خىرقىراۋاتقان زەئىپ ئاۋازىغىمۇ پەرۋا قىلماي، سۇغا سەكرىدىم. ئارقامدىن ھېلىقى پاكىنەك ئادەممۇ سەكرىدى.

جىمجىت دوختۇرخانا. قىزنى جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە داۋالاۋاتقىلى ئىككى كۈن بولدى. ئانامۇ بالنىستىغا كىرىپ قالغان بولسىمۇ، كېسىلى ئانچە ئېغىر ئەمەس ئىدى. ئۇ پات-پاتلا

ئۇلۇغ-كىچىك تىناتتى، لۆمۈلدەپ ياش قۇيۇلۇۋاتقان كۆزلىرىنى ماڭا مۆلايىملىق بىلەن تىكىپ سورايتتى:

— ھېلىقى قىز قانداق بولدى؟ ئۇ...

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئانا. ھەممە ئىش جايىدا كېتىۋاتىدۇ، — دەيتتىم مەن بوغۇزۇمدىن سىقىۋاتقان غايىب بىر نەرسىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇشقا تىرىشىپ.

— سىز بۇياققا چىقىڭە يىگىت، ئاۋۇ كېسەل... — سېستىرانىڭ سۆزلىرى تۈگىمەستىن ھەممىنى پەملىدىم-دە، جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە قاراپ چاپتىم...

مەن كىرگەندە قىز ئارانلا خىرىلداپ ياتاتتى. ئۇنىڭ بىر قولى بېغىشىدىن چىقىپ كەتكەندىن باشقا، بېشى يېرىلىپ كەتكەنىدى.

— بەرداشلىق بېرىڭ، ئوڭشىلىپ كېتىسىز، — دېدىم مەن دۇدۇقلىغىنىمچە ئۇنىڭغا تەسەللىي بېرىپ، ئۇ مېنىڭ ئاۋازىمنى ئاڭلاپ، چىڭ يۇمۇلغان كۆزلىرىنى تەستە ئاچتى. ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگەن نۇرسىز كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياشلار تۆكۈلۈشكە باشلىدى. مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ، نېرىراقتا بىزگە قاراپ تۇرغان دوختۇرنىڭ يېنىغا بېرىپ ئىلتىجا قىلدىم.

— دوختۇر، ئۇنى قۇتقۇزۇپ قېلىڭ!

— بار ئامالنىڭ ھەممىسىنى قىلدۇق، ئاران مۇشۇنچىلىك ھالغا كەلدى، — دەپ بوش پىچىرلىدى دوختۇر كۆزۈمنىڭ ئىچىگە مەيۈس تىكىلىپ، — ئۇنىڭ مېڭىسىگە يېنىكرەك دەرىجىدە قان چۈشۈپتۇ. مېڭىسىنى ئوپېراتسىيە قىلغان بىلەنمۇ ئۈلگۈرەلمەيمىز. قارىماسىز، ئۇ تىلىدىنمۇ قالغان تۇرسا، بۇنداق كېسەلدىن ئانچە چوڭ ئۈمىد كۈتكىلى بولمايدۇ. ئەڭ ياخشىسى... سىز ئۇنىڭ قېشىغا بېرىڭ.

قىزنىڭ بارغانچە تورلىشىپ، ھاماتلىقتىن دېرەك بېرىۋاتقان كۆزلىرى يەنىلا ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇ كۈچسىز مۇزلاپ كەتكەن ساق قولى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى تۇتتى. بۇ ئۇنىڭ تۇنجى قېتىم قولۇمنى تۇتۇشى ئىدى. مەنمۇ ئۇنىڭ قولىنى يەڭگىل سىلىدىم. ئۇ ماڭا گەپ قىلىش ئۈچۈن نەچچە قېتىملاپ ئاغزىنى ئۆمەللىدى، ئەمما زۇۋانى چىقمىدى. ئاخىرى ئۇ مېنىڭ قولۇمنى ئاچقۇزۇپ بېگىز بارمىقى بىلەن ئالقىنىمغا بىرنېمىلەرنى ئاستا ۋە كۈچسىز ھالدا يېزىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ قولى تىترەپ تازا قولاشمايتتى، شۇڭا مەن ئۇنىڭ بىلىكىنى بىر قولۇم بىلەن تىرىۋالدىم. بىر پەستىن كېيىن ئۇنىڭ بىر قاتار ھەرپلەرنى ئالقىنىم ئۈستىگە يېزىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. پۈتۈن زېھنىمنى يىغىپ، ئۇ يېزىۋاتقان مەۋھۇم ھەرپلەرنى دىلىمدا بىر-بىرىگە قوشۇپ ئوقۇشقا باشلىدىم.

« ... مەن...بولالمىدىم...رازى بولۇڭلار، ئەگەر ھۆج...رىڭىزدىكى كىتاب جا...ۋىنىڭ ئۈستى زىيا...ڭغا ئۈچ....رىمغان بول....سا، شۇ يەر....دە سۇ...لياۋ...غا ...ئورالغا...ن بىر خا...تىرە دە....پتەر...بار. مە...ن ئۈچۈن ئوقۇ...پ قو...يۇڭ! ...»

تۇساتتىن ئۇ قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋالدى. ئاندىن كۈچلۈك بىر خىرىلداپ ھوشىدىن كەتتى... ئۇ شۇ ياتقىنىچە بەش سائەتتىن كېيىن ئۇ ئالەمگە ئۇزاپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ چەكسىز ئارمانلار ئىلكىدە قېتىپ قالغان ئوچۇق كۆزلىرىنى ئۇۋىلاپ يۇمدۇرۇپ قويدۇم. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايى ماڭا گويا خاتىرجەم ئۇيقۇغا كەتكەن غەمسىز بىر بوۋاقنىڭ چىرايىدەك كۆرۈنەتتى. كۆز چاناقلىرىدا لىغىرلاپ قالغان ياشلىرىنى زورىغا بېسىپ، ئۇنىڭ يۈزىنى ئاپئاق رەخت بىلەن يېپىپ قويدۇم...

مەن دوختۇرخانىدىن قانداق قايتىپ چىققىنىمنى، ئېغىر سۇ ئاپىتىگە ئۇچرىغان ئۆيىمىزگە قانداق قايتىپ كەلگىنىمنى ئەسلىيەلمەيمەن. ئۆزۈمنى بىلسەم بېغىمىزدا ھاسىرىغىنىمچە تۇرۇپتىمەن. بەلكىم بۇ يەرگە يۈگۈرۈپ كەلگەن ئوخشايمەن. نەزىرىمنى باغقا ئاغدۇردۇم. گۈلزارلىقىمىز، باغلىرىمىز تامام خارابلاشقان

بولۇپ، تولىمۇ كۆڭۈلسىز كۆرۈنەتتى. ئۆيلىرىمىز گەرچە باشقىلارنىڭكىدەك ئۆرۈلۈپ چۈشمىگەن بولسىمۇ، تاملار يېرىمىغىچە زەيدەپ، خىشلار ئۇۋۇلۇشقا باشلىغانىدى. مەن پاتقاق سۇلارنى كېچىپ يۈرۈپ ئاران دېگەندە ھۇجرامغا كىردىم-دە، كىتاب جاۋىنىغا قارىدىم. جاۋەن ئۆز ئورنىدا ساپساق تۇرغان بولسىمۇ، كىتابلىرىمىزنىڭ يېرىمى سۇدا ھۆل بولۇپ سالپىيىپ كەتكەنىدى. مەن جاۋەننىڭ ئۈستىنى سىلاشتۇرۇپ سۇلياۋ بولاقنى تاپتىم. ئىچىدىن قىزىل تاشلىق بىر خاتىرە دەپتەرنى ئېلىپ ۋاراقلىدىم.

دۇنيادا مەنچىلىك ئازاب چەككەن قۇرداش قىزلاردىن يەنە قانچىسى باردۇ-ھە؟ مەن تۇغۇلۇپ ئەقلىمنى بىلسەم بىزنىڭ جان سانىمىز كۆپ ئىكەن. بىز بارا-بارا تېخىمۇ كۆپىيىپ ئون جان بولدۇق. بۇ چاغدا مەنمۇ خېلى چوڭ بولۇپ قالغانىدىم. ئاتا-ئانام دېھقان بولغاچقىمىكىن، ئائىلىمىز بەكلا نامرات ئىدى. شۇڭا مېنىمۇ ئانام زورلاپ مەكتەپتىن چېقىرىۋالدى، بۇ چاغدا مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 5-يىللىقىدا ئوقۇيتتىم. مەكتەپتىن چېكىنگەن كۈندىن باشلاپ دادامغا ياردەملىشىپ تېرىقچىلىق قىلدىم، تۈگمەس ئۆي ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللاندىم، يەكشەنبە كۈنلىرى يەتتە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بازارغا بېرىپ سەي-كۆكتات، گازىر ساتاتتىم. تاپقان پۇللىرىمنى بىر تىيىن خەجلىمەي ئۆيگە ئېلىپ كېلەتتىم، ئەمما پۇللارنىڭ ھەممىسىنى ئانام ئېلىۋالاتتى. كېچىمدىلا دادام ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. ياۋاش بولغاچقا دادامغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيتتى، ئۇ ھەقىقەتەن ئاق كۆڭۈل بىر بەندە. ئانام ئىنتايىن شاللاق، پۇل دېسە جېنىنى بېرىشتىن يانمايدىغان، يېشىنىڭ ئەللىككە يېقىنلاپ قالغىنىغا قارىماي، ئۇسمىنى دەمدەك قويۇپ، سىرتتىكى بولمىغۇر ئەرلەر بىلەن ئاپاق-چاپاق بولۇشۇپ يۈرىدىغان باللىرىغا قىلچە كۆيۈنمەيدىغان بىر تۇل ئايال.

ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئانام مېنى پۇلدار بىر قېرىغا تېگسەن دەپ زورلاپ تۇرۇۋالدى. بۇ چاغدا مەن تېخى ئەمدىلا ئون يەتتە ياشقا كىرگەنىدىم. شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئەرگىمۇ تەگدىم. بۇنىڭ بەدىلىگە ئانام نۇرغۇن مال-دۇنياغا ئېرىشتى. چۈنكى، ئانام تويلۇقۇمنى بولۇشىغا ئېغىرلىتىپ سالغانىدى. يەنە كېلىپ توي بولۇپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىنلا ئېرىم ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قېلىپ ئۆلۈپ كەتتى. ئەمدى تېكەندەك يالغۇز ئېرىمنىڭ قورۇ-جايى، مال-دۇنياسى تامامەن ئانامنىڭ ئىلكىگە ئۆتكەنىدى... ئانام بۇنىڭغا تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئەمما مەن ياش تۇرۇپلا تۇل قالدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېرىمنى ياخشى كۆرسەم كاشكى... -

«كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دەپ دەردىمنى تارتالماي ئاران تۇرسام، ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئانام ئۆگىنىپ قالغان بۇ «سودا» -غا يەنە كىرىشتى. نەلەردىن تاپتىكىن، ئىلگىرى مېنى بەرگەن ئادەمدىنمۇ قېرى، پالەچ بىرسىنى تېپىپتۇ. ئانام، بۇنىڭغا تەگسەڭ ساۋاب تاپسەن، دەپ چىڭ تۇردى.

مەن ئەمدى قانداق قىلىشىمنى بىلەلمىدىم. ئويلا-ئويلا ئاخىر ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلدىم. شۇ كۈنى قانداق ئۆلۈشنى ئويلاپ كېتىۋاتقىنىمدا، ئاكىڭىز ئۇچراپ قالدى، ئۇ بەك ياخشى ئادەم ئىكەن. سۈرۈشتۈرۈپ مۇساپىرلىقىمنى بىلگەندىن كېيىن، ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي، سىلەرنىڭ ئۆيگە باشلاپ كەلدى...

بىلمەسمىز، مەن سىلەرنىڭ ئائىلىگە كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي سىزنى تەلۋىلەرچە ياخشى كۆرۈپ قالدىم. كۈندە دېگۈدەك چۈشۈمگە كىرىسىز، ھەر ئاخشىمى ھۇجرىڭىزنىڭ دېرىزىسىگە تەلمۈرىمەن. لېكىن بۇ ئىشلارنى ئامال بار چاندۇرماسلىققا تىرىشتىم. گەرچە مەن ئەمدىلا ئون سەككىز ياشقا قەدەم قويۇۋاتقان بولسامۇ، مۇھەببەت دېگەن نەرسە قەلبىمدە پالدۇر بىخلانغان چېغى، سىزنى ياقتۇرۇپ قالغان

(ئاخىرى 89-بەتتە)

هېلىقى بېكەت

(ھېكايە)

ئايگۈل مويدىن

رامىلە ئاق كۆڭۈل، ساددا ئايال بولۇپ ئېرى كامىلجان بىلەن تولىمۇ ئىناق ئۆتەتتى. ئۇلار ئۆزئارا كۆيۈنەتتى، بىر-بىرىنى ھۆرمەت قىلاتتى. شۇڭلاشقا كىشىلەر ئۇلارنى ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز قويغاندەك ماسلاشقان بىر جۈپلەر دېيىشەتتى.

بىر كۈنى رامىلە ئېرىنىڭ كىيىملىرىنى يۇماقچى بولۇپ يانچۇقىدىكى نەرسە-كېرەكلەرنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن يانچۇققا قول سېلىۋىدى، ئۇنىڭ قولىغا كىچىككىنە بىر خاتىرە چېقىپ قالدى. ئۇ «خاتىرىگە نېمىلەر يېزىلغاندۇ، بىر كۆرۈپ باقايچۇ» دېگەن قىزىقىش بىلەن خاتىرىنى ئاچتى. ئۇنىڭ كۆزى خاتىرىنىڭ سۇلياۋ تېشىغا قىستۇرۇقلۇق تۇرغان كىچىككىنە قەغەزگە چۈشتى. قەغەزنى ئۇ بىپەرۋالىق بىلەن ئېچىپ قىسقىچىلا قىلىپ يېزىلغان مۇنۇ قۇرلارنى ئوقۇدى:

«كامىلجان ئاكا! ياخشىمۇ سىز؟ كېلىمەن دېگەنلىكىڭىز ئۈچۈن سىزنى بىر كۈن كەچكىچە كۈتتۈم، بىراق كەلمىدىڭىز. ئەتە مەن سىزنى ئىككىمىز كۆرۈشكەن ھېلىقى بېكەتتە كۈتىمەن، بالدۇرراق كېلەرسىز»..

خەتتە ئەنە شۇلار يېزىلغان بولۇپ، خەت يازغۇچىنىڭ بىپەرۋالىقىدىنمۇ ياكى باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلغانمۇ، ئەيتاۋۇر چېسلاسىمۇ يېزىلمىغانىدى. خەتنىڭ ئاخىرىغا خەت يازغۇچىنىڭ ئوقۇغۇسىز ئىمزاسى قويۇلغان بولۇپ، بۇ ئىمزا بىر قاراشتا خەتكە، بىر قاراشتا گۈلگە ئوخشايتتى.

رامىلە خەتنى كۆرۈپ خۇددى بىر چېلەك سوغۇق سۇنى بېشىدىن قۇيۇۋەتكەندەك ئەندىكىپ كەتتى. ئۇ خەتنى بېنسىلاپ قايتا-قايتا ئوقۇدى. خەتنى ھەر بىر ئوقۇغىنىدا يېڭىدىن-يېڭى مەزمۇنلار قوشۇلغاندەك ئۇنىڭ پىكىر-خىيالى چىگىشلىشىپ كۆڭلىنى قورقۇنۇچلۇق ۋەھىمىلەر چۇلغىۋالدى.

«بۇ نېمە ئىش، ئۇڭۇممۇ ياكى چۈشۈممۇ، خۇدا يا تۇۋا، بۇ كامىلجانغا كۆيۈپ-پىشىپ يۈرگەن بىرسىنىڭ خېتىمۇ قانداق؟ ئۇ زادى كىم بولغىيتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۈستىبلىق قىلىپ ئىسمىنىمۇ ئېنىق يازماپتۇ، قۇۋلۇق بىلەن ھېلىقى بېكەت دەپ قويغىنىنى قاراڭلار، بۇ بەلكىم ئۆزلىرى بىلىشىدىغان مەخپىي بەلگە بولۇشىمۇ مۇمكىن...»

رامىلە بىردىن ئۆزىنى زورىغا بېسىپ «— ياق، ياق، كامىلجان ئۇنداق ئادەم ئەمەس، ئۇ ھەرگىز ئازمايدۇ، شەيتاننىڭ كەينىگە كىرمەيدۇ، بۇ مۇمكىن ئەمەس، بۇ خەتتە ئۆلدۈم، كۆيدۈم دېگەن مۇھەببەت سۆزلىرىدىن ئەسەرمۇ بولمىسا...» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆز-ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇشقا زورۇقاتتى. بىراق رامىلە ئېرىنىڭ پاكلىقىغا ئىشەنسىمۇ يەنە بىر تەرەپتىن كۆز ئالدىدا تۇرغان بۇ خەتكە نېمە دەپ ھۆكۈم قىلىش كېرەك، دېگەن مەسىلە توغرۇلۇق ئۆزىگە سوئال قوياتتى، ئۇنىڭ بېشى گاڭگىراپ پۇت-قوللىرى تىترەشكە

رامىلەنىڭ روھىي ھالىتىدىكى نورمالسىزلىق بىلەن ئۇنىڭ سالامەتلىكىدىكى زەئىپلىك كامىلجاننىڭ
ك-باغرىنى ئۆرتەيتتى، ئۇ ئايالىنىڭ نېمە ئۈچۈن كۈندىن-كۈنگە ئورۇقلاپ، ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ،
ەزى چۈشلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمەي ئىچى پۇشاتتى، يەنە بىر تەرەپتىن
لىغا ئىچى ئاغرىپ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. بىر كۈنى كامىلجان ئايالىدىن سورىدى:
— سىز ماڭا كۆڭۈلسىز بولۇپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟
رامىلە ئېرىنىڭ قىلغان ھەر بىر ياخشىلىقىنى ئويلىغىنىدا ئۆتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ بىئارام
تتى.
بىر كۈنى رامىلە بېيجىڭدىن كەلگەن بىر پارچە خەتنى تاپشۇرۇپ ئالدى. كونۋېرت سىرتىغا
كامىلجان ئاكامغا تەگسۇن» دەپ يېزىلغان بولۇپ رامىلە خەتنى كۆرۈپ تولىمۇ جىددىيلەشتى،
ئەتراپقا زەڭ سېلىۋالغاندىن كېيىن ئۇدۇل ئىچكەركى ئۆيگە كىردى-دە، ئىشىكنى چىڭ تاقاپ
پ خەتنى ئالدىراپ ئوقۇشقا باشلىدى:
«ھۆرمەتلىك كامىلجان ئاكا، ياخشىمۇ سىز؟ مەن سىز ئارقىلىق سۆيۈملۈك ھەدەم رامىلەگە،
ق باللىرىڭىزغا چىن يۈرىكىمدىن سالام يوللايمەن.»
رامىلە تولدۇرۇپ بىر نەپەس ئېلىۋالغاندىن كېيىن يۈرىكى بىر ئاز جايىغا چۈشكەن ھالدا
تنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى.
كامىلجان ئاكا، سىز بىلەن بېيجىڭدا كۆرۈشۈپ قېلىشىم ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمىگەنىدى. سىزنى
كۆرۈپلا تونۇدۇم، گەرچە سىز بىلەن كۆرۈشمىگىلى ئۇزۇن يىللار بولغان بولسىمۇ ئون يىلنىڭ
ىدىكى سىياقىڭىز ئانچە ئۆزگەرمەپتۇ. مەن ئۆتكەن يىلى يىلىم ئاشۇرۇشقا جەنۇبىي شىنجاڭدىن
ڭغا بېرىپ سىز بىلەن ئاپتوبۇس بېكىتىدە تەساپىي ئۇچرىشىپ قالغىنىم ئۈچۈن قەۋەتلا خوش
ۇپ كەتتىم. سىز مېنى ئىزدەپ بارىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتىپ قويۇپ ئالدىراش كېتىپ قالدىڭىز. مەن
نەچچە كۈندىن كېيىن بىر ساۋاقدىشىم بىلەن سىزنى ئىزدەپ ياتىقىڭىزغا بارسام يوق ئىكەنسىز.
ن ئىككىمىز كۆرۈشۈپ قالغان ھېلىقى بېكەتتە سىزنى ساقلايدىغانلىقىمنى يېزىپ قويۇپ قايتىپ
تتىم. شۇندىن كېيىن ئوقۇشۇمنىڭ ئالدىراشچىلىقىدا مانا سىزنى ئىزدىيەلمىدىم...
كامىلجان ئاكا، سىز بېيجىڭدىن رامىلە ھەدەمگە ئالىمەن دەپ تاپالمىغان دورىنى دوختۇرخانىدىن
ىپ قويدۇم، يېقىندا ئۆزەم ئالغاچ بارىمەن، ئاكا — ھەدە، سىلەرگە يەنە نېمە كېرەك؟ كېرەك
سا تېزراق ئۇچۇرىنى بېرەرسىلەر. ھۆرمەت بىلەن بىر نەۋرە سىڭلىڭىز گۈلجاھاندىن.»
رامىلە ئەمدى ئىشنىڭ تېگى-تەكتىنى تولۇق چۈشەنگەچكە سۇلغۇن چىرايىغا كۈلكە ياماشتى.
ئېرى كامىلجاننىڭ ئالدىنقى يىلى پەن-تېخنىكا يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن بېيجىڭغا بارغانلىقىنى
سىلىدى، بىراق، كامىلجاننىڭ بىر نەۋرە سىڭلىسى گۈلجاھاننىڭ جەنۇبىي شىنجاڭدىن بىلىم
شۇرۇشقا بېيجىڭغا بارغانلىقىدىن ئۇنىڭ خەۋىرى يوق ئىدى. ئېرىمۇ بۇ ھەقتە ئۇنىڭغا بىرنېمە
پمىگەنىدى مانە ئەمدى ھەممە ئىش ئايدىڭلىشىپ كۆڭلىدىكى چىگىش يېشىلدى.
ئۇ قاتتىق ئۆكۈنۈش ئىچىدە ئۆز-ئۆزىگە شىۋىرلايتتى:
— ئاھ خۇدا، بۇنى بىلگەن بولسام ئۆزۈمنى بۇنچىۋالا تۇگەشتۈرۈۋەتمىگەن بولاتتىم ... مەن
رۇنسىز گۇمان بىلەن ئۆزۈمنىلا ئەمەس ئۇنىمۇ زور ئازابقا سالدىم. مەن ھازىردىن ئېتىبارەن
ئىچىمدىكىنى تاپ دەيدىغان تەتۈر مىجەزىمنى ئۆزگەرتىمەن. بىزنە تەقدىر قايتا بەخت ئاتا
لدى، مەن بۇ بەختنى مەڭگۈ قەدىرلەيمەن...

باشلىدى.

بۇ خەت راملە ئۈچۈن خۇددى چۈشكەن ئاشنى ئىچىشكە رايى بارمىغان كىشىدەك ئېرىگە بولغان گۇماننى ئاشۇرۇپ كۆڭۈل خاتىرىسىگە قارا چېكىت ئۇرۇلدى. ئۇ ئويلىغانسىرى بىر چىنە لازا سۈيى ئېچىۋاتقاندەك ئىچى تىتىلداپ ئېچىشاتتى.

راملە ئېرىنىڭ گەپ-سۆز، ئىش-ھەرىكىتىنى ئەسلەۋېتىپ بىردىن شۇ مەھەللىدىكى مايسەم «خېمىر تۇرۇش»نىڭ قىلغان سۆزلىرى ئېسىگە كېچىپ قالدى: «ۋايىيەي راملە، ئېرىڭىز تېپىلماسنىڭ خورمىسىمۇ؟ نېمانچە قىلىسىز، كاملجان ئىشتىن كەلمىگىچە گېلىڭىزدىن تاماق ئۆتمىسە، تاپقىنىڭىزنى كىيدۇرۇپ ھېلى تويى بولىدىغان يىگىتتەك ياساپ قويىسىز، ئاخىرى بىر كۈنى سىزنى داغدا قويارمىكىن، ئەركىشى دېگەننى بەكمۇ ۋاي دەپ كەتسە ھەددىدىن ئېشىۋالىدۇ، ئەركىشى ئۆيگە كىرسە بىرىنىڭ، تالاغا چىقسا مىڭىنىڭ. ئېرىم ئوبدان دېگەنلەر، پۇشايماننى يېگەنلەر...» دېگەن سۆزلىرى راملەنىڭ قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلىماقتا ئىدى.

راملەنىڭ كەينىدىن يېنىك شەپە ئاڭلاندى. كاملجان چۈشلۈك غىزالىنىشقا كەلگەنىدى. ئۇ ئايالىنىڭ ئۆڭسىلى ئۆچۈپ غەمكىن ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، مىجەزى يوق چېغى دەپ پەرۋاسىزلا سورىدى.

— راملە، نېمە بولدىڭىز؟ مىجەزىڭىز يوقمۇ نېمە؟ بۇ كىرلەرنى كېيىن يۇسىڭىز بوپتىكەن.

راملە ئاچچىقىنى بېسىپ، جاۋاب ئورنىدا بېشىنى يېنىك چايقىدى. ئۇ ئېرىگە قاراشقا پېتىنالماي، بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئۈنچىقماي ئولتۇراتتى. راملە ئېرىنىڭ بىر ئىستاكان چاينى ئالدىغا قويغانلىقىنى كۆز قىرىدا كۆرۈپ تۇردى، راملەنىڭ ئەزايىنى تىترەك باستى. «ماڭا نېمە بولدى؟ — ھە؟ ئۇ ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلسىمۇ مەن ئەيىبلىگەندەك ئۇنىڭغا يەنىلا يۈز-تۇرانە بىر نېمە دېيىشكە پېتىنالمايۋاتىمەنغۇ، مەن ھازىر ئۇنىڭغا دېيىشىم كېرەك، شۇ تاپتا بۇ پەردە ئىككىمىزلا بار پۇرسەتتە ئېچىلاي...» بۇ ئويى ئۇنى ئازابلايتتى، ئۇ گەپ قىلالماي قالدى، ھەتتا ئۇنىڭدا ئېرىگە تىكىلىپ قارىغىدەك جۈرئەتمۇ قالمىغانىدى.

راملە ئېغىر ئۇھ تارتىپ ھەسرەت چېكىپ يۈرىدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئېرىگە بولغان ئىشەنچىسى يوقالغاچقا كاملجاننىڭ ھەر بىر سۆز-ھەرىكىتى، باسقان قەدىمى سىرلىق تۇيۇلۇپ گۇمان پەيدا قىلاتتى، شۇنىڭدىن بېرى ئۇ دائىم يانچۇق ئاقتۇرىدىغان بولۇپ قالدى، ھەتتا ئېرىنىڭ خىزمەت خاتىرىسىنىمۇ ئوغرىلىقچە ئوقۇپ كۆرەتتى.

بۇ ئىشنى ئېرىدىن سوراپ بىلىشقا كۆڭلى زادىلا بارمايتتى، چۈنكى ئىشنىڭ بۇزۇلۇپ يىپ ئۇچى ئۈزۈلۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

«مەن ئاشۇ سىرلىق بېكەتنى چوقۇم تېپىشىم كېرەك، كىم بىلىدۇ، ئۇلار ئاشۇ بېكەتتە دائىم ئۇچرىشىپ تۇرامدۇ تېخى!» راملە ئارىلاپ يۈرۈپ ھەر بىر ئاپتوبۇس بېكەتلىرىگە تەكشى قارايتتى: «مۇشۇلار... بىراق زادى قايسىسى؟ ئېرىمنى ئۆزىگە قارىتىۋالغان ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زادى قايسى بىرى؟ قاراڭلار ئۇلارنىڭ پۈزۈر كىيىنىۋالغىنىنى — ياسانچۇقلىقىنى...» دەيتتى ئىچىدە ئاپتوبۇس بېكىتىدە ماشىنا ساقلاپ تۇرغان بىر توپ ياش قىزلارغا ئالىيىپ. «بىز ئۇلارچىلىك ۋاقتىمىزدا بىرەر ئەرگە تىكىلىپ قاراش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئالدىدىنمۇ توغرا ئۆتەلمەيتتۇق؛ بىراق بۇلارنىڭ بولۇۋالغىنىنى قاراڭلار، ھېچقانداق ئەردىن تەپ تارتمىغان، ھېيىقمىغان. مۇشۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسى ئېرىمگە ئاشىنا بولغان، مەن شۇ تاپتا ئۇنى بىلگەن بولسام گېلىدىن بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋەتسەم! ئەڭ ياخشىسى ئىككىسىنىڭ ئۈستىدىن چۈشسەم...»

پىنھاندا تۆكۈلگەن سۆيگۈ يېشى

(ھېكايە)

ئابدۇقادىر ھېمىت

مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ يۇرتۇمغا قايتىپ كەلدىم. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا دائىم يۇرتۇمنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى غۇنچىگۈلنىڭ سىماسى بىلەن بىرلىكتە كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنەتتى. مەن ئەينى چاغدا مېنى چەكسىز ئازابلىغان ئەشۇ بىر پارچە خەتنى — غۇنچىگۈلنىڭ دوستۇم ئادىلغا يازغان خېتىنى قولۇمغا يەنە ئالدىم.

«ئادىل: ئارىلىقىمىز شۇنچە يېقىن تۇرۇپ، خەت يېزىشقا يەنە نېمە مەجبۇر قىلغاندۇ، دەپ ئويلاۋاتقانسىز. بىلىسىز مەن ھازىر سىرتلارغا مەيلىچە چىقىش ھوقۇقىمدىنمۇ مەھرۇم بولدۇم. سىز قەيسەرنىڭ يېقىن دوستى، قەيسەرگە بىۋاسىتە خەت يېزىشقا پېتىنالمىدىم. چۈنكى، ئاتا-ئانام مېنى ئۆزەممۇ چۈشەنمەيدىغان باي بىر «تۇغقىنىمىز»غا ياتلىق قىلىۋېتىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ.

مەن بۈگۈن چوڭ بولغىنىمغا تۇنجى قېتىم پۇشايمان يېدىم. ئەمدى مېنى بۇ يولدىن ھېچكىم قايتۇرۇپ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزۈم يەتتى. كىشىلەرنىڭ شۇنچىلىك رەھىمسىز، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنىڭ شۇنچىلىك رەزىل ئىكەنلىكىنى ئويلىغىنىمدا تەنلىرىم شۈركىنىپ، يىرگىنىپ كېتىمەن.

مەن ئۆزۈمگە ئېچىنىمەن، قەيسەرگە تېخىمۇ بەكرەك ئېچىنىمەن. قەيسەرنى تەتىلدە كېلىپ قالار دېگەنىدىم، قارىغاندا ئۇ بىر يوللا قايتىپ كېلىدىغان ئوخشايدۇ.

سىزنىڭ قەيسەرگە تەسەللى بېرىشىڭىزگە، بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ ئوقۇشىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىكىڭىزگە ئىشىنىمەن.

خوش، بۇندىن كېيىن خەتمۇ يازالمايدىغان، خوش پۇراق چېچىپ ئېچىلىشقا مۇۋەپپىق بولالمايدىغان غۇنچىگۈل.»

* * *

كەڭ ھويلىدا بىرئاز تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن بالداقلىرى ياغاچتىن نەپىس ياسالغان پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ ئىشىكنى چەكتىم.

— ھە، قەيسەرمۇ سىز، كىرىڭ! — دېدى ئۇ ئىشىكنى ئېچىپ، ئۇ ئۈچ يىل ئىلگىرىكىگە قارىغاندا ھۆسنىگە تولۇپ تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى «سەن»لەشتىن بىردەمدىلا «سىز»لەشكە ئۆتۈشى ماڭا غەلىتە بىلىندى. كاتتا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان بۇ ئۆيگە كۆزۈمنىڭ قىرىدا قاراپ قويۇپ، «ھىم» دېگىنىمچە سافاغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

— شۇنداق قىلىپ بۇ يىل قايتىپلا كەلدىڭىزمۇ؟ ئوقۇشنى غەلىبىلىك تاماملىغانسىز؟ كۆڭلىرىڭىزچۇ، خېلى كۆڭۈللۈك...

— بولدى قىلغىن، بولامدۇ؟! — ئاۋازىم بۇنچىلىك يۇقۇرى چىقىپ كېتەر دەپ ئويلىمىغانىدىم. ئارىنى بىرپەس جىمجىتلىق باستى.

— خاپا بولماڭ، — يەنىلا ئۇ ئاۋال گەپ باشلىدى، — مەن ھازىر كۆڭ بويى شۇنداق خوشال. ھەراسىت، سىز جىندەك تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ، مەن چۈشۈپ باغدىن ئۆزۈم ئەپچىقاي.

ئۇ چىقىپ كەتتى، مەن خىيالغا پاتتىم: «مەن تېخى ئۇنى پۈتۈنلەي ئۆزگۈرۈپ، كۆڭ بويى غەمكىن، خىيالچانلا يۈرىدىغان بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندۇ، دەپ ئويلىغان ئىدىم. بىراق ئۇ تېخىمۇ شوخ، تېخىمۇ خوشال يۈرىدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. بىر چاغلاردىمۇ ئۇ شۇنداق شوخ ئىدى، بىراق ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا شوخلۇق قىلالمايتتى. مېنى كۆرسىلا قىزىرىپ، تاتىرىپ كېتەتتى...

قىزىق، مەن ئۆزەممۇ بىلمىگەن ھالدا ئويغا كېتىپ قاپتىمەن.

— قېنى، ئۈزۈم يەڭ.

بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىغىنىمدا، ئۇ بىر ساپاق سارغىيىپ پىشقان سايۋا ئۈزۈمنى ئىككى قوللاپ سۇنۇپ تۇراتتى. ئۇ قورۇنۇشسىز، تولىمۇ ئەركىن كۆرۈنەتتى. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىغاچ ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ قوللىرىمنى ئۇزاتتىم، ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇنجى قېتىم ئالقانلىرىم ئارىسىغا ئېلىپ سىقتىم. قوللىرىدىن پۈتۈن بەدىنىنىڭ دىرىلدەپ تىترەۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ تېخى ھازىرلا شۇنچە ئەركىن، دادىل تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرى باشقا ياقلارغا تىكىلدى.

«داراڭ» قىلغان سادا بىلەن تەڭ چۆچۈپ ئېسىمگە كەلدىم. ئۇ ھېلىلا ماڭا تۇتۇپ تۇرغان بىر ساپاق ئۈزۈم ئاجرىغان بىر مۇنچە دانىلىرى بىلەن پەتنۇستا چېچىلىپ ياتاتتى.

— بولدى قىلىڭ، ئەدەپسىزلىك قىلماڭ.

— بۇ نىمە دېگىنىڭ؟ — قوللار ئاستا-ئاستا ئاجرىدى.

— بىلەمسىز شۇنى، مەن دېگەن ئېرى بار ئايال، — ئۇ مەندىن يىراقلىشىپ، دەرىزىدىن سىرتقا قارىغاچ سۆزلەپ كەتتى، — بۇ پۈتۈن ئائىلىمىزنىڭ شەپقەتچىسى، شۇنچە مەرت، شۇنچە كۆيۈمچان... ئۇلارنى دېمىگەندىمۇ مەن ھازىر ئېرىمنى ياخشى كۆرىمەن...

— يالغان!

— راست، ئەگەر ھازىر قايتا تاللاشقا توغرا كەلگەندىمۇ، مەن يەنىلا ئۇنى تاللىغان بولاتتىم، مېنىڭ پەقەت سىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، خالاس.

خۇددى بېشىمغا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋەتكەندەك شۈركىنىپ كەتتىم. ئارىنى خېلى ۋاقىتچە جىمجىتلىق باستى، ئاخىرىنى مەن ئاۋال گەپ باشلىدىم:

— سىزنىڭ ئۈچ يىل بۇرۇنقى بەخت قارشىڭىز ھېلىمۇ يادىمدا، مەن پەقەت شۇلارلا سىزنىڭ يۈرەك سۆزلىرىڭىز دەپ ئويلايمەن.

مەنمۇ ئاخىر «سىز» لەپ سۆزلەشكە چۈشتىم. «سىز» لەش بىزنىڭ بىر-بىرىمىزدىن تولىمۇ يىراقلىشىپ كېتىۋاتقىنىمىزنى ئىپادىلەيتتى.

— خاتا ئويلايدىكەنسىز، — ئۇ كەينىگە ئۆرۈلدى، — مەكتەپتىكى ئارزۇ-ئارمانلار بەك ساددا، يۈزەكى بولىدىكەن، پەقەت جەمئىيەتلا چوڭ ھەم ھەقىقي مەكتەپ ئىكەن، — ئۇ قوللىرىنى ھاۋادا ماس ھالدا پۇلاڭلىتىپ، ئۇياق-بۇياق ماڭغاچ سۆزلىمەكتە، — ھەممە نەرسەڭ ئېشىپ-تېشىپ تۇرسا مانا بۇ — بەخت، مۇھەببەت دېگەن دۇنيادا يوق نەرسە. ئۇ مەۋجۇت بولغانمۇ ئەمەس ھەم مەۋجۇت بولمايدۇ...

شۇ تۇرقىدا ئۇ خۇددى پىشقەدەم ئوقۇتقۇچى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئالدىدا

دەرس سۆزلىگەندەك شۇنچە بىمالال، شۇنچە راۋان سۆزلەۋاتاتتى. مەن بولسام مۇرەككەپ ھېسياتلار ئىلكىدە يۈرۈكىم ئېچىشقان ھالدا جىمجىت ئاڭلاپ ئولتۇرىمەن. تېخى ئەتىگەنلا غۇنچىگۈلنىڭ يولدىشىنى پۇلغا تايىنىپ باشقىلارنىڭ بەختىگە چاڭ سالغان رەزىل، قارانىيەت دەپ ئەيىپلىگەن كۆڭلۈم، مانا ئەمدى غۇنچىگۈلنى تۇتامى يوق، ۋىژدانسىز دەپ قاغاۋاتىدۇ. دوستۇم ئادىلنىڭ تېخى بۈگۈن ئەتىگەنلا يولغا چىقىش ئالدىدا ئاخىرقى قېتىم: «ئەگەر ماڭا ئىشەنسەڭ، سەن ئۇنى بۇندىن كېيىن ھەرگىز ئىزدىمە، ئۇ راستلا بەك ئۆزگەردى...» دېگەن سۆزلىرى قۇلاق تۈۋۈمدە قايتا جاراڭلىغاندەك بولدى. لېكىن ئۇنى ئۆزگەردى دېسە يەنىلا ئىشەنمىگەندىم، مانا ئەمدى...

— خوش ئەمسە، غۇنچىگۈل، — مەن ئالدىراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ بولغان ئىدىم، — سىز بەختلىك ئىكەنسىز، دېمەك خاتىرجەم بولۇڭ، قەيەردە سىزنى ئەمدى ھەرگىز ئىزدەپ كەلمەيدۇ.

مال-دۇنيا، بايلىق ئىچىدە ئەسلىنى ئۇنۇتقان بۇ قىزدىن ئايرىلىپ چىقتىم. ئۇ بايىلا «جەننەت» دېگەن بۇ ئۆي ماڭا خۇددى بىر تۈرمىدەكلا بىلىنەتتى.

تېخى بىر سائەت بۇرۇنلا تەدبىرنى تىك تۇتۇپ، سالماق قەدەم بىلەن مۇھەببەت تەشنالىقىدا يېنىككىنە كىرگەن بۇ دەرۋازىدىن مانا ئەمدى خۇددى ئېغىر تاش ئېسىپ قويغاندەك بېشىمنى ساڭگىلاتقان ھالدا پۇتلىرىمنى تەستە يۆتكەپ، نەپرەتكە تولۇپ چىقىپ كېتىۋاتىمەن. شۇ تاپتا ئازاب دەستىدىن يۈرىكىم ئېچىشاتتى، كۆزلىرىمگە ياش تولاتتى.

كاللامنى بىر ئالغان ئازابلىق ھېسلار قايىقتا باشلىسا، پۇتلىرىمنى شۇ ياققا سۆرەپ، خۇددى مەس ئادەمدەك دەلدەڭشىپ كېتىۋاتىمەن. ئۇ ياق-بۇياقتا ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەملەرمۇ، ماشىنا-تىراكتورلارمۇ، يول بويىدىكى دەل-دەرەخ، بىنالارمۇ، ئىشقىلىپ ھەممە نەرسە ماڭا شۇنچىلىك ئەھمىيەتسىز ۋە سۆرۈن بىلىنمەكتە.

ئەنە، ئالدىمدا بىر قاۋاقخانا كۆرۈندى، بىردىنلا راسا ئىچىپ، ھەممە ئازابلىرىمنى بىر يولىلا ئۇنتۇغۇم كەلدى.

ئاخىر جىمجىت، سالقىن ئۆستەڭ بويىغا كەلدىم. بۇ بازارنىڭ غەربىگە جايلاشقان، ئەتراپى بۈك-باراقسان ئورمان بىلەن قاپلانغان كەڭ، تەبىئىي ئۆستەڭ ئىدى. مەن پىنھان، قويۇق دەرەخلەر ئارىسىدىن ئورۇن ئالدىم.

بىر ئازدىن كېيىن خۇددى بىرسى قارا دېگەندەك بېشىمنى كۆتەرگىنىمدە، ھەيرانلىقتىن داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. ئەجبا بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ؟! راسىت، شۇ ئادەتتىكىدە يېشىل ياغلىق؛ يېشىل كۆينەك... بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۈچ يىل بۇرۇنقى كۆزلىرىمگە ئەڭ تونۇش بولغان رەڭلەر.

مەن بولسام يوقۇرىدا ئىككى تەرىپىم قويۇق ئورمان، تۆۋەن تەرەپ خۇددى ئالقاندەكلا كۆزگە رۇشەن تاشلىنىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ قاچانلاردا كەلگەنلىكىنى تۇيمايلا قاپتىمەن، بەلكىم ئۇمۇ مېنى كۆرمىگەن بولسا كېرەك. غۇنچىگۈل پەسترەك يوغان بىر تاشنىڭ ئۈستىدە ئەنە شۇ ئۈچ يىل بۇرۇنقى قىياپىتى بىلەن ئولتۇراتتى.

ئۇ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ، لېكىن ئۈنسىز يىغلاۋاتاتتى. جۈپ كۆزلىرىدىن بولدۇقلاپ چىقىۋاتقان مارجاندەك ياشلار ئىڭەكلىرىدىن سىرغىغانچە چۈشۈپ ئۆستەڭ سۈيىگە قوشۇلۇپ كېتىۋاتاتتى. بەلكى تەقدىرنىڭ رەھىمسىزلىكى ئالدىدا ئامالسىز قالغان، مۇھەببىتى — ياشلىق گۈلى نابۇت قىلىنغان، قەلبى ساقايماس يارىغا مۇپتىلا بولغان كىشىنىڭ يىغىسىلا مۇشۇنداق ھەسرەتلىك بولسا كېرەك.

ئەڭ يېقىملىق ئاشۇ مىنۇتلار

(ھېكايە)

گوركىي (سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى)

بەخت ماڭا بىرلا قېتىم شۇ قەدەر يېقىنلاشقانىدىكى، مەن بەختنىڭ نازاكەتلىك قولىنى تۇتۇۋالايلا دەپ قالغانىدىم.

بۇ ئىش سەيلە قىلىپ يۈرگەن چاغلىرىمىزدا بولغان.

تومۇز ئايلىرىنىڭ دىمىق بىر ئاخشىمى، بىز بىرمۇنچە ياش ۋولگا دەرياسى بويىدىكى بېلىقچىلىق فېرمىسىغا يىغىلغانىدۇق. كۆپچىلىك گۈلخان ئەتراپىدا چۆرىدەپ ئولتۇرۇشۇپ، بېلىقچىلار پىشۇرۇپ بەرگەن بېلىق شورپىسى بىلەن ۋوتكا ئىچكەچ قانداق قىلىپ كەلگۈسى دۇنيانى تېخىمۇ تېز ھەم ياخشى قۇرۇپ چىقىش توغرۇلۇق سۆزلىشەتتۇق؛ بارا-بارا يولداشلار ھارغىنلىق ھېس قىلىشتىمۇ قانداق، بىرەردەم يانپاشلاپ ئارام ئېلىش ئۈچۈن ئوت-چۆپلىرى ئورۇلۇپ بولغان ئوتلاققا كېتىشتى.

مەنمۇ بىر قىز بىلەن بىرگە گۈلخان ئالدىدىن ئايرىلدىم. ئۇ زېھنىي ئوتكۇر، چېچەن قىز ئىدى. چېرايلىققىنە كەلگەن بىر جۈپ قومچاقتەك كۆزى شوخ ئويناپ تۇراتتى. سۆزلىرىدىن ئاددىي-ساددىلىقى ۋە پاك-مەسۇملۇكى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ھەممە ئادەمگە ئىللىق مۇئامىلە قىلاتتى.

بىز يانمۇ-يان بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ گۈلخاندىن بارغانچە يىراقلاپ كەتتۇق، ئايغىمىز ئاستىدا دەسسىلىۋاتقان ئوت-چۆپ قالدۇقلىرىنىڭ شىلدىر-شىلدىر ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. بۇلۇتسىز سۈزۈك ئاسمان گۈمبىزىدە ئېسىلىپ تۇرغان تولۇن ئاي ئۆزىنىڭ ئارامبەخش، يارقىن، سۈزۈك نۇرلىرىنى پۈتكۈل كائىناتقا سېخىيلىق بىلەن سېپەتتى.

— بۇ نەقەدەر گۈزەل كېچە — ھە! بەئەينى ئافرىقىنىڭ بىپايان قۇملۇقلىرىغا ئوخشايدۇ. زۇمچەك-زۇمچەك ئوت-چۆپ دۆۋىلىرى گويا ئەلئېھرامنىڭ ئۆزىلا، — دەۋەتتى ئۇ ھاياجان بىلەن.

ئۇنىڭ تەكلىپى بىلەن بىر دۆۋە ئوت-چۆپنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇق. ئوت-چۆپ دۆۋىسىنىڭ ئاي شولىسىدىن ھاسىل بولغان قاپ-قاراڭغۇ سايىسىدا چېكەتكىلەر تىنىماي چىرىلدىشاتتى.

يىراق-يىراقلاردىن بىرسىنىڭ:

«ماڭا ۋاپا قىلمىدىڭ نېمە ئۈچۈن؟» دەپ ئېيتىۋاتقان ھەسرەتلىك ناخشىسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئۆزۈمگە تونۇش ۋە قاراڭغۇ بولغان تۇرمۇشنى ئۇنىڭغا سۆزلىدىم، توساتتىن، ئۇ بوش ئىڭراپ قويۇپلا ئۇڭدىسىغا يىقىلدى،

بىرسىنىڭ ئۇشتۇمتۇت ھوشسىزلىنىپ يىقىلغىنىنى تۇنجى قېتىم كۆرگىنىم ئۈچۈنمىكىن، گاڭگىراپ نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي قالدىم، ئاللا توۋا كۆتۈرۈپ ئادەم چاقىرماقچى بولۇشۇمغا، ماڭا تونۇشلۇق

مەلۇم روماندىكى بىر قەھرىماننىڭ ئالىجاناپ پەزىلىتى كۆپىدە ئېسىمگە كېلىپ قالدى. نېمە قىلىشىم كېرەكلىكىنى بىلىۋالدىم-دە ئۇنىڭ ئۇستىباشلىرىنى يەشتىم.

ئۇنىڭ مەيدىسى ئېچىلىشى بىلەن يۇمران كۆكسىگە دۇم كۆمتۈرۈپ قويغان ئىستاكاندەك ئاپپاق ئىككى نەرسە «مانا مەن» دەپ كۆرۈنۈپلا قالدى. ئاچكۆزلەرچە قاراپ تۇرۇپ قالدىم كاللامدا «يالت»لا قىلىپ، ئۇنى بىر سۆيۈۋېلىش ئىستىكى قوزغالدى. بىراق بۇ نىيىتىمدىن دەرھال ياندىم-دە، سۇ ئەپكىلىش ئۈچۈن، دەرياغا قاراپ چاپتىم، چۈنكى مۇقەددەس كىتابلاردا قەيت قىلىنىشىچە ۋەقە يۈز بەرگەن جايدا ئەگەر سۇ بولمىسا، رومانىنى يازغان ئەقىل-پاراسەتلىك مۇئەللىپىنىڭ ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغىنى بويىچە قەھرىمان سۇ ئىزدەيتتى.

مەن لىقمۇ-لىق سۇ قاچىلانغان شلەپەمنى كۆتۈرۈپ يۈگۈرگەنچە قايتىپ كەلسەم، ھوشسىزلىنىپ يىقىلغان قىز ئۇستىباشلىرىنى تۈزەشتۈرگەن ھالدا ئوت-چۆپ دۆۋىسى يېنىدا ئۆرە تۇرۇپتۇ. — بولدى، كېرىكى قالمىدى، — دېدى قىز مەن سۇنغان شلەپىنى ئىتتىرىپ تۇرۇپ ناھايىتى ھارغىن تەرزدە.

قىز مەندىن ئايرىلىپ گۈلخان تەرەپكە يۈرۈپ كەتتى، ئۇ يەردە ئىككى ستودېنت بىلەن سىتاستىكچى ئادەمنى بىزار قىلىۋېتىدىغان ھېلىقى ناخشىنى ھەسرەت بىلەن يەنە ئېيتىۋاتاتتى:

«ماڭا ۋاپا قىلمىدىڭ نېچۈن؟...»

— سىزنى ئازابلاپ قويمىغاندىمەن؟ — قىزنىڭ جىم بولۇۋېلىشىدىن ئىچىم سىقىلىپ، بىر قىسملا بولۇپ قالدىم.

— ياق، — دېدى ئۇ خۇشياقمىغاندەك قىياپەت بىلەن ناھايىتى قىسقىلا قىلىپ ۋە يەنە قوشۇپ قويدى، - سىز... سىز ئانچە سەزگۈر ئەمەسكەنسىز، شۇنداقتىمۇ، سىزدىن يەنىلا مىننەتدارمەن.

ئۇ قىزنى ئەسلىدىنمۇ كۆپ ئۇچرىتالمايتتىم، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇچرىشىشىمىز تېخىمۇ شالاڭلاپ، بارا-بارا يوق دېيەرلىك بولۇپ قالدى. ئاخىرى ئۇزاق ئۆتمەي، شەھەردىن ئېىز-دېرەكسىز يوقاپ كەتتى، ئالاھەزەل تۆت يىلچە ئۆتكەندىن كېيىن پاراخوتتا بىز يەنە تاسادىپى ئۇچرىشىپ قالدۇق.

ئۇ ھازىر ۋولگا دەرياسى ساھىلىدىكى بىر يېزىدىكى داچىدا تۇرۇۋېتىپتۇ، ئۇنىڭ بۇ سەپىرى شەھەردىكى ئېرىنىڭ يېنىغا مېڭىشى ئىكەن. تۇرقىدىن ئېغىر ئاياقلىقى چىقىپ تۇراتتى، ئۇ شۇنداق چىرايلىق ۋە ئازادە كىيىنىۋالغان، بويىنىغا ئۇزۇن زەنجىرلىك مېداليون ئېسىۋالغان، كۆكرىكىگە بىر دانە يېڭنە ئىلىۋالغان ئىدى. ئۇ ئىلگىرىكىدىنمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ، تولغان بەدىنى كىشىگە شاد-خۇرام گىروزىيىلىكلەر تومۇز ئايلىرى تىبلىستىكى مەيدانىدا ساتىدىغان كاۋكاز ۋىنوسى قاچىلانغان تۇلۇمنى ئەسلىتەتتى.

بىز سەممىي پاراڭلاشقاچ ئۆتكەن كۈنلىرىمىزنى ئەسلەشتۇق.

— قاراڭا، مەنمۇ ياتلىق بولدۇم، سىزچۇ تېخى...

كەچ كىردى. كەچكى شەپەقنىڭ قىزغۇچ نۇرلىرىدا ئوتقاشتەك تاۋلانغان دەريا سۈيى تىنىمسىز جىمىرلايتتى. پاراخوتنىڭ ئىلگىرىلىشىدىن پەيدا بولۇپ ئۈزلۈكسىز ئارقىمىزدا قېلىۋاتقان بۇژغۇنلار گويا تورسىمان قىزىل شايىدەك ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا يېيىلىپ، شىمالنىڭ زەڭگەررەڭ ئاسمىنى ئاستىدا يوقاپ كېتەتتى.

— ئىككى باللىق بولدۇم، ئۈچىنچىسى تۇغۇلۇش ئالدىدا تۇرىدۇ، - دېدى ئۇ خۇددى ئۆز كەسپىگە ھېرىسمەن ماھىرلاردەك مەغرۇر ئاھاڭدا.

ئۇ، سېرىق قەغەزگە ئورالغان ئاپېلسىننى تىزىغا قويۇۋالغانىدى.

— مەن سىزگە بىر ئىشنى دەي، — دېمەيمۇ؟ — سورىدى ئۇ، ئۇنىڭ قۇمۇچاقتەك چىرايلىق كۆزلىرىدىن نازاكەتلىك تەبەسسۇم تۆكۈلۈپ تۇراتتى، — سىزگە مەلۇم، ئاشۇ چاغدا، ئاشۇ ئوت-چۆپ دۆۋىسى يېنىدىكى شۇ ئايدىڭ كېچىسى ئەگەر سىز... سەللا جۈرئەتلىك بولۇپ... مىنى سۆيۈپ قويغان بولسىڭىز ھازىر سىزنىڭ ئايالىڭىز بولغان بولاتتىم...، ئەجەبا... مەن سىزنى ياقتۇرمىغانمىدىم؟ غەلىتىلىكىڭىزدىن سۇ ئەپكىلىشكە ئالدىراپ كەتتىڭىز... ھەي، سىز-زە! ...

مۇقەددەس كىتابلاردا ھوشىدىن كەتكەن قىزغا ئالدى بىلەن سۇ ئىچكۈزۈش، قىز كۆزىنى ئېچىپ، ئاھ مەن ھازىر نەدىمەن؟ دېگەندىن كېيىن ئاندىن سۆيۈش قەيت قىلىنغان. مېنىڭچە، بۇ مۇقەددەس كۆرسەتمىلەرگە خىلاپلىق قىلىشقا بولمايتتى. شۇ بويىچە ئىش كۆردۈم، — دېدىم ئۆزۈمنى ئاقلاپ.

ئۇ بىلىنەر-بىلىنمەس كۈلۈمسىرىگەن ھالدا خىيالغا پاتتى ۋە:

— بىزنىڭ بەختسىزلىكىمىز مانا مۇشۇنىڭدا، مۇقەددەس كىتابلاردا كۆرسىتىلگىنى بويىچە ياشاۋاتمىز، تۇرمۇش ئەسلىدە كىتابلاردا يېزىلغىنىدىكىدىن تېخمۇ كەڭ ۋە ئەقىل-پاراسەتكە تولغان دۇنيا ئىدى، ئەپەندىم...، تۇرمۇش ھەرگىز كىتابلاردىكىدەك ئەمەس.

ئۇ قەغەز بولاقتىن قىزغۇچ سېرىق ئاپلىسندىن بىرنى ئېلىپ تازا بىر سىنچىلاپ قارىۋەتكەندىن كېيىن ئىختىيارسىز لا:

— ھۇ، مەككار، سېسىغىنىڭمۇ ئابلاشتۇرۇپ بېرىپتۇ-ھە!؟ — دەۋەتتى-دە، ئاچچىقىدا دەرياغا چۆرۈۋەتتى. ئاپلىسىن سۇ يۈزىدە بىردەم پىرقىراپ، ئاخىرى كەچكى شەپەق نۇرىدا قىزارغان دولقۇنلار ئارىسىغا چۆكۈپ كەتتى.

— ھە، ئەمدىچۇ، يەنىلا ئاشۇ مۇقەددەس كىتابلاردا كۆرسىتىلگىنى بويىچە ياشاپ كېلىۋاتامسىز؟

نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىمنى بىلەلمەي، كەچكى شەپەق نۇرىدا يارقىن رەڭ ئالغان قۇملۇق ساھىلغا، ئاندىن يىراق-يىراقلارغا — شەپەق نۇرىغا يۇركىنىپ گۈزەل تۈس ئالغان پايانسىز يايلاقلارغا قارىغىنىمچە جىم بولۇپ قالدىم.

كېمە — قولۇۋاقلار قۇملۇق ساھىلغا قالايمىقان دۈم كۆمتۈرۈپ قويۇلغان بولۇپ، بەئەينى بېلىق تاپلىرىغىلا ئوخشايتتى. ئاقسۇگەتلەرنىڭ غوۋاسايىسى ساپسېرىق قۇملۇقنا سوزۇلۇپ ياتاتتى. نەزىرىم يىراقلاردا زۇمچەك-زۇمچەك چوخچىيىپ تۇرغان ئوت-چۆپ دۆۋىلىرىگە چۈشكەندە، قىزنىڭ ئەينى چاغدا بۇ ھەقتىكى ئوخشىتىشى ئېسىمگە چۈشتى: «بەئەينى ئافرىقىنىڭ بىپايان قۇملۇقلىرىغىلا ئوخشايدۇ، ئاۋۇ زۇمچەك-زۇمچەك ئوت-چۆپ دۆۋىلىرى گويا ئەلئېھرامنىڭ ئۆزىلا.»

بۇ گۈزەل ئايال يەنە بىر ئاپلىسىننىڭ شۆپكىنى سويۇۋېتىپ، كۆيۈنى كۆرگەن چوڭلاردەك تەلەپپۇزدا گويا ماڭا نەسىھەت قىلىۋاتقاندەك، باياتقى سۆزىنى تەكرارلىدى.

— شۇنداق، ئەگەر سىزنىڭ ئايالىڭىز بولۇپ قالغان بولسام...

— رەھمەت سىزگە، رەھمەت.

مېنىڭ مىننەتدارلىقىم ئۇنىڭغا بولغان ھەقىقىي ھۆرمىتىم بىلەن قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن ئۇرغۇپ چىقتى.

داۋۇت ساۋۇت تەرجىمىسى

تەرمىلەر

قورالىڭنىڭ ستۋولىغا
قونۇۋالار ئاق كەپتەر دائىم.

*		*

ناخشىمىزدا ئۇزاتتۇق بۇ ئۆلۈمنى،
كۆز يېشىمىز كۆيدۈرمەكتە تويلارنى.

— ئەمەتجان مامۇت

ئاھ كەپتەر...
تاپشۇرغىن يارىمنىڭ سالامىنى تېز،
جېنىمنى سۆيۈنچە قىپ بېرەي ساڭا!

*		*

گۈگۈملار قاپلىغان قەلبىڭ كۆكىدە
چاقماق بوپ چېقىلغان ئەسلى مەن ئىدىم.

— ئابدۇقادىر مەتسەيدى

ماڭا بەرگەندىكىن تەڭرى جىمى تاقەتنى
جەم ئەيلەپ،
نېمىشقا مۆلك ياراتمايسەن، نازۇك قەلبىمنى
جەم ئەيلەپ؟

*		*

ئەجەلنىڭ نۆۋىتى كەلسە ساڭا، تەشۋىش
يۇتۇپ يۈرمە،
سالامىم بىرلە ئەزرائىل تېغىدا ياتقىلى
مەن بار.

— چوپانى

بوۋاقلىقىم چېچىكىنى يۈرىمەن ھىدلاپ،
شەبنەملەردە يۇيۇنغاندا تاڭ.

— تۇرانقىز ئابدۇراخمان

باللىقىم قېنى، نەدەسەن،
ئەيقاچتىڭمۇ ئۆزۈڭنى مەندىن،
ياتلاشتىڭمۇ سەندىن ياكى مەن؟

*		*

سازاڭ كەبى ماڭماقتا ۋاقىت

*		*

سېنىڭ سۆزۈڭ سايەڭ ئاستىدا
بولۇپ قالدىم پارىنىڭنىڭ گۈلى.
كۆرگەنلىرىم پەقەت كۆلەڭگەڭ،
ئەمەس ھەرگىز ئۆزۈڭنىڭ نۇرى.

— مۇھەممەت سالىم

تىنچقىنا كۆل سۈيى
ئوخشامدىكىن قەلبىڭنىڭ
ئۇخلاپ ياتقان چوڭقۇرلۇقىغا...

*		*

مۆگدىگەن ماشىنا، ئېزىلگەن كېچە،
بار ئەنە دوقمۇشتا يىقىلغان سايە.
سائەت ئون... بىكەتتىن كېتىمىز يىراق،
كۈتۈشتىن كۈتۈشكە ماڭىمىز يەنە.

— ئۆمەر يۇسۇپ ئەخمىدى

شەكلىمگە تۆيدۈرماي كىرىپ كەلگەن كىم؟
قۇچاقتا سايىنى تولدۇرغانچە لىق.

*		*

ئاسمان ئىرۇر سېنىڭ كۆزلىرىڭ،
كۆركەم قۇشتۇر يۈرىكىم ئۇندا.

— جېلىل خېلىل

شائىرلىق بەرگىدە بىر بوۋاق تۇرار،
ئۆزبەدىن چوڭراق بىر شارچىنى ئويناپ.

*		*

بىلمىدىم، يالغۇزلۇق ئىچىدە جانان،
سۆيۈشۈپ قالدۇقمۇ لەۋسىز، قۇچاقسىز؟

*		*

بىر قۇچاقلاي، ماڭا ئايلانغىن،
ئاندىن يەنە مېنى قىلغىن تەۋەللۇت.

— ئابدۇرىشىت ئېلى

قىرو باسقان سوغۇق تىنىقلىك،
ئىللاھ ئۈچۈن چالار قوڭغۇراق...

— ياسىن ئەمەت

پەدەھنىڭ لېۋىدە يانار تەبەسسۇم.

— ئېلى سايىت

سەندىن يۈز ئۆرىگەن مەنمۇ؟
مەندىن يۈز ئۆرىگەن مەنمۇ؟

— تەنھايى

سەن ئىسمىمغا ئايلانغان ئادەم.

— ئۆمەر مۇھەممەت

تىمتاس گۈگۈم، تىنىق سادالار،
زىلزىلىگە سالدى قەلبىمنى.
تەنھالىقنىڭ دەردىنى تارتتىم،
ھەم شۇندىلا بىلدىم سۆيگۈنى.

— مەڭلىك كېرىم

بىر تالدىن بولسىمۇ تەرگىن ئۆزۈڭنى.

— زاھىر بۇرھان

(بېشى 110-بەتتە)

ماركسىزم ۋە مەۋجۇدىيەتچىلىك پەلسەپەسى بىلەن قوراللانغان بۇ يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرىدە ئۇستىرېئالىزم (ھالقىما رېئالىزم ياكى سۈر رېئالىزم) مېتودىدا ھەجۋى، يۇمۇر ۋە سىمۋول قاتارلىق ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ كاپىتالىزم جەمئىيىتىدىكى بىمەنىلىكلەر يېزىلىدۇ. يازغۇچى ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ تەنھالىق ۋە ياتلىشىشى ھەمدە ئۇلارنىڭ بۇ خىل تەنھالىق ۋە ياتلىشىش ھادىسىسىدىن قۇتۇلۇشقا بولغان كۈچلۈك تەلپۈنۈشى ئىپادىلىنىدۇ. ئۇ، ياپونىيىگە نىسبەتەن باشقىلاردىن خېلىلا بالدۇر چەت ئەل تەقرىزچىلىرىنىڭ يۇقىرى باھاسىغا سازاۋەر بولغان يازغۇچى، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، ئۇ كۆپ قېتىم نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى نامزاتلىقىغا كۆرسىتىلگەن. ھازىرقى ئامېرىكا، ياۋروپا ئوبزورچىلىرى ئۇنى كافكا بىلەن بىر قاتارغا قويۇشىدۇ. ياپونىيە يازغۇچىلىرى ئۇنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇرۇپ: «دراما ۋە پروزىدىن ئىبارەت ھەر ئىككى جەھەتتە دۇنياۋى سەۋىيىگە يەتكەن ياپونىيە يازغۇچىلىرى پەقەت ئەنبۇ گۇڭفاڭ بىلەن سەنداۋيۇ جىفۇلا ئىدى» دەپ مۇئەييەنلەشتۈرۈشتى ھەمدە ئۇنىڭ ياپونىيە ئەدەبىياتىدا يوق بولغان مۇھىم تەركىبلەرنى ئېلىپ كىرگىنىنى نەزەرگە ئېلىپ «غەيرىي ياپونىيىلىك يازغۇچى» دەپ ئاتاشتى.

ئەنبۇ گۇڭفاڭنىڭ ئايالى ئۇنىڭ ئەدەبىي مىراسلىرىنى رەتلەۋېتىپ تېخى ئېلان قىلىنمىغان، شۇنداقلا يېزىپ تاماملاپ بولالمىغان «ئۇچار ئادەم» ناملىق رومانىنىڭ ئورىگىناللىرىنى تاپقان. بۇ ئورىگىناللار 9 باپ، 6 مىليون خەتلىك بولۇپ، بۇ ئورىگىناللار رومانىنىڭ ئالدىنقى يېرىمىنىڭ بىر قىسمىلا بولسا كېرەك. بۇ رومان ئالاھىدە ئىقتىدارغا ئىگە بىر ئەرنىڭ سىمسىز تېلېفوننى ئېلىپ يۈرۈپ ئەرش-ئالانى كېزىش ھېكايىسى تەسۋىرلەنگەن. ئايالىنىڭ ئېيتىشىچە، ئەنبۇ گۇڭفاڭ ھايات ۋاقتىدا ئۇسىدىن ئۆزىنىڭ ئاسماندا ئۇچۇشى ھەققىدە ئويلىنىپ باققان-باقمىغانلىقىنى سورىغانىكەن. ئايالىنىڭ ئويلىنىپ باقمىدىم دېگەن جاۋابىنى ئاڭلىغان ئەنبۇ گۇڭفاڭ: «ھېچكىم ئۇچۇشنى ئويلىماسمۇ؟» دېگەن. ئايالىنىڭ ئىزاھلىشىچە بۇ «ئۇچۇش» ئەنبۇ گۇڭفاڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا، يەر-جاھاندىكى پۈتكۈل چەكلىمىلەردىن ئۈزۈل-كېسىل قۇتۇلۇپ، بىر ئۆمۈر ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ باش تېمىسى ۋە قوغلاشقان نەرسىسىگە — ئەركىنلىك، ھۆرلۈككە ئېرىشىشتىن دېرەك بېرىدىكەن. «يېڭى ئېقىم» ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىلقى 4-ئايلىق سانىدا بۇ قول يازمىلار ئېلان قىلىندى.

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

△ يېقىندا ئېلىمىزنىڭ ھازىرقى زامان يازغۇچىسى مويەننىڭ «قىزىل قوناق تېرىغۇچىلار قەبىلىسى» ناملىق رومانى ئامېرىكىدا ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ نەشر قىلىندى.

«نيۇ-يورك ۋاقتى كىتابلار تەقرىزى» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى ۋىلبو ئېن ھېنپوتون 4-ئاينىڭ 18-كۈنى ئۆز ژۇرنىلىدا «قىزىل قوناق تېرىغۇچىلار قەبىلىسى» توغرىسىدا ئوبزور ئېلان قىلغان. ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇ رومانىنىڭ «قىزىل قوناقلىقتا» ۋە «قىزىل قوناق ھارىقى» دېگەن ئىبارەت ئالدىنقى ئىككى بابى ئاساسىدا جاڭ يىمۇ كىنو قىلىپ ئۆزگەرتىپ ئىشلىگەن «قىزىل قوناقلىقتا» فىلىمىدا ۋەقەلىكنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىلا سۈرەتلەنگەن بولسا، مويەننىڭ ئەسلى ئەسىرىدە بۇ ۋەقەلىك بايانى تېخىمۇ جانلىق ھەم مۇپەسسەل ئىكەن.

مويەن بىر قاتار جانلىق ئوبرازلار ئارقىلىق غەرب كىتابخانلىرىغا جۇڭگودىكى چەت ئۆلكىلەرنىڭ يوچۇن مەدەنىيەت ھادىسىسىنى تونۇتىدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئۇلار مويەن بىلەن بىرلىكتە سىرلىق غەربىي شىمال يېزىلىرىنى دۇنيا ئەدەبىياتى كارتىنىلىرى ئۈستىگە قويىدۇ.

△ بۇ يىلقى 17-يانۋار ئامېرىكا «نيۇيورك ۋاقتى كىتابلار تەقرىزى»نىڭ خەۋەر قىلىشىچە، كالىفورنىيە داشۆ نەشرىياتى جۇڭگونىڭ تارىخىي رومانى «ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە»نىڭ ھازىرقى زامان ئىنگلىز تىلىدىكى تەرجىمە نۇسخىسىنى نەشر قىلغان. بۇ كىتابنى نيۇ-يورك داشۆسىنىڭ خەنزۇ تىلى پروفېسسورى موس روبېرت تەرجىمە قىلغان، خارۋارت داشۆنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتى ئوقۇتقۇچىسى پاترىك ھانىنا بۇ كىتابقا باھا يېزىپ بەرگەن. ھانىنا، روبېرت «ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» نى «جانلىق ئىنگلىز تىلى»غا تەرجىمە قىلىپ دىڭ لۇنىڭ كونا تەرجىمە نۇسخىسىنىڭ «ئورنىغا دەسسەتتى» دەپ قارىغان. ھانىنا «ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» توغرۇلۇق توختالغاندا، بۇ كىتاب جۇڭگولۇقلارنىڭ دائىملىق سۆز تېمىسىغا ئايلىنىش بىلەن بىرگە، بۇ كىتابنى ئوقۇغان كىشىلەرنى ھەربىي ئىشلار ۋە تاشقى دىپلوماتىيە جەھەتتە مول تەجرىبىلەر بىلەن تەمىنلەيدۇ. ماۋزېدۇڭدەك ئۇلۇغ ئەربابلارمۇ بۇ ئەسەرگە ئەھمىيەت بىلەن قارىغان، دېدى. ھانىنا «ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» نى «ئۇرۇش تەزكىرىسى» ياكى «ئىچكىي ئۇرۇش تەزكىرىسى» ھەمدە «ئېپوس شەكلىدىكى پەللىگە ئىگە بولغان» ئەسەر دەپ قارىغان.

فرانسىيە «يېرىم ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال»ى 1993-يىللىق فېۋرالنىڭ كېيىنكى يېرىم ئايلىق سانىدا (ئومۇمىي618-سان) خەۋەر قىلىنىشىچە، ياپونىيىلىك داڭلىق يازغۇچى جىن شاڭجىڭ يازغان تارىخىي «كۆكزى» يېقىندا فرانسىيىدە فرانسۇز تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ نەشر قىلىنغانىكەن.

△ دۇنياغا مەشھۇر بولغان ياپونىيىلىك يازغۇچى ئەنبۇ گۇڭفاڭ كېسەللىك سەۋەبىدىن بۇ يىل 1-ئاينىڭ 22-كۈنى 68 يېشىدا ۋاپات بولدى.

ئەنبۇ گۇڭفاڭ ئۇرۇشتىن كېيىنكى ياپونىيە مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسلىق ۋەكىلى ئىدى.

(ئاخىرى 109-بەتتە)

ئەجەل ياشقا قارىمايدۇ

《天尔塔格》文学双月刊 Tangritag Two Monthly Literature Journal In Uygur Language «تەڭرىتاغ»

1993年第6期 1993 ـ يىل 6 ـ سان

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号
电　　话：218897邮政编码：830002
印　　刷：自治区农业厅印刷厂
国外总发行：中国出版对外贸易总公司
（782信箱）
国内统一刊号CN 65－1012／1
邮局代号58－83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 ـ نومۇر
تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002
ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانچىلىق نازارىتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
(782 ـ خەت ساندۇقى)
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 ـ 1012 / 1
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 ـ 58

零售价：1.20元 پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن